ERGUN GÖZE

PEYAMİ SAFA NAZIM HİKMET KAVGASI

BEŞİNCİ BASKI

BOĞAZİÇİ YAYINLARI

ÜLKÜ KİTAPLIĞI

İsmail Safa'nın
en güzel eseri
Peyami Safa'dır.

Yahya Kemal

ERGUN GÖZE

PEYAMİ SAFA NAZIM HİKMET KAVGASI

BEŞİNCİ
BASKI

Beşinci Baskıya Önsöz

Bu kitap dört baskı yaptı. Bu beşincisi. İlk dört baskıda ayrı ayrı önsözler vardı. Bu baskıda onları kaldırdım. Bu bakımdan bu dört önsözü içine alan bir açıklama yapmak zarureti duydum. Öyleya ilk baskısı 1968'de çıkan bu kitabın demek ki yirmi üç senelik bir tarihi var.

"Niçin Yazdım?" bölümünde anlattığım gibi bu kitabı, Peyami Safa'yı yerip, Nazım Hikmeti göklere çıkarmak isteyen "Nazım Hikmetin Polemikleri" kitabına karşı yazdım.

Bunun için de esaslı bir kütüphane araştırması yapmak gerekiyordu. 1935 li senelere kadar bir çok gazete ve dergiyi taramak icap etmişti. Amma bunu yapınca ortaya yakın tarihimizin bilinmeyen bir çok tarafı çıktı. İdeolojik gayretlerle saklanmak istenen yönleri de. Ben bunları tamamlayınca hem eser bütünleşti hem de objektif bir vasıf kazandı. Eseri tetkik edenler göreceklerdir ki lehte ve aleyhteki vesikaların tamamı verilmiştir.

Hatta diyebilirimki sadece Nazım Hikmet Peyami Safa Kavgası değil Nazım Hikmet ve etrafı hakkında da sağlam bir fikir edinmek isteyenler için bu kitap vazgeçilmez bir kaynaktır.

Tabii hak ve hakikat arayanlar için. Yoksa nasıl ki Nazım Hikmet **"Beni Stalin yarattı"** demişti **"Beni de Nazım Hikmet yarattı"** dercesine hayranlık ve adamtaparlık gösterenler için değil.

1968'den beri cereyan eden hadiseleri hep biliyoruz. 12 Mart ve 12 Eylül'e hep bu Nazım Hikmet hayranı tiplerin kışkırttığı ideolojik kavgalarla geldik. Bunlar Nazım Hikmet Konseyleri kurdular. Barış Derneklerinde Nazım

Hikmet'i propaganda ettiler.. Bu arada elbette bu kitap da genişledi. Her baskı ilavelerle biraz daha büyüdü.

Bu arada hemen her baskıya Nazım Hikmet'in kumandalı hayranlarının çok canını sıkacak hadiseler eklendi. Nazım'ın oğlunun hatıraları hele Zekeriya Sertel'inkiler bunlardandır. Bu sonuncusu solu iyice karıştırdı.

İlk üç baskısı "Yağmur Yayınevi" tarafından yapılan eserin, Selçuk Yayınevi tarafından yapılan dördüncü baskısı büyük boy yirmi iki formayı geçti. Amma bir vesika külliyatı haline geldi.

Dört beş senedir tükenen bu dördüncü baskıdan sonra yeniden baskı istekleri gelmeye başladı. Halbuki ben 12 Eylül'den sonra gelen sükûn havası devam etsin istiyordum. Kavga değil barış istiyordum. Hem de laf olarak değil, vatanın hayrına bir iç barış...

Bu bakımdan senelerce yeni bir baskıyı geciktirdim.

Amma şu son günlerde tekrar eski kıpırdanmalar başladı.

Üstelik Nazım Hikmet konusunda da...

Son senelerde bu konuda yürütülen faaliyetler, yaratılmak istenen mariz nostalji insan aklının sağlığını tehdit edecek ölçülere vardı. Bir baktık ki, Nazımın da karısı olduğu söylenen Vera, İstanbul'a gelmiş ve bizim kızılcıklar tarafından baş tacı edilmiş ve rakı ikramında bulunulmuş...Gazetelerde boy boy fotoğraflar...Sanırım bunu Nazım bile istemezdi yattığı yerden...Zira, Zekeriya Sertel'in anlattığına göre Vera Nazım'ı -çok affedersiniz- boynuzlatmıştı...Hatta belki Nazım da o yüzden kalbinin "infarktından" rahatsız olmuş ve ölmüştü.

Amma bizim kızılcıklar için her mesele sadece propaganda için kullanılır ve propaganda için kullanılan her şey mubahtır.

Şizofreniye çok benzeyen bu hal Türkiye'de görmekten kurtulamadığım bir psikoz'dur. Belki bunun sebebi basittir...Komünizmin artık çıkar yolu, başka imkanı kalmamıştı...Komünizm Berlin duvarıyla beraber yıkıldı, amma başka ülkelerdeki uzantıları direnmekteydiler.

Sanki hiç bir şey olmamış gibi.

Mesele Nazım meselesi değildi, Onun etrafında köpür-

tülen reklamdan hem kendileri hem de ideolojileri için pay koparmaktı. Buna alışmışlardı da ve alışmış kudurmuştan beterdi.

O zaman kitabın beşinci baskısını yapmak zaruri hale geldi. Ortaya tarafsız bir eser vermek niyeti ile değil. Zira, bir vatan haini ile beraber olmak mümkün değildir. Onun karşısında olmak vatan borcudur.

Amma hemen belirteyim ki buradaki "vatan haini" tabiri hukukidir ve tahkir kastından öte vatani ve milli değerleri belirtmek, korumak ve bu yoldan milli değerlere manevi varlıklara yapılan saldırıları cevaplamak içindir.

Nazım Hikmet Rusyaya kaçmış, Rus emellerine hizmet etmiş, Bulgaristan Türklerini bu sebeple gücendirmiş, Demirperde gerisindeki Türk ülkelerinde Kremlin'in taşaronluğunu yapmıştır. "Beni Stalin yaratmıştır" demiştir. Radyolarda Türk rejimi değil Türk Devleti aleyhinde Kore'deki Mehmedçiğin moralini bozmak için neşriyat yapmıştır. Bu sebeple de vatandaşlıktan tardedilmiştir. Bu tard kararı üzerinden de kaç ihtilal kaç seçim hükümeti geçmiş hiç birisi Nazım Hikmet'i yeniden Türk vatandaşlığına almak ve itibarını iade etmek yoluna gitmemiştir. Yani Nazım milletçe tescil edilmiştir. Eğer Nazım Hikmet'e vatan haini denilemezse bu hukuki tarif kime yakıştırılabilir? Bunu sormak lâzımdır. O zaman vatan hainliği diye bir mefhum kalmaz.

Nazım Hikmet bir büyük şairdi de, komünist olduğu için vatandaşlıktan atıldı ve vatan haini muamelesi gördü iddiası tamamen yanlıştır. Üstelik bu yanlışı ortaya koymak da çok kolaydır... İşte Kemal Tahir... O da komünist... O da Nazım'la aynı davada mahkûm olmuş, o da sanatkâr hatta Nazım'dan çok daha büyük bir sanatkâr, solun en iyi romancısı...

Komünistler onu niçin koruma altına almıyorlar?

Hattâ niçin bazı komünistler onu hücum hedefi yapıyorlar?

Ve biz Kemal Tahir'e **"vatan haini"** diyor muyuz?

Hiç kimse böyle bir şey söylemiyor.

Niçin denilsin ki Nazım'ın yaptıklarının hiç birini yapmadı.

Üstelik ben Kemal Tahir'in eserlerinin tanıtımını ve övgüsünü de yapmışımdır.

Çünkü biz önce doğru'nun talibiyiz.

Rejisör ve dost Metin Erksan'dan dinlemiştim:

Kemal Tahir'e "Nasıl oluyor da, seni Ergun Göze ve benzeri faşist! yazarlar methedebiliyor?" diye sıkıştırmış ve böylece onun marksizmden taviz verdiğini ima etmeye kalkmış bazı yavşak komünistler...Buna Kemal Tahir'in verdiği cevap manalıdır:

-Aptallar bunu bilmeyecek ne var? O da benim gibi Türk de onun için...İşte bütün mesele...Ve hemen belirteyim ki Yunanlı komünist, komünist olmaktan önce Yunanlıdır. Kıbrıs meselesinde "Enosisçi"dir. Amma Türk komünisti "taksimci" falan değil o da Enosis'çidir. Başka bütün milletlerin komünistleri önce milliyetlerinin insanıdır. Halbuki bizdekiler öyle değildir. Nitekim Nazım da Rusya'ya kaçtıktan sonra Polonyalı olduğunu söyleyip durmuştu: Polonyalı prens...

Şunu da hemence belirteyim ki bu bir kan bağı meselesi değildir. Nazım Hikmet gençliğinde tam bir Türk gibi düşünüyor ve duyuyordu...Başta "Ağa Camii" şiirinde olduğu gibi bir çok gençlik şiirlerinde coşkun milliyetçi duygularını dile getirmiştir.

Onu Türklükten soğutan, karından önce, saplandığı ideolojik bataktır: Komünizm... Bolşevizm... Leninizm... Marksizm...Ve sanatını Mayakovsky isimli bir komünist şairden ödünç aldığı hitabet üslûbuna borçlu oluşu... Zira bu üslupla sadece komünist tahninatı ve propagandası yapılır başka bir şey değil.

Elbette bütün bunları zaman içinde ve tabii seyrinde göstermek gerekti. Üstelik günlük yazılar halinde bırakmaktansa, bir vesika külliyatı haline getirmek kitaplaştırmak lazımdı...Hem de beşinci defa.

Bu beşinci baskıda kitabı baştan sona kadar gözden geçirdim. Bir defa daha hüzünlendim. Türkiye'nin hâlâ aynı meselelerin batağında bocalamasına, bu bataktan kurtulamaması için gösterilen çabalara hayıflandım. Kitabı yeniden işledim diyebilirim. Bölümlerden aktarmalar yaptım. Bazı şeyleri çıkardım...Mesela Önsözler...

Bu kavgada ben direkt olarak taraf değildim. Amma içinde bulunduğum şartlar icabı yahut uğradığım hücumlar dolayısıyla tarafmış gibi karıştığım olmuş. Onu gördüm. Onları önce çıkarmak istedim. Amma sonra gördüm ki o satırlar, benim şahsi hükümlerim de 23 sene gibi uzun bir zaman diliminden sonra bir tarih olmuş bu kavganın naçiz bir parçası haline gelmiş. Yani onlar da bugün artık vesika olmuşlar. Bu bakımdan aynen bıraktım...

Amma bu kitaba bir bölüm ilave ettim ki enfestir.

İtiraf edeyim vakit bulamamıştım eski baskılarda. Bu sefer CUMHURİYET gazetesinin Nazım Hikmet'in kaçtığı günlerdeki neşriyatını çıkardım...Ortaya bir ibret tablosu çıktı.

Senelerce Nazım Hikmet hayranlarına, Nazım Hikmet konseyi kuranlara, Nazım Hikmet'i lider ilan eden barışseverlere, gönlünü ve sütunlarını açan Cumhuriyet, 1951 senesinde Nazım Hikmet'e herkesten fazla saldırıyor ve hakaret ediyormuş.

Hatta bir defasında Nazım Hikmet'in YÜZÜNE bile TÜKÜRMÜŞ.

Evet Cumhuriyet Gazetesi Nazım Hikmet'in yüzüne tükürmüş...

Bunu Nazım Hikmet'in kaçışı bahsinde ibretle okuyacaksınız.

Ayrıca aynı günlerde Nadir Nadi'nin Nazım Hikmet için yazdığı bir başmakale var ki bugünkü Cumhuriyet okuyucularını cin çarpmışa çevirecektir...

Bu bölümü ilave etmekle kitabın Türk fikir ve siyasi polemikler tarihi bakımından büyük ölçüde zenginleştiğine kaniim.

Nazım da, Peyami de, Nadir Nadi de öldüler. İnananlara Allah rahmet etsin. Nazım inanmadığını iftiharla açıklamıştı. Amma ölüden şeytan vaz geçmiş derler. Bu İslam ahlakının büyük bir düsturudur. Ne varki ölülerinden vaz geçmeyenler Nazım hayranlarıdır. Her vesile ile onu diriltmeye, canlandırmaya çalışmaktadırlar...Hem de başkalarının hakkını çalmak ona yedirmek bahasına...

Son günlerde Nazım Hikmet'i yaşatmak için bir vakıf

kurulduğunu bile gazeteler yazdı. Yine gazeteler zaman zaman tek tük de olsa fakat artan bir tempo ile Nazım Hikmet'ten bahsetmektedirler...Manalı bir seyir göstermektedir bu hal.

Bunu yapanlar Perestroikayı da unutuyorlar. Yirminci Yüzyılın en akıl almaz hadisesi. Beklenen fakat akılalmaz hadise....Evet bütün milliyetçiler Kızıl rus İmparatorluğunun yıkılmasını bekliyor yıkılacağını söylüyorduk. Hem de Nazım hikmet hayranları **"güneşin fethi yakın"** diye zafer şarkıları uydurmaya kalkarken...

Birden bire Perestroika denen şey gerçekleşti... Rusyada ve dünyada komünizm yıkıldı. Serbest pazar ekonomisi kuruldu. Demokrasiye geçiş başladı. Berlin duvarı yıkıldı. Demirperde kül ufak oldu. Gerçi Nazım Hikmet'in cesedi, Moskova'daki mozolede duruyor amma korkarız Lenin'inkinin oradan atılması da uzak değildir. Zira Lenin'in Stalin'in heykelleri boyunlarına halat takılıp çekilerek yıkıldı. Komünist partileri komünistlikten istifa ettiler...

Bu hengamede Türkiye'de Nazım Hikmet efsanesi diriltilmeye çalışılıyor. Bunun için her türlü provokasyon yapılıyor. Sanki, Nazım Hikmet gadre uğramış, hakkı yenmiş ve fakat haklı olduğu sonradan tebeyyün etmiş bir masum insan...

Bu ne zaman böyle olurdu biliyor musunuz?

Batı Dünyası tersine bir "Perestroika" yaşar...Serbest pazar ekonomisi yüzünden perişan olur. Aç kalır. Sefil kalır. Dış borçlarını ödeyemez, teknolojiyi takip edemez hale gelir, bütün hastalığın demokraside olduğunu anlar ve başka çare bulamaz, Demirperde'ye iltihak etmeye, sosyalist blokun üyelerini taklid ederek onların üstün refah seviyesine çıkmaya karar verir, bunun için de mazisinde sosyalizmin diktatörlüğün aleyhinde ne varsa hepsini tasfiye eder ve Batılı demokratik partiler kendilerini feshederek her şeyi tek bir komünist partiye bırakırlar...Kısacası Kruşçev'in hayal ve iddia ettiği gibi.

Rusya "merkezi sistem"le, dünya üzerinde yarıştığı Batıyı ekonomik planda geri bırakır, Sosyalist yani Komünist rejimin üstünlüğünü ispat eder ve bunu kabul ettirir...

İşte o zaman, "Bakın Nazım Hikmet haklı imiş...O zaman biz bu büyük adamın kıymetini bilemedik, ne dediğini anlayamadık, bugün geleceğimiz noktayı o bize 1935'lerde haber vermişti de biz idrak edemedik, adamı boş yere vatan hainliği ile itham etmişiz. Bu adamın bari ölümünden sonra itibarını iade edelim" diyebilirdik...

Amma tam aksine Rusya Perestroika'ya gitti, Nazım Hikmet'i çalıştırdığı hedeflerin hepsinden vaz geçti, Nazım'ın da Türklük aleyhindeki bütün çabaları boşa gitti...Bugün bütün Türk Cumhuriyetleri ve diğer cumhuriyetler Stalin'den de, Lenin'den de nefret ederek istiklallerini ilan etmektedirler...

Kısacası, Nazım Hikmet bir defa kalpten ölmüştür, ikinci defa da ölüsü Perestroika tarafından dirilmemek üzere öldürülmüştür.

Halbuki Peyami Safa, Komünizmin düşeceği bu durumu da, Nazım Hikmet'in Türkiye'de tutunamayıp Rusya'ya kaçacağını da taa 1935'lerde haber vermişti...Bu kitabı okuyanlar bunu görüp tesbit edeceklerdir.

Peyami Safa üstadımızı bir daha rahmetle anarak...

6/11/1991 Moda
Ergun Göze

BİRİNCİ BÖLÜM

PEYAMİ SAFA'DAN HATIRALAR

NİÇİN YAZDIM?

Bir Nazım Hikmet furyasıdır gidiyor. Boy boy, çeşit çeşit, renk renk kitaplar...Hepsi de Nazım Hikmet'e izafe ediliyor. Bir kaç seneden beri Türkiye'deki yoldaşların "taktikası" bu. Ölen körlerin badem gözlü olduklarını görmüştük anıma, ölen vatan hainlerinin "vatan şairi" olmaları bir yeni moda; yeni, acı, garip ve gülünç moda.

Bu furya kitaplardan bir tanesini almak zorunda kaldım. Çünkü içinde Peyami Safa'nın ismi geçiyordu. "Nazım Hikmet'in Polemikleri". Kitabı şöyle bir karıştırınca gördüm ki, Nazım Hikmet için yazılmış bu kitapta en çok Peyami Safa vardı. Hem de kasıtlara, kısıtlamalara, sansürlere, makaslamalara, ters tefsirlere rağmen bütün haşmetiyle Peyami Safa.

Tabii bu husus, biraz hadiseleri ve Peyami Safa'yı bilenler için daha çok böyleydi. Demek, Nazım Hikmet furyası işi bu kerteye getirmişti. Bir çamur selinin bahçedeki fidanları kaplayıp, çiçekleri soldurması, örtmesi gibi, Türk fikir bahçesinin en nadide çiçeklerini de, güneşlerini de artık Nazım Hikmet kızıl çamuru ile sıvamaya sıra gelmişti.

Halbuki buna müsaade etmemek, gerçek namına herkes için bir vazife idi. Kaldı ki ben Peyami Safa'yı tanımış, dostluğunun sıcak havasını teneffüs etmiş birisi idim. Bu benim için iki katlı bir vazife idi. İlk fıkramı yazarken, gözümün önüne, zeki bakışlı, ruh dolu çehresi ile nasıl geldiyse bu sefer de öyle, sanki bana "haydi" diyor.

Bu kitabı, bu dostça "vazifeye davet" üzerine yazdım.

Bunun içindir ki Peyami Safa'yı nasıl tanıdığımı, O'na ait hatıralarımı, O'ndan duyduklarımı, O'nun bana tanıttığı dünyayı, kısa da olsa, en öne olarak kitaba başladım.

Zira, bunlar bilindikten sonradır ki, O'nun kavgasının "espri"si ayna gibi ortaya çıkar.

PEYAMİ SAFA

Kafası vardı.
Kültürü vardı.
Cümlesi vardı.
Üslubu vardı.
Meselesi vardı.
İç dünyası vardı.
Hafakanları vardı.
Çilesi vardı.
Metafizik arayıcılığı vardı.
İmanı vardı.
Şüpheleri vardı.
Nefs murakabesi vardı.
Estetiği vardı.
Diyalektiği vardı.
Cesareti vardı.

Hasılı bir fikir ve sanat adamına gereken vasıflardan birçok payı vardı.

Onun yokluğunu, ölüm tarihi olan bugün, bu vasıfların yokluğunda seyrediyoruz.

Necip FAZIL

PEYAMİ SAFA'DAN ÖNCE SERVER BEDİ

Bir çok okuyucuları gibi ben de Server Bedi'yi, Peyami Safa'dan önce tanımıştım.

Bu tanışıklığımız Nat Pinkerton, Şerlok Holmes ve Arsen Lüpen okuduğumuz günlere, yani taa çocukluğumuza kadar uzanır.

Her hafta, gelmesini heyecanla beklediği ve daha bayiden ayrılmadan yolda okumaya başladığı "Cingöz Recai'nin Harikulade Maceraları"nın yazarını hangi çocuk unutabilir? Çocuklukla delikanlılık arasında da "Cumbadan Rumbaya", "Hep Senin İçin", "Selma ve Gölgesi", "Hey Kahpe Dünya", "Karım ve Metresim" v.s. gibi bir seri kitabın üzerinde yine karşımıza çıkan Server Bedi imzasiyle artık nesil olarak tanışıklığımız vardır.

Sadece kalemiyle geçinmek mecburiyetinde olan Peyami Safa için, Server Bedi, rahat, kolay, teklifsiz, sanatsız, kısacası, günlük maişeti temin edecek yazılar yazmanın en emin ve kestirme vesilesi idi. Diyebiliriz ki Server Bedi, adeta Peyami Safa'nın pazar günleri musluk tamir etmek, takoz çakmak gibi basit ev işleri görebilmek için giydiği iş elbisesidir.

Fakat, bu elbise ne kadar iddiasız ve basit olsa da içindeki yine Peyami Safa idi.

Bundandır ki Server Bedi imzalı romanlar okuyucu hazırlayan, işleyen, geliştiren, okumaya alıştıran bir standart belirtmişlerdir. Hatta bazan Server Bedi'nin itinasız ve rahat giyimi içinde bile bir damat kadar şık görünmesini bilen kimseler gibi, Peyami Safa'ya denk bir seviye gösterdiği vakidir.

Muhakkak ki, Server Bedi-Peyami Safa bağlantılarının mukayeseli olarak incelenmesi (Mesela, Fatih-Harbiye,

Peyami Safa-Cumbadan Rumbaya, Server Bedi romanlarında olduğu gibi Türk edebiyatının en enteresan tetiklerinden birisi olmaya namzettir.

Peyami Safa'nın fikre ve sanata karşı duyduğu ciddi hürmet dolayısiyle kendisini ameliyat edercesine ikiye bölüşü, aslında tebrik edilecek bir husus iken muarızlarınca yani Komünistlerce, istihza konusu yapılmak istendiği görülür.

Nitekim Nazım Hikmet de bir hicvinde:

"Ve her fikrin açılmaz kapıları,
Maymuncuğuyla Cingöz'ün"

diye bu temayı işlemiştir.

Mamafih bu konuda en güzel espri Necip Fazıl'ındır: - Peyami Safa mı? Tanırım. Server Bedi'nin evinde oturur. Gerçekten Server Bedi, Peyami Safa'nın evi barkı mesabesindedir. Ve solcular, kendilerine terbiyeli olmalarını ihtar eden (Amca)nın evini taşa tutan sokak çocukları gibi O'nun evini, yuvasını, vatanını her şeyini taşa tutmuşlardır.

Peyami Safa, bu insafsız taşlamaların yıkamadığı adamdır.

Peyami Safa, bu korkunç hücumlara bile bazan Server Bedi ve Cingöz Recai vasıtasıyla cevap vererek susturmasını bilen adamdır.

Peyami Safa'ya karşı çekingenliğim

Peyami Safa imzasiyle ilk karşılaşışım sanırım "9.Hariciye Koğuşu"nda oldu.

Bu romanda Peyami Safa o kadar muvaffaktı ki ben de kendisi ile aynı hastahane koğuşunda yatmış, aynı bulantı ve bunaltıları çekmiş, aynı gençlik duygularını paylaşmıştım.

Sonradan evimize gelen birçok gazetelerde imzasını görür oldum.

Rahmetli babam bir ara "Ulus"ta yalnız Peyami Safa'yı okurdu. Bütün bunlara rağmen üniversite sıralarında iken, biz Peyami Safa'yı kendimize pek fazla yakın bul-

mazdık.

Muhterem Prof. Dr. Recap Doksat'tan -o zaman tıp talebesi- Peyami Safa'yı dinlemeyi, haberlerini almayı kafi görür, "Bu hafta gidelim" tekliflerine pek katılmazdık.

Acaba bir vakitler "Ulus"ta yazmış olmasının gayrı şuurumuzdaki izleri mi engelliyordu hislerimizi?... Yoksa CHP Bursa adayını gönlümüzün her köşesine aynı rahatlıkla oturmuş görmüyor muyduk? Kimbilir?

Bildiğim "Yalnızız" romanını ezberlercesine okuduğumuz, bir çoklarına okuttuğumuz, her tarafı çizili acaip "Yalnızız" nüshalarını elden ele dolaştırıp durduğumuz günlerde bile Peyami Safa ile irtibat kurmak arzusu gelmedi içimize...

Hatta Aziz Nesin ile giriştiği kalem kavgası esnasında, Cağaloğlu Berberinde ayak üstü iki kelimeden ibaret konuşmamız esnasında benim endişeli halimi sıfıra indiren sakin, saf, vakur ve yalçın halini beğenişim bile bu arzusuzluğu gidermedi.

Onu tanıdığım zaman onsuz geçen günlere yanmak, yakınmak içinmiş bu...

Onunla bir ihtilâl sonrası tanışmıştık

27 Mayıs ihtilâlinden hemen sonra idi. Sol kanat, ihtilali te'sir sahasına alabilmek için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Hani vaziyet onlar için elverişli gibi de görünüyordu.

Bütün güçlerini ortaya dökmüşler, ortalığı karıştırmak ve sonra bulanık suda balık avlamak için neler neler yapar olmuşlardı.

Hemen her gazetede bir köşebaşını tutmuş elemanlarıyla topyekun hücuma geçmişlerdi.Bir sürü, ciddi, gayriciddi gazete, mecmua vs. mantar gibi türemişti. Sağı mümkün olduğu kadar yıpratma stratejilerinin basındaki hemen tek taktik hedefi Peyami Safa idi. Necip Fazıl esasen hapiste idi. Hem basın affından istisna edilmek gibi bir mazhariyetle!...

Edebiyatçılar birliğindeki birkaç solcu Peyami Safa'yı ihraç etmek gibi içinde san'at ürpertisi olmayanları bile

iğrendirecek bir sakametin içine düşmüştü.

Hemen her mizah mecmuasında birkaç karikatür, her gazetede bir fıkra, şimdi düşmüş bir iktidarın, fikirsiz şakşakçısı gibi takdim etmek istedikleri Peyami Safa'ya hücum için ayrılıyordu.

Bu tozduman arasında, ve elinden tek imkanı, tek ve fakat karşısındakilere her zaman kafi gelen imkanı, yani kalemi alınmış bulunan bu soylu fikir adamı nerededir, ne yapmakta, ne düşünmektedir sualleri içimi yakıyordu ki bir gün onu gördüm.

Her yanından, kendisine kızıl bir gayz kusan Babıali sokaklarında, Nuruosmaniye'ye doğru yönelmiş gidiyordu.

Bir müddet onu seyrettim. Zayıf bir vücudu vardı ve belki titrek, fakat bu kalıbın içinde insanı cezbeden, kuvvetlendiren, bağlayan, hayran eden nasıl bir kuvvetti? Bir harabe, altında sevdiklerinin yattığını bildiği bir enkaz yığınının üzerinde, başını dik tutarak onu yürüten kuvvet ne idi?

Biz o zaman birkaç arkadaşla, matbaacılık yapıyorduk. Bu günün kızılelması Babıali'dir diye gelmiş Cağaloğlu meydanının bir köşesine girmiştik.

Biraz sonra Peyami Safa geri dönüyordu.Artık çekingenliğimi bir tarafa bırakmıştım. Kendisi yukarıya bir kahve içmeye davet ediyordum. Matbaanın merdivenlerini çıkışını unutamıyorum... Hatta biraz bol gelen spor ceketini de.

Façyo'da bir yemek

Peyami Safa her Babıali'ye inişinde Amca Matbaasına da uğruyordu. Artık "üstad"dı o bizim için. Üstadsız geçen günler ise pek tatlı olmuyordu. Bugün gibi hatırlıyorum. Bir cumartesi akşamı idi. Üstad matbaaya uğramıştı ve kısa fakat kesif bir dostluk hissinin sür'atlendirdiği bir samimiyetle akşam yemeğini beraber yemeyi teklif etmişti. Cumartesi günleri ise o sıralarda bizim için mühim günlerden biri idi. Zira her cumartesi İsmail Hami'nin evinde toplantı vardı.O sıralarda İsmail Hami Daniş-

mend'in yazdığı "İzahlı İslam tarihi Kronolojisi"ni basıyoruz. İsmil Hami bey, Hacı Nazif Çelebi'den, General Güventürk'e kadar birçok zıddın bir araya geldiği bu heterojen toplantılarda bulunmamızı ister. Zevkidir, "Naşirim beyefendi" diye tanıtmak. Kırmak da ismemem, naçar gideceğimi üstada anlattım. Başını salladı ve hiç unutamadığım bir dostluk taarruzu yaptı:

-Ergun bey, boşuna uğraşmayın, sizi bu akşam alıp götüreceğim ve yemeği beraber yiyeceğiz.

O kadar samimi bir jestti ki bu, zor akan değil, gürül gürül akan suları bile durdururdu.

Hemen planı kurduk. Bir otomobile atlayacağız.Önce İsmail Hami beyin evine uğrayacağız, üstad arabayla kapıda bekleyecek, ben bir çıkıp ineceğim ve oradan yemeğe gideceğiz.

Öyle de yaptık. Otomobilin içinde üstadı çok bekletmedim.

Üstadın seçtiği lokantanın adı Façyo idi. Bir merdivenle iniliyor.İyice, kalabalıkça bir lokanta. Tuhaftır, şimdi düşündüm de zihnimde bu kadar yerden lokantaya o gündenberi bir defa uğramamışım, uğramak arzusu da duymamışım, çünkü artık Peyami Safa yok.

Amma o gün karşımda Peyami Safa vardı.

Müşahhas fikir halinde, üzerinde fikir kavgalarından kazandığı manevi bir otorite libası ile zengin kalem hayatının sunduğu unutulmaz ve baha biçilmez hatıralarıyla, memleketinin haline kan ağlayan vatanperver yüreği ile, mahalli meseleleri "insan"ın ve dünyanın ana meseleleri raflarına derhal yerleştiren, bağlayan kafasıyla, Peyami Safa vardı.

Yemek kokusu, alkol buharı, şarkı buğularını ben unutmuştum. Amma daldan dala atlayan ve içinde bulunduğu anı hiç kaçırmayan üstad diyordu ki:

-"Ergun bey bu her yerde böyledir. Avam santimantaldir. Santimantal musıkiye vurgundur. Ah'a, of'a baygındır. Avrupa'da da bu böyledir. Amma "elit" tabaka öyle değildir. Onda fikir vardır, fikri, duygunun cıvık bataklığına kurban etmez. Fikri musıkiye meraklıdır, davranışlarında temel, duygudan çok fikirdir ve işte bunun içindir

ki onun duygusu daha asil, daha köklü ve daha sürükleyicidir."

İlerde anlatacağım daha birçok şeyler var ki o gün orada konuştuk. Bu yemeğin bende bir neticesi oldu; o da bir Peyami Safa tiryakiliğine tutuluşumdur.

Şair millet

Bu "santimantalizm" O'nun üzerinde çok durduğu noktalardan birisidir. Bir gün milletlerin karakterlerinden konuşuluyordu.Sordum:

-Sizce milletimizin en karakteristik yanı nedir?

-Şairliği...

-!....

-Milletimize şair millet diyebiliriz. Hemen bütün padişahları şairdir.En büyük mistiği (Yunus Emre) şairdir. En büyük çapkını (Karacaoğlan) şairdir.En büyük halk kahramanı (Köroğlu) şairdir.Son devre gelelim.İlericilerin lideri Tevfik Fikret de, muhafazakarların lideri Mehmed Akif de şairdir. Solun bugünkü temsilcisi Nazım Hikmet de şairdir. Tam zıddı ideolojinin temsilcisi Necip Fazıl da. Son iki asra bakınız. Tanzimattan beri her içtimai hamle bir şiirdir. Bir şiir mantığı içindedir ancak.

"Bir Tereddüdün Romanı"nda" Necip Fazıl'ın şiirde yaptığını nesirde yapmak için mensur bir "Kaldırım" şiiri yazan üstad, artık şiire taraftar değildi.Onun parolası şiir değil, fikirdi. Fikir onun elinde Köroğlu'nun gürzü gibi idi, muarızlarının kafalarına indirip duruyordu. Hiç şiirsiz bir kavgayı Türkiye'de belki de ilk def'a bu kadar muvaffakiyetle sürdüren Peyami Safa idi.

Sabaha kadar süren sohbet

Üstadın sohbeti, artık matbaanın sınırlarını aşmak için bizi itip duruyordu. Bu itişle birçok akşamlar Şişli Perihan sokaktaki evinde, üstadı ziyarete gider olduk.

Arkadaşlarla gittiğimiz bu ziyaretlerde üstad, en çok benim dönüş vapurumdan şikayetçi idi.

-Ah bu onbir otuzbeş vapuru diyordu. Zira vapura yetişmek maksadiyle ben kalkınca arkadaşlar da ekseriya kalktığı için, bir nevi oyun bozanlık yapmış bulunuyordum. Halbuki ben de bir dünya seyahati kadar kıymetli ve istifadeli bu toplantılara can atıyordum. Kalkışlarımda da doymamış kalkıyordum. Tek başıma da olsa, üstada uğramaya başlamıştım artık. Böyle tek başıma uğradığım bir gece, mes'ut bir tesadüf hiç bir misafir gelmedi. Ve biz lafı koyulttuk. Ahlak mes'elesinden, eski Babıali hatıralarından, felsefi nüanslardan, sevdiklerimizden, sevmediklerimizden konuşuyorduk.

Alabildiğine uzanan, bir yumağın açılması gibi boşanan, tatlılaşan bir konuşma. Üstad:

-Ah! diyordu, Ergun Bey, şu mes'elelerimizi, şu konuştuklarımızı, bizim ordinaryüs profesörlerle konuşamazsın. Yüzünüze aval aval bakarlar, yoktur böyle mes'eleleri. Kafalarının böyle mes'elelere tahsis edilmiş bir yüksük kadar kovuğu yoktur. Ne alaylı şeylerdir.Basit teknisyen, masum olmayan tercümecilerdir.Ben bunun için bunlara "profesör ışkırlak" diyorum. Üniversite ruhundan ne kadar uzaktırlar.Bakınız memleketin şu haline. Boyuna dış seyahatlere çıkarlar.Ne götürürler, ne getirirler? Ne bir fikir götürürler, ne de bir fikir getirirler.

Sohbeti o kadar koyultmuştuk ki tuhaf bir uyanıklık gelmişti üzerimize. Fikir denen şey sanki maddeleşmiş ve salonu istila etmişti. Bu mübarek nesnenin ışığı, sanki abajurlardan daha derin bir şekilde, daha doğru bir ifadeyle deruni bir şekilde ortalığı aydınlatıyordu.

Birçok sorularıma üstad kaçamaksız, yani iffetli cevaplar veriyordu. Bu öyle bir haldi ki cevabın veriliş tarzı bazan cevaptan çok daha mühim ve kahramanca oluyordu. İnsan o zaman bu sıska vücuttaki moral gücün dehşetini bir daha anlıyordu.

Bu anlayış ise derhal görünmez bir transformatör tarafından hürmete döndürülüyordu.

Fikirler, espriler, anekdotlar, teessüfler, hatıralar ve hiç ölmeyecekmiş gibi canlı duran, her fırsatta canlanan ümitler ve meçhulün kapısını açmaya çalışan anahtarın gıcırtısı.

Bu gıcırtı, kapının açılışından belki daha güzel. Bu

arayış belki buluştan daha zevkli.

Bu fikir zevkini bir defa da Amca Matbaası'nın küçük odasında Profesör Mümtaz Turhan'la, üstadın nefis bir münakaşasında hissetmiştim. Profesör Mümtaz Turhan, üstadın alakadar olduğu içtimai meselelere el atmış nadir üniversite mensuplarından. O günlerde kendisinin "Garplılaşmanın Neresindeyiz" isimli eserini basıyoruz. Bu eserde Peyami Safa'dan bahsediliyor.

Matbaada karşılaştılar.

Biraz sonra akademik bir münakaşa açıldı. Seyrine doyulmaz manzara. Türk irfanının iki devi çarpışıyor, dostça olduğu kadar da amansız bir ciddiyetle. Biz pür dikkat dinliyor ve neticeyi bekliyoruz. Profesör Turhan, dikkatli, sakin, ağır, fikrini izah etmeye çalışıyor...Mes'ele garptan neyin alınıp neyin alınmaması gerektiğinin münakaşası. Yani iktibas meselesi... Profesör Turhan'ın tezi "İlim". İlmi almalıyız diyor. Sadece ilmi. Amma karşıdaki Peyami'dir, bırakır mı? Soruyor:

-Garpte ilim de, ilim anlayışı da bu kadar istihale geçirdi, siz ilim derken, ilim zihniyeti derken nasıl bir tefsir ve tarife uygun ilim istiyorsunuz?

-Sadece ilim. Hiç bir tefsire hacet kalmadan, hiç bir anlayışın kelepçesine takılmadan ilim.

Bu söz üzerine üstadın adeta "dama" dercesine verdiği cevabı hatırlıyorum:

-Peki amma bu da bir ilim tarifi, bu da kendine göre bir tefsir olmuyor mu? Böylece tarifsiz ve tefsirsiz bir ilim anlayışının iktibasından bahsetmenin mümkün olmadığı meydana çıkmıyor mu?

Üstadın "cedelci" mantığı kariyeri yenmişti. Bu öyle bir yenişti ki yenileni değerden düşürmüyordu da. Sadece bir hakkı tesbit ediyor, kategorilendiriyordu.

Gerçekten Profesör Mümtaz Turhan o gün için ve o fikirleriyle taktik olarak haklı ve Türkiye için elzemdi. Nitekim bugün için de öyledir. Amma stratejide haklı olan, mes'eleyi felsefi açıdan alıp halleden Peyami Safa idi.

Zaten Peyami Safa bu strateji demekti.

Bazan masasında baygınlık geçirinceye kadar yazan, konsantre olarak yazan üstadın sohbetinden, beni odaya

dolan günün ilk ışıkları ayırdı. Dışımda günün ilk ışıkları, içimde fikir ve duygu ışıkları, Kabataş'a kadar yürüdüm, karşıya geçtim ve yatağa o ışıklarla girdim.

Üstaddan da Fransızca öğreniyorum

Üstada biraz Fransızcam olduğundan bahsetmiştim.

-Bakalım, dedi ve elime bir kitap verdi: Personalisme... Bir akşam kitaptan yaptığım tercümeyi okuyunca:

-Mükemmel, siz kitap tercüme edecek kadar Fransızca biliyorsunuz, dedi.

İşte bu birkaç günlük Fransızca çalışma ve Türkçeye en güzel Fransızca tercümeleri kazandırmış olan adamın samimiyet ve ciddiyetle söylediği bu sözlerdir ki bütün tereddütlerimi yendi.

-Bakkalla kasapla konuşmak Fransızca bilmek değildir,konuşamamak da bilmemek, diyordu.

-Bir kitabı okumak için her kelimeyi bilmek de şart değildir.Geçen gün çiçeklere ve renklere dair bir kitap okuyordum, bilmedğim belki yüzlerce kelime vardı diye ilave ediyordu.

Bu arada Fransızcaya ait bir esprisini de anlatayım.

Üstad, Havadis gazetesinde yazıyor. Bir yazısında "sadik" tabirini kullanmış. Malum, tabirin doğrusu bu ve bizde yanlış bir şekilde yani "sadist" diye kullanılıyor.

Hami Tezkan da tutmuş sadik'i sadist yapmış. Ertesi gün telefonda üstad o kalın sesiyle şu ince espriyi yapıyor:

-Yapmayın Hami bey, ticari itibarımı kıracaksınız, "bu adam Fransızca bilmiyor" diye, Fransızca Gramer'imin satışı düşecek...

Fransızcayı kendi kendine öğrenen üstad bir de Fransızca gramer yazmıştı. Bunu da bu espri ile öğrenmiş oldum.

Gazete çıkarma teşebbüsleri

Peyami Safa'yı bulduk ya, artık aklımız fikrimiz bir ga-

zete çıkarmakta. Uzun uzun sohbetler, hesaplar, planlar, bilançolar, teklifler, fikirler, temenniler. İsimler. Ya! İşte ismi ben teklif etmiş ve pek beğenmiştim: "Demokrasi". Hedefim de "Le Monde" gibi bir gazete çıkarmaktı.

"Yapmayın Ergun Bey" diyordu, "yere basalım, gerçeği görelim."

Amma bu denmekle olmuyor ki, bilhassa cemiyetlerin fırtına ve kasırgalarla sallandığı günlerde...

Bir gün yine bir fikir geldi aklıma:

Peyami Safa, Fazıl Ahmet Aykaç vesaire ne kadar eski kıymet varsa bir edebi mecmuada toplayacağım. Heyecanımı üstad söndürdü:

-Böyle bir teşebbüste hiç birimiz beş para etmeyiz. Hayatiyeti olan şeylere teşebbüs edin. Hem hiç bir aksiyonu ve fonksiyonu da olmaz böyle bir teşebbüsün...

Gerçeklere ne kadar zevkle ram oluyordu.

Manevi cephe teşebbüsü

Solcuların azgınlığı, memleket fikriyatının karmakarışıklığı karşısında ye'se düştüğü anlarda üstad tek kurtuluşu sağcı yüksek münevverlerin bir "Manevi Cephe"de gayri siyasi de olsa birleşmelerinde görüyordu. Bunun için şahsen her türlü fedakarlığı yapmaya da hazırdı.

Fakat ezeli derdimiz, bir araya gelememek, toparlanamamak.

Ancak sohbette ve dertleşmede kaldı bu teşebbüs de.

Müzik ve sinema

Üstadın plaklarını dinliyor, küçük beyaz perdesini salonunun duvarına gerdiği sinema makinesinden filimler seyrediyoruz.

Üstadın daimi yatmak durumunda olan zevcesi için de bir eğlence teşkil eden bu "ev sinemasının" filmleri ekseriya öğretici seyahat filimleriydi...Renkli bir uzakdoğu filmi seyretmiştik hâlâ hatırlarım, üstad da bu filmi görünce çok düşünmüş, "uzak şarkta teknik yok amma çok in-

ce bir medeniyet var, çok enteresan bir şey bu" diyordu.

Müzik bahsinde en çok Chopin'i seviyordu.

"Anne tarafım alaturka musıkiye, baba tarafım alafranga musıkiye düşkündü" diye anlatırdı.

Bir defa "Grieg"i dinliyorduk. Bu nağme üstadının sadece kendine has mimarisini belirten melodiye işaretle:

-İşte Grieg, demiştim.

-"Siz musıkiden anlıyorsunuz" cevabı küçültücü veya okşayıcı bir eda değil, sadece bir iştirak ve yakınlık tesbitiydi.

Türk musıkisi üzerinde ise duygularımız değil, fikirlerimiz de değil, ümitlerimiz değişikti.

O, müzikte de hareket ve taarruz arıyordu. Hareketin ve taarruzun musıkisini.

Babamın hatıraları

Uzun sohbetlerimizde sıra rahmetli babamın, Sibirya'daki esaret ve esaretten firar hatıralarını anlatmaya kadar gelmişti.

Anlattıklarım kendisinin de, zevcesi Nebahat Hanımın da çok hoşuna gidiyordu. O kadar ki bazan dayanamıyor:

-Yazıver şunları, diyordu.

Hele bir "raspiska" hikayesi vardı ki sonraki gidişlerimde Nebahat Hanım tarafından:

-Raspiska mı geldi? diye beni markalayacak kadar hoşa gitmişti. Raspiska rusça "vesika" (pasaport) demektir ve firarilerden pasaport istenince düştükleri korkunç tehlikenin azameti aşikardır. Bu tehlikeden rahmetli babamı ve arkadaşını, bir müslüman Tatar, firariler dara gelip de "Allah" demeleri üzerine müslüman olduklarını anlayınca, kurtarır:

-Ergun Bey, yaz Allah aşkına şunları.

Yazıyorum üstadım yazıyorum, ama onları değil, bunları, seninle olanları, kısmet öyle imiş.

Peyami Safa beni tedavi ediyor

Birara midemden rahatsızdım. Rahatsızım ya kimsenin de rahatsızlığımın ne olduğunu bildiği yok. Tahliller, röntgenler, şunlar, bunlar boş. En kötü şey de galiba teşhis imkansızlığı. Tesadüf, bu duruma üstad vakıf oldu. Gayet tabii bir şekilde:

-Raporları bana verebilir misiniz? dedi.

Üzerimde idi. Sohbet olsun diye verdim. Okudu ve teker teker, şu madde şu kadar, karaciğerde bir şey yok, şu bu kadar, midede bir şey yok, netice bir şeyiniz yok. Gerçekten bu izahattan sonra hiç bir şeyim kalmadı. Hâlâ düşünürüm, neydi peki o fizik rahatsızlığım?...

Üstaddan dinlediklerim

Üstaddan neler dinlemedim ki. O en olgun çağında etrafında anlayanı kalmamış bir muztarib kafa idi. Sık sık, "Ah! Ergun Bey, konuşmak nebüyük bir ihtiyaçmış" deyip dururdu. Evet insanı hayvandan ayıran vasıf. Adeta o konuşmaya susamış bir halde idi. Şairin dediği gibi:

"O bir susamış ruh, ben ise bir aç" idik.

Ve ben, doymaz bir açlıkla onun çocukluk hatıralarından tutun, ömrünün son ıztırablarına kadar anlattığı neler varsa dinliyorum. Bakalım kısa da olsa tekrar edebilecek miyim?

Kurabiye tüccarlığı

Gizlemediği bir hicranla anlattığı hatıraları vardı. Ekserisi çocukluğuna, yetimliğine ve yetimliğin maddi ve manevi ıztırablarına dokunan şeylerdi. Bunlardan birisi de Kurabiye Tüccarlığı idi.

Üstad, üstüste harp görmüş memlekette en çok satılacak şey nedir, diye düşünmüş ve çocuk kafasıyla bulmuş: Kurabiye.

"Kurabiyeyi annem yapar, Kitapçı Acem'e rica eder, vitrine kurabiyeleri koyar, akşam gelir paraları alır, Acem'in de hakkını veririz" diye planı yapar. Yaptığı planı

da aynen icra eder. Akşamı iple çeker. Artık zengin olacak yolu bulduğuna kanidir. Böylece öksüzünü büyütmek için nice ızdırablara katlanan annenin dertleri tükenecektir. Peyami, gönlünün dilediklerine daha kolay yaklaşacaktır. O zamanki adıyla "Osman Peyami."

Fakat heyhat! Kitapçı Acem'in yüzü akşam karanlığından daha asıktır. Kitapçı dükkanında kurabiye satılmamış ve satılmak için yapılmayan kurabiyelerin şekli de bozulmuştur. Tam bir fiyasko.

İlk eseri

Peyami Safa'nın Babıali'ye ilk girişi feci bir muvaffakiyetsizlikle neticelendi. Gerçi bu serencam yine bir Babıali vitrininde cereyan etti ise de tam bir Babıali macerası sayılamaz. Alt tarafı kurabiye ticareti idi. Amma üstadın ilk yayın teşebbüsü tam bir başarıyla taçlandı. Henüz delikanlıydı. Birkaç formalık bir hikaye yazdı. Hikaye hiç mühim değildi, fakat ismi, asıl iş isminde idi:

"Sakın bu kitabı okumayın."

Kitabı siyah bir bantla da sarmalamış tecessüsü açan en büyük anahtarın bir kilitten ibaret olduğu kaidesini o yaşta keşfetmiş olmanın mükafatı olarak, az sayıda bastırdığı ilk eserini bir kaç günde bitmiş görmenin hazzına ermişti.

Kurabiye ticaretindeki muvaffakiyetsizliğini anlatırken hâlâ nasıl olup da yenildiğini anlayamayan bir espri içinde idi.

İlk eserinin satışındaki ticari dehasını anlatırken de ilk mağlubiyetin telafisini yaşıyormuş gibi geldi bana.

La Dam O Kamelya'nın fesli figüranlığı

Üstadın müthiş bir tiyatro sevgisi vardır. Bu sevgiyle Darülbedayi imtihanlarına girer. Genç Peyami Safa bu imtihanı birincilikle kazanır, fakat birçok sebepler tiyat-

roya girmesine mani olur. Amma içindeki sahne aşkı sönmemiştir. Bir gün La Dam O Kamelya'yı temsil eden bir trupun rejisörüne rica eder ve figüranlık alır. Yapacağı iş iskambil destesini kestirip kağıt dağıtmaktır. Bu işi yaparken gözü kulise ilişir, rejisör kızgın kızgın bir şeyler işaret etmekte, çıkmasını söylemektedir, hareketlerini kontrol eder, bir favul yoktur, nihayet bilmeceyi çözmek üzere, rejisörün işaretine uyarak dışarı çıkar ve sorar:

-Ne var?

-Başındaki fesi görmüyor musun? La Dam O Kamelya'da fesin ne işi var?

Üstad bu hikayeyi katıla katıla anlatır ve ilave ederdi: "Ne işi var olur mu? Ben poker oynayan bir Mısır Prensiyim, oldu mu?"

Tabii hadise çok komik. Fakat bu komikliğin en çok farkında olan üstad. O üstad ki kendi kendisiyle de alay etmesini en iyi o bilirdi. Nazım Hikmet'in, üstadın bu macerasıyla alay etmesine hiç hakkı yoktu. La Dam O Kamelya'da fesli figüranlık ne imiş ki. Kendisi kızıl ordunun Türkiye'deki figüranlarından değil miydi? Yoksa üstada figüran olursan benim gibi ol mu demek istiyordu? Ne var ki üstad bu figüranlık macerasından iyi ders almış olacak, artık figüranlık değil, başrol veya rejisörlükten başkasını kabul etmeyecekti.

O'nun bu masum çocuk macerasını dillerine dolayanların hıncı, figüranlığına değil, bilakis milli davada daima başrolde, hem de kızılları çatlatacak kadar usta oynamasına idi. Bunda da haklı olduklarını kabul etmek lazımdı.

Zira, Nazım Hikmet'lerinin, kızıl trajedyanın Türkiye'deki figüranlığını bile eline yüzüne bulaştırıp kulis arkasına, daha doğrusu perde, en doğrusu demirperde arkasına kaçması karşısında zavallılar ne yapsınlar?

Sait Faik'in işsizliği

Üstadın anlattıkları arasında, ibretli bir kahkaha ile güldüklerimden ve unutamadıklarımdan birisi de Sait Faik'in işsizliği hikayesidir. Bu hikayeciden çok, şair ve san'atkardan çok, sola yakın propagandanın reklam ta-

belası zata, bir gün Beyoğlu'ndaki lokantalardan birisinde demlenirken rastgelir.

Sait Faik, üstadı görünce sevinir, hemen selam verir, yanına çağırır ve büyük bir hüzünle içini döker:

-Ah, of.

-Sait neyin var?

-Sorma üstad, çok dertliyim.

-Canım sorma olur mu? Söyle bakalım.

-İşsizim, işsiz.

Bu cevap üstadın yüreğine oturur. O bilir işsizliğin ne olduğunu. Kurabiye ticaretine başlamak zorunda kalmanın ne demeye geldiğini. O da başlar Sait Faik'le beraber kara kara düşünmeye. Bir müddet bu kara sükut sürer. Birden üstad haykırır:

-Buldum Sait.

-Ne buldun üstad?

-Sana iş buldum.

-İş mi, ne işi?

-Benden bir yazı işleri müdürü istemişlerdi, iyi de para vereceklerdi, kalk gidelim oldu senin işin.

-Ey, ne yapayım yani?

-Canım işsizim, dertliyim demedin mi, işte sana iş buldum, ne yapayımı var mı?

Sait Faik'in canı sıkılmıştır:

-Canım, işsizim dedimse, param yok, çalışmaya ihtiyacım var, iş arıyorum demedim. Adadaki evimden aldığım kira kafi bana, derdim geçim derdi değil. Yani canım sıkılıyor, ne yapayım diye düşünüp duruyor, yapacak bir şey bulamıyorum demek istedim.

Üstad afallar. Bakar ki karşısındaki bizdeki bütün solcuların yutturmaya çalıştıkları gibi can sıkıntısını san'at, boşluğu işsizlik zanneden zihniyetin esiridir. Bu kendi kendini zorla hasta eden tıyneti birden bütün zavallılığıyla ve acayipliği ile görür ve derhal o meşhur, "defol buradan"ın argocası kelimeyi çeker ve masasından uzaklaşır.

Babadan kalma servetleri sayesinde rahat, ferah geçinen bu zatlar, babadan hicrandan başka bir şey devralmamış bu sağlam seciyenin, bu emeğini beyninden, ek-

meğini dimağından çıkaran insanın, Sabri Esat Siyavuşgil'in tabiriyle "Altın Beyinli" adamın karşısında "emekçi" ve mirası reddeden sosyalizmin, kaba maddeciliğin taraftarlığını ne yüzle ve ne akılla yapıyorlardı. Zira, her iki taraf da reddi miras yapsaydı, üstad maddeten, onlar ise manen bir şey kaybetmezlerdi.

Abidin Daver'in verdiği bir aşk öğüdü

Peyami Safa'nın çok faal bir aşk hayatı olmuştur. Bu bakımdan, romanlarının bazıları ve bazı kısımları, bir otobiyografi sayılabilir. Aşk problemine de tahlilci zekasıyla eğilen üstad, bilhassa "Yalnızız" romanındaki tahlilleriyle kadın ruhunun tabir caizse fezasına kadar nüfuz edebilmiş bir insandır. Bilhassa, kadınların bazı jest ve hareketleriyle ruhi haletleri arasındaki paralellikler konusundaki teşhisleri harikadır. Yalnızız romanını okuyan bir hanım okuyucusu:

-Sizin karınız olmak ne kadar müşkül bir şeymiş, diye yazıyordu.

Üstad, bu hanım okuyucusunu ima ederek diyordu ki:

-"Yalnızız" romanını bir tek kişi anladı.

"Yalnızız" romanının erkek kahramanı Samim, doğrudan doğruya Peyami Safa'dır.

Bu romanın başında bir "Prolog" vardı. Nefis bir şeydi. Yalan için yazılmış hicviyelerin en şahanesiydi. Üstad, fazla santimantal diye sonradan ikinci baskıda bu "Prolog"u çıkardı.

Üstad, aşkın en büyük düşmanı, daha doğrusu her şeyin en büyük düşmanı olarak yalanı görüyodu.

Amma gerçek, hele böyle hassas bir konuda gerçek ne zaman ve nasıl bulunabilirdi. İşte üstad gençliğinde böyle bir şüphe girdabına düşmüştü.

Aşıktı ve şüphe ediyordu. Şüphenin kemirmeleri ve tırmalamaları onu halsiz düşürmüştü. Böyle bir anında Abidin Daver'e rastladı ve kime olsa açacak hale geldiği derdini ona açtı.

Abidin Daver, "Sivil Amiral" diye ün yapmış, bünyesi dritnota benziyor ise de iş bu dritnot sureti kat'iyede de-

rin sularda dolaşmaya yetmeyecek, erişememiş bir tipti.

Bunları herkesten iyi bilen üstad aldığı cevabın güzelliği karşısında duyduğu hayreti seneler sonra bile yansıtıyordu.

Abidin Daver demişti ki:

-Peyami, sen aşıkım diyorsun amma, değilsin.

-Aşıkım.

-Aşık olsan şüphe etmezdin. Dünyada bir araya gelemeyecek iki şey varsa o da aşk ve şüphedir.

Bu cevap üstadın sadece o günkü ıztırabını hafifletmekle kalmış değildir. Bunu, bana anlattığı bir başka hikayeden de çıkarmaktayım. Ailece tanıdığı bir karı kocaya ait bir vak'adır.

Kadın bir tablo asacaktır. Tabloya yer araştırmaktadır, nihayet bir yer seçip asar. Kocası:

-Biraz şu tarafa asamaz mıydın? der.

Bu kadarcık bir ikaz kadının bayılmasına kafi gelir.

Niçin, o söylemeden onun gönlünün arzusunu sezip yerine geteremedim diye...O böyle anlıyordu aşkı...

Ankara Palas'ta bir münakaşa

Ankara Palas, Lozan Müzakerelerinde Türkiye'yi temsil eden hey'ette ikinci murahhas olan Dr.Rıza Nur tarafından Başkente kazandırılmış ilk Avrupai otel.

Bilhassa Meclis'e de yakın. Bu sebepten, gazetecilerin politikacıların uğrak yeri. Yemek var, caz var, bu akşam münakaşa da var. Zira aynı masada Falih Rıfkı, Nadir Nadi ve Peyami Safa'nın "kocasından daha kuvvetli solcu" dediği -varın kıyas edin gayri- Bayan Nadir Nadi toplanmışlar. Ne var ki masaları aynı amma, tasaları değil. Nitekim biraz sonra, "İslam Medeniyeti" üzerine bir münakaşa kopar. Falih Rıfkı "yoktur" der. Üstad, ne kadar izah etse, anlatsa, tarif etse, misal verse faydasız. "Yoktur! Yoktur!" diye tutturur. Fesüphanallah, bütün Avrupa ilim merkezlerinde İslam Medeniyeti araştırma merkezleri ve enstitüleri kurulmuştur. Fakat bizim "Batılılaşmacı" ve devrimci Falih Rıfkı'mız inat eder: "İslam Mede-

niyeti yoktur" diye.

-Peki, ya ne vardır?

-Arap medeniyeti.

Hoppala! Medeniyet nedir, dinlerin medeniyetlerin nezdindeki fonksiyonu nedir, medeniyetler nasıl taksim edilir ve bunun gibi birçok noktalarda üstadın verdiği izahatın hiç biri fayda vermez. Sadece sesler yükselir. Bayan Nadir Nadi de olanca hızıyla, yani cıyak-cıyak münakaşaya girer. Sanki İslam Medeniyeti sofra örtüsüne dökülmüş bir krema parçasıdır, bıçağın ucuyla şöyle bir kazıyacaklar ve çıkacaktır. Bu hırsla, daha doğrusu hınçla, devrimbaz grup o kadar bağırır ki, nihayet cazbant susar, herkes ne oluyor diye onları dinlemeye başlar.

Devrimbaz grup, köpürmüş ve hırstan kıpkırmızı kesilmiştir. Cazbantın susmasıyla bir an kendilerine gelirler. Tam, o sırada Hasan Ali Yücel sökün eder. O hakem olsun ona soralım diye kararlaştırırlar.

Hasan Ali, en ilerici görünmeyi bir politika olarak tutturmuş ve bu politika icabı maarif vekaletine bilcümle mahutları .istif ettiği mahkeme kararıyla sabit olmuş zat.Fakat ne de olsa mektep medrese görmüş, öyle Nadir Nadi, Falih Rıfkı gibi değil. Verdiği cevap Falih Rıfkı'nın hiç hoşuna gitmez. Herkes içinde mat olmuştur. O kadar hiddetlenir ki, kızarıklığı morarmaya döner ve çatalı elinden düşer.

Cazbant yeniden başlar, amma artık o da Peyami'nin zaferini marşlandırmaktadır. Aslında böyle bariz zaferleri insanın bilgililiğinden çok, muarızının kasıtlı ve müfrit bilgisizliği hazırlar. Bir ilim zaferi değil, adeta bir bedeni yarışma kazanılmıştır.

İşin garibi, Ankara Palas'ın o, alkol, eğlence dumanı, o dünya hazlarının buğuları ile dolu havasının içindekiler dahi, Falih Rıfkı'nın bilgisizliğinin ve din aleyhtarlığının tescilini zevkle karşılar.

Üstad, "Ertesi gün gittiğimde, diyordu, bir fevkaladelik sezdim. Ankara Palas'ın garsonları filinta gibi Karadeniz uşakları, akşamki münakaşanın zevki ile dördü-beşi birden hizmetime koşuyorlar, hani nerdeyse sarılıp şapur şupur öpecekler: Hiç görmediğim bir alaka."

Ve ilave ediyordu, "İslam Medeniyeti yok ha, gel de bak bu Karadeniz uşağının alnı hangi manevi alevin ışığıyla, hangi medeniyetin nuruyla yalazlanıyordu."

Buraya, üstadın, Falih Rıfkı'nın bu yanı ile alakalı bir yazısını aynen alıyorum.

ÜÇ NOKTANIN MANASI

Geçen gün, burada Falih Rıfkı Atay dostumuzun dinsizliğini belirten ve vaktiyle kendisine "Allahın varlığını kabul ediyor musunuz?" tarzında Büyük Doğu mecmuasının anket sorusuna menfi cevap verdiğine işaret eden bir yazım üzerine, Dünya Başyazarı, günlük makelesinin sonuna şu fıkrayı eklemiş:

"BİR İFTİRA - Ben şimdiye kadar, hiç bir kimseye din ve itikatlarına dair bir sual sormadığım gibi, hiç kimsenin böyle bir sualine de cevap vermedim. Laisizmin manasını bilen bir fikir adamı sıfatiyle ne kimsenin vicdani inanışlarını kontrol ettim, ne de kimsenin vicdani inanışlarımı kontrol etmisine müsaade ettim.

Maksadı belli olan ve bir eski ankete verilen cevabı tahrif eden Peyami Safa'yı ve gazetenin mesullerini bu açık iftiralarından dolayı mahkemeye verdim. "

Şimdi okuduğunuz bu satırların birinci paragrafında, "hiç kimsenin böyle bir sualine cevap vermedim" dedikten sonra, ikinci paragrafında, "bir eski ankete verilen cevabı tahrif eden" diyen Bay Atay, tahrif edilen cevabının ne olduğunu söylemiyor. Dinsizlik ve Allahsızlık isnadını iftira telakki ettiğine ve adalete başvuracak derecede teessür duyduğuna göre, okuyucuda dindar ve imanlı bir insan olduğu zannını uyandırıyor.

Ben bile, hususi konuşmalarımızdan ve yüzlerce yazısından dine karşı düşüncelerini pek iyi bildiğimi sandığım bu arkadaşın hidayet getirdiğine, en sonunda rahmetli babası Cibali imametinden aldığı dini terbiye ve tesirlerin galip geldiğine inanır gibi oldum. Nihayet Hak cephesinin değerli bir yazar daha kazandığı hayaline düşüp ferahladım. "Meğer bizim Falih Rıfkı ne kadar dindarmış, kendisine dinsiz denmesine ne kadar üzülüyor-

muş, ben de ne kadar yanılmışım" diye düşündüm.

Sonra bu arkadaşın Büyük Doğu mecmuasına verdiği cevabı araştırdım. Gördüm ki, Allahın varlığına ait soruya verdiği cevap, benim hatırladığım gibi açıkça menfi sayılamazsa da müsbet hiç sayılamaz. Sadece kerre içinde üç noktadır:(...)

Bundan "Allaha inanmıyorum" manası çıkmasa bile, "Allaha inanıyorum" manası da çıkmaz. Müslümanlığın şartı, Allah'a ve Resulüne inandığını, "dil ile ikrar" ve "kalb ile tasdik" olduğuna göre, bunu diliyle ikrar etmekten sakınan bir yazarın dindar olduğuna elbette inanılamaz.

Bay Atay, "'kimsenin vicdani inanışlarını kontrol etmesine müsaade etmem" diyor. Halbuki müsaade etmiş ve anketin bütün sorularına cevap vermiş. Bu cevabın tahrif edildiğini söylüyor. Ortada bir tahrif yok. Üç nokta cevabını yıllardan sonra hatırımda kalan ve menfi bir tefsirden doğan manası vardır. Bu tefsir de açıktır: Allaha ve Resulüne inandığını diliyle ikrar etmeyen insanın Müslümanlığına inanılmaz.

Laik ve hür bir fikir adamı olduğunu söyleyen Bay Atay, yeryüzünde, dünyanın yaratıldığına, Allahın varlığına ve dine ait felsefi inanışlarını gizleyen bir tek fikir adamı gösteremez. Anket yapan bir gazeteci, pırasa ve kabak fiyatlarını kontrol eden bir Milli Korunma Müfettişi değil, amme efkarı adına, bu konuda hiç bir kitabı olmadığı halde ikide bir dinden ve devrimden bahseden tanınmış bir yazarın müsbet veya menfi düşüncesini öğrenmek isteyen bir meslektaştır.

Eğer Falih Rıfkı dostumuz dindarsa ve ben onun bir çok yazıları gibi üç noktasını da yanlış anlamışsam, bunu bir kere izah etsin ve "Kelime-i Şehadet" getirsin, kendisine bir değil, bin tarziye vermeğe hazırım. Bunu yapmayıp da aleyhine ateş püskürdüğü Basın Kanunu'nun hükümlerine dayanarak adaletin kanatlarına sığınmakta ısrar ederse, başkalarının da fikir ve tenkid hakkına saygı beslemesi lazım gelen hür fikir adamı vasfına ne derece layık olduğunun tam ölçüsünü açığa vurmuş olacaktır.

Tercüman

İslam medeniyeti münakaşasının sonu

Falih Rıfkı ve Peyami Safa'nın "İslam medeniyeti vardır, yoktur" manakaşası orada bitmedi. Bu iki insanın bütün hayatlarında devam edip durdu...Bir meselede bu kadar ayrılık gösteren iki insanın hayatlarının da ayrılık göstermesi tabiidir. İkisi de Türk edebiyatına geçmiş bu iki kalemin bu zıtlıklarını belirtmek ve istikbalin tarihçisine bir hizmet olmak üzere ikisiyle de aynı sualler sorularak yapılmış bir mülakatı buraya alıyorum. Bu mülakatın fotokopilerini, fotoğraflar bölümünde ayrıca vereceğim.

Sualler:

1-Hayatınızın en büyük heyecanını ne zaman, nerede ve ne için duydunuz?

2- En çok hangi yazarı, hangi kitabı okursunuz?

3- Özlediğiniz büyük saadet nedir?

4- Kaç kere aşık oldunuz?

5- Hiç intihar etmeyi düşündünüz mü?

Peyami Safa'nın cevabı

1- Hayatımın en büyük iki heyecanını annemin ve ağabeyimin ölüm anlarında duydum. Onlarla beraber ölür gibi oldum, sonra dirilmek ve yaşamak utancı içinde kaldım.

2- Hangi yazar? Hangi kitap? Birçok dostlarımı incitmemek için tercih listemi gizli tutuyorum.

3- özlediğim en büyük saadet milletimi, ileri milletler arasına götüren yolun hiç değilse başında görmektir.

4- Bir ankete cevap olabilecek hislere "aşk" adı verilebileceğini sanmıyorum.

5- İntihar etmeyi çok düşündüm. Gençliğimde buna bir defa karar verdim. Fakat kendimi değil annemi düşündüğüm için kararımı tatbik etmedim.

Falih Rıfkı'nın cevabı

1- İzmir alındığı zaman.

2- Şimdi Osmanlı Vakanüvisleri.

3- Vicdan rahatı ile yaşamak ve acısız ölmek.

4- Söyleyemem.

5- Asla.

Hem ikisini birbiriyle, hem Nazım'la kıyaslayabilirsiniz...

Ben de o haydutlardanım

Bir gün Amca Matbaasının ufacık odasında sohbet ediyorduk. Günler, ibretli günlerdi.

"Rabbim ziya göstermesin mar-i sermadideye" diyen şair, sanki o günler için konuşmuş. Bütün kış görmüş yılanlar ortalıkta dolaşıyor, ihbar edecek, mahvına yürünecek adam arıyor.Öyle günler ki; üstadın, "ordudan hırsızlık suçuyla ihraç edildiğini" yazdığı -Hem karar tarih ve numarasıyla- Aziz Nesin'i bir albayın kolunda, O'na türlü huluskarlıklar yaparak nümayişkar geçerken görebilirdiniz, kahrolabilirdiniz.

Bütün eski komünistlerin, "eski iktidar mensuplarına çatıyoruz" dalaverasıyla, bütün namuslu, milliyetçi ve vatanperver kişilere sadık bir zevkle çattığını ve bunda değil ihtilal yapan bir ordu erkanını, o ihtilali, ilk zamanlarda yapan ordudan bile fazla benimseyen ve istismar etmek isteyen CHP'yi bile fersah fersah geçmiş olduklarını görebilirdiniz.

Nitekim, en olmayacak haberleri solcuların tam bir komintern taktikası ile çıkardıklarına şahit oluyorduk. Ne var ki her şeye rağmen bu ordu Türk Ordusu idi ve kısa zamanda bunların iplikleri pazara çıktı.

Kızıl ipliklerin tam pazara çıkmadığı günlerde, en büyük tehlike yirmibeş senedir mahutların önüne bir fikir seddi çekmiş olan Peyami Safa'nın başının etrafında dönüyordu.

O ise yine cephenin en ön noktasında mücadelesine, o

en namüsait günlerde bile devam ediyordu. Şunu söylemek bir hakşinaslık olur ki, bu esnada belki de hayatının en endişeli günlerini yaşıyordu. Amma yine şunu da hatırlatmak bir hakşinaslık olur ki, bu endişe tamamen gayri şahsi bir endişe idi. Güvendiği bazı askerlerden, o zamanın tabiriyle sabıklara dair çok vahim şeyler işitmişti.Ve bu vahim şeylerin farzımuhal sübutu ihtimali onu sendeletiyordu.

Aklına bir türlü, güvenilen zabitlerin de insan olduklarını ve kızıl ajanların yaydıkları asılsız ve inanılmaz iddialara kanabileceğini getirmiyordu. Bundan ötesi ise ona vız geliyordu. Halbuki biz onu düşünüyor, Babıali'nin bir canavar ağzı gibi onu yutmaya hazırlandığını görür gibi oluyorduk. Bunu kendisine açtığımız zaman güldü, hem acı acı:

-Evet, dedi. Bu Babıali haydutlarının yapmayacakları şey yoktur, haklısınız.

Sonra yine güldü, yasemin ağızlığından iki nefes çekti ve bu defa biraz tatlı:

-Onlar her şeyi yaparlar, ama, bana bir şey yapamazlar!

-Niçin?

-Çünkü ben de o haydutlardanım.

Hırsızlarla çok uğraşmış bir polisin haleti ruhiyesini aksettiren bu söze günlerce güldük durduk.

PEYAMİ BEYLERDE TANIDIKLARIM

Peyami beylerde birçok insan tanıdım. Bunların bir kısmı ile orada karşılaştım ve tanıştım. Bir kısmını ise üstad, o zeki romancı gözüyle tanıttı. Bunun için Peyami beylerde tanıdıklarımı ikiye ayırıyorum: Görmeden tanıdıklarım ve görerek tanıdıklarım. İlk önce görmeden tanıdıklarımı yazacağım.

Mustafa Şekip Tunç

Ondan daima gülerek bahsederdi. Gülerek ve severek. Şu hikayeyi onun için anlatmıştı:

Medeniyet, kültür ve ilerleme meselelerinin hararetle münakaşa edildiği bir meclis. Memleketteki bazı imar hareketlerinin bir terakki eseri olup olmadığının daha doğrusu imar hareketlerinin yenilik ve ıslahatın neticesi olup olmadığının münakaşası yapılıyor. Hem de hararetle. Bu arada Mustafa Şekip Tunç'un:

-Ben bir gideyim, dediği duyuluyor.

-Nereye Şekip?

-Üskübe...

Şekip Tunç Üsküp'lüdür.

-Üskübe mi? Niçin?

-Bakayım orada da binalar yapılıyor mu?

-Eeee?

-Eğer orada da binalar varsa, ıslahat hareketlerinin bulunmadığı yerlerde imar hareketlerinin olabildiği meydana çıkmaz mı?

Aman ne gülmüştük. Rahmetli "İşte böyle" diyerek eli-

ni açıyordu.

Ne var ki, M. Şekip Tunç, onun en beğendiği, takdir ettiği hocalardandı. "Kültür Haftası"nda beraberce çalışmışlardı. Vefatı üzerine şu yazıyı yazdı:

Tam kırkbir yıldanberi dostumdu. Onu 1917'de, Raif Ogan'ın Vaniköy'ünde Serasker Rıza Paşa sarayında tesis ettiği "Rehber-i İttihad" Lisesinde tanıdım. 18 yaşında, ilk sınıflara ders veren genç bir öğretmendim. Şekip İsviçre'de tahsilini bitirmiş, İstanbul'a henüz gelmişti. Aynı lisenin yüksek sınıflarında dersleri vardı. Hemen, zekasıyla kalbi arasında yuva yaptığını hissettiğim ruhunun sıcak derinliğine sokuldum. Aklımı sersemleten problemler hakkında bilgilerini ve düşüncelerini soruyordum. Yalnız talebesine değil, bana da hocalık ediyordu.

Kısa fasılalarla kırkbir yıl süren ve bütün bir ömrün sonuna kadar derinliklerden derinliklere intikal eden kardeşçe bir dostluktan sonra, dün sabah, telefonla aziz arkadaşımız Doktor Recep Doksat'ın sesi felaketi bana haber verdi. Guraba'daki odasına gitmiş, onu koltukta, uyuklar vaziyette ikinci defa görmüş, fakat rengini beğenmemiş, hemen muayene etmiş, o ana kadar yanındakilerin ve hastabakıcıların bile farkına varmadıkları ölümü tesbit edince, eşi Rana Tunç'u odadan başka bir odaya nakletmiş.

Şekip'çiğim, benimle hemen aynı günlerde geçirdiği aynı hastalıktan, bir bronşitten sonra, kalbinde hissettiği bir zaaf üzerine Guraba Hastahanesine götürülmüştü. Kalb yetmezliğinden muzdaripti. Son dört beş geceyi koltukta, uykusuz, ecel terleri döktüren bir nefes alma zorluğu içinde geçirmiş. "Bana bir tabanca verin, kendimi öldüreyim" diyormuş. Kalbindeki anoksemiyi azaltmak için verilen oksijen bombasını kullanmak istememiş ve dün sabah, adeta kendi arzusiyle, ruhu bir anda buhar haline gelivermiş gibi, sessiz ve belirtisiz gidivermiş.

En büyük talihsizliklerimden biri de, onun evinde hasta olduğu ve hastahanede bulunduğu zamanlarda benim de hasta oluşum ve hâlâ sol kalçamda, her adımda beni kıvrandıran siyatik ağrıları yüzünden onu son defa görmek imkanından mahrum kalışımdır.

Mustafa Şekip, kendisini, yakın bir ruh mesafesinden

değil, resmi veya uzak planlarda tanıyanlara göz kamaştırıcı iç parıltılarını ve tatlı sıcaklığını gizleyen kapalı bir mizaçtı. Onu memlekete getirdiği yeni dünya felsefe ve psikoloji hareketlerinden, Bergson, William James ve Freud tercümelerinden, gazete ve dergilerdeki makalelerinden, ruh ve cemiyet meseleleri üzerindeki incelemelerinden tanıyanlar, kalbindeki büyük sevgi, müsamaha ve şefkat hazineleriyle doğrudan doğruya teması olmayanlardır.

Şekip'imin bitmez tükenmez vasıflarını, son satırlarına yaklaştığım bu yazıya sığdırmak zorluğu, sabahtanberi ona ait hatıraların karmakarışık baskısı altında kederden bunalan ruhumun takatsizliğine de karışınca, imkansız bir hale geliyor. Fakat onu burada sık sık anmak fırsatını bulacağımdan eminim.

Milliyet, 18 Ocak 1958

Hilmi Ziya Ülken

Hilmi Ziya'nın 27 Mayıstan sonra kendisini aramayışına bir mana veremiyordu. Acaba diyordu yine marksizme olan tutkunluğu depreşti, reddiyesini red mi etti.Reddiye dediği Ülken'in meşhur "Tarihi Maddeciliğe Reddiye"si idi. Edindiğim intiba Ülken buhran geçirircesine fikir ve kanaat değiştiren ve sola kaydığı zaman üstada uğramayan bir tipti.

Nasıl üstad, Hilmi Ziya'nın kendisini aramadığına mana veremiyor idiyse, ben de Hilmi Ziya'nın en son çıkardığı Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi kitabının ikinci cildinde Peyami Safa'ya hasrettiği sayfalarda, O'nun 27 Mayıstan sonra sustuğunu söylemesine akıl erdiremedim. Üstad 27 Mayıstan sonra sekiz bin satmayan Havadis'in başına geçmiş, tirajının 80.000'e yükselmesine amil olmuştu. Çıkmayan ses bu mu?

Hilmi Ziya acaba vicdanının sesini duymamak için Peyami Safa'nın sesini duymamış olduğu bahanesine mi sığınmak istiyor?

Kimbilir?

Yalnız Ülken'in Gazali mes'elesindeki işaretleri entere-

sandır. Dostunu aramayışı kadar.

Ahmet Hamdi Tanpınar ve Çallı

Bu ikisi hakkında az şey duymuşum veya aklımda pek az şey kalmış. Sadece Ahmet Hamdi Tanpınar'a aralarında "Kırtipil Hamdi" dediklerini hatırlıyorum ve hâlâ "Huzur" romanının müellifinin bu şekil anılışını yadırgıyorum: Okuyucu psikolojisi.

Bir de Çallı'nın paralarını sakladığı yere dair pek edepli olmayan bir fıkra.

Ağaoğlu Ahmet

Üstadın, Cumbadan Rumbaya isimli romanı Cumhuriyet'te tefrika edilmekte ve çok alaka görmektedir...Bu alaka Ağaoğlu Ahmet beyi de halkasına almıştır. Orijinal lehçesi ile Peyami Safa'yı gördüğü zaman Cumbadan Rumbaya eserinden söz etmektedir amma "Cünbiyeden Rünbiyeye" diyerek.

O sırada "Cumbadan Rumbaya" filme alınmış, üstada da "Gala Davetiyesi" gelmiş, bana dedi ki:

-Cünbiyeden Rünbiyeye gider misin?

Bir eyyam da "Cünbiyeden Rünbiyeye" deyip durduk.

Nadir Nadi

Peyami Safa uzun müddet Cumhuriyet'te çalıştı. Sonradan Cumhuriyet, bu Türkiye'nin hâlâ en güzel gazetesi, sola geçince üstada ateş püskürmeye başladı. Cumhuriyet bugün sadece Türkiye'nin en güzel gazetesi değil fakat amansız, avdetsiz, barışsız, koyu solcu tek gazetesidir.

Bir ara da nazi taraftarı idi.

Sonradan devrimbaz oldu.

Şimdi de kopkoyu sol.

Nadir Nadi de öyle.

Üstad, Nadir Nadi'yi şöyle anlatırdı:

"Elinde bir cetvel, muzip bir tavırla kapıya gelir.

-Devrimler bir muzdur, ne niyete yersen olur, der kaçardı."

Her şeyini babadan devralmış Nadir Nadi bir gün, her şeyini sıska ve hastalıklı bir vücudu herkülleştiren irade ve kafasıyla kazanmış mütefekkir Peyami Safa'ya "Kart yobaz" diye sövdü.

Üstadın cevabı öldürücü idi:

-Siz insanı cildinin tazeliğiyle mi, yazdığı ciltlerle mi değerlendirirsiniz?

Kitapsız muharrir Nadir Nadi, o kadar alındı ki hemen makelelerini toparladı ve bir cilt halinde neşretti.

Bu bir kitap değil bir mağlubiyet bayrağı idi. İşbu kitabı, üstad iki kelimesiyle iptal ediverdi: "KIRPINTI BOHÇASI."

Bir gün Babıali'nin tarihi yazılırsa, Peyami Safa'nın oğlunun ölüm ilanından işbu Cumhuriyet Gazetesinin "Mevla rahmet eyleye" duasını çıkardığını zikretmeyi unutmamalıdır.

Mamafih, Nadir Nadi'nin "Devrimlerden" ne niyete yenirse o tadı veren bir meyve kasdettiğini unutmayalım.

Yediği naneler başka türlü izah edilemez.

Fazıl Ahmet Aykaç

Bir akşamdı. Ziyaretine gittiğim üstad, sıcaklığını hâlâ unutamadığım salonunda yalnız değildi. Kısa boylu, fakat irice yapılı, peltekçe birisine beni tanıttı ve sonra O'nu:

-Fazıl Ahmet Beyefendi.

Bu karşılaşma benim için çok enteresandı. "Onlar gibi"nin unutulmaz şairini görmüştüm. Zihnimde çocukluğumdan beri sakladığım mısralar:

Çin'e girdik bir bataklıktan geçip baştan başa
Altıyüzbin altı kere atladık taştan taşa.

Bilmem üstad Aykaç, farkında mı idi bu alaylarıyla o, aruzun içi boşaltılmış halinin ne kadar hiç olduğunu da ne kuvvetle belirttiğinin.

Sohbetlerine devam ettiler: Fazıl Ahmet Bey, bir Fransız filozofunun "Şarkta evliyalık vardır, fakat fert hak ve hürriyetleri için mücadele yoktur" teşhisinin kritiğini yapıyordu.

Arada sırada bazı fransızca kelimelerin eşi bulunmaz mana zenginliklerine de dokunarak:

-Rompre, efendim, ne kadar beliğ bir kelimedir. Beliğ ve zengin...

Bu üçlü sohbet, fazla sürmedi, biraz sonra kapı çalındı, içeri üç hanım girdi, önde Mübeccel Bayramveli, biraz o karnaval çeşnili diyalekti ile:

-İnattandü misafirler, diyerek.

Gerçekten beklenmeyen misafirin, "inattandü" kelimesini de bu şekilde kullanması benim için inattandü olmuştu.

İkinci hanımın odaya girmesiyle, sanki bir lavanta şişesi kırılmıştı. Fazıl Ahmet beyin kızı olduğunu öğrendiğim zaman epey şaşırmıştım, zira pek nazik ve ciddi müsafaha etmişlerdi.

Üçüncü hanımın kim olduğunu hatırlamıyorum şimdi.

Ertesi günlerin birisinde Fazıl Ahmet bey artık Babıali Yayınevi diye ayrı bir binaya taşıdığımız büronun üç kat merdivenini tırmanıyordu.

Kahvesini içerken anlattıkları, hele Köprülü Fuatvari bir tetkikatı edebiyye monografisi gülmekten öldürecek cinstendi: Çok galiz, fakat çok ender bulunur espriler.

Fazıl Ahmet bey, muahede ve mukavelelerin ağır metinlerini Fransızcadan Türkçeye çevirerek geçiniyordu. Bir eserini basmamızı ve telif hakkı talebi olmadığını unutmamamızı istiyordu.

Hey Allahım, Aziz Nesin "Zübük" ticareti yaparken Türk edebiyatının temel taşları muattal hale gelmişti.

Maalesef biz de basamadık ve Fazıl Ahmet Aykaç, her gün ciğeri beş para etmez yüzlerce eserin piyasaya çıktığı vatanında eserinin son bir baskısını göremeden rahmeti Rahman'a kavuştu sanırım. Peyami'nin dikkatle dinlediği

nadir insanlardandı.

İsmail Hami Danişmend

İsmail Hami Danişmend'i daha önceden tanımıştım. Onun yazdığı İslam Tarihinin naşiriyiz.Fakat Peyami Safa'dan İsmail Hami Danişmend'e ait dinlediğim bir hatırayı anlatmadan geçemeyeceğim.

İsmail Hami Danişmend, çok evlenmesi ile meşhurdu.O kadar ki, bazen kendisini tebrik edenlere, "Sizin tebriğiniz bundan öncekine aitti" dediği oluyordu. Hatta arkadaşlarından bir tanesi Laika Karabey'in, İsmail Hami Danişmend için:

-Hay Allah, şu zatı evliliği için bir defa olsun zamanında tebrik edemedim. Ben tebrik ettiğim zaman ya boşanmış veyahutta bir başkasıyla evlenmiş oluyor, dediğini anlatmıştı.

İşte, İsmail Hami beyin evliliklerinden birine vasıta olan Peyami Safa "Sana gösterdiğimiz hanımı beğenirsen sualimize müsbet cevap ver" diye tenbih eder.Sual de şu: "İbnül Emin Beyi bugün gördün mü?"

Neyse, bir gazete idarehanesinde tesadüfi (!) buluşma tahakkuk eder. Yarım saat bir zaman geçer. İsmail Hami namzet hanımla tatlı tatlı sohbete dalmış. Üstad dayanamayıp sorar:

-Hami, bugün İbnül Emin Beyi gördün mü?

Herhalde çok heyecanlanmış olacak, veyahut gerçekten kararsızdır ki, Hami bey şöyle cevap verir:

-Ne gördüm, ne görmedim.

Üstadın halini düşünün. Böyle laf olur mu?

-Canım Hami, latifeyi bırak, diye işi idare eder ve suali tekrarlar ve makbul cevabı alır: Hami Bey İbnül Emin Beyi görmüştür. Rahmetli İbnül Emin Bey de böylece dünyanın en acaib bir gıyabi çöpçatanlığının kahramanlığını yapmış olur.

Üstadın bazen halli müşkül bir suali karşısında kalınca ben de İsmail Hami'leşir, "Ne gördüm, ne görmedim" mısilli cevaplar verirdim.

Peyami Safa, İsmail Hami Danişmend'in İslam Tarihi için bir yazı yazmıştı. Eseri biz neşretmiştik ve Peyami Safa, eseri biraz da bizim hatırımız için lanse ediyordu. Ertesi gün, üstadın evinde iken İsmail Hami Bey telefon etti. Yazı için teşekkür ediyordu. Halbuki teşekkür ettiğini bizim bilmemizi istemezdi de...O kadar onurlu idi. Tesadüf ben de vakıf olmuştum.

Üstad bunu bildiği için muzip bir ifadeyle,

-Duydun mu? dedi.

-Ne duydum, ne duymadım diye cevap verdim.

Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi

Bu bir bakıma ikiz şairlerden birincisi, yani Yusuf Ziya'dan Peyami Safa, bana hem de dostluğumuzun ilk günlerinde minnetle bahsetmişti. Yirmi yedi Mayıs'ın akabinde kendisini arayan belki tek eski dostu idi; hem de sadece hal hatır sormayı lafta bırakarak değil, bütün gelirlerinden mahrum kalmış arkadaşına ikrazda bulunarak.

Bunları bana ve zannederim sadece bana anlatırken, üstad o kadar incelmiş bir minnet hissiyle doluydu ki bir gün bu insanlığa mukabele edebilmenin ümidini şimdiden tatlı tatlı tüttürüyordu.

Ben ise Yusuf Ziya hakkında o kadar hüsnüniyet dolu değildim. O neslin her şeyi bir menfaate ve paraya tahvil edişi vardı ki ısınamıyordum. Bunun şampiyonlarından birisi de nazarımda Ortaç idi. Şimdi hemen hiç bir milliyetçi çizgisi kalmamış olan bu eski milliyetçi şair, eski CHP'li milletvekili, daha az eski Adnan Bey hayranı, yepyeni Demokrat Parti muhalifinin artık hiç bir şeyini gözüm tutmuyordu. Nefis Türkçesi ile yazdığı espri dolu yazılarını bile. Evet Türkçeye yazılarında perende attırıyordu amma, Türk'e ait birçok şeylere de takla attırıyordu. Bütün bir dünya görüşünü gençliğinde çapkınlık yapmasına fırsat vermeyen bir içtimai terbiyeden intikam almak psikolojisinde toplayan Ortaç, kimbilir belki bu yardımı yaparken bile bir intikam alıyordu. Akbaba'sına bütün sicilli komünistleri doldurmakta beis görmeyen Ortaç için

bu düşüncelerimde acaba çok mu haksızdım? Çok kötü kalpli mi düşünüyordum? Hadiseler maalesef beni haklı çıkardı.

Rahmetli Peyami Safa'nın arkasından Ortaç'ın yazdığı yazı bir defa pek sudan idi. Peyami Safa'nın onun arkasından bahsedişi ile onun Peyami Safa'nın ölüsü arkasından konuşuşu ne kadar farklıydı.

Üstelik Ortaç, bu müstafi milliyetçi Peyami Safa'ya yaptığı iyiliği de o yazısında belirtiyor, ince bir öğünme şehvetiyle kıvranıyordu.

Zaten bu neslin laik zihniyeti Allah için bir şey yapmayı ve gizlemeyi bilmiyordu. Bu neslin çocukları yeri gelince günahlarını bile piyasaya sürmekten geri kalmıyorlardı. Ne var ki Ortaç'ın bu öğünmesi bana striptizlerin en kabası gibi geldi.

Sonradan öğrendiğime göre Ortaç, Akbaba'sında, üstadın, "Bir Yılbaşı gecesi" isimli fantezisini izin almadan neşre başlamıştı. Üstada hiç de layık olmayan bir tarzda. Üstelik telif hakkını da vermemiş.Galiba yaptığı iyiliği böylece üstadın cenazesinin arkasından ve ismini, paçavrası çıkan Aziz Nesin'le aynı mecmuada fakat bir sırada bile değil, sığıntı gibi neşrederek ödetti. Ne denir?

İkinci Şair Orhan Seyfi, daha saf, daha durgun ve tehlikesiz. Fakat o kadar saf ki Havadis'te, ihtilalin hemen sonrasında ve Peyami Safa ile yazarlarken, bir gün, herkesin içinde ve gülle gibi, o meşhur gerdanını sallayarak:

-Kuzum! Bu Türkeş bizden mi? deyişine karşı üstadın ne kadar sıkılıp etraftan bunaldığını hatırlarım.

İkincisi, birincisine kıyasla ne kadar saf ve kahraman?

PEYAMİ SAFA VE 27 MAYIS

PEYAMİ SAFA VE 27 MAYIS

Peyami Safa, Türkiye'de, spiritüalizmin de, ispiritizmanın da ileri gelenlerinden idi. Romanlarında bu tarafı şiddetle görülür. Ruh hadiseleri onu şiddetle alakadar eder. Romanının kahramanlarını da.

26/27 Mayıs gecesi Peyami Safa, Menderes'in emriyle, ondan ayrılmamak üzere Eskişehir'dedir. Fakat Peyami Safa hiç bir istihbaratı olmadığı halde bir iç sıkıntısı, bir ruh bunalımı ile o gece kalkar, Menderes'ten habersiz trene biner, sabah İstanbul'dadır, 27 Mayıs'la beraber.

Yassıada'ya yalnız şahit olarak gidişini Peyami Safa bu ruhi hadiseye ve hususiyete borçludur.

Tabii 27 Mayıs'ın getirdiği birçok hadiseleri daha önceden tahmin edemezdi, yeni bir anayasa, yeni bir meclis doğacağını göremezdi.

Olanlar ise, sadece sol tarafın sonu gelmez ispiyonlarını aksettiriyordu. Bütün bunlar ise, Peyami Safa gibi bir zayıf bünyenin kaldıracağı şeyler değildi.

Bunu kendi ağzından dinledim:

"İstanbul'a geldiğimizin ertesi günüydü. Sokağa çıktım. Bitiktim. Ayaklarım dolaşıyor, sokağa çıktığıma pişman oluyordum. Her an bir yerde düşüp ölmeyi bekliyordum. Nihayet tıkandım ve durdum. Bitmiştim. Sonra Ergun Bey -kalbini gösteriyordu- şuramda yeniden bir hayat dinamosu çalışmaya başladı. Bütün manzara değişti, içime sonsuz bir enerji doldu, ben bu şartlar altında da, elim kolum bağlıyken de, bu komünistlere karşı savaşımın ve kendimi Türk Ordusuna da yeniden tanıtabilirim dedim."

Sonra ilâve ederdi:

-Hayrettir...

Tahmin ederim bu hayreti yalnız o değil, 27 Mayıs'tan sonra bile dayağını yemeğe devam eden komünistler de duymuşlardır.

27 Mayıs hakkındaki fikrini ise, çok nefis bir fıkrasında açıkladı: "27 Mayıs da, tanzimat gibi, meşrutiyet gibi, bir reçete idi."

27 Mayıs'ın en enteresan taraflarından birisi de Yassıada duruşmaları idi. Şimdi daha soğukkanlı düşünüyorum da, eğer Salim Başol biraz daha kâmil, biraz daha nazik bir insan olsaydı, 27 Mayıs birşey kaybeder miydi? Sanmam. Fakat üstad o gün o fikirde değildi: "Tam bir seçme, bu iş için biçilmiş kaftan. Sesinin o pek rahatsız edici tonunda bile bir orijinalite var," diyordu.

O zaman Cağaloğlu Meydanı dolmuş durakları ile dolu idi. Bir Şişli dolmuşunda üstad ile beraberdik. Dolmuş tam dolmamıştı. Bekliyorduk. Galiba yine üstadın evine yolcuyduk. Dolmuşun radyosu açıktı. Birden, neşriyat, o zaman Yassıada Programları denilen yayının başlangıç sinyaliyle kesildi. İç spikerin izahatından sonra karşımızda Salim Başol'u bulduk.

-Sanıklar getirildiler, bağlı olmayarak yerlerine alındılar, müdafiler hazır...

Birden bütün dolmuş dikkat kesildi. Başol'un karşısında Ayhan Aydan vardı. Şahit olarak dinleniyordu. Demek ki Bebek Davası görülüyordu. Bir kadın sesi:

-Onu çook sevmiştim, diye başladı.

Biz o günün hâleti ruhiyesiyle, bilhassa üstadın yukarda anlattığım haleti ruhiyesi ile "Düşüklü", "Sabıklı", "Zorla götürdüler", "İstemedim amma" gibi lâflar beklerken, böyle bir ilânı aşkı görünce, ahlakî bakımdan ne kadar tasvip etmesek de birdenbire gevşeyiverdik. Üstad ise bir dolmuşta olduğunu unutmuş bağırıyordu:

-Yaşşa!

Sonra bütün dolmuşa şu izahatı yaptı:

-Ayhan Hanım, bütün metreslerin namusunu kurtardı...

Evet o günler böyle günlerdi. Tesellimizi nelerde buluyorduk.

Bu arada Örfî İdareye üstad hakkında bir sürü fit, tez-

vir falan yağıyordu. Bundan mâada, üstadın bazı yazıları da Örfî İdarenin o pek katı ve pek sıkı ölçülerinin dışına çıkmış telâkki edilebilecek nesnelerdi hani. Bu sebeple kendisini iki defa Örfî İdareye celbettiler.

Birincisinin haberini Hâmi Tezkan'dan aldım: Telefonla.

Bu gidişten üstadın anlattığı, ilk misafirliğinin geçtiği karanlık ve rutubetli oda...

Zayıf vücdunu dik tutmaya çalışarak, "Orada yirmi dört saat kalsam ölürüm" diyordu. Bunu derken de kendi ölümü değil, bir mücadelenin yarıda kalması onun üzüntüsünün mihrakı idi.

İkincisi daha merasimli oldu:

Üstad bu gidişten daha bol haberlerle geldi.

Etrafını alan subaylar, onu bir rejim düşmanı gibi karşılamışlar ve şiddetli münakaşalara girişmişlerdi. Münakaşa bu, üstadın arayıp da bulamadığı şey. Uzun münakaşalara girmişlerdi: Her odada, odadan odaya geçişlerde, çok muhtelif zabit ve zabit grubuyla.

İçim yanarak sordum:

-Üstadım, hepsi de mi aleyhinizde idi.

Yüzü aydınlandı ışıl ışıl:

-Ergun Bey, görmeli idiniz. Konuşmayan, sadece sevgiyle, hattâ aşkla bakan bir grup subay vardı ki görmeliydiniz!

Nitekim, bu subaylar grubu, söz harbine pek iştirak etmemekle beraber, iç çalışmalarla, üstadın, Türk fikir hayatının, Türk milliyetçiliğinin kızıl sola karşı stratejisinin değerli kurmayının serbest bırakılmasını temin için gerekeni yapmış ve üstadı tebessümler, teşekkürlerle yolcu etmişlerdi.

Türkeş ve Peyami Safa

O günlerde milliyetçi olup da Türkeş'ten bahsetmeyen, hatta Türkeş'le arkadaş çıkmayan, ahbab olmayan çok azdı.

Türkeş'i ben daha önce bir tek defa Eminönü Lokalin-

de bir yüzbaşı iken dinlemiştim. Öyle günlerdi ki teselli bulmak için yapmayacağımız şey yoktu. Solcuların tozu dumana katmaları, belki ihtilâlin kendine has siyasî cephesini bile ikinci plânda bırakıyordu. Tabii bu Türkeş dedikoduları Peyami Bey'e kadar da geliyordu. Yalnız dedikodu değil, ihtilâlin normale dönmek için her çabasında az çok Türkeş'in bilerek veya bilmeyerek bir tesiri olduğu ortaya çıkıyordu. Hiç unutmam, solcular tarafından "kuyruk" iftirasıyla mahvedilmek istenen bir milliyetçinin, çok bunaldığı bir gün, isminden başka bir şeyini tanımadığı Türkeş'e sanki kırk yıllık ahbapmış gibi kasaba postahanesinden telefon etmek için müracaatının bile, kanalların bozuk olması yüzünden konuşamadığı ve iyi ki konuşamadığı halde onu solcuların şerrinden nasıl kurtarmış olduğunu kahkahalarla dinlemiştim.

Böyle bir Türkeş meselesi büyüyüp gidiyordu.

Bir gün telefon çaldı. Orijinal sesiyle Peyami Bey:

-Ergun Bey, duydunuz mu?

Duymuştum, az önce radyo, Türkeş'in bir konferansından bahsetmişti. Üstadın fena kızdığı anlaşılıyordu:

-Duydum üstadım, ne dersiniz?

-Çıldırdı mı derim. Tam bir devrimbaz ağzıyla konuşuyor.

Baktım üstad çok üzgün ve kırgın. Tek ümit de mi sönüyor diye dertleniyor. Tuttum bir sürü, ihtilâlin bünyesine, politikanın kendisine ait sebebi biraz da istihbaratımmış gibi söyledim:

-Türkeş böyle yapmaya mecburdu.

Üstad dinlemedi:

-Ergun Bey, bu onu korktuğundan kurtaramaz.

Telefonda uzun konuşmazdı. Vedalaştık.

Bir pazar günü radyoda Harbiye marşı. Birçokları Türkeş'in karşı grubu tasfiye edeceğini bekliyorlar. Ben değil, çünkü biz garip, sahipsiz bir topluluğuz, bu kadar büyük bir nailiyyet beklemiyorum. Amma itiraf edeyim ki Türkeş'in bu kadar çabuk ve kolaycacık tasfiyesini de.

İş olup bitmişti. sol taraf bayram ederken, birkaç gün önce, daha ihtilâlin kudretli albayı iken Türkeş'e ulu orta hücum eden Aziz Nesin sevinirken, CHP'liler bir

kâbustan kurtulduk derken, MBK'ciler de sonradan geri alacakları bir esip yağma içinde iken, arkadaşlar ne âlemde göreyim diye Havadis gazetesine geldim. Pazar günü gazetede bir kaç kişi bulabilirim belki diye. Amma gazete kalabalıktı. Hüzünlü bir telâş seziliyordu.

Şaşırdım, çünkü üstad da orada idi. Halbuki pazar günü hiç gelmezdi gazeteye, beni görünce hiç görmediğim bir çaresizlikle, "şimdi ne olacak?" dedi.

Ne cevap verdiğimi şimdi hatırlamıyorum. Çünkü hiç de mühim bir cevap değildi. Ne olabilirdi yani? Fakat zaten üstad da cevap beklemiyordu. Baktım göz pınarlarında yaşlar birikiyor. Ve biraz sonra çizgili yanaklarından yaşlar yuvarlanmaya başladı.

Peyami Safa ağlıyordu.

Türkeş'te Türk'ün kaderinin girdiği ve o gün için pek dehşetengiz gelen karanlık devreye, Türk'ün karabahtına ağlıyordu.

Bu kaçıncı düşüş?

Üstad kalemine sarıldı. Çünkü kafasının aynası olan kalemine tutunarak bir sefer daha ayağa kalkacaktır.

Çetin Altan ve Peyami Safa

Gazetecilik tekniği gitgide gelişiyor, daha doğrusu değişiyordu. Eskiden bir gazetenin okunması için, o devrin kalem erbabının en meşhurları kimlerse onların isimleri şarttı. Bir başka deyişle gazeteyi muharrirler sürüklüyordu. Amma şimdi durum öyle değildi. Gerek okuyucunun kalitesi ve gerekse aradıkları değişmişti. Kütle gazeteleri için muharrir ikinci plana düşmüştü. Meselâ Peyami Safa, Milliyet'in adetâ kurucusu idi. Türk basın âleminin de en kuvvetli kalemi. Fakat Peyami Safa, Milliyet'ten gördüğü vefa bilmezliğe sinirlenerek ayrılınca, Milliyet yıkılmadı. Fazla tiraj bile kaybetmedi. Peyami Safa yerine Çetin Altan'ı alan Milliyet, pekâlâ yolunda ilerlemeye devam etti. O zaman Peyami Safa'nın yanında sözü bile edilemez olan Çetin Altan da o sütunlarda palazlanıp kanat çırpmaya başladıktan sonra Milliyet'le arası gazete ismi olarak da açıldı ve o da büyük tantana ve reklamlarla Ak-

şam'a geçti. Milliyet bu sefer rivayete nazaran okuyucu bile kazandı.

Peyami Safa'nın yerine Çetin Altan.

27 Mayıs'tan sonra, Peyami Safa'nın sütununda Çetin Altan yazıyordu, peçeli de olsa, dumanlı da olsa, kaçamaklı da olsa yazıyordu: Sol eliyle yazdığı da belli oluyordu tabiî.

Peyami'ye "herkese komünist diyorsun," derler ve bunu bütün hainler peşlerine taktıkları gafiller beraber koro halinde söylerler.

Bir gün sordum:

-Üstadım, Çetin Altan komünist mi?

Namuslu adam, fikir namusuna sahip kafa, hemen cevap vermedi, durdu, biraz düşündü:

-Sanmam, tanıdığım kadarıyla komünizmin tuzağına düşmeyecek kadar kıvrak bir zekâsı var.

Sigarasından iki nefes çekti ve devam etti:

-Ama hücreye girmişse başka, o zaman iş değişir.

Peyami Safa böyleydi işte. Kimseye çok uzun tecrübelerden geçirmeden libas giydirmezdi. Giydirdiği libaslar da bu yüzden tıpatıp uyardı.

Düşününüz, o, Çetin Altan'a bile bu kadar ihtimamla göz gezdiriyordu. Tabiî bunda Çetin Altan'ın üstada karşı daima çok alttan alan, çok saygı gösteren hâlinin de bir dahli vardır.

Nitekim Peyami Safa ölünce, Çetin Altan'ın yazdığı fıkra, bütün kendi kendini men etmesine rağmen, Refi Cevad'ın yazdığı fıkradan çook haysiyetli oldu. Hattâ insanca...Çünkü sonunu, Peyami Safa'ya "Tanrıdan rahmet dileyerek" bitiriyordu. Fıkrayı aynen alıyorum:

PEYAMİ SAFA

Başlıktaki bu isim, bundan 2,5 yıl kadar önce bu sütunda benim imzamın çıktığı yerde çıkardı. Ve şimdi ben bu yazıyı, vaktiyle onun da oturmuş olduğu, onun da çalışmış olduğu masada yazıyorum.

Her şey aklıma gelirdi, fakat bir gün Peyami Safa'nın

uzun yıllar işgal etmiş olduğu köşeye, onun da vaktiyle sıcaklığını içmiş olan iskemleye yaslanarak kendisi için mersiye yazacağım hiç aklıma gelmezdi.

Düşünce olarak değil de, şahıs olarak severdim Peyami Safa'yı. Bir tutamlık vücudu, geniş alnı ve kalın gözlükleri ile ayak ayak üstüne atarak oturur, avucunun içinde uzunluğuna tuttuğu ağızlığıyla iki sahifeyi iki cümle içinde anlatırdı.

Gençliği, kırgınlıkları, bazen her türlü ölçü ve müsamahayı aşarak birkaç sabit fikrin etrafında dönenip duran fikirleriyle sanatçı mizacını hayatı boyunca boş yere düşünür hüviyetine sokmaya uğraşmıştır.

Yıllar önce bir gün Ankara Palas'ın bahçesinde karşılaşmıştık.

-Türkiye'de üç kişiden birisi casustur, diyordu.

Sıkı bir tartışma geçmişti aramızda.

O Tercüman'a ben Milliyet'e girdikten sonra da aramızda ufak tefek tartışmalar oldu. Ben Tekolojinin ilim olmadığını yazmıştım. O, ilimdir diye dayatmıştı. Delil olarak felsefe sözlüklerindeki tarifleri gösteriyordu. Ben, metafizik alana kayan konuların ilim olamayacağında ısrar ediyordum.

Bir akşam gene karşılaşmıştık.

-Çetin Bey, demişti. Metafizik, ilmin tam kendisidir.

Bu tartışmadaki üslûp nezaketinden pek memnun kaldığını müşterek dostlarımızdan daha sonra öğrenmiştim.

Peyami Safa'nın en kuvvetli tarafı kalemiydi. Bir konuyu en kısa şekilde yazmasını bilen yazardı. Yazış tarzı, yazdıklarından çok, çok daha hoşuma giderdi. Fıkracılıktaki bu ustalığını Türkiye için pek kolay bir yönde kullanmamasını isterdim. Zekâsı, bilgisi, sezgisi, kalemindeki maharete rağmen konularını bu alaturka kolaylıklardan nedense kurtarmaya gitmezdi.

Server Bedi imzasıyla yazdığı romanların sayısı belki de dünya rekoruydu. Ve hele 9.Hariciye Koğuşu şaheseri, başka hiçbir şey yazmamış olsa dahi, ismini Edebiyat Tarihinin baş köşesine büyük harflerle mıhlayacak ölçüdeydi.

Bu eseri yazmış bir yazarın, küçük politika taktiklerinin üstüne çıkmamasına bazan çok şaşardım. Bütün bu çapaklı davranışlarını sanatçı özündeki istikametsiz çalkantılara verirdim.

Son defa oğlunu kaybettiği zaman telefon etmiştim kendisine. Metanet göstermek istemesine rağmen sesi titrekti:

-Teşekkür ederim, senin gönül adamı olduğunu bilirim, demişti. Yakın zamanlarda aynı konuları çok ayrı açılardan işliyorduk. O savunduğu fikirlerin önüne hemen mahut kalkanını oturtuyordu. Azıcık itiraz etsen derhal polemiğe kayan ve aynı kalkanın gürzüyle hücum etmesini seven bir tarafı vardı.

Dün sabah gazetelerde öldüğünü okuyunca içim burkuldu. Sevaplarıyla, günahlarıyla Peyami Safa bir yazardı. Ve bir zamanlar bu sütunun "nevbet-i tasarrufu" uhdesinde bulunmuştu.

Tanrı rahmet etsin.

17 Haziran 1961, Milliyet

Çetin Altan, bu yazısında onun şahsı hakkında yeni bir şey söylemiyor, ancak kaleminin kuvvetini ve onun en büyük fikracı olduğunu kabul ederek aslında kendini anormal hükümlere düşmekten kurtarıyordu.

Bu arada Peyami Safa'ya birkaç sabit fikrin etrafında döndüğü için de takaza eden Altan'ın, şimdi kaç seneden beri hangi sabit fikrin etrafında ne denli dönüştüğü düşünülürse haksızlığın seneler sonrası da olsa sahibine avdet ettiği, tezatların ortaya çıkıp sahiplerini kepaze ettiği görülür.Nazım Hikmet ise, çırağı Çetin'in tam aksine, Peyami Safa'yı hiç bir fikirde sebat etmemekle itham ediyordu. Çırak mı perhiz, ustası mı lâhana turşusu tâyini okuyanlara kalmış.

Çetin Altan'ın dediği doğru ise, Peyami Safa, her üç kişiden birisi casustur demişse, muhakkak o konuşmanın geçtiği mecliste üç kişi vardı ve birisi de Çetin Altan idi. Şimdi Aybar bile bu kanaatte.

Yalnız 9'uncu Hariciye Koğuşu gibi bir eseri yazmış

olan Peyami Safa'nın küçük politika taktiklerine kurban olmasına şaştığını söyleyen Çetin Altan, en çok bu noktada haklıdır. Kendisi böyle bir eser yazamadığı için politika çirkefinin en orta yerine atlamaktan başka çare bulamadı diyebiliriz.

Bunları bir tarafın Peyami Safa'ya ne kadar hakkını vermek istese vermediğini, veremeyeceğini göstermek için söylüyoruz. O'nun hakkını verebilmek, hem zihnen bir seviye, hem millî kültür ve maneviyat bakımından zenginlik meselesidir.

Çetin Altan'ın İlahiyyatı ilim saymayıp da bir müddet sonra sosyalizmi ilim kabul etmesi, ilmî sosyalizmin dervişi kesilmesi, din ve sosyalizm çatışmasını inceleyecek olanlar için bereketli bir misal olacaktır. Şimdi bu konuda üstadın yazdığı komprime fıkralardan Çetin Altan'ın "iki sayfayı iki cümleyle anlatırdı" dediği cinsten bir tanesini aşağıya alıyorum.

Çetin Altan ve Peyami Safa farkını belki en güzel anlatacak olan bu fıkradır.

DİN, İLİM VE İLAHİYAT

Din âlimi sıfatının yanlışlığını ve müşahede ilimleri dışında bir din ilmi olmadığını iddia eden değerli meslektaşım Çetin Altan, evvelki gün yazdıklarıma, fikir münakaşalarımızda az görülen bir dürüstlük endişesi ve nezaketle cevap verdi. İddiasını özetlerken sakatlamak istemem. Cümlelerini aynen alıyorum. Arkadaşımıza göre, "İlim, müşahede, illiyet ve genelleme sistemi ile şeniyet âleminin kanunlarını bulmaya çalışır." ve "İlâhiyat ise başlı başına bir ilim değildir. Belki birçok ilmin, din ile ilgilenen kollarının yekûnu..." dur. "Dinler doğmatiktir." "Değişmemiş ve değişmesi suç sayılacak bir tek ilim kuralı yoktur." Bu hükümlerle benim söylediklerim arasındaki fark, nazik muarızımın zannettiği gibi aynı terimlere verdiğimiz manâ farkından ibaret değildir.

Arkadaşımız, ilmi tarif ederken, yalnız müşahede ilimlerinin metod çerçevesi içinde kalmış belirli zaman ve mekân noktalarının dışında oldukları için müşahede ve

hele tecrübe metoduna girmeyen birçok ilimlerin tâlîli (deductif) metodlarını hesaba katmamıştır. Tabiat ilimlerinin çoğu gibi, özelden genele giden ilimlerin yanında, mantık, matematik ve ayrıca mânevî ilimlerin bir kısmı gibi genelden ve prensiplerden, özellere ve misallere giden ilimler de vardır. İstikra (İnduction), bütün değil, bir kısım ilimlerin metodudur. Arkadaşımızın ilme verdiği bu dar mânâ, yalnız ilâhiyatı değil, kendisinin de saydığı ve inandığı birçok ilimleri ilim olmaktan çıkarır.

İlâhiyatın başlı başına ilim olmadığını söyleyen arkadaşımız, birçok ilimlerin de ana ilimlere bağlı ve tâli olduklarını herhalde çok iyi bilir. Fizikin, matematiğin, sosyolojinin, psikolojinin de kolları vardır, bunlarda ilimdir ve onları bilenlerden lim sıfatını kimse esirgemez. Bir de ilk ve orta çağlar ilâhiyatı ile modern ilâhiyat arasındaki farkı gözden kaçırmamalıdır.

İlâhiyat bir ilimdir. Çünkü:

1- Etimolojik olarak ilimdir. İlâhiyat ve Teoloji, Tanrı ilmi demektir.

2- Sistem olarak ilimdir. Kendine has konusu, şubeleri, her şubenin metodu ve hep bir arada insicamı vardır.

3- Rusya hariç, dünyanın bütün üniversitelerinde İlâhiyat Fakülteleri vardır.

4- Bütün lûgatlerde (Littre, Larousse...) ve bilhassa bütün felsefe lûgatlerinde (Ad, Franck, Andre Lalande...) İlâhiyatın ilim olduğu ilk verilen değişmez hükümdür.

Bir ilmin mütehassıslarına âlim sıfatını çok görmek doğru olmaz.

Fakat kendilerine din âlimi süsü veren sahte mürşidlere gençliğin ve halkın kapılmamasını isteyen Çetin Altan'ın endişesine tamamile iştirak ederim. Skolâstikten bile geri bir din zihniyetinin hortlaması tehlikesine karşı, bu konuda halkı ve gençliği aydınlatmak isteyen Çetin Altan gibi arkadaşlarımızı yalnız bırakmamaya çalışacağız. Elverir ki onlar, inkılâp yobazlığını en az din yobazlığı kadar zararlı ifratlara götüren devrimbaz takımı içinde bulunmasınlar.

Tercüman

Çetin Altan'ın yeni takımının kulağı çınlasın.

Türkçemiz ve Peyami Safa

Peyami Safa Türkçe konusunda da mahutların karşısındaydı. Aslında dinamik ruhuyla her yeniliğin yanında olan Peyami, yenilik budalalığına kapılanacak kadar küçük olamazdı.

Türk diline en güzel fıkraları ve romanları kazandırmış olan Peyami Safa, her halde bu konuda da en salâhiyetle konuşacak kişilerden birisidir. Lisanın kendi tekâmülüne taraftar, uydurukçaya tamamen aleyhtar idi.

Yine bir dolmuşta idik.

Eminönü meydanında Karaköy yolundaydık.

Sordum:

-Üstadım! Tezgâhta yeni bir şeyler var mı?

-Var! Bir roman yazmayı düşünüyorum.

Ben daha yazılmamış romanın güzelliğini şimdiden tahayyül etmeye çalışıyordum ki düşünceli ilâve etti:

-Tuhaf bir şey söyleyeceğim.

-.....

Acı acı gülerek ilâve etti:

-Çok acı bir şey amma, Fransızca yazmayı düşünüyordum.

Ben de şaşırmıştım.

-Çünkü bu günkü lisanımız bir kültür seviyesi olarak insanın bütün meselelerini kucaklamaya kâfi değil. Maalesef lisanımızı o hale getirdiler. Düşününüz, kütüphanelerde yatan klâsiklerimizin kaçını gençlerimiz okumak imkânına maliktirler. Hiç birini. Böyle edebiyat olur mu?

Üstadın çok söylediği bir şey de, klâsiklerimizi ve eski eserlerimizi yeni harflerle bastırıp kültür dünyamızı zenginleştirmek, an'aneleştirmekti.

Şimdi düşünüyorum da, üstad, romanını Fransızca yazsaydı, mutlaka dünyanın okunan romanlarından birisini yazmış olacaktı. Kart yobaz diye hakaret edenlerin hayranlık duyguları, garbın da hayranlığını, hiç olmazsa takdirini kazanacaktı diyelim. O zaman seyredin siz bizim edebî Nobel adayı kızılcıklarımızı. Belki de Fransızca yazdığı için üstadı Türk romancısı saymayacaklardı. Hal-

buki ne garip, Farsça yazan Mevlâna, Türk şairidir, Peyami Safa nece yazsa yine Türk san'atkârıdır da Nazım Hikmet Türkçe de yazsa Türk şairi değildir. Nasyonalizm ile sosyalizmin farkı.

Peyami Safa ve roman

Şimdi yeri gelmişken Peyami Safa'nın roman hakkındaki fikirlerini de aktaralım. Bunun için Hayat Mecmuasının 6 Eylül 1957 tarihli nüshasında üstadla yapılan bir röportaj en güzel vesikayı teşkil eder:

-"Hava karardı. Oda loş. Kafes delikleri mavi. Akşam ve ses yok" gibi hafif bir üslûp, kısa cümleler ve bol "ve"lerle "Bir akşamdı" adlı romanınız daha önceki eserlerinizden oldukça ayrılıyor. Bu eserinizle yeni bir denemeye girişmek mi istemiştiniz?

-Zannediyorum ki benim her romanımda ötekilere nispetle böyle bir başkalık ve ayrılık vardır. Çünkü her birinde kendi kendimi aşmak ve çok aradığım bir "mükemmel"e ulaşmak istedim. Tek imkân içinde kalıplanmak ve kendi kendimi tekrarlamaktansa sayısız imkânları denemeye çalışmak benim yaratma huyumdur. Öyle ki, "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu"nu yazan adamın Matmazel Noralya'nın Koltuğu'nu yazan adam olduğuna inanmak için iki kitabın üstünde de aynı imzayı görmek lâzımdır. Bunlar o kadar birbirinden ayrı bir teknik ve ifade şekilleriyle yazılmışlardır. Aralarında müşterek taraf, şekillerin çok dibinde kalır.

-Türk romanında bazı yapmak istedikleriniz oldu mu?

-Bir makalesinde tahlil romanının benimle Türk edebiyatına girdiğini söyleyen Nurullah Ataç, haklı mıdır bilmiyorum. Fakat "Şimşek" adındaki acemice ve sathî tahlil denemelerinden sonraki romanlarımda insan ruhunun güneşsiz, hattâ yıldızsız taraflarına nüfuz etmek için sarfettiğim gayretlerin arttığını biliyorum. Böylece roman sanatının, insanın iç macerasını birinci plâna alarak sinema sanatından ayrılabileceğini düşünüyorum. Fakat bunu önceden verilmiş bir kararla değil, kendi tekâmülünün bir merhalesi olarak gerçekleştirmeğe ça-

lıştım. Teknik olarak bütün dünya romanının içine düştükleri bazı büyük hatalardan kendimi korumaya son iki romanımda çok ehemmiyet verdim. Bunlar hem inşa hem de psikoloji hatalarıdır. Kısaca izahına imkân göremiyorum.

-Biraz gayret etseniz herhalde imkân bulursunuz.

-Bu hatalar izah edildikleri takdirde o kadar aşikârdır ki, insan büyük dünya romancılarının buna niçin dikkat etmemiş olduklarına hayret eder. Meselâ bir meşhur Amerikan yazarının romanı bir bakkal dükkânının tasviri ile başlar. Burada dükkanının görünüşü, romanının şahıslarından biri olmıyan romancının gözüne göredir. Oysaki bir bakkal dükkânındaki eşya oraya giren roman şahıslarından her birinin maksadına göre, mesleğine göre, mizacına göre değişir. Roman bu farkları belirttiği zaman canlı ve doğrudur. Bu farkları ortadan aldırıp her müşahede ve tasvirde romancının görüşünü bize veren eser, sahte ve cansızdır. Romanda objektifliğin hudutları yok değildir. Fakat en realist dünya romancısı bile bu objektif kalma imkânlarının pek azını denemiş ve daha fazlasına gidememiştir. İzahsız kalan bu misalimin sizi yeter derecede inandıramamış olmasından korkarım.

-Sağ kolunuzda beliren ciddi bir rahatsızlık sekiz yaşından on yedi yaşınıza kadar sizi dokuz yıl uzvi ve ruhî buhranlar içinde bırakmış. Hatta bir ara operatör Kerim Sebati kolunuzun kesilmesine bile lüzum göstermiş. Fakat tehlikeyi atlatmışsınız. İşte tamamen, başınızdan geçmiş bu hayat dramını "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu"nda anlatıyorsunuz. Bu şekilde tamamen kendi hayatınızdan alınmış başka romanlarınız var mı?

-Her romanımda kendi hayatımdan parçalar vardır. Bazıları "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" gibi otobiyografik yalnız kendi hayatımdır. Ötekilerde başka insanların hayat tecrübeleri ve maceraları da vardır. Otobiyografik romanlar yaratma hürriyetimizi kısarlar. Orada biz sayısız imkân ve ihtimallerden bazılarını tercih hürriyetini kaybeder, bir tanesi üzerinde billûrlaşmaya mecbur kalırız. Bence bunun için "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu"'nun güzel bazı yerleri varsa bunlar herhalde yaşanmamış hayat parçalarıdır. Size garip gelecek fakat bana öyle geliyor ki

romanda yaşanmamış kısımlar, yaşanmışlardan daha gerçektirler. Çünkü roman olağanı olmuş göstermek sanatıdır. Yoksa hatırattan farkı olmazdı. Biri yaratma, öteki hatırlamadır.

-Edebiyat ve felsefe yanında tıbba ait çok fazla eserler okuduğunuz söyleniyor.

-Romanın mevzuu insandır. Ben onun ruhunu olduğu kadar vücudunu da tanımak zorunda idim. İnsan ruhu buhran anlarında kendini bize daha çok verdiği gibi insan vücudu da hastalıklarda sırlarını bize sezdirir. Belki böyle düşündüğüm için romanlarımda ruh ve beden hastalarına sık sık rastlanır. Hakikatte ben ruh ve beden doktoru değilim. Sadece romancıyım.

-Yazarlık hayatınızda değişen bazı kanaatleriniz oldu mu?

-"Bir Tereddüdün Romanı"na kadar şüpheci görünürüm. Varlığın manâsı üzerinde tereddütlerim olmuştur. Bu romanın kahramanı sorar: Manâya manâ veren biz miyiz?

Bu sorunun cevabı 20 sene sonra "Matmazel Noralya'nın Koltuğu"nda verilmiştir. Varlığa manâ veren insan değildir. İnsana manâ veren varlıktır. Şüpheci zamanlar da dahil, daima milliyetçi ve insancıl oldum. Allahtan şüphe ettiğim zamanlar bile onun varlığı imkânını reddetmedim. Marksist olmaksızın kendi inanış hudutlarım içinde bir çeşit sosyalistim. Fikirlerim hemen bütün kitaplarımda vardır. Esasta değişmedim. Kendi kendimi tashihe daima çalıştım ve çalışıyorum. İnsanın kendi kendisi kalmak şartiyle değişmesi bütün eşyaya şâmil bir zarurettir. Bunun için hem muhafazakâr, hem de inkılâpçıyım.

-Sonradan pişmanlık duyduğunuz bazı yazılarınız var mı?

-Bütün yazılarımdan pişmanım. Onlardan utandığım için daha iyilerini yazmağa çalışıyorum.

HAYAT, 6 EYLÜL 1957
Anketi yapan: MUSTAFA BAYDAR

Cahit Sıtkı ve Peyami Safa

Cahit Sıtkı bir edebiyat amatörü iken, ilk denemelerini ünlü "eleştirici" Ataç'a göndermiş, o da bu şiirlerini eleştirerek "iş yok" demiş.

Bunun üzerine Peyami Safa'ya müracaata karar veren Cahit Sıtkı, aynı şiirleri ona da göndermiş ve Peyami Safa, bu genç istidadı heyecanla beğenerek teşvik etmiş, hakkında yazılar yazmış, sohbetlerinde fikrî tarafını işlemiş, elinden gelen her türlü yardımı yapmıştır.

Peyami Safa hakkında Cahit Sıtkı'nın kitabı

Bu Peyami Safa-Cahit Sıtkı dostluğunun iki neticesi var, daha doğrusu iki semeresi, birisi Cahit Sıtkı'nın kendisi, bilhassa metafizik derinlik tarafıyla, diğeri Cahit Sıtkı'nın Peyami Safa için yazdığı eser: "Peyami Safa, Hayatı ve Eserleri." Bu eserde, Cahit Sıtkı, Peyami Safa için aynen şunları yazıyor:

"Bugün yaşayan Türk romancıları arasında Peyami Safa'yı tercih edişimin sebebi de buydu. San'atla hayatın bu içli dışlılığını, birbiriyle bu daima alışverişini Peyami Safa kadar anlayan ve her yeni eserini bu anlayışın daha muknî bir vesikası olarak önümüze süren bir başka Türk romancısı tanımıyorum. Kendini ve hayatını eserine koymak kâfi değildir şüphesiz. Asıl kıymet, kendi hayatında bir cemiyetin hayatını tecelli ettirebilmek, kendi meselelerinde bize bütün bir devrin endişelerini, sıkıntılarını, meddücezirlerini, haletiruhiyyesini mahrem havasını sezdirebilmektedir. Ve böyle bir romancı, ferdi sahada sarhoş ve mahpus kalmayarak cemiyete taşar, onunla kaynaşır, yek vücut olur."

Peyami Safa, bu sırra ermiş adamlardandır.

Cahit Sıtkı'ya göre, Peyami'nin en mühim taraflarından birisi de onun Türk ruhuna tercüman olmasıdır.

"Tanzimattan sonra, Avrupa ile teması neticesinde evvelâ sathî olarak başlayan ve bugün daha hazmedilmiş ganimetlerle inkişaf eden garblılaşma cereyanında Türk ruhunun ilk taassubunu sonraki teslimiyetini, daha son-

raki isyanını ve bugünkü muvazenesini ancak Fatih-Harbiye romanında görebildik. Çünkü başka hiç bir romancımız şarkla garbın Türk ruhu üzerindeki mülkiyet iddialarına Peyami Safa gibi dikkat ve alâka ile kulak kabartmadı, bu meselenin Türk cemiyetindeki ehemmiyetini onun kadar idrâk eden olmadı."

Otuz Beş Yaş şairi işte böyle diyordu.

Bir ara Peyami Safa'nın fermuarlı çantası kadar beraberinde olan Cahit Sıtkı ölünce Peyami Safa şu fıkrayı yazdı:

"Üç sene evvel, Cahit Sıtkı'yı şifası olmayan bir dilsizlik ve hareketsizliğe mahkûm eden hastalık hepimizi keder ve dehşet içinde bıraktı. İnsanı vurmak için pusu kuran hiç bir trajik ihtimal bu kadar korkunç, hiç bir felâket bu kadar hâin olamazdı. Sonu ve zamanı bilinmeyen bir ömür boyunca, sırtüstü yatıp kalmağa mahkûm olmak, her şeyi anlamak ve tek kelime konuşamamak, en küçük arzusunu belirtmek için serçe parmağını bile kımıldatamamak, Cahit Sıtkı gibi yazmaktan ve konuşmaktan, içini yıv yıv hisleri söz ve hareket halinde anlatmaktan başka saadeti olmayan bir şair için yokluktan bin kat beter bir varlık sürüklenişiydi.

Onu yirmi beş sene evvel tanıdım. Galatasaray'da okuyordu, Cumhuriyet'te yazıyordum. Bana bir mektup ve birkaç şiir gönderdi. Daha evvel aynı şiirleri bir mektupla Nurullah Atâ (Ataç) beye yollamış. Arkadaşımız ona şiirde istidadı olmadığını bildirmiş ve bundan vazgeçmesini tavsiye etmiş. Beğenilmeyen şiirleri dikkatle okudum. Aralarında, "Gece Bir Neticedir" gibi, birçok mısraları hâlâ içimde kalan birkaç harikûlâde güzel manzume vardı. Şâiri gazeteye çağırdım. İlk şiirlerini o tarihte çıkardığım "Kültür Haftası" adındaki mecmuamda neşrettim. Onları "Ömrümde Sükût" adını verdiği bir kitapta toplanmasına ve eserin basılmasına delalet ettim. Bu kitabı için Cumhuriyet'te iki makale yazdım ve daha sonraları da tanınması için her şeyi yaptım.

*

Aramızda geceli gündüzlü, on beş yıl sürmüş bir dostluk vardı. O tarihlerde beni onsuz, onu da bensiz görmek zordu. Sonra Ankara'ya gitti ve "Otuz Beş Yaş" şiirinde şu mısraları söyledi:

Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir
Gittikçe artıyor yalnızlığımız

Kendini içkiye verdi. Bunu mâzur görmek için, hangi mel'ûn kaderin onu ayyaşlığa ve nihayet bu tüyler ürpertici âkıbete mahkûm ettiğini bilmek lâzımdır. Fakat burada onun hayatı ve şiirleri için fazla yazmağa yer yok.

*

Cahit'in birçok şiirlerinde, korkunç sonunun önceden bilinişine benzer endişeli ve mahzun his ürperişleri vardır. Bazan tam bir yarı yolda kalma sezgisi:

Gitti gelmez bahar yeli
Şarkılar yarıda kaldı
Bütün bahçeler kilitli
Anahtar Tanrıda kaldı.

Geldi çattı en son ölmek,
Ne bir yemiş, ne bir çiçek,
Yanıyor güneşe dek,
Bütün bal arıda kaldı.

Ve ölmeden evvel ölmüş gibi olacağının tam kehaneti:

Öldük, ölümden bir şeyler umarak
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü
Nasıl hatırlamazsın o türküyü
Gök parçası, dal demeti, kuş tüyü
Alıştığımız bir şeydi yaşamak.

Ve böyle daha ne unutulmaz mısrâlar...

Ah Cahit'çiğim, Cahit'çiğim...Tıkanıyorum. Bazı hislerin kaderi her türlü ifade şansından mahrum olmaktır. Bilirsin. Burda keseyim. Ve belki sen de, artık yazılma imkânlarını aşan hisleri hiç bir şekilde bize nakledemeyeceğin için dilin tutuldu, hareketsiz kaldın ve nihayet öldün. Ölümden bir şeyler umarak."

Fakat sonradan, Peyami Safa, Cahit Sıtkı'nın Nazım Hikmet için, içinde:

"Memleketin en yiğit evlâdı
Nazım Ağabey zindanlarda sürünür."

mısraları da olan bir şiir yazdığını duydu. Bu onu çok üzdü.

Peyami Safa, Cahit Sıtkı'nın, "Gece bir neticedir" mısraını çok sevmişti, amma on beş sene süren dostluk gecelerinin böyle bir münasebetsiz neticeye ulaşacağını ummamıştı. Nitekim Cahit Sıtkı'nın:

Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir
Gittikçe artıyor yalnızlığımız

mısraını da anlamış, buruk bir lezzetle içine sindirmişti ve fakat dostların düşmanları tercih edeceğini de ummamıştı.

İlâhi bir hikmet, Peyami Safa'nın hayatında daima tekerrür etmiştir.

"Senin istediklerin değil, benim kayırdıklarım hidayete erer."

Peyami Safa ve Peyami Safa

"Yegane vasıta rüyet iken göremez kendisini dide bile" demişler. Ne var ki Peyami Safa, kendi kendisini belki en iyi gören ve anlatan insandır. Nazım'ın kendisine yazdığı hicviyelere karşı, "Bir sürü kusurum dururken...tutmuş

şunları söylüyor" diyecek kadar nefs muhasebesine sahipti. O'nun kendi hakkındaki fikirlerini de yine Cahit Sıtkı'nın kitabında üstadın ağzından naklettiği şekilde aynen veriyorum:

Facia atmosferi

"Benim şuurum bir facia atmosferi içinde doğdu. Ben iki yaşımda iken babam ve kardeşim Sivas'ta on ay içinde öldü. Böyle kısa bir fasılayla hem çocuğunu ve hem kocasını kaybeden bir kadının hıçkırıkları arasında kendimi bulmaya başladım. Belki bütün kitaplarımı dolduran, "bir facia beklemek vehmi" ve yaklaşan her ayak sesinde bir tehlike sezmek korkusu böyle bir başlangıcın neticesidir.

Dokuz yaşında hastalık, on üç yaşında hayat kavgası

Dokuz yaşımda başlayan bir hastalık ve on üç yaşımda başlayan hayatımı kazanmak zarureti, beni, edebiyattan evvel kendimi anlamağa ve yetişmeğe me'mur bir küçük insanın hayatî zaruretlerden doğma bir terbiye, psikoloji ve felsefe tecessüsü ile doldurdu. On dokuz yaşıma kadar hem kendime, hem de muallimlik ettiğim mekteplerde çocuklara bir rehber olarak yaşadım. Harbi umumî ortasında on beş yaşında muallimlik ediyordum."

Edebiyata haberim yokken girdim

"Edebiyat, dokuz yaşımda başlayan ihtiraslarımdan biridir. On üç yaşımda "Eski Dost" diye yazdığım ilk çocukluk romanımın müsveddelerini hâlâ saklıyorum. Fakat edebiyata girişim hakikaten, benim için hiç haberim olmadan olmuştur. On dokuz yaşımda kardeşimin teşvikiyle, muallimlik ve memuriyet hayatından matbuata geçerek, "Yirminci Asır" adlı bir akşam gazetesi çıkarmağa başladık. Orada asrın hikâyeleri başlığı altında ilk otuz kırk tanesi imzasız ve tamamiyle halk için gazete hikayeleri yazmağa başladım."

Yakup Kadri ve Yahya Kemal neler dediler?

"Bu hikâyeler, o zaman halk arasında beni hâlâ hayrete düşüren bir muvaffakiyet kazandı. O zamanın genç edebiyatı, beni hararetle teşvik ediyor, hikâyelerime imzamı atmamı istiyordu. Yakup Kadri, "Bize bir üslûp getirdin" diyor, Yahya Kemal, sonra başkaları için çok tekrarlanan bir espri ile, "İsmail Safa'nın en güzel eseri Peyami'dir" diyordu. Ömer Seyfeddin, Faruk Nafiz ve daha birçokları bana gelen cesareti cömert ellerde dağıtanlar arasındadır.

Sonra imza atmağa başladım. Fakat hâlâ bu yazılar, beni edebiyata girmiş olmak vakıasına inandıracak kuvvette şeyler olduklarını bizzat bana kabul ettirmekten çok uzak, günü gününe çırpıştırma, karalamalardır. İlk romanım, "Sözde Kızlar"ı, kendime ve başkalarına hiç bir şey ispat etmemek için, sırf geçinme kaygusuyla yazdım. Bence kıymetsiz olan bu kitabın halk arasında bugün üçüncü tabını idrâk edecek derecede bir muvaffakiyet kazanması, her halde farkında olmadan okuyucuya, sonradan yazacağım eserlerin iyiliğine ait bir vaatte bulunmuş olmama hamledilebilir. Belki halk sezişi o kitapta, hâlâ büyütüp olduramadığım bazı mahsullerin çekirdeklerini keşfeder gibi olmuştu. "Mahşer", "Canan", hep yarı hayatı kazanma zaruretleriyle, yarı da henüz teşekküle başlayan edebî isteklerle yazılmıştır.

Bu cemiyet, bana bir hafta dinlenme hakkı vermemiştir!

Bu ilk romanlar, gazeteci Peyami'yi edebiyatçıdan ayıran Server Bedi imdada yetişinceye kadar tefrika romaniyle san'at eseri arasında hazin bir bocalama geçirmişlerdir. "Bir akşamdı", bu krize isyanın serkeş bir tezahürü olarak bir merhale telâkki edilirse, "Şimşek"te son tereddütlerini geçirdikten sonra gazetecilikten tam san'ata doğru azimkârâne bir gidişin ilk eserleri olarak, "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu", "Fatih-Harbiye", "Bir Tereddüdün Romanı" ve "Biz İnsanlar" sayılabilir. Kendimi bu ka-

dar itham ettikten sonra, müdafaa için tek bir şey söylemek lazım gelirse, bütün bu kitapları sakatlayan kusurların benden olduğu kadar, benim çalışma şartlarımı aleddevam berbat etmiş bir cemiyetin verdiği huzursuzluk, refahsızlık ve emniyetsizlikten doğduğunu söyleyeceğim.On dokuz senelik yazı hayatımda, bu cemiyet bana bir hafta istirahat hakkı vermemiştir." (Peyami Safa, Yazan: Cahit Sıtkı-Semih. Lütfi Kitabevi-1940) Peyami Safa kendisini böyle anlatıyor.

Bir de şöyle anlatmıştı:

Ben Safa'nın oğluyum, Merve'nin babasıyım.

Evet, oğlunun, biricik evladının ismini bunun için Merve koymuştu. O Safa ve Merve arasında şeytan taşlayanlar gibi komünist taşlayan bir milliyetçilik hacısıydı.

Peyami ve Annesi

Anne, ne mübarek bir varlık, hele babasını iki yaşındayken kaybetmiş bir yetim için. Peyami Safa'nın annesi bunu biliyordu ve bunu bilen bir anne olarak çocuğuna kendini vakfetmişti. İşte Resimli Ay'ın bir anketine verdiği cevapta, Peyami'nin annesini ve annesine göre Peyami Safa'yı buluyoruz.

"Kendim emzirdim, kendim büyüttüm. Babası daha iki yaşında iken merhum olduğu için büyütmede epey müşkilât çektim. Pek o kadar refah içinde büyümedi. Fedakâr bir anne gibi mümkün mertebe ona mahrumiyetini duyurmamaya çalıştım.

O kadar pek sakin de değildi. Bazı haşarılıkları vardı. Her şeye pek meraklı idi; hiç bir şeyi öğrenmeden rahat edemezdi. Her sözü dikkatle dinler, her dinlediğinden istifadeye çalışırdı. Bir şeyi kendisine izah edemedik mi, "ağabeyime sorun da ben de öğreneyim" diye tutturdu.

Mektepte çok çalışkandı. Hattâ mektep müdürü, O'nu konferanslara götürür, daha pek küçük yaşında ona konferanslar verdirirdi. Çocuğu çok hür büyüttüm. Mesleğini intihapta hiç bir tesirim yoktur. Evvela doktorluğa mera-

kı vardı, hattâ okuduklarını evde tatbike kalkar, gûya hepimizin kulağını pamuk ile tıkardı.

Sonra doktorluktan vazgeçti, şiire, daha sonra da gazeteciliğe merak etti. Muharrir oldu.

Kitap okumağa pek hevesi vardı. "Menbaülirfan"da, Vefa'da okudu. Evde, hususi dersler aldı.Mesleğini kendisi tayin etti. Ben zaten memuriyete taraftar değildim. Ağabeyi de gazeteciliğe intisap etmişti, O da gazeteci oldu.

Her istediğini katiyyen yapmazdım, tatlılıkla idare ederdim. O'nu istediği şeyin fena olduğuna iknaa çalışırdım. Hiç dayak atmadım. Bence çocuğu ahlâksız yapan şey, dayaktır.

Şüphesiz çocuğumu iyi yetiştirmeye çalıştım. Fakat o, kendi kendine benim ona ihzar ettiğim, verdiğim fırsatların fevkinde yetişti. Daha on altı yaşında gazeteciliğe başladı. Sonra en büyük kuvvetini edebiyata verdi."

SOSYALİZM, NASYONALİZM, MİSTİSİZM

Üstadla, Amca Matbaası-Bâbıâli Yayınevi olarak münasebetlerimizin meyvesi bu üç kitaptır. Bunlardan birincisi, yani sosyalizm, bugünkü kadar maskesizleşmemiş olan komünistlerin sosyalizm peçesine bürünüp namusluluk iddia etmelerinin foyasını ortaya koymak için çıkarılmış ciddi fakat mümkün olduğu kadar da açık bir eserdi. İçinde yüzlerce çeşit sosyalizmin bir listesi vardı ve kimsede, "Ben sosyalistim" kaba tarifinin arkasına sığınmaya mecal bırakmayacak kadar tesirli bir kitaptı.

Bu seri böylece devam edecekti ve yirmi otuz kitaplık bir "izm"ler serisi olacaktı nihayet. Fakat ancak Nasyonalizm ve Mistisizm çıkabildi. Mistisizm ki onun son telifidir. Frenklerin "Posthum " dedikleri cinsten bir eser oldu. Zira eser, üstadın ölümünden sonra piyasaya çıkabildi.

Yetimliğiyle komünistlerin insafsızca alay ettikleri üstadın son eseri de yetim doğmuştu böylece.

Sosyalizm, kısa zamanda tükendi. İkinci baskısı da.

Şimdi dördüncü baskısı çıktı Nasyonalizm ve Mistisizm ile beraber.

Üstadın hiç unutmadığım bir jesti var.

Bir akşamüstü matbaaya geldi. Elinde müsveddeler: Sosyalizm bitmiş. Müsveddeleri masaya bıraktı, oturdu ve:

-Ergun Bey, İstediğiniz değişikliği yapabilirsiniz, dedi.

Ahmet Haşim, Frankfurt hâtıralarında kendisine bakan Şvestere, "Seni İstanbul'a götüreyim" deyince, Şvester güler, aileme danışayım der. Ertesi gün gelip te, aileme danıştım, sizinle İstanbul'a geliyorum demez mi? Aileye danışmayı bir nazik atlatma bahanesi zanneden ve zaten üstün körü bir teklif yapmış bulunan Haşim, durumunu şöyle anlatır:

-Dondum kaldım.

Ben de önce dondum kaldım. Sonra, içim yavaş yavaş ılıklaştı. Bu nâşir-müellif yakınlığının belki bir daha teessüs etmeyecek bir derecesiydi. Sadece bir kendine güvenin değil.

Böyle bir jesti hiç beklemiyordum ve ondan sonra hiç bir muharrirden de görmedim. Bu ılıklığı hâlâ muhafaza eder içim.

Yazar hassasiyeti

Her gün yazı yazmak her gün sahneye çıkmak gibi de değildir. Her gün yazmak da sadece daha güzel oynamak değil daha başka olmak da gereklidir. Her gün ayrı bir noktadan yaklaşıp yakalayacaksınız okuyucunuzu...

Peyami her gün yazmıştı. Bazan bakıyorum da yazdıklarına her gün birkaç defa bile yazmıştı demek mümkündür. Tefrikalar, ilmî araştırmalar, anketler ve daima birbirinden güzel fıkralar...

Okuyucu ile daimi bir diyalog, dikkatli, devamlı, hassas bir denge...27 Mayıstan sonra Peyami Safa Havadis gazetesine intikal etmişti. Havadis ihtilâlden önce bir parti bülteni gibi çıkıyordu ve tirajı da yok denecek kadardı. Amma 27 Mayıs ve Peyami Safa'nın intikalinden sonra birden bire tirajının seksen bine çıktığı söyleniyordu, o kadar büyük bir fark yapmıştı.

O günlerde idi. Matbaada, oturmuş konuşuyorduk. Yasemin ağızlığını sağ avucunun içinde tutmuş, ayak ayak üstüne atmıştı.

-Üstad, dedim, bugünkü yazınız fevkâlade idi...

-Bu alâkanıza ihtiyacım var Ergun Bey...

Bu cevaptaki yazar hassasiyetini ve dostluk kıvamını bugün daha iyi anlıyorum...

Paris'te bir espri

Üstad, Paris'tedir. Le Monde'un başyazarı ile randevulaşmışlardır. Randevu yarım saat olarak tesbit edilmiştir.

Fakat tam konuşmaya başlayacakları zaman "zırr" te-

lefon...İki üç dakikalık konuşmadan sonra tekrar kaldıkları yerden başlarlar, fakat akabinde bir telefon daha...Sonra bir telefon daha...Üstad kalkıp kapıya doğru yürür.

Fransız sorar:

-Nereye beyefendi?

-Dışarıya?

-Ne yapmak için?

-Size telefon etmek için. Baksanıza,sizinle konuşmak için randevu almaktansa telefon etmek daha iyi bir yolmuş...

Fransız bu esprili "tedip" üzerine özür diler, üstadı çevirir ve telefonun artık bağlanmaması emrini verir.

Peyami Safa kaçırılıyor

Bu kitap bir vesika külliyatı haline gelmiştir. Bu bakımdan bu beşinci baskısına, ilk baskılara almadığım, almamayı uygun gördüğüm bazı hataraları da ilâve etmeye karar verdim. Bunlardan birisi üstadın kaçırılmasıdır. Üstad Ankara'dadır. Ulus'un başmuharriridir.Ve bir gün bir otomobille gezmeye çıkmıştır. Yanında da bir hanım arkadaşı vardır. Galiba Baraj'a doğru gitmektedir. Üstad bir ara şoförün, istikamet değiştirip hızlandığını farkeder. Durumu farkeden hanım arkadaşı ise tam bir paniğe kapılmıştır.

"Dur, nereye gidiyorsun? Geri dön" feryatları fayda vermeyince üstad soğukkanlılığını ele alır. Bir müddet süküttan ve arkasından bile tam bir "Doğuştan suçlu olduğu" görülen şoförü süzdükten sonra konuşmaya başlar:

-Bak, der... Bizi kaçırabilirsin, üzerimde silâh değil ya toplu iğne bile yok... Bizi öldürebilirsin. İstediğini yapabilirsin... Sana karşı koyacak güçte olmadığımı da görüyorsun... Sana karşı koyacak bende hiç bir şey, hiç bir imkân yok... Amma bende bir şey var...

Bu noktada, şoförün dikkat kesildiğini farkeden üstad bastırır:

-Bende bir şey var. Bende öyle bir şey var ki, seni mahvetmeye, perişan etmeye kâfi...

Şoför bayağı afallamıştır ve gayriihtiyari arabayı yavaşlatmıştır...Tam o sırada bir polis noktasının önünden geçtiklerini gören üstad bu kısa şaşkınlıktan istifade ederek camı açar polise seslenir. Polis düdük çalar, araba durur...İş Çankaya karakoluna intikal eder...Üstad ne de olsa Cingöz Recai'nin yazarı. Komiserin, haydut şoförü görünce "gene mi sen?" diye kükremesinden şikâyetlerinin hiç bir netice vermeyeceğini ve karakolun, gediklisi olan bu şoförü mutlaka kurtaracağını anlar...

Nitekim CHP'nin başyazarı sıfatıyla ve parti kanalıyla yaptığı birçok müracaata cevap bile alamadığını ve hadiselerin akıl almaz şekilde kapatıldığını anlatmıştır.

"Maamafih akıl almaz şekilde kurtulduk" diyerek...

Peyami Safa ve eski harfler

Peyami Safa'yı da latin harflerinin kabulü birçok Türk münevveri gibi dehşete düşürmüştür. Düşününüz, birden bire memlekette okur yazar sayısı sıfıra düşürülüyor. Mazi ile alâkanın tamamı koparılıyor. "Günlerce odama kapandım, hafakanlar geçirdim" diye bana kaç kere o günlerdeki ıztırabını anlatmıştır.

Mühim olan yeni bir alfabe almak değil ve fakat vahim olan eski alfabeyle beraber bütün bir tarihi debdebe ve tantanasıyla gömmekti...Kültür gibi canlı bir varlığın gömülmesi daha büyük bir facia değil miydi?

Artık gençler ne babalarının mezar taşlarını okuyabileceklerdi ne de dedelerinin kitaplarını...Halbuki o neslin okur yazarları aynı zamanda, latin harflerini de öğrenmişlerdi. Zaten birçok yerlerde mesela plâklarda latin harfleri kullanılıyordu...Gerçekten, Tanburî Cemil Bey'in adı Djemil Bey diye yazılıyordu.

Harf inkılâbından sonra ise sadece latin harflerini bilen belki önceki nesil kadar bile yabancı dil bilmeyen ve hele tarihimizi tevdi ettiğimiz harfleri hiç bilmeyen nesiller yetişti...

Aradaki kopukluğu ve boşluğu Peyami Safa ne kadar

kesin ve derin olarak görmüş, bunu 1930 senesinde "Okumak" mevzuu üzerinde kendisiyle yapılmış bir röportajdan bir daha anladım.

Bir ara Cumhuriyet Hükûmeti'nin girişmiş bulunduğu 1000 Temel Eser serisini o zamandan salık vermiş olduğunu siz de bu röportajı okurken göreceksiniz...Ayrıca, bu kültür kopukluğunun Türkiye'ye ne kadar pahalıya ve ağıra mal olacağını taa o günden nasıl işaret etmiş olduğunu da tesbit edeceksiniz...

Evet sene 1930...Harp inkılâbı daha terü taze...

Cevaplardaki asabîlik, duyulan ıztırabın da ifadesi...

Peyami Safa diyor ki "Yarınki nesillere acırım..."

Ne okuyacağız?

Nazım Hikmet ise "Hafızı Kapital olmak istiyorum" diyor, başka bir şey demiyordu. Amma onun okumakta falan işi yoktu. Kapital'i bir defa bile aslından okuduğu şüpheli idi...

Kültür, fikir, sanat daima millî'nin olmuştur...

Sosyalizmin işi ise fikir değil harekettir..

Yani bugünkü dille "eylem"...

Şimdi röportaja gelelim...

Yeni anketimiz

"Ne okuyacağız?

Yarınki nesillere acırım!

Zavallı Babıâli caddesi...10 formalık bir cilt basmak için ne sıkıntılar çekiyor...

Peyami Safa Beyin fikirleri.

Bir vazife saati...San'atın şerefli basamaklarına çıkan şöhretlerden biri olan Peyami Safa mütevazi bir iş odasında ve küçük bir masa başında çalışıyor. İşi gene yazı ve kalemle alâkadar.

-Ne vakit isterseniz konuşalım, diyor.

Bu görünmez fakat en kuvvetli yorgunluklarla dolu iş saatinde bile hassasiyetinden zerre kaybetmiş değildir. İlk suale şu cevabı veriyor:

-Bugün herkes çok zahmetle okuyor, okumak artık sıkıntılı bir iştir ve bazen de bilmece halletmek kadar yorucudur, her tanıdığım bu fikirdedir, diyor.

Bundan sonra alınacak tedbirler bahsine girmiş bulunuyoruz. "9'uncu Hariciye Koğuşu" mübdii henüz nikbin değildir. Fikirlerini şöyle anlatıyor:

-Yarınki nesiller için dünden kalan en lüzumlu eserleri yeniden neşretmek mümkün değildir. Maarif Vekâletinin 20 senelik neşriyat bütçesi bile bu büyük işe kâfi gelmez. Meselâ yalnız bir "Kâmûs ül Alâm" neşretmek için bugün 150 bin lira lâzımdır. Size bunun kadar lüzumlu, hattâ daha lüzumlu binlerce kitab ismi sayabilirim. Bunun için de Farabi veya İbn-i Sina'ya kadar gitmeyeceğim, bütün Avrupa'nın kendi lisanlarına tercüme ettikleri eski müelliflerimizin eserleri bu binlerce kitaptan hariçtir. Size böyle takribi olarak değil, kat'i bir hesapla yarınki nesillere eski Türkçenin lüzumlu eserlerini okutmak için milyonlarca liraya ihtiyaç olduğunu ispat edebilirim.

Halbuki şu zamanda zavallı Babıâli caddesi, 10 formalık küçük bir cild kitap basmak için ne sıkıntılar çekiyor! Hükümetin bastığı tek tük, yarım yamalak eserler de meydanda.

Yarınki nesillere bırakabileceğimiz kütüphane birkaç mektep kitabı ile birkaç güzelce eserden fazla hiç bir şey ihtiva etmeyecektir.

Bu kadar züğürt bir irfana tevarüs eden yarınki nesillere acırım. Fakat onların eski Türkçe ile yazılmışeserleri okumak için eski harfleri öğrenmek dirayetini göstereceklerini ümit edelim. Benim yedi sekiz yaşında bir çocuğum olsaydı ilk işim kendisine eski harflerimizi yenilerle beraber öğretmek olurdu. Yeni harfleri kabul eden bir inkılâp eski harflerle yazılmış Türk kitaplarının yeni nesillere okutmanın çaresini bulmağa mecburdur. Bu vazife de bana değil o inkılabı yapanlara düşer. Suali bana değil onlara sorunuz.

-Eski eserlerimizden yeni harflerle çevrilmeğe lâyık olanları sizce hangileridir?

-Divan edebiyatından Fuzulî, Nedim, Nef'i, Bakî, Galip. Bunların çoğu neşredilmelidir. Fuzulî'yi garba tanıt-

sak "Hayyam" kadar meşhur ve büyük bir beynelmilel şair olur ve millî itibarımızı göklere çıkarır. Fakat bir "Fitzgerald" daha zuhur edip enfes bir tercüme yapabilmek şartiyle...Bu büyük Türk şairlerini garba tanıtmak icab ederken yarınki nesillere tanıtmamak ne demek? Şinasi'den bazı parçalar: Namık Kemal'in eserleri, Hamit'ten de öyle: Velhasıl Türk edebiyatında, isimlerini hepimizin bildiğimiz bütün müelliflerin en müstesna eserleri: Birkaç isim sayarak intihabımı tahsis etmek istemem.

-Ya garpten nakli lâzım gelen eserler?

-Tercüme edilmesi lâzım gelen eserlerin listesini size böyle yevmî bir ankette veremem. Dahi ve şaheser ismi sıralamak da hoşuma gitmiyor. Diğer taraftan bunları herkes bilir. Ecnebi klâsikleri malûmdur. Yalnız yeniler üzerinde bazı münakaşalar olabilir.

Hele bu nevi kitapları basmak sırası gelsin ve selahiyettar makamlar bana böyle bir sual sorunlar o vakit ben de bir liste gönderebilirim. Fakat Maarif Vekâletinin yaptığı gibi Şekspir'den yahut Yunan edebiyatının marûf eserlerinden küçük parçalar tercüme ettirmek gülünçtür. On tane yarım yamalak eser tercüme ettireceğime iki üç tane tam eser çıkarırım.

San'atkâr bilmem kaçıncı cigarasını yakıyor, gülmek ister gibi görünüyor, cevabının son cümlesini, tartar gibi dikkat ve itina ile söylüyor:

-Görüyorsunuz ki bu mes'elelerde umumiyetle çok bedbinim. Türk irfanının düşmesi, borsada Türk parasının düşmesinden daha korkunçtur. Zirâ para da kültürle beraber yükselir ve kültür başta gelir."

A.SIRRI

28 Nisan Pazartesi 1930 Sayı:4420 VAKİT

Cuma namazı

Daha doğrusu gidemediğimiz cuma namazı demek lazım. Zira, uzun sohbetlerimizin birinin sonunda kararlaştırmıştık. Beraberce cuma namazına gidecektik. Camii bile seçtik: Sultanahmet, fakat nasip olmadı. Üstadın ecelle randevusu var imiş.

Peyami Safa'nın oğlu

Merve'yi gördüğüm zaman aklıma bir kelime geldi: Mürahik. Bu efendi, bu zarif çocuk, nedense bana bu kelimeyi tedai ettirdi. Zayıf, nahif olmasının bunda tesiri muhakkak.

Bir meşhur insanın oğlu olmasının onda bazı psikolojik dalgalanmalar yarattığı belli idi...Nitekim üstad ve hanımı da aynı şeyi ifade ettilerdi.

Üstada yaptığımız ziyaretlerde Merve ile ayrı bir dostluk teşekkül ediverdi. Belki aynı psikolojik hâl sebebiyle babasından çok babasının arkadaşlarına yaklaşıyordu. Bununla beraber Merve, babasına karşı sevgi ve hürmetle de doluydu. Peyami Safa da ona bir babanın bütün düşkünlüğüyle.

Sivas'tan gelen ağızlık

Bu arada Merve'nin askerliği meselesi çıkmıştı. Yedeksubay öğretmen olarak Anadolu'ya gitti. Artık Peyami Safa ve evi bir telâş, gizli ve iftihar dolu bir telâş içindedir.

Bir gün Merve matbaaya çıkageldi. Çok sevindik. Askerlik, daha doğrusu öğretmenlik hatıralarını sorduk. Anlattı. Bir daha büyümüş, olgunlaşmış gibi idi. Gitmeden biraz önce kaputunun -öylece kaputuyla hatırlıyorum- iç cebinden bir uzun ağızlık çıkardı. Baktım, bir Sivas ağızlığı. İzah etti:

-Gelirken, tren Sivas istasyonunda durdu.Sizin Sivaslı olduğunuz aklıma geldi, Sivas ağızlığı satıyorlardı, sizin için aldım.

Ne kadar zarifti Merve. Unutulmayacak kadar.

Ve Merve'nin büyükbabası da Sivas'ta yatıyordu.

Felaket vakidir

Merve'den haber alınamadığı sözleri çıktı bir ara. Bir gün hastalık haberi geldi. Telefon açtım. Üstadın sözleri-

ni bir tuhaf buldum. Kalkıp haber almak yapabileceğimiz bir şeyi belki yapabilirim diye evine gittim. Üstad, o kalın ve bu sefer içe işleyici tonuyla bütün ümitlerimi yıkıp attı:

-Felâket vakidir.

Bu iki kelimeyi duyunca, hiç bir şey söylemeden üstada baktım. Sırtında robdöşambr, refikasına hiç bir şeyi belli etmemekle mükellef olmanın basksı ile ütülenmiş bir tavır içinde duruyordu.

Bu baba nasıl teselli edilebilirdi?

O'na başkasını teselli etmek vazifesi verilmekle.

Kader de bunu yapmıştı. Konuşurken kelimelerimizden bir şey zevcesinin odasına sıçramasın diye teyakkuz içinde matemini tehir ediyordu. Peyami Safa, bu hastalıklı büyümüş bünye, bu yaşlı, bu binbir meşakkati çekmiş adam o anda, ne kadar büyümüştü, ne kadar devleşmişti.

Rıza Tevfik'in şiiri

Cenazeyi Şişli camiinden aldık. Vazife başında şehit olan bu yedek subay öğretmen için mensup olduğu Türk ordusu bir şeref mangası göndermişti. Peyami Safa'nın bundan ne kadar memnun kaldığını bir Allah bilir, bir kendisi ve galiba bir de ben. Bu büyük milliyetçinin oğlunun da Mehmetçiklerin arasında iken vefat edip, yine Mehmetçiklerin arasında Edirnekapı Şehitliğine götürülürken bir Mehmetçik mangasıyla yolcu edilmesi, onun yaralı baba kalbinin o gün belki tek merhemiydi. Sanki bütün milliyetçilik kavga ve savaşlarının mükâfatıydı bu.

Evladının şehit olduğunu işiten bir vatanperver ne düşünür. İşte bu manga Peyami Safa'ya bu büyük teselliyi veriyordu.

Yalnız bakışlarıyla değil, tavrıyla sonra sözleriyle de bunu anlattı.

Otomobilde Edirnekapı Şehitliğine gidiyoruz. Peyami Safa, bir akrabasiyle benim aramda oturuyor. Şehitliğe yaklaşıyorduk ki birden üstadın sesini duydum. Rıza Tevfik'in bir şiirini okuyordu:

Selma sen de unut yavrum.

.....

Her çehre bir hayalettir bu süreksiz rüyada
Unut yavrum! Sen de unut! Bu ölümlü dünyada
Her cefayı unutmaktır bizler için teselli
Sonbaharın matemini gözlerimde okuma.

Ne kadar okuduğunu bilemiyorum. Sadece boğazının hıçkırıklarla tıkanıp durduğunu hayatımın en trajik anlarından birisi olarak hatırlıyorum.

Nazım Hikmet'in yetimliğini başına kaktığı Peyami Safa, asıl o gün yetim kalmıştı.

Oğlunun kabrine toprak atan baba

Şehitlikte, Peyami Safa'yı sevenler, etrafında pervane gibidönüyor, teselli etmek için ne yapacaklarını bilemiyorlar.

Mutad merasim bir daha canlı, daha içten, Kur'an okunuyor.

Ve Peyami Safa ilerliyor, birisinin elinden aldığı kürekle oğlunun kabrine toprak atıyor. Küreği toprağa daldırışını, çabalayışını, sonra vakarla toprağı boşaltışını...Bu da trajik manzaralardan ikincisi.

Sonun başlangıcı

Merve'ciğin ölümü, aslında sonun başlangıcı imiş. O gerçi mücadelesine yine devam etti. Yavaş yavaş her şey yeniden normale döndü. Daha doğrusu biz öyle sanmışız. Son gidişimizde, -ki ölümünden iki üç gün önce idi- ağzındaki arızaya bir teşhis konamamasından şikayetçi idi. Galiba Erdoğan Konuk'tu doktoru ve O'nu çok beğeniyordu. Habis bir ihtimali de mümkün görüyordu.

O sabah biraz geç inmiştim İstanbul'a. Son Havadis, evde erkenden okuduğumuz gazete idi o zamanlar. Va-

purda bir Milliyet aldım. Baktım Peyami'nin resmi. Aa! Peyami Safa'nın resmi ve Vefat haberi.

Diğer gazetelere baktım, evet:

Felâket vaki idi.

İçime saplanan söz

Evine koştum. Üç beş yakın dostu gelmişler.Ben şaşkın, inanmaz duruyordum. Bir sükût yayıldı birmüddet ortalığa. Neden sonra yeğeni bana dönüp, durup dururken:

-Sizi ne kadar severdi!

Demez mi? O zaman kaybımın büyüklüğünü idrak ettim zâhir, o sözün içime işleyici bu an bile devam ediyor. Adeta dünyadan bir renk, bir nüans eksilmişti.

Son sözleri

Meşhurların son sözleri diye bir kitap hazırlıyordum. Üstadla birkaç defa üzerinde görüşmüştük. Bu esere üstadın son sözlerini yazmak gibi acı bir nasibim oldu:

PEYAMİ SAFA (1898-1961)

Büyük Türk Romancısı. Baba tarafından Trabzonludur. İsmail Safa Beyin oğludur. "Yalnızız", "Matmazel Noralya'nın Koltuğu", "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" Türk edebiyatında birer basamaktır. Roman anlayışını şöyle açıklıyor: "Eğer romanda bir kapı anlatılacaksa, bu kapıyı romancı kendi gördüğü gibi değil, romanın kahramanı nasıl görüyorsa öyle anlatmalıdır."

Evet romancı. Fakat şahsiyetinin zirvesi tek değil. İyi bir gazeteci, bilhassa ender yetişir bir fıkra muharriri. Telgraf üslûbu ile yazdığı fıkralarda en girift felsefe meselelerini en derin konuları gün ışığına çıkarmış, okuyucusunu beslemiştir. Spritüalist, Anti Materyalist, Nasyonalist, bilhassa koyu bir antikomünist. Beynelmilel bir antikomünist. Ölümünün Moskova'da bir bayram havası yarattığını

genç neslin en usta hikâyecisi Tarık Buğra'nın Yeni İstanbul gazetesinde neşredilen bir röportajından öğreniyoruz. Mistik. Bir Ankette, Allah'a inanıyor musunuz? sualine:

Ooooo, bal gibi cevabını vermiştir. En son yazdığı eserin ismi MİSTİSİZM.

Birçok kıymetleri edebiyat alemimize o tanıtmıştır. Dağlarca, Tarancı...vesaire.

Dost... O kadar ince ve mütekamil bir dostluk havası vardır ki unutulmaz. Bu dostluk havasında o NazımHikmet'i bile tedavi etmek istedi, komünizmin nasıl bir fikri sapıklık olduğunu anlatmaya çalıştı, eserini ona ithaf etti. Nazım Hikmet'in babası ölünce yazdığı mektupta, "En büyük komünist ölümdür, insanlar ancak ölümde müsavidirler" diye yazarak acıyı teselli, dalâleti tedavi etmek istedi, her vesile ile şifalı dostluğunu uzattı, fakat karşısında kin ve gayzdan başka bir şey bulamadı.

İşte o zaman komünizmin bir fikir falan değil, şifa bulmaz bir hastalık olduğunu gördü.

Tıp kültürü şaşırtıcı idi, bu satırları yazan, onun tıbbî hazakatini de dostluğunu da takir ve muhabbetle anmak ve bu büyük entellektüelle sohbetlerinde bilhassa Fransuva Moriyak'la roman, Atatürk'le kültür ve din konusunda münakaşaları hakkında anlattıklarını not etmediğine yanmaktadır.

Medeniyet nüanstır, diyen üstad, aynı zamanda musıkişinastı. Garp ve şark musıkisini de bilir, daha mühimi anlardı, Şopen'e hayrandı.

Filozoftu. Evet, eğer filozoftan murat, bütün hadiselere şâmil ve uygun bir sistemin sahibi ise başka. Yok, eğer eşyaya kudsi bir tecessüsle bakan araştırıcı ise, O şüphesiz bir filozoftu.

"Her fikir, kendi zıddının dâvetçisidir" diyen üstad, sabit fikirlerinin aksi de varit olabileceğini hiç hesaba katmayıp her şeyi kaba madde plânına düşürenlere, "Devrimbaz" derdi. Ve sanki onun bu teşhisini teyid eder gibi, devrimbazlar da Türk inkılâbına dair tek eser denebilecek eseri yazmış olan üstada, inkılâpçı fikirlerin sola çekilmesine itiraz ettiği için, "Kart Yobaz" diyerek hakaret etmekten sıkılmazlardı. Hayatını kazanmak için çok yazmıştı.

Sırf para kazanmak için yazdığı eserlere "Server Bedi" imzasını atardı. Bu sebeple Necip Fazıl'ın:

-Peyami Safa mı? Tanırım, Server Bedi'nin evinde oturur, dediğini rivayet ederler. Yeğeninin evinde vefat etti.

Boğazından muztaripti. Kan gelince:

-İşte bu fena, dedi; hastalığının vahametini hissetmişti. Romancı, artist, gazeteci, mütefekkir Peyami Safa susarken, doktor Peyami Safa son sözü söylemişti.

Son sözüm

Vefatının akabinde, Son Havadis gazetesinin yaptığı bir ankete şöyle cevap verdiğimi, bu kitabı hazırlarken görüp, hatırladım:

-Peyami Safa'yı ben sevmezdim. Bir sene önce kendisiyle tanıştığım zaman, çok daha önce tanıyamadığım için ne kadar üzülmüştüm. Bu sabah vefatını duydum. Keşke hiç tanımasaydım, diyorum.

Bu sözüme bugün ilâve edeceğim bir şey var. Sosyalistlerin ve komünistlerin gemi azıya aldıklarını görünce onun öldüğünü daha çok hissediyor ve daha çok üzülüyorum.

Sözüm bitmemiş

Meğer sözüm bitmemiş. Peyami Safa'nın eserleri, Nazım'ınki gibi plânlı, programlı,zorlamalı, yırtınmalı olmaksızın birçok baskı yaptı. Hattâ, bir ara "Bin Temel Eser Serisi"nden "Yalnızız" romanı tam kırk bin tane basıldı ve kısa zamanda tükendi.

Yine aynı seriden, "Peyami Safa'dan Seçmeler" ismiyle bir kitap daha neşredildi. Bu kitabı Prof. Faruk Kadri Timurtaş'la beraber hazırlamıştık. Çok kısa zamanda biten bu kitap, solcuların hedef tahtası haline geliverdi. 12 Mart'tan sonra gelen hükümete tesir icra etmek için TDK, hemence, "Bin Temel Eser" serisi hakkında bir "inceleme" yaparak neticeyi rapor etti.

Bu raporda en çok hücum edilen eser, "Peyami Sa-

fa'dan Seçmeler" eseri ve bilhassa o eserdeki "Mecelle Şaheseridir" ve benzeri yazılar oldu. Günlerce, aylarca bu mücadelenin çalkantısı devam etti.

Bu arada Cumhuriyet'te Oktay Akbal, Peyami Safa ve Bin Temel Eser serisi vesilesiyle "veryansın" etmeye başladı. Yazısının başlığı "Peyami Safa'ya kim kıydı" idi.

Oktay Akbal'a göre, bizim topladığımız yazılar, Peyami Safa'nın en unutulması gereken yazıları imiş. Bir de biz kimbilir bu işten kaç yüz binler almışız, ne menfaatler temin etmişiz.

"Er kişi, zanneder, herkesi kendi gibi."

Sayın Akbal'a ehemmiyet vermek için değil ve fakat gerçeği kuruşu kuruşuna kadar açıklamak vazifem olduğu için, tuttum şu yazıyı yazdım: "Peyami Safa'ya ben kıydım."

Bu yazıyı şimdi, aynen devam eden bir kavganın sonuncu olmayan bir basamağı olarak aşağıya alıyorum.

Neşir tarihi 22.1.1971 Tercüman.

PEYAMİ SAFA'YA BEN KIYDIM

"Yazı yazmış, başlığı da şöyle:"Peyami Safa'ya kim kıydı?" Yazısını okuyunca anladım ki Peyami Safa'ya kıyan benmişim. Zira devrimci yazar, Profesör Faruk Kadri Timurtaş'la beraber hazırlamış olduğumuz "Peyami Safa'dan seçmeler" isimli kitap vesilesiyle bu soruyu ortaya atıyor. Cevabı da tabiatiyle, Timurtaş hocanın cinayet payını da üzerime almak suretiyle "Peyami Safa'ya ben kıydım" olacaktır.

Nasıl mı yaptım bu işi, cevabı yine devrimci yazarın yazısında var. Ne diyor sayın yazar: "Peyami Safa'nın ne kadar unutulması gereken yazısı varsa bir bir dökmüşler ortaya." İşte burada cevap. Yalnız sayın yazarla aramızda bir fark, bir ufacık fark var. Bu yazılar sayın yazara göre, Peyami Safa'nın unutulması gereken yazılarıdır. Sütunlarını "Banka açmak, banka soymaktan daha büyük suçtur" Brechtolojisine açmış bulunan bir devrimci gazetenin yazarıyla beni ayırdeden bu fark için Fransızların dediği gibi "yaşasın o fark" desem ayıp mı?

Devrimci yazarla farkımız bundan ibaret de değil. Zira devrimci yazar, kantarlıyı kaçırmış boyuna atmaktadır. Kitaptaki yazılar için, "Aynı konuyu on kez, elli kez, yüz kez yazmış" satırlarını okurken içimden, "Atma Recep" demek geldi ama, yazarın adı Recep olmadığı gibi Ramazan'la falan alâkası da yoktu. Yalnız yazıları saydım yüz yirmi dokuz tane. On kez, elli kez, yüz kez, eder yüz altmış yazı. Sayın yazarı yalancı çıkarmamak için bilseydim 31 adet yazı daha ilâve ederdim. Tabiî "konuşukluk olsun"' kabilinden konuşanlar gibi, "yazışıklık olsun" diye yazışanlarda görülen bir "sözün gelişidir" bu.

Devrimci yazar, "Seçmeler kitabı, Peyami Safa'nın kültürce ne kadar düzeyde kaldığını gösteriyor" demez mi, sevsinler. Ayol,sen böyle olsa hayıflanmak şöyle dursun,zil takıp oynardı. bilâkis bu feveranın gösteriyor ki o düzeyde kalmak şöyle dursun, içine işlemiş senin.

Devrimci yazar, bir de benim bu işten kaç milyon banknot aldığımı pek merak eylemiş. Merakını izale edeyim. Hem de teşekkürlerimle. Ben bu kitap için iki bin dört yüz küsur lira para aldım. Peyami Safa'nın üç bine yakın yazısını elden geçirerek bu seçmeyi yaptım. Yazıların bir çoğunu, bir anonsun üzerine okuyucularım, Peyami Safa'nın vefakâr hayranları gönderdiler. Bazılarını da uzun ve zahmetli araştırmalardan sonra para ödeyerek aldım. Bütün bunlara karşı aldığım para benim için az değildir yine. Çünkü benim için Peyami Safa'nın eserinin bu seriden çıkması, başlıbaşına bir hazinedir ve ben"Kızılcıklar oldu mu" şarkısını dinlemek için bir gecede üç beş bin kâğıt sulayan bir devrimci yazar değilim.

Devrimci yazarın, "Şu bin temel dizisi, Atatürk ilkelerine karşı çıkanlara bir kazanç sağlama kapısı nasıl olsa" sözü, belki doğrudur. Onu bilmem, ama bildiğim bu seriden Marksist, ilerici, devrimci Şiar Yalçın'a 18.705 TL, Falih Rıfkı Atay'a "Zeytindağı" için 10.367, "Gezerek Gördüklerim" için 17.690 TL. ödenmiş olduğudur. Kadrocu, ilerici Yakup Kadri de sıraya girdi bekliyor.

Dahasını açıklayayım, ayrıca Peyami Safa'nın varisine on dört bin lira ödendi. Ve bu para ile geçenlerde vefat eden hanımı Nebahat Safa'nın cenaze masrafları karşılandı. Şimdi Peyami Safa'nın o pek methettiğiniz "Yalnı-

zız" isimli romanı da basılıyor. Onun parasıyla da Peyami Safa'nın ve hanımının ve şehit oğlunun kabirleri tamamlanacak. Yoksa bilmiyor muydunuz? Öyle ya. Nazım Hikmet'in Moskova'da, Lenin'in yanında debdebeli mezarı var, ama Peyami Safa'nın mezarı daha yapılmadı.

Mamafih haklısınız sayın yazar. Peyami Safa'ya, en sıkıntılı günlerinde sönmez bir gayz ile "Kart yobaz", "Gerici" iltifatlarını savuran, oğlunun ölüm ilânından "Mevla rahmet eyleye" duasını çıkartıp, lâikleştiren ve baba yüreğini yakan sizin gazeteniz değil de, kendini, bazı yaşayan (!) yazarları tedirgin edecek kadar onun eserlerini ortaya çıkarmaya vakfetmiş bulunan ben kıydım."

İKİNCİ BÖLÜM

PEYAMI SAFA NAZIM HİKMET KAVGASI

İnsanlar da koçlar gibi,
kafalarıyla döğüşürler.

Cenap Şahabettin

PEYAMİ SAFA SOLCULARIN ÖCÜSÜ

Solcular, Peyami Safa denince toptan irkilir, tüyleri diken diken, kendileri perişan olurlar. Yıkılırlar. Bu neden böyledir? Neden dolayı, 1935 senesinden ölümüne kadar komünistler, Peyami Safa'ya karşı sönmez bir kini tüttürüp durmuşlardır acaba? Bunun bir objektif, bir de sübjektif sebebi vardır.

Objektif sebep: Peyami Safa, solcuların karşısına, onların en hararetli ve hareketli günlerinden itibaren, bir dev gibi, devlet gibi dikilmiş, onları cılız vücudundan beklenmesi muhal bir enerjiyle her cephede en ince yerlerinden vurmasını, taktikalarını boşa çıkarmasını, hamlelerini kırmasını bilmiştir. Nedir komünistlerin en zayıf tarafları? Samimiyetsizlikleri bir, fikirsizlikleri iki. Üstad da onların bu taraflarını her defasında ortaya dökerek, komünistlerin ve propagandalarının berbadını çıkarmıştır.

Sübjektif sebep ise, komünistlerin, solcuların, gizli Komünist Partisinin ve başta Nazım Hikmet olmak üzere, bütün bolşeviklerin bir ara Peyami Safa'ya iyiden iyiye gönüllenmeleri ve O'nu davalarına çektikleri takdirde, kazanacakları fikir ve kalem gücünün hayaline biraz fazla dalmalarıdır.

Nitekim, bu tatlı rüya, Peyami Safa'nın milliyetçilikten inhiraf etmemesi üzerine, bir kâbusa çevrilmiştir. İşte, komünistlerin hâlâ gördükleri kâbus budur. Bu iki sebeptir ki komünistleri Peyami Safa hakkında, afiysiz, amansız bir kine boğmuştur.

1950 senesinde çıkan, şimdi adı da kendi de unutulan bir komünist edebiyat yaprağında şu mısraları okumuş-

tum:

"Peyami Safa adında biri
Tataratitiri tataratitiri"

Bu sözler, komünistlerin Peyami Safa'yı aslında ne kadar büyüttüklerini pek güzel anlatmaktadır. Zira bu sözler, Fransız komünistlerinin büyük filozof ve dindar âlim Pascal için uydurdukları nağmedir:

"Blaise Pascal adında biri
Tatara titiri...."

Can Yücel de Peyami Safa'dan müthiş bunalıyor

Bizim solcularımızda, bu Peyami Safa fobisi o kadar yaygındır ki, komünistleri bakanlığında himaye ettiği mahkeme kararı ile sübut bulan Hasan Ali Yücel'in solcu oğlu Can Yücel, Peyami Safa için şu şiiri yazdı:

KARA SABAN

Sabahı arıyor bir sirkeci köpeği
Çöp kutularında
Bir radyo kuşu ötüyor pispis.
Hacılar çoktan abdeste kalktı
Uzun donları, irikleri
Komodinin üstünde bir Milliyet
Peyami'nin resmi.
Biliyorum aslı faslı yok bunların
Biliyorum amma!
Haddin varsa uyu bir daha.

İşte böylece, Peyami Safa, marksistlerin, solcuların, sosyalistlerin, bolşeviklerin, komünistlerin, toptan bir ifadeyle bizim kızılcıkların uykularını kaçıran adamdı. Hele

O'nun Nazım Hikmet'i soktuğu durumu düşünüp de hafakanlara uğramamak, bir komünist için gayrimümkün bir hususlu. Bugün bile onların Peyami Safa'ya karşı duydukları kinin en büyük sebebi, aslında dirilişsiz ölmüş bulunan şairlerini, Nazım ağabeylerini, çılgınca bir gayretle diriltmeye çalışırlarken, cesedinde Peyami Safa'nın kaleminin açtığı şifa bulmaz yaraları görmeleridir. Çıldırmalarının asıl sebebi budur. Onun içindir ki, bugün, dirilişsiz ölmüş ölülerini diriltmek kadar bir başka vazifeyi omuzlarında hissetmektedirler. Sadece vakti gelince diriltmek üzere bir başka âleme geçmiş ve fakat bütün hizmet tesirlerini bu dünyaya yaymış, bırakmış bulunan Peyami Safa'yı birdaha, bin defa daha öldürmek. Bugün yapmak istedikleri bu içiçe iki vazifedir.

Bu öyle ideolojik bir kan davasıdır ki, Nazım Hikmet'in hayranları, çırakları, ajanları için Peyami Safa'nın eserlerini, şöhretini ve ismini tek hedef haline getirmiştir.

İlerdeki fasıllarda, komünistlerin asla kâbına varacak bir ikincisini yetiştiremedikleri -komünizm propagandacılığında- Nazım ağabeylerini Peyami Safa'nın hangi haddelerden geçirdiği görülünce bu husus daha aydınlık olarak ortaya çıkacaktır.

Nazım Hikmet ağabeylerinin bile, "Aman! Peyami geliyor! Susun!" diyecek kadar ödünü patlatan bu kıvrak zekâ karşısında, bütün komünistlerin ve umumî ve mücerret mânasıyla da komünizmin, hem kaç defa tökezleyip, yuvarlandığı görülünce, Peyami Safa'yı öcü kabul etmekte solculara hak vermemek mümkün olmayacaktır.

Nazım Hikmet ve Peyami Safa

Solcuların, yani komünistlerin, adet üstünlüğüne hiç bir yerde ve hiç bir zaman kavuşamayacaklarını bildikleri ve bunun için ses üstünlüğünü daima elde tutarak tesir imkânlarından istifade ile batıl davalarını yürütmeye çalıştıkları malûmdur.

Nazım Hikmet'te istedikleri gibi bir propaganda şairi bulduklarını kanaatinde olan Ruslar ve onların Türkiye'deki ajanları Peyami Safa gibi bir kafanın ve kalemin

de komünizm davasına kazanılması halinde kavuşacakları gücü iyi hesap ediyorlardı ve bu hülya ile şimdiden zevkten eriyorlardı. En iyi Türk fikracısını kazanmak için Nazım Hikmet-Peyami Safa dostluğunun devamını arzu ediyorlardı. Peyami Safa ise, Nazım Hikmet'i komünizmden kurtarma derdindeydi.

Nitekim, Nazım Hikmet gibi Rusya'ya firar etmiş bir başka komünist olan M. Zekeriya Sertel, 1968 senesinde neşredilen "Hatırladıklarım" eserinde şöyle yazmaktadır:

"Nazım, daha çok komünizmi yaymak ve etrafındakileri komünizme kazanmak meraklısıydı. Onun için tartışmaların en önemli ve devamlı konusu komünizmdi. Bu konu, Peyami Safa'yı çileden çıkarıyordu. Peyami, çok zeki ve çok kabiliyetli bir gençti. O sırada "Fatih-Harbiye" romanıyla edebiyat âleminde dikkati çekmişti. Nazım, onu dâvâya kazanmaya çok önem veriyordu. Onun bütün itirazlarına ve hırçınlıklarına, bir peygamber sabrıyla katlanır, onu inandırmaya çalışırdı. Fakat Peyami, zeki olduğu kadar da kötü ruhlu bir adamdı. Çok içki içer, hatta esrar kullandığı bilinirdi. Bu bakımdan da Nazım'ın tam zıddı bir tipi. Nazım'ın çevresinde yarattığı etkiyi kıskanır,onun ak dediğine, mutlaka kara derdi. Nazım'ı kıskanıyor,onun etkisine düşmekten korkuyordu. Bütün bunlara bakmayarak, Nazım onu kazanmak umudunu bırakmak istemiyordu.

Peyami de tersine, Nazım'ı komünizmden caydırmaya çalışıyor, fakat bu çabasında yalnız kaldığını gördükçe deliye dönüyordu. Bu karşılıklı tartışma aylarca sürdü. Sonunda Peyami, faşizmi seçti ve bizlerden ayrıldı. O tarihten sonra da ateşli bir antikomünist kesildi ve bütün ömrü boyunca faşizme hizmet etti. Komünizme ve komünistlere şiddetli hücumlar yaptı. Hele Nazım'a ve bizlere karşı uydurmadığı iftira, yapmadığı jurnalcilik kalmadı."

İnsan sormadan duramıyor. Peyami Safa bu iki komüniste ne demiş, komünistsiniz, boşleviksiniz, sizin vatanınız Türkiye değil, Rusya demiş. Bu sözler de iftira ve jurnal imiş. Allah bazı insanlardan hem utanmayı, hem aklı beraber alıyor galiba. Peki, Peyami Safa'yı söylediğinden fazla haklı çıkaran, herkesin içinden kaçtığı demirperdenin gerisine, "biz gideriz tersine" diye kaçan sizsiniz. Ko-

münizmi yasak eden de Türk Anayasası. Sizin tarzınızla söyleyeyim ve de Türk Babayasası, hâlâ Peyami Safa'ya iftira etmekte mânâ var mı? Ne biçim şeydir bu? Ya faşist dediğiniz Peyami Safa, Berlin'e kaçsaydı siz haklı olmaz mıydınız?

Belki o gün için Peyami Safa'ya "iftira etme" denebilirdi, ama bugün sizin iftira edilecek yeriniz kalmış mı?

İşte böylece Peyami Safa komünist olmayınca, "tu kaka" olmuş, "kötü ruhlu" olmuştu. Komünist ve vatan kaçağı Nazımda "cici ruhlu" herhalde.

Bugün Peyami Safa, yalnız kötü ruhlu değil, sanat değeri de olmayan bir adam gibi takdim edilmek isteniyor kızılllarca.

Son günlerde çıkan, "Nazım Hikmet'in Polemikleri" isimle eser de, bu çabada hayli ileri gitmişlerdendir.

Bu eserin iddiasına göre, Peyami Safa, Nazım Hikmet'i methetmiştir. Peyami Safa, Nazım Hikmet'e hayrandır. Peyami Safa, Nazım Hikmet'in şöhretini çekememektedir. Halbuki mesele, tam aksidir. Bunu bize anlatacağımız hadiselerin mühim bir kısmının geçtiği mecmua olan ve yukarda "Hatırladıklarım" isimli eserinden pasajlar aldığımız Zekeriya Sertel ve karısı Sabiha Sertel'in çıkardıkları Resimli Ay ispat etmektedir.

Resimli Ay

Resimli Ay, gününe göre teknik bakımdan iyi ve zengin bir mecmuadır. Yarıdan fazlası çıplak kadın resimleriyle, çıplaklar kampına ait eserlerin reklamıyla doludur. Fakat bu husus, o devrin hemen bütün mecmualarının hastalığıdır. Nitekim, Peyami Safa da Hafta isimli bir mecmua çıkarmaktadır; o dahi öyledir ve Peyami Safa bir yazısında, tiraj kaygısıyla seks neşriyatı yapmanın ıztırabını belirtmiştir.

İşbu Resimli Ay, hareketli bir mecmuadır. Davalara sebep olacak yazılar neşretmekte ve mahkemelere düşmektedir. Mahkemeye düşen Sabiha-Zekeriya Sertel'in de bir resmini "Primadonna" takdimi içinde sayfalarına koymaktadır.

Resimli Ay mecmuasının 1930 senesinin hemen bütün sayıları Peyami Safa'nın yazıları ve Peyami Safa'nın eserlerinin hararetli ilân ve medihleriyle doludur.

Meselâ, çeyrek sayfaya yakın "Peyami Safa'nın 9'uncu Hariciye Koğuşu, hararetle aranıyor" ilânı. Hemen her sayısında...Bazan yarım sayfa...

Zekeriya Sertel, bir anket açıyor. Nazım'ın da yazı yazdığı mecmuada en çok kim okunuyor? Okuyucu kimi tutuyor? diye, netice şu:

1- Peyami Safa

2- Sadri Ertem

3- Nazım Hikmet

Görülüyor ki, şöhret ve kabiliyet Peyami Safa'nındır, kıskanma Nazım Hikmet'in. İnanmayanlar şimdilik Resimli Ay'ın 1930 Mayıs nüshasında Başmuharririn Köşesi başlıklı yazıya bakabilirler.

Resimli Ay Peyami Safa'yı görülmemiş bir şekilde övüyor

Resimli Ay, Şubat 1930 sayısında Peyami Safa'nın 9'uncu Hariciye Koğuşu vesilesiyle şu yazıyı neşretti:

Ben, Peyami'nin bu son romanını üç defa okudum. Otuz defa daha okuyabilirim ve okuyacağım.

Her okuyuşta: Satırlar evvelce görmediğim, sezmediğim, anlamadığım taraflarını bana gösterdiler. En basitin en mürekkep olduğunu bu kitap bir kere daha ebediyyen ispat etti.

Bu kitabın karşısında ben, yıldızlı göklerin sonsuzluğuna bakan ve layetenahi âlemde yeni pırıltılar, o zamana kadar hiç bir gözün göremediği şeyler arayıp, fakat hakiki âlemler keşfeden bir müneccimin hayranlığını duymaktayım...

Hayranım...

9'uncu Hariciye Koğuşu'nu, Çalıkuşu'nu ağlayanların anlaması kabil değildir. 9'uncu Hariciye Koğuşu, on bin, yüz bin, bir milyon satılırdı. Eğer ızdırabı, azabı ve neşeyi coşkun bir ciddiyetle duyan öz ve halis halk kütleleri oku-

ma ve yazma bilselerdi.

Büyük eserleri ya hakiki halk kitlesi, ya hakiki büyük münevver tabaka anlayabiliyor. Orta münevver ve burjuva, sanatı en az ve en kötü tarafından anlıyorlar. Büyük Rus sanatkârları bilhassa son inkılâptan, hakikî halkın, hakikî sanatla tanış olmasına imkân hasıl olduktan sonra okuyucu kitlelerini eskisine nazaran yüzlerce misli çoğalttılar.

"Erenlerin Bağı, Nur Baba, Damla Damla" filân gibi lohusa şerbeti lezzetinde mayileri bize kenarları yaldızlı Mahmutpaşa bardakları içinde içirmeye çalışanların eserleri ve kendileri çoktan mazi oldular.

Bu bir evvelki edebiyat nesline karşı içimde hiç bir hürmet hissi yok. Onlarındoğurdukları şeyler 9'uncu Hariciye Koğuşu yanında öyle kavruk, öyle adi, öyle melodram, hagarogot kalıyor ki içimden acımak bile gelmiyor. 9'uncu Hariciye Koğuşu'nun bir tek kahramanı var: 9'uncu Hariciye Koğuşu. Bu kitap, bütün bir fakir çocuklar hastahanesinin romanıdır. Burjuvanın çocuğu 9'uncu Hariciye Koğuşu'nda yatmadı. O ve onun anası ve babası, o beyaz duvarların kâbusunu duyamaz. 9'uncu Hariciye Koğuşu'nda halkın çocuğu yatıyor, benim oğlum yatacak. Onu ancak biz anlarız.

Peyami'nin bu kitabı tam, mükemmele ciddî mânâsıyla yenidir. Bütün dünya san'at âleminde dokümantarizmin galebesini görüyoruz. San'at sinemadan tutunuz da şiire kadar, şe'niyetlerin vesaikinden kompozisyonlar,terkipler ve besteler yapmağa doğru gitmektedir. Bu hakikatların mimârisi bazen öyle müthiş bir mânâ alıyor ki onların yanında entrikalı romanlar, kalbin mıntıtalarını heceleyen şiirler filân zavallı ve gülünç kalıyor.

İşte 9'uncu Hariciye Koğuşu böyle dokümanter bir eserdir ve muazzamlığının bir tarafı da burdan gelmektedir.

Bu kitabın ruh tahlilleri bile dehşetli ve derin hakikat vesikalarının senfonisidir.

Peyami'nin romanı realisttir. Fakat eski mânâda fotoğraf realizmi değil, şe'niyetlerin abidesini yapan ve bunu yapmak için bir sıra tahlil ve terkiplerden mürekkep bir kompozisyon vücuda getiren diyalektik bir realizm.

Peyami'nin romanı, Peyami'nin 9'uncu Hariciye Koğuşu, Peyami'nin...Ne söyleyeyim, insan yahut ben, nefret ettiğim, kızdığım vakit çok söyleyebiliyor, çok yazabiliyorum. Fakat sevdiğim zaman o kadar çok seviyorum ki sevdiğim şeyi uzun uzadıya anlatamıyorum. Nefretim sevgimden daha mı kuvvetli.

Zannetmem, bildiğim bir şey varsa o da sevince susmak istediğimdir.

9'uncu Hariciye Koğuşu'na hayranım ve susuyorum işte...

Şubat 1930 Resimli Ay

İmzasız çıkan bu yazı gibi bir hararetli methiye az bulunur. Bunu kim yazmıştır. Belli değil, çünkü imzasızdır. Peyami Safa biryazısında Nazım'ın kendisinin eserlerini öğen yazıları bulundğunu söylüyor. Bu da onlardan mıdır? Kimbilir? Fakat bu yazı öyle takdim edilmiştir ki, - meselâ Peyami Safa'nın çok enteresan kroki resmi konmuştur- imzasızlık âdeta Peyami'ye karşı Resimli Ay'ın kollektif bir hayranlığını belirtir gibidir.

Bu hayranlıkta da haklıdırlar.

Zira o günlerde, Türk edebiyatında bir hareket yapmak iddiasıyla Resimli Ay,daha doğrusu Nazım Hikmet, "Putları yıkıyoruz!" narasıyla, önüne gelene fikirsiz, sistemsiz çatıp duruyor, çattıklarının resimlerini ters basıp üstüne bir bant çekmekle işi hallettim sanıyordu. Bu, baltayla saat tamir etmek teşebbüsünden başka bir şey değildi. Halbuki o günlerde Peyami Safa, aynı mecmuada aynı maksatla şu enteresan, zarif ve nükteli fıkrayı neşretti:

EDEBİYATTA BİR TASFİYE

Kim Kimin Gölgesi

Üstatlar	Talebeler
Abdülhak Hamid	*Florinalı Nâzım*
Halit Ziya	*Mehmet Rauf*
Mehmet Rauf	*İzzet Melih*
İzzet Melih	*Burhan Cahid*
Şair Nedim	*Yahya Kemal*

Yahya Kemal	*Faruk Nafiz*
Faruk Nafiz	*Şükûfe Nihâl*
Şükûfe Nihâl	*İffet Halim*
Refik Aydede	*Yusuf Ziya*
Şair Eşref	*Hüseyin Rifat*
Fikret-Akif	*Mithat Cemal*
Fâzıl Ahmet	*Abdülbakî Fevzi*
Ahmet Kudsî	*Necip Fazıl*
Necip Fâzıl	*Yedi Meş'ale-Aksi de sahihtir-*
Ahmet Hidayet	*Selâmi İzzet- Aksi de sahihtir-*
Mehmet Emin	*Orhan Seyfi-Destancılar*
Köprülüzade Fuat	*Ali Canib*
Nazım Hikmet	*Yeni Şairler*
Reşat Nuri	*Mahmut Yesari -R. Nuri*
Vâlâ Nurettin	*Hikmet Feridun*
Kara Davut	*Nizamettin Nazif*
Hüseyin Rahmi	*Ercüment Ekrem*
Suat Derviş	*Halide Nusret*
Bütün Şairler	*Halit Fahri ve Celâl Sahir*
Peyami Safa	*Server Bedi, filân*

Türk edebiyatının simâları esasen mahduttur. Mevcutlarda yarıdan fazlası, öteki yarının gölgesi olduğuna göre, bu tasfiye ameliyesinden sonra ediblerimizinsayısı yarıya iniyor. Edebiyat tarihçilerimize bir hizmet olmak üzere biz bu basit tasfiye ameliyesini yapıverdik.

Peyami Safa'nın bu nefis fıkrasında yanıldığı üç kişi vardır.

Yahya Kemal, Necip Fazıl ve Nazım Hikmet.

Yahya Kemal, geniş kültürüyle, milli deha olmanın yolunu bulmuş, Necip Fazıl ise şiirin imbiklerini tekeline almış, zirveye fırlamış, bambaşka bir manevi iklim kurmuştur.

Üstad bunlarda yanılmıştır.

Nazım Hikmet'te de yanılmıştır. Onu bütün yeni şair-

lerin ustası olarak göstermişse de, sonradan gelen çırakların bir çoğu onu geçmiş, hem yere serip geçmiştir. Orhan Veli'ler, Cahit Sıtkı'lar, v.s.,v.s. Bunun bir sebebini söyleyelim. Bunların hiç biri Nazım kadar ve tek taraflı değildi. Bunun için hepsi ustalarını geçtiler.Şairlikte tabii solculukta değil.

Peyami Safa Nazım Hikmet'i övüyor

Peyami Safa'nın da Nazım Hikmet için bir medih yazısı var. Bu yazıyı Nazım Hikmet'in Jokond ile Si Ya U isimli eseri için yazmıştır. Bu eser belki Nazım Hikmet'in en nükteli, en orijinal eseridir. Nüktesi şudur. Luvr Müzesindeki meşhur Leonardo'nun kendisi kadar meşhur Jokond tablosunun her ikisi kadar meşhur tebessümünün, Fransız emperyalizmi ile teşkil ettiği tezat. Nazım Hikmet, diğer hiç bir eserinde bu kadar zarif bir espriye kavuşamayacaktır. Ne var ki Nazım Hikmet, bu espriyi san'at için değil de, komünizm için istismar etmek niyetindedir ve buna hakkı yoktur. Eğer Batı dünyasının Doğu ve Ortadoğu ülkelerine Jokond gibi masum bir tebessümle bakarken öte yandan sömürmesini bu şekilde hicvedersek, Türklük ve İslâm âleminin büyük bir kısmını inim inim inleten Rus ve Çin emperyalizminin gılzetini de ifade edecek bir espriyi çok kolay bulmalıyız. Yahut aradaki farkı ve benzerliği itiraf etmek namusunu göstermesini bilmeliyiz. Zira san'atın namusla alâkası yoktur, namusun zıddıdır diye bir hüküm konmuş değildir.

Bu nokta, Nazım Hikmet'in hayatında tek müstakar çizgidir. O, daima her taarruzunu Rusya hesabına yapmıştır. 1935 senesinde Komünistler Doğu Türkistan'ı işgal edip, yakıp, yıkarken, Si-Ya-U gibi bir komünist Çinli için eser yazan Nazım Hikmet, istiklâllerinden başka bir şey istemeyen ve bunun için toptan öldürülen Türkler için tırnağını da, kalemini de kıpırdatmamıştır.

Gelelim Peyami Safa'nın, Nazım Hikmet'in bu eseri için yazdığı yazıya. Bu yazıdan bazı pasajları Kemal Sülker, Nazım Hikmet'in Polemikleri isimli kitabında naklettikten sonra, Peyami Safa'nın daha sonra Nazım Hikmet için yazmış olduğu satırlarla karşılaştırarak, güya Peya-

mi Safa'nın sözünden ve fikrinden döndüğünü, dün ak dediğine, bugün kara diyecek kadar müptezelleşen bir kalemin sahibi olduğunu iddiaya cür'et etmektedir.

Bir defa, Kemal Sülker'in bile bildiği bir gerçek vardır ki, bir yazı bütündür. Bütünüyle bir mânâ taşır. Bu kaideye göre hemen şunu söyleyelim ki, üstad, sağ olsa, yazmış olduğu bu yazıya bugün bile imza koyabilir, o kadar akıllıca, gerçekçi, namuslu bir yazıdır. Bunu ispat için Kemal Sülker'in yaptığı gibi, yazının kuşa çevrilmişini değil ve fakat tamamını bu kitaba alıyoruz. Amma daha önce şunu belirtmek gerektir. Kendileri herkese Faşist dedikleri halde, nasıl Peyami Safa'yı "herkese komünist diyorsun" diye itham etmeye kalkmışlarsa, kendileri fikirlerini bol bol değiştirdikleri halde, Peyami Safa'yı sözünden dönmekle suçlamaktadırlar.

PEYAMİ SAFA'NIN DÖVDÜKLERİ

Peyami Safa'nın dayak attığı polemik falakasından geçirdiği kimseleri şöyle bir sıralamak renkli bir film olur. Yakup Kadri, Ahmet Haşim, Nadir Nadi, Ataç, Ahmet Emin Yalman, Nazım Hikmet, Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Aziz Nesin v.s.

Ve Muhsin Ertuğrul

Ve bir de Ertuğrul Muhsin dedik. Evet, Peyami'nin repertuvarında, bu Moskova menşeli rejisör de var. Hem o kadar enteresan bir tarzda var ki, sadece Ertuğrul Muhsin'i düşürmüş olduğu durum dahi bütün komünistleri ona öldüresiye düşman etmeye kâfidir.

Hikâye, bu büyük (!) rejisörün çok büyük iddialarla Hamlet'i tercüme ettiğini iddia etmesiyle başlar. Ertuğrul Muhsin ilân etmiştir ki, birçok tercümeleriyle beraber aslını tetkik ederek yepyeni bir Hamlet tercümesi ortaya koymaktadır. Zaten Ertuğrul Muhsin, o zaman çok iddialı, gürültülü velveleli bir san'atkârdır. Sanatkârlığını gölgeleyen de aslında çok küçük bir san'atkâr olması değil, çok gürültücü bir san'atkâr olmasındandır. Bugünkü nesil için bu bilinmeyen bir hususdur. Nitekim bugün Muhsin Ertuğrul, sadece tayini, azli dolayısiyle gazetelerde kendisinden bahsettiren rejisördür. Fakat Peyami Safa ile olan macerasını öğrenince insan onun bu kabuğuna çekilmişliğinin bir sebebi Peyami Safa'dan yediği darbe midir diye haklı olarak düşünmektedir.

Evet, Muhsin Ertuğrul'un bu yükseklerden ilânı üzerine bir çok sükût ve bir çok hayranlık yükseliyor.

Ve bir tane de itiraz:

-Bu bir intihaldir.

O zaman için,daha o, eski fazilet ve doğruluk prensiplerinin tiftiği çıkmamış günleri diyebiliriz. Bu hücum, herkesi şaşırtıyor. Bu öyle bir iddia ki müddeiyi de, müddeialeyh kadar tehlikeye sokar ve bütün efkârın dikkatini bulut bulut ufukta biriktirir.

Muhsin, derhal mahkemeye başvurur. Kendisine fikir hırsızlığı izafe edilmiştir, şerefiyle oynanmıştır, sanatkâr gururu ve şöhreti rencide edilmiştir. Mahkeme günü gelir. Bilhassa yakın çevre, dikkatini neticeye göre taraflardan birini idam edecek kadar usturalaştırmış olanları seyretmektedir. Muhsin, hâlâ tepeden bakan hâlini devam ettirerek iddiayı reddeder ve kendisinden çok emin insanlara has edâ ile adetâ meydan okur.

-İftira ediyor, ispat etsin.

Dava, çok enteresan bir safha arzetmektedir. Ve bu meydan okuyuşta ilk ravundu Muhsin kazanmıştır. Öyle ya, kendisine güvenmese hiç bu kadar kolay, bu kadar istekle ispata davet eder mi?

Hâkimin de işi kolaylaşmıştır.

Peyami Safa'ya sorar:

-İspat edecek misiniz? Mehil istiyor musunuz?

-İspat edeceğim, hem de şimdi. Mehil istemiyorum.

Çok heyecanlı bir boks maçına dönmüştür dava. Yere serilen boksör kalkmış ve hasmını iplere yapıştıracak bir kroşe çekmiştir sanki. Heyecan ibresi bu sefer yön değiştirerek şiddetle yükselir. Herkesin gözü Peyami Safa'dadır.

Peyami Safa çantasını açtı

Hâdisenin şahidi Necip Fazıl, "Peyami Safa fermuarlı çantasını açtı" diyor. Çantasından, Dr. Abdullah Cevdet'in Hamlet tercümesini çıkarmıştır ve sözlerine devam etmiştir.

-Muhterem Hâkim. Muhsin, bu tercümeyi Abdullah Cevdet'in tercümesinden intihal eylemiştir.- Bugünkü deyimle yürütmüştür- İşte elimde gördüğünüz bu kitap, Dr. Abdul-

lah Cevdet tercümesidir, şu da davacı Muhsin'in tercümesi.

Bakınız, Abdullah Cevdet, tercümesinin filân sayfasında bir ibare var: "Tecrübe tezgâhları". Bu ibare bir tashih hatasıdır, -eski yazıda ikisi pek yakındır birbirine- aslı, "Bahriye tezgahlarıdır." Tecrübe tezgâhları değil. Fakat, bu tercümeyi intihal eden davacı, tercümenin bu hatasını da beraber intihal etmiş ve eserine yanlış olarak "Tecrübe tezgâhları" diye geçirmiştir. Eğer tashih cetveline baksaydı, bu hatayı işlemezdi. Başka ispat ister mi?

Muhsin, bu harika buluş, bu harika ispat ediş karşısında mahvolur. Gık diyemez. Susar kalır. Tabii Peyami Safa beraat eder.

Necip Fazıl, Peyami Safa'nın bu tarafı için, "Polis dehâsı" der.

Moskova'da sanat tahsilini yapan Muhsin, komünizmi insanlığın en son ve en büyük ideali olarak tarif eden bir yazı da yazmıştı. Bu mağlubiyetten senelerce sonra, Tercüman'da, Peyami Safa bir vesileyle Muhsin hakkında bir yazı yazdı ve onun o destanî yenilgisini bir küçüğe fazla ağır bir ceza vermiş bir büyüğün haleti ile merhemlemek istedi ve onun marksizmden kurtulmuş olmasını temenni etti. Yazı şu:

İLAHİ ADALET VE ALLAH

Dün, bir dost dedi ki:

-Muhsin Ertuğrul'un "İlahî adalete inanırım" cümlesi Allah'a inandığının delili midir? -Birçokları "İlâhî adalet"ten İlâhî nizamı hatırlatan bir tabiat ve cemiyet nizamı kasdetmezler mi? Burada "ilâhî" sıfatı "Allah'a mensup" değil, "Allah'a yakışır tarzda" demek değil midir?

Cevabım uzun oldu. Burada kısaltayım:

-Klâsik bir tasnife göre üç türlü Allah tasavvuru vardır: Birincisi, gerçek maksatlara mahsustur: Allah kâinatın dışındadır, tam bir kudret, şuur ve iradedir, her şeyi o yaratır. İkincisi, Panteist görüştür: Allah, kâinatın dışında değil, kendisidir, var olan herşeyin yekûnudur, toplamıdır. Bir yaratma kuvveti yok, fakat kâinatın içinde onu bir

plâna göre, başlangıçtan beri tekâmül ettiren kuvvet vardır. Allah odur. Üçüncü tasavvura göre, ki bilim adamların, bilhassa hekimlerin büyük bir kısmı böyle düşünürler. Bu kuvvet vardır, fakat şuursuzdur, daima daha ileri şekiller doğuran kör bir itiştir.

Birinci Allah tasavvuru transcendant (Türkçesi yok), ikinci ve üçüncüsü immament (Türkçesi yok) bir kudretin tasavvurudur. Yâni birincisi dışarıda, öteküler içeridedir.

Üçüncü tasavvur bir zıdlık ve bozuşma içindedir. Çünkü nereye gittiğini bilen ve daha ileri şekiller vücude getiren yaratıcı bir kuvvet şuursuz ve kör olamaz. Nereye gittiğini bilmeyince de, aynı istikamette bir tekâmülün yaratıcısı olamaz. Fakat, her üç tasavvurda da Allah'a inanış vardır, fakat ona atfedilen vasıflar değişmektedir.

İlahî bir adalet inancı, bu üç tasavvurun dışına çıkamaz. Çünkü sırf tabiat nizamı içinde adaletten eser olmadığını herkes bilir. Cemiyet nizamı içindeki adalet ise (ilâhî) değil, (beşerî) dir. O halde, Muhsin Ertuğrul, ilâhî bir adalete inanmakta samimî ise, Allah'a inanmakta da samimîdir ve derhal marksist olmaktan çıkar. Temenni ederim ki bu hidâyete ermiş olsun.

Önce Muhsin'in Darülbedayi mecmuasında yazdıklarını okuyalım: (belgeler bölümünde)

Asıl dönen Nazım Hikmet'tir

Fikrinden en küçük vesilelerle dönebilen kişi, Nazım Hikmet'tir.

İşte, Namık Kemal için "Putları kırıyoruz" diye Çeşmemeyden narasıyla nâralanan Nazım Hikmet, bakınız bir ankete verdiği cevapta ne diyor:

"Türkiye"de burjuva inkılâbının ilk kuvvetli şair mübeşşirlerindendir."

Resimli Ay'ın Mayıs 1930 nüshasındaki bu ankete diğer kızılcıkların verdikleri cevaplar da var:

"Ben irademi onun şimşekten mısralarıyla bilerim."

Emin Türk Eliçin

"Bu alnı açıkadamın gözleri kapandıktan sonra hürriyet, en büyük şairini kaybetti."

Suat Derviş

Ve sözleri söyleyen Nazım, bakınız sonra Namık Kemal için ne yazdı:

"O takma yeleli Namık Kemal üstadın senin."

Kuvvetli şair, birden bire takma yeleli oluvermişti. Güzel mi?

Suat Derviş de, "Namık Kemal"i müdafaa etmek isteyen gençlere şiddetle hücum ediyor: "Kolayına kaçıyorsunuz, değil mi?" diye haykırıyordu.

Sadece Namık Kemal'e mi? Yakup Kadri'ye, Mehmet Emin'e, Abdülhak Hamid'e, Peyami Safa'ya, hem en galiz şekilde.

Bu hücumlarda meşhur tabirle maksat "üzüm yemek değil, bekçi dövmek" olduğu aşikâr. Nitekim, Moskova'dan yazdığı mektuplarda, Peyami Safa'yı fikrini değiştirdiği için itham eden, "burnunun dikine" gitmeyi en büyük fazilet sayan Nazım Hikmet, birden bire Mehmet Emin Bey hakkındaki fikrini değiştirdiğini, artık onu bir şair olarak gördüğünü beyan etmektedir.

Gerçi pek erken bir gerçeğe varış sayılmazsa da enteresandır.

Bu bahiste, bakınız Nazım Hikmet ne diyor:

"...Bak, tuhaf bir şey gibi gelecek amma, ben bu günlerde Mehmet Emin'i inkar olunan taraflarıyla keşfettim. Şüphesiz ki milli Türk şairi filân değil amma, iyi şair. Adamcağızın bu esaslı tarafını kulaktan dolma tenkit eder durur muşuz." Bu Dünyadan Nazım Geçti, Vâ-Nû, Sayfa:466.

Fikirden dönmek, eğer o fikir bir hata ise, fazilettir.

Hatadan dönmemek ise, o hata bir fikir hatası olsa bile dalâlettir.

Hatasız insan ise yoktur. Fakat, Peyami Safa'nın Nazım Hikmet için yazmış olduğu yazı okununca Peyami Safa'nın bu dikenli mevzuda ne kadar az hata yapmış olduğu hayretle, hayranlıkla görülecektir.

JOKOND ile Sİ-YA-U

Okudunuz mu? Ancak onu okuduktan sonra bu makalenin sizce mânâsı olabilir. Çünkü bu manzum hikâyenin mevzuunu burada anlatmayacağım. Zira hiç bir eser mevzuundan dolayı mühim olmaz. Ve mevzuu anlatan bir münekkit, o eseri en basit mahiyetine irca etmiş olur. Ben bu cürmü işlemeyeceğim. Evvelâ Nazım'ın kitabını, sonra bu makaleyi okuyunuz.

Mecburî tavsiye, affedersiniz.

*

Jokond ile Si-Ya-U bir fantezi midir? Öyle görünüyor: Canlanan, âşık, nezle olan, burnunu çeken ve ağlayan, seyahat eden bir tablo.

Jokond ile Si-YA-U bir hiciv midir? Öyle görünüyor: Bir Amerikalının mürekkepli kalemini aşıran resim, muşambanın tersine yazılan hatıralar, Garip, beklenmez, umulmaz, gayri hakiki bir hadise teselsülü. Tatlı, parlak, haykırıcı renklere bakılırsa, bu eser bir fantezi. Bir hiciv ve tezyini resim gibi yalnız basarî muhayyeleyi tatmin eden acaip bir renk oyunu. Şairin vücudumuzda yalnız gözlerimizi, ruhumuzda yalnız garibelere karşı hayretimizi aradığı zannedilebilir.

Ben bu satırları satıhbinleri uyandırmak için yazıyorum. Nazım Hikmet'in kitabını bütün şekli fantezilerinden soyacağım. Ve Jokond ile Si-YA-U'yu gözlerimizi oyalayan renkli esvaplarından ayırarak karşınıza çıplak çıkaracağım.

Maskeli balo esvaplarından soyulunca, bu iki insanın güldürücü bir fantezinin çocukları değil, birer haile kahramanları oldukları görülür.

Bu haile, ne Paris'te Luvr Sarayında, ne de Şanghay limanında cereyan ediyor. Bu haile muharririn ruhundadır.

Jokond ile Si-YA-U birer semboldür. Onların aşkı muharririn aşkıdır. Onların meşkûresi muharririn meşkûresi.

Bu meşkûre nedir? Kadın mı? Servet mi? Şeref mi? Hiç bir hakiki iştiyak gibi onun da adı yoktur. Biz, yani bütün insanlar büyük ve namütenahi emellerimize hangi isimleri verirsek verelim, kendimizi ve başkalarını aldatmış oluruz.

Zira tahakkuku imkânsız olan bu metafizik iştiyakımızı imkân âlemi içinde zannetmekten ibaret vehme kendimizi de, başkalarını da kurban ederiz.

Jokond ile Si-Ya-U'nun her parçasında bu gizli, meçhul, büyük, isimsiz iştiyakın lâtifelere, garibelere, karanlıklara, tarihe, kulelere, rüzgârlara, havada ihtizaz eden gizli seslere, hayalettere, baygın kokulu havalara, kan kızdıran güneşlere, yaldızlı yıldızlara, acaip limanlara, Çin kamışlarına, karaltılara, parıltılara sürünerek rengârenk güzel tayflar halinde ruhumuza geçtiğini hissediyoruz.

İşte büyük eserlerin bize verebileceği en güzel tat...

Yoksa tez nedir? İddia nedir? Edebiyat nazariyesi nedir? Falan filân nedir? Bunu da şairle beraber söylüyoruz:

"Sanat, manat, eser, meser filan
Falan, ezel, ebet
Eeeeeeeeeeyt,
İşte o kadardır, ol hikâyet."

Jokond ile Si-Ya-U, beynelmilel olmaya layık ve namzet kitaptır. Türk dilinin birçok güzellikleri ile beraber Nazım Hikmet'in şahsi tabirlerini, kelimelerini ve mahvini taşıyan bu eser, lisanı ve bazı tavırları ile ne kadar Türkse, Paris'ten Şanghay'a kadar uzanan ve Rönesans'tan telsiz telefona kadar gelen bütün coğrafyaî -of bu kelime- ve tarihî şumulü ile de o kadar beynelmileldir.

Fakat bence bu da eserin daha büyük kıymetleri yanında soluktur. Bu küçücük zarif ve garip kitapta büyük harikalar dolu bir insan ruhunun bizi, kendi cüzülerine karıştıracak bir genişlikte kapladığını hissediyoruz. Hakiki ve adi hayatın ruhumuzda çizdiği hudutların, bulutların, hesapların esaretinden kurtararak nâmütenahi bir ittisââ götüren eser. İşte en büyük tesir....

Türk edebiyatında inkılâp, büyük teceddüt, nazım şekillerinde yaratıcılık, lisanı tasfiye, halk dilinin güzelleşmesi, tekâmülü, harika falan filan.

Evet....Fakat bunlar da Nazım'ın hakiki vasıfları yanında ehemmiyetsiz şeylerdir. Zira her edebiyatta inkılâp, tekâmül ve bilmem ne zaman içinde mahsur ve bir devre göre kıymetli olan şeylerdir. Ben büyük eser denince devirlerin mütehavvil bedii kıymetleri fevkinde bir şey anlıyo-

rum. Üst tarafı bana bir moda gibi fani ve zamanın kemendine takılarak sürüklenen aciz bir şey gibi görünüyor.

Olabilir ki bazı gizli ve şuursuz emeller sonradan edindiğimiz diğer zihnî akidelerimizle uyuşmaz. O vakit ruhumuzda kendi kendimizle bir kavga başlar. Nazarî ve aklî hürriyetimizle daha derunî şahsiyetimiz arasındaki bu tearuz, ruhumuzun dinamik kuvvetini arttırmakla beraber, iddiamızla eserimiz arasındaki mesafeyi çoğaltır.

Hemen hemen bütün bedii iddia sahipleri ile eserler arasında bu fark vardır. Birçok natüralist eserler, romantizmin devamından başka bir şey değildirler ve daima zihnin yaptığı basit bir riyaziyeden ibaret olan bütün bedii nazariyelerle bunların tatbikatı olan eserler arasında büyük bir fark, hattâ tearuz görünür. Bu tearuz, Nazım Hikmet'te barizdir.

Nazım Hikmet, felsefi ideaalizmin ve ispirtüalizm'in düşmanı görünür. (Berkeley, makinalaşma) realist görünür. Nikbin görünür. Halbuki bir muşamba üstündeki hareketsiz tasviri canlandıran ve satirik bir fantazi içinde yaşatan Nazım, hayatta idealist ve liriktir. Dünyanın en meşhur tebüssümünün altında gizlenen hâileyi sezen Nazım bedbindir.

Gemicileri yaldızlı yıldızlara doğru çeken Koşinşin gecelerindeki tılsımlı cazibeyi sezen Nazım, realist değildir ve onun mefkûresi herhangi bir bedii akidenin tahakkukunu görmekten ibaret kalmıyor.

Ben Nazım'ı iddialarından uzaklaştığı yerlerde seviyorum ve her nazariyeyi, hatta kendi iddiasını bile inkâr eden "Eeeeeeeyt" diye attığı naralarda buluyorum. Zira septik olmayan bir edebiyat, hattâ zeka tasavvur edilemez. Her aşık, her şair, ebediyen şüphe edecektir. Çünkü zeka için inanmak ölümdür.

Nazım, Türk şiirinin birçok unsurlarını inkâr etti. Birçok elzemleri lüzumsuz bıraktı. Türk nazmının şekillerinde hürriyet ilân eden ilk adam odur. Kelimeleri veznin mahpesinde kurtararak onlara ilk nefesini aldıran odur. Aruz-hece vezni, serbest nazım gibi mahdut müsellesin dallarını kırdı ve her zerresinden bir hava deliği açarak içeride mahpus kalan Türk nazmını asfeksinden kurtardı.

Müceddit Nazım'ın peşinde bütün bir nesil görüyoruz.

Ancak burada bir tehlikeyi işaret etmek istiyorum. Nazım'ı Türk nazmının şekillerine getirdiği yenilik için beğenenler, onu anlamamak veya dar anlamakla maznundurlar.

Nazım'ın şahsiyeti ve Türk şiirine getirdiği yenilik ve güzellik, mısraları kırık yazmasından bazı taklidi sesler ve heceler kullanmasından, halk dilinin bazı canlı tabirlerini kabul etmesinden ibaret değildir. Şiirden bülbülü, menekşeyi kovması ve yerine makineyi getirmenin de ehemmiyeti yoktur. Bunlar bir şairin fantezilerinden ibarettir. Ve Nazım'ın bu kadar basit ve kaba bir realist çerçeve içinde mahsur telâkki edilmesine dayanamam. Bunun için ben Nazım'ın taklid edilen hususiyetlerini en az beğenenlerdenim. Ve dikkat edelim ki, daima zevki aşağı olan mukallit, üstadının en adî taraflarını beğenir ve onu alır. Çünkü yalnız o kadarını anlayabilecek seviyededir. Daha yüksek olsaydı mukallit değil, yaratıcı olurdu. Bunun için her bir sanatkârın başkaları tarafından takdir edilen tarafları en adî tarafları olur. Bunun için ben Nazım Hikmet'i ne kırık mısraları, ne trak tiki tak'ları ne bedii akidesi, ne iddia ettiği maddeciliği için seviyorum. Nazım Hikmet, bedii mefkûresine yanlış isim takmış adamdır. Zira hakiki mefkûrelerin ismi yoktur. Tarif edilen bir mefkûre, basit bir iştiyakten başka bir şey değildir. Gayri mümkün idealler taşımayanların şairliğinden değil, insanlığından bile şüphe ederim. İşte benim Nazım'da sevdiğim taraf, onun gayri mümküne iştiyakıdır.

Ben onun metaryalist, nikbin, müstehzi hatta bazen kaba müstehzî bir nikap altında gizlenen coşkun, lirik, melankolik, sancılı, bedbin, meçhule ve imkânsızlığa aşık, daima isyankâr ve her malikiyetten sonra daha fazlasını isteyen büyük ve namütenahî arsızlığı için seviyorum. Nazım'ın iddiaları kendisi için alkol gibi bir münebbihten ibarettir. Halk için ve çok umumî yazar gibi görünen Nazım bilâkis çok hususî ve şahsîdir. Mürekkebi basitleştiren, inceyi kabalaştıran Nazım bu cehdine rağmen ekseriyet tarafından anlaşılmamağa mahkûm bedbahtlardandır. Ve en büyük şerefiyle en büyük ıztırabı buradadır. O meşhur olmanın elemini ekseriyete anlatamayacaktır. Hattâ bir tebessümü pişmiş bir domuz kellesinin sırıtmasına benzetmek gibi âdi ve âmiyane bir teşbih kullanmağa tenezzül

etse bile.

Asil ve orijinal bir şair, halktan aldığı iade unsurlarına mümtaziyet vererek onları halkın anlayamayacağı bir lisan halinde kullanır. Nazım'ı münevverler bile anlamıyorlar ve birçok güzel ince mısralarının manâsını keşfe çalışıyorlar.

Bütün bu satırlarla şunu anlatmak istiyorum ki, muğlak ve büyük dostum karşısında hiç birimiz satıhbin olmayalım. Onu sabit bir bedii sistemin revacı için yazı yazan maddî, sathî ve kaba mahdut bir felsefi rüyet içinde bocalayan ve yegâne marifeti mısraları kırmaktan ibaret bir serbest nazım şairi gibi görmek isteyenleri intibaha davet eder ve derim ki, Nazım Hikmet'i, büyük Türk şairini bedii iddialardan uzaklaştığı yerlerde arayınız. Hakikî insan orada gizlidir. Ve tecessüsümüz karşısında gayet mahir bir saklanbaç oynayan bu ince ve kıvrak ruhu bir an yakalamak istiyorsanız kelimelerin sathî ve zihnî medlûllerine değil telkinî manâlarına, derinliklerine, ahengine dalınız. Nazım Hikmet'in hakikî karii, hakikî meftunları, Nazım Hikmet'i anlayanlar onun görünen tarafını değil, görünmeyen tarafını, hattâ kendinin bile görmediğini görenlerdir.

Peyami Safa (Resimli Ay- Kanunuevvel-1929)

Gerçekten, bu yazı dikkatle okunursa nefis bir tenkit olmaktan maadâ, Nazım Hikmet'e verilmiş esaslı bir edebiyat felsefesi dersi ve bu dersi kabul edip şairliğini kurtarması için çok dostça bir yol göstermeden ibaret olduğu görülür.

"Bu eser bir fantezidir...Bir hicviyedir...Ama renkli esvaplarından soyulursa bu eserin kahramanlarının bir hale kahramanı oldukları görülür. Bu haile, Paris'te veya Şanghay'da değil şairin ruhundadır. Mefkûre ismi olmayan şeydir, hangi isim verilirse mefkûreci hem kendisini, hem başkalarını aldatmış olur. Bu eserde tez yoktur, tez "eeeeyyt"tir. Bu kitap, sadece lisanı ve bazı tavırları bakımından millî ve daha çok beynelmileldir..."

"Hemen bütün bedii iddia sahipleri ile eserleri arasında tezat vardır. Bu tezat, Nazım'da daha barizdir. O nikbin görünen bedbin, realist görünen bir romantik ve ide-

alisttir..."

Peyami Safa, Nazım Hikmet'i iddialarından yani bilhassa komünizme ait iddialarından uzaklaştığı nisbette sevmektedir. Nazım Hikmet, Türk edebiyatına hürriyet nefesi aldırmıştır. Nazım Hikmet'in taklit edilen tarafları en zayıf tarafıdır. Peyami Safa, Nazım Hikmet'i maddeciliği için değil ve fakat gayrimümküne iştiyakı için sevmektedir. Yani Nazım Hikmet'i gayrimümkün olan komünizmi için değil ve fakat bir gayrimümküne iştiyak çekmesi hali için sevmektedir. Nazım Hikmet'i anlayanlar,onun görünen tarafını değil, görünmeyen tarafını kendinin bile görmediğini görenlerdir.

İlerde Peyami Safa'nın, Nazım Hikmet hakkında bu hükümlerinin çerçevesini genişletmekten ve Nazım Hikmet'in kendisine açılan kapıdan geçmeyip, istikbale matuf olarak açılmış krediyi kullanmak hakkını kaybettiğini tespit etmekten öteye bir şey yapmadığını göreceğiz.

Bekleme devresi

Nazım Hikmet'le Peyami Safa arasındaki o acaip dostluktan sonra, bir bekleme devresi gelir. Daha doğrusu, kendisi bir bekleyiş olan bu dostluğun bu kadar uzun bir müddetle her iki taraf için ümitle devam etmesi boşuna değildir. Nazım Hikmet ve komünistlerimiz bakımından bunun izahını yapmış en kuvvetli fikracıyı kazanmalarının ne demek olduğunu iyi bildiklerini izah etmiştik. Ayrıca şunu da ilâve edelim. Bunlar Peyami Safa'dan çekiniyorlardı. Gerçekten sonradan bu çekingenliklerinde ne kadar haklı olduklarını göreceğiz.

Komünistler taktik değiştiriyor

Peyami Safa'yı bu kadar ihtimama rağmen elde edemeyince, yani komünizme kul edemeyince komünistler, taktik değiştirdiler. Bu yeni taktiğin iki cephesi vardır, birisi Peyami Safa'yı yıkmak, ikincisi onun yerine bir başkasını ikame etmek.

Peyami Safa'yı yıkmak için her komünist olmayan

kimseye fırlattıkları iftiraları sıralamaya başlarlar. Peyami Safa faşisttir, Peyami Safa burjuva münevveridir, v.s.,v.s., Hattâ Nazım Hikmet'in Polemikleri kitabında iddia edildiği gibi Peyami Safa faşizme ucuza satılmamıştır, pahalıya satılmıştır.

Burada şu faşizme satılma üzerinde bir nebze duralım. Gerçi bugün komünistlerin kendilerinden olmayan herkese, hatta komünist partilerin yekdiğerini tasfiye etmek isteyen kanatlarının bile birbirlerine faşist diye hücum ettikleri orta seviyeli gazete okuyucusunun bile bildiği şeydir. Şimdi bu faşizme pahalıya satılmış adamın Tan Gazetesinde yazdığı bir yazıyı okuyalım.

Peyami Safa Hitler'e çatıyor

Bu yazının başlığı şudur.

"Almanya, her şeyin üstünde demek değildir."

Bu yazı, Türkiye'de Alman ırkının her ırkın üstünde olduğu fikrini müdafaa eden bir kitabın intişarı vesilesiyle yazılmıştır. Bir Türk evladı olarak buna sinirlenen Peyami Safa, Alman elçiliğinin Hitler namına vermiş olduğu izahatı kâfi görmeyerek o öldürücü diyalektiği ile soruyor:

"Almanya'da, en üstün ırkın Türk ırkı olduğu iddiasında bir kitap çıkmasına Şansölye Hitler müsaade eder mi?"

TAN, 3.5.1935

Bu esnada Nazım Hikmet

Peyami Safa, faşist Almanya'ya karşı Türk milletinin şeref ve haysiyetini büyük bir celadetle koruduğu o günlerde antifaşist Nazım Hikmet ise bir başka şeyle meşguldü. O günlerde Ayasofya müze hâline getirilmişti. Bunun üzerine zevkten dört köşe olan Nazım, zevkten sekiz köşe

olmak için başka akıllar da veriyor. Diyor ki "işte şimdi Ayasofya, lâyık olduğu mevkie yükseldi amma, bu kâfi değil. Bizim birçok böyle hakikî mevkilerine yükseltilmesi icap eden binalarımız var. Mesela Süleymaniye. O'nu da derhal müze yapalım, iş tamam olsun."

(22.5.1953 TAN, Orhan Selim imzasiyle.)

Birisi Türk varlığını müdafaa ederken öbürü Türk'ün her sahada şahsiyetini ve manevi köklerini kurutmak için uğraşıyor ve sonra kalkıp hakaret ediyor. Bu seciyeyi devamlı karşımızda bulacağız.

Taktiğin öteki yüzü

Komünist taktiğinin öteki yüzünde Peyami Safa'nın yerine bir fıkra muharriri imal etmek meselesi vardı. Tabiî taktiğin bu iki yüzü birbiriyle alâkalı idi. Hem Peyami Safa, yeni fıkra muharririyle yıkılacak, hem Peyami Safa yıkıldığı için yerine bir fıkra muharriri imâl edilmiş olacak.

Bunun için elde yine bir "elde bir Mustaefendi" olarak Nazım Hikmet var. Nazım Hikmet'in, etrafında kopartılan, daha doğrusu köpürtülen şöhret kreması da bir avantaj kabul ediliyordu.

Nitekim TAN gazetesinin ikinci sayfasında eski dostlar buluştular. "Düşündükçe" başlığı altında Peyami Safa sol köşede yazarken, sağ köşede de Orhan Selim imzasiyle Nazım Hikmet yazıyorlardı.

Bu taktikanın hedefi, Nazım Hikmet'in harika fıkralarıyla Peyami Safa'nın yazılarını gölgede bırakmak, şöhretini yıkmak ve yerine Nazım Hikmet'i oturtmaktı. Nitekim Peyami Safa yazı yazmadığı ender günlerden birisinde, onun köşesine, Nazım Hikmet'in yazısını koymak suretiyle bu niyetlerinin işaretini de verdiler. Halbuki Nazım Hikmet, Peyami Safa kadar devamlı yazamıyordu, hele onun üslûp ve fikir kıvraklığının yanına bile varamıyordu. Bunu sonra misalleriyle göreceğiz. Fakat, şu arada bir parantez açarak, Nazım Hikmet'in bundan evvel yapmış olduğu kalem kavgalarını anlatmak gerektir ki man-

zara gözümüzün önüne tam gelsin.

Nazım Hikmet'in Yakup Kadri'ye hicviyesi

Nazım Hikmet'i İstanbul'da edebiyat matinelerinde lânse eden Peyami'dir. Bu arada bu genç edebiyatçıların Yakup Kadri'nin hücumuna maruz kaldığını görüyoruz. Müstakbel sosyalist kadro mecmuasının kurucusu Yakup Kadri bu gençleri, kısırlıkla, zayıflıkla, bücürlükle, soluksuzlukla ve bütün bunların sebebi olarak da saman ekmeği yemiş olmakla itham ediyordu. "Saman ekmeği nesli" kavgası Avrupa gazetelerine kadar intikal etti. Ve iş Peyami Safa'nın galibiyeti ile bitti.

Başlangıçta bu kavgaya Nazım Hikmet girmemişti. O, bir şair, bir san'atkâr gibi değil, bir ihtilâlci, bir komiteci gibi düşünüyordu:

"Teşkilâtsız her kavga havaî fişekler gibi sönmeye mahkûm ve faydasız" diyordu. Halbuki kavga kendi yüzünden çıkmıştı. Mamafih, Peyami Safa, başarı sağlayıp, efkârı umumiyeyi kendi tarafına kazanmaya başlayınca Nazım Hikmet de Yakup Kadri aleyhindeki manzum hicviyesini yazdı ve Resimli Ay'da neşretti.

Behey!
Kara boynuz gibi kaşlı
Mukaddes Apis başlı adam;
Behey!
Kara maça bey!
Sen şiirin asil kamusuyla konuşuyorsun, ben asaletten
anlamam.
Şapka çıkarmam konuştuğun dile,
düşmanıyım asaletin kelimelerde bile.
Behey!
Kara maça bey!
Ben bilirim
bu tehevvür bu şikâyet niçin?
Bilirim

beni uykumda boğmak için bekliyorsun geceyi,
Ben ki bileklerimde tel kelepçeyi
bir altın bilezik gibi taşımışım,
ben ki ilmikleri sabunlu iplere bakıp
küllü kalın ensemi kaşımışım,
tehdidine pabuç
bırakır mıyım hiç?
Behey!
Kara boynuz gibi kaşlı
Mukaddes Apis başlı adam
Behey, yüzü karaca,
Ruhunu zenci bir esir gibi çıkardın pazara
bir orospu odası yaptın kafatasını...
Hâki ceketli ölülerin ceplerinden
çalarak parasını
satın aldın kendine
İsviçre dağlarının havasını
Ve bundandır ki bugün
ablak sarı suratında senin
kanlı altınların kızıllığı var...
Acaip rüzgârlar esmeye görsün başından.
Yoksa müsahhih maaşından
haftada...üç papel takside bağlayıp seni
bir şamar oğlanı gibi kullanırım.
Beyinin böyle işlere ülfeti var sanırım.
Mükemmel yapar vazifesini...
Behey!
Kara maça bey!
Halka alımak diyen sendin,
Halkın soyulmuş derisinden
sırtına fırak giyen sendin
Yala bal tutan beş parmağını
beş çürük muz gibi,
homurdanarak dolaş besili bir domuz gibi.
Meydan senin...

mi dersin?
Hata edersin,
bizde o göz var mı baksana!!
Ben içirmek için sana
kendi kara kanını
bir ateş çenberle çevirdim dört yanını,
sağa git
yok geçit,
sola git yok,
ileri
geri
yok.
Kıvır kuyruk kalemini kalbine sok
bir akrep gibi intihar et...

Yakup Kadri, iktidarın adamıydı. Nazım Hikmet ve hücum ettiği diğer gençler ise iktidarın gadrine uğramış veya uğramaya namzet kimselerdi. O gün için hiç olmazsa iktidarla alâkalı değillerdi. Efkârı umumiyye denilen zümrüdüanka onlardan yanaydı. Üstelik, Yakup Kadri pek densiz bir hücumda bulunmuştu. Nazım Hikmet'in cevabı fena şakladı. Ve Yakup Kadri kötü bir tarzda hücum etmiş olduğu için, hicviyenin edebe aykırı tarafları göze görünmedi, hatta o gün için bir değişiklik, bir tuz biber olarak görüldü.

Nazım, bu vartadan kolay bir zaferle çıkmıştı.

Hiciv ne için yapılır?

Hiciv Türk edebiyatının çok eskiden tanışık olduğu bir misafiriydi. Hiciv, çok san'atlı, sunturlu, nükteli mazmunlar bulmak, bulurken lisanın inceliklerini, vakıanın ve zekânın belâğatine ram etmek ve bu suretle hayranlık devşirmek sanatıydı. Bu bakımdan edebiyattaki mübalâğa sanatiyle süt kardeşti. Mübalâğa fakat menfide mübalâğa. Müsbette mübalâğa medhiyye idi. Bazı devirlerde bu bir siyasî boşalma vasıtasıydı. Bir şairin bir dev-

letliyi hicvetmesi, milleti ferahlandırıyordu.

Hasılı kıymeti, icra edilirken gösterilen hünere bağlı idi. Manzum küfür olmaktan onu kurtaran bu idi.

Hiciv mülkünün padişahlarından Eşref'in bir paşayı, "Sen Hazret-i Ali'den bile cesursun, çünkü o, Allah'tan korkardı, sen ise Allah'tan bile korkmazsın" diyerek hicvedişi, güzel bir misaldir. Hele bir hücuma maruz kalanın hiciv hem kalkanı hem kılıcıdır. Nazım Hikmet'in Yakup Kadri'ye hicviyesi bir cevaptı ancak. Fakat kolay zafer tatlı gelmiş ki, Nazım Hikmet, Ahmet Haşim'e de tuttu bir hicviye yazdı.

HAŞİM'E CEVAP NO.2

İki serseri var:
Birinci serseri
Köprü altında yatar,
Sularda yıldızları sayar geceleri...
İki serseri var:
İkinci serseri
Atlas yakalı sarhoş sofralarında
Bağdatlı bir dilencinin çaldığı sazdır.
Fransız emperyalizminin
İdare meclisinde ayvazdır...
Ben:
ne köprü altında yatan,
ne de atlas yakalı sarhoş sofralarında
saz çalıp Arabistan fıstığı satanların
şairiyim;
topraktan, ateşten ve demirden
hayatı yaratanların
şairiyim;
İki serseri var:
İkinci serseri

yolumun üstünde duruyor
ve soruyor
bana:
"PROLETER
dediğimin
ne biçim kuş
olduğunu?"

Anlaşılan
bağdadî şaklaban
unutulmuş,
Mösyö bilmem kimle beraber
Adana-Mersin hattında o kuşu yolduğunu..
İki serseri var:
Birinci serseri
pencerelerden bir gölge gibi girer
geceleri
İki serseri var:
İkinci serseri
halkın alınterinden altın yapanlara
kendi kafatasında hurma rakısı sunar.
Ben hızımı asırlardan almışım,
Bende her mısra bir yanardağ hatırlatır.
Ben ne halkın alınterinden on para çalmışım
ne bir şairin cebinden bir satır...
İki serseri var:
İkinci serseri
meydana dört topaç gibi saldığım dört eseri
sanmış ki yazmışım kendileri
için.
Halbuki benim
bir serseriye hitap eden
ikinci yazım işte budur:
Atlas yakalı sarhoş sofralarının sazı,
Fransız sermayesinin hacı ayvazı,
bu yazdığım yazı

örse balyoz salanların şimşekli yumruğudur
katmerli kat kat yağlı ensende...
Ve sen o kemik yaladığın
sofranın altına girsen de,
-dostun KARAMAÇABEY gibi-
kaldırıp kaldırıp yere çal-
mak için
Canını burnundan aaalmak için,
bulacağım seni...
Koca göbeklerin Russel kuşağı sen
Sen uşşak murabba'sı
Sen uşşak mik'abı
Satılmış uşşakların uşşağı sen!!!

Nazım Hikmet'in Haşim'e hicviyesi işte buydu.

Haşim, "Melali anlamayan nesle aşinâ değiliz" diyordu. Yalnız melâli değil, haramı, helâli, vatanı, milleti, tarihi, dini, imanı, elhasıl proleteryadan başka hiç bir şeyi anlamayan Nazım Hikmet ise, Haşim için elbet hayır okumayacaktı, fakat bu kadar yıkıcı, bu kadar aşağılatıcı, bu kadar kindar hücum edişi, yalnız Nazım Hikmet'e has bir şeydir. İthamı da şu, Haşim Adana-Mersin hattı meclisi idare azasıdır. Yani Fransız emperyalizmasının hacı ayvazıdır. Dolayısiyle uşşaktır, hattâ uşşak murabba'ı, uşşak mik'abıdır. Nazım Hikmet uşşşak diye yazıyor şedde ile.

O Haşim ki:

Sen
Ve ben
Ve deniz
Ve bu akşamki lerzesiz, sessiz

diye "O Belde" şiiriyle edebiyatımıza serbest mısralı şiirin en güzelini getirmişti. Nazım Hikmet bunu da mı kıskanıyordu?

Evet lisanı biraz ağırdı.

Sana yalnız bir ince taze kadın
Bana yalnızca bir eski budala
diyen bu günkü beşer
Bu sefil işteha, bu kirli nazar
Bulamaz sende bende bir manâ
Ne bu akşamda bir gâm-ı nermin
Ne de durgun denizde bir muğber
Lerzei istitarü istiğna

Haşim bir şiirinde, "Ey eski kamer, sen bizi elbette bilirsin" diyordu amma, Nazım Hikmet, eski kamer değildi, olsa olsa bir kızıl yıldızcıktı ve Haşim'i bilemezdi.

Nazım Hikmet bir bittir

Nazım'ın komünistliği iyice deşildiği sıralardaydı. Haşim, onun hakkında çok ağır konuşuyor ve bu vatan hainin mutlaka en ağır şekilde cezalandırılmasını istiyordu. Falih Rıfkı, hem onu teskin, hem de zaten yakın olmadığı, -hele o zamanlar- antikomünizmi biraz frenlemek için:

-Eh canım, uzatmayın, ne olur bir tanecik de komünist şairimiz olsa, deyince, Haşim, o zekî, o acı nükteli yüz işmizazıyla cevap verdi:

-Beyefendi, beyefendi, başınızda bir bit olsa, siz eh, bir tanedir ne çıkar diye aldırış etmez misiniz?

Haşim'in bu esprisi, aslında Türk münevverinin bir kısmının gafletlerinin tescilinden ibarettir.

Evet, şimdi Haşim mezarından doğrulup da:

-Ben size demedim mi? Bit, bittir. Bir tane de olsa yine bittir. Bakın, sizin gafletiniz yüzünden bana Fransız emperyalizminin Hacı Ayvazı diye hücum etmeye sıkılmayan Nazım Hikmet isimli bitin, memleketteki sürfeleri Moskova'da kızıl emperyalizmin azat kabul etmek köleliğine kendisini adayan üstadlarının Türkiye'de hâlâ ve bütün bunlardan sonra ve bizlere karşı, müdafaasını yapıyorlar.

Dili müsamaha ile karşıladınız, kıtlarını şimdi sürdürüyorsunuz, dese haksız mı olur acaba?

Evet, Nazım hikmet hicviyesinin tadını alışmıştı. Üstelik bu tarz, yıkmaktan ibaret olan komünist tahrikasının başlangıcı için en güzel âletti. Her şeyi anın her şeyi yıkmak. Söverek, küfrederek, küçük düşürerek. Vurmak, kırmak, yıkmak. Nazım, bu heveslə öğrendiği hicviyesini Hamdullah Suphi Tanrıöver için yazdı.

BİR KOMİK ADEMİN HİCVİYESİ

Gözleri, kulakları, elleri ayaklarıyla,
han, hamam, apartman ve konaklarıyla,
16 sayfaları, baskı makinaları tarıklarıyla,
çatal, bıçak, tabak ve bardaklarıyla,
yamak ve yardaklarıyla
hücuma kalktılar!...
Hele içlerinde öyle bir tanesi var,
öyle bir tanesi var ki;
insanın yüzüne öyle bakar,
öyle bakar ki;
toka edersin eline hemen papelini.
Ve sıkar sıkmaz onun belini
sivri dilli, zilli bir bebek gibi çırpar elini...
O bir komik ademdir.
Portakal oğlu zademdir.
Han, hamam, apartman ve konaklarımızla,
çatal, bıçak, tabak ve bardaklarımızla
yamak ve yardaklarımızla
hücuma kalktınız!
Hak varsa eğer,
hücuma kalkmak hakkınız.
Efendiler,
İkinizle teker, teker
paylaştık kozumuzu!

Şimdi sıra onun,
gelsin O!!
Gel.
Sen:
itlerini öne itip
karanlıkta yol kesen
hatip!!!
Sen:
Beşinci Mehmed'in saltanatını,
Halifenin altın nallı kır atını,
papellerin kat katını
ve teneke suratını
doldurup torbana
sıska sırtında taşıyorsun.
Torbanı doldurmak için yaşıyorsun
Bana gelince,
ben:
geniş omuzlarımda dimdik bir kelle taşıyorum.
Ve yaşıyorum.
kellemin
içindeki
için...
Farkındayım niçin:
kan
fışkırıyor
bana bakan
"âteş feşan?!"
gözlerinden
Ve niçin:
cümleler ezberlemişsin
Fehim Paşa'nın sözlerinden...
Fehim Paşa'nın hayrülhalefi,
bize sökmez afi..
Çıkmak istediğim yaldızlı bir merdiven yok,
Kalbimin elinde ipekli eldiven yok

Çıplak bir yumruk gibi kalbimi soymuşum.
kellemin
içindeki
için,
Kellemi koymuşum.
Sen...
Hayır...
Seninle böyle konuşmak istemem...
Hem,
ben ki yegâne asaleti
dişli düşmanla boğuşmakta bulanım,
seninle boğuşmak istemem...
Sen bir komik âdemsin!...
Portakal oğlu zâdemsin.
Toka ederler papelini,
sıkarlar senin belini
sivri dilli, zilli bir bebek gibi çırparsın elini.
Sen bir komik âdemsin.
Sen...
Fehim Paşa'nın hayrülhalefi...
Bu kadarı kâfi....

Bu yazının kafi derecede kuvvetli olmadığını müdrikim. Kabahat bende değil, ilham edende...

Bir komik âdeme hicviye, beklediği alâkayı bulamadı. Bir defa Nazım Hikmet, Ahmet Haşim'i, materyalizm adına hicvedişinde Yakup Kadri misalinde olduğu gibi tasvip görmemişti. Bu ikinci hücum, işin vakıa kıymetini zayıflatıyor, hicviyelere bir sun'ilik havası veriyordu. Nitekim bu üçüncüsü aynı sun'iliğin kurbanı olarak diğerlerine nazaran çok zayıf bir hicviye olarak kalakalmıştır.

Volter ne diyor?

Volter, "Sıkıcı olmayan her üslûp iyidir" demişti. Am-

ma, Nazım Hikmet'in aynı üslûpla bu üçüncü hicviyesi artık kabak tadı vermişti.

"O bir komik âdemdir,
Portakal oğlu zâdemdir"

veya

"Fehim Paşa'nın hayrülhalefi,
bize sökmez afi"

gibi yüksek anlamlı, girift nükteli mısralarla dolu bu hicviye, gerçekten bıkkınlık vermişti. O kadar ki, aynı tadı şairin kendisi de almış olacak ki, şiirin sonuna şu ilâveyi yapmakta fayda gördü:

"Bu yazının kâfi derecede kuvvetli olmadığını müdrikim. Kabahat bende değil, ilham edende."

Aslında, bu, bir komik hicviye olmuştu.

Hicivcilikten fıkracılığa

Nazım Hikmet, Peyami Safa'nın saltanat tahtı kurduğu fıkracılık sahasına Peyami Safa'nın da yazdığı TAN gazetesinde başladı. Aynı sayfanın iki köşesini paylaşıyorlardı. Ne var ki Nazım hikmet, yazılarını kendi imzasıyle değil, Orhan Selim imzası ile yazmak zorunda kalmıştı. Çünkü efkarı umumiyye Nazım Hikmet imzasını artık antipatiyle karşılar olmuştu. Gazete de ancak başka imza ile yazarsa Nazım'ın fıkralarını kabul edeceğini bildirmişti. Burada bir paralellik iddiası üzerine durmak gerekir. Nazım Hikmet, bir başka imza ile yazan bir muharrirdir. Peyami Safa da. Peyami Safa, Server Bedi; Nazım Hikmet, Orhan Selim imzalarını kullanıyorlar.

Server Bedi ve Orhan Selim

Her şeyden önce şunu söylemek gerektir ki, Nazım Hikmet'in Resimli Ay'da birçok şiirleri çıkmıştır. Orhan Selim imzasiyle yazmak mecburiyetinde kalışı yenidir. Fakat başka imza ile yazışı yeni değildir.

Server Bedi ise Peyami Safa'nın ihtiyarî ismidir ve kendi nefsine, sanatının haysiyetine duyduğu saygının ifadesidir. Orhan Selim'in aksine onunki ihtiyarîdir, mecburî değil.

Fakat Nazım, bu noktayı kendine has sallapati mübalâğa ile agrandize ederek şu şiiri yazdı:

ORHAN SELİM

Benim sıska
benim cılız
benim zavallı çocuğum Orhan Selim
Sen
benim
ne gözüm
ne kolum
ne kafamsın;
Sen
benim
Bir kurşun balyası gibi sırtına bindiğim
Ve alnının teriyle geçindiğim
ilk
ve son adamsın
Sana sevgi
sana saygı
sana minnetle uzanıyor elim.
Sen
yaptığı iyiliği yüze vuran değilsin.
Ve ben
nankör değilim...
Benim sıska
Benim cılız
ve üstüne üstlük bir yudumluk soluğuna bakmadan şişirilmiş davulların arasında
türkü söylemeğe kalkan

Benim sersem çocuğum Orhan Selim
Kalmasın
hatırın
amma,
yok okunmağa değer
bir tek satırın!
Böyle hiç
bu kadar boş
bundan daha kötü verim verilmez!
demek ki, "gösterilmez
daha usta bir marifet iki papele!"
Bak:
İçleri boş kalıpları fırlatarak, tutarak
cümlelerde senden iyi hokkabazlık yapıyor
delikanlı doçentlerin cahili bile!
Benim sıska
benim cılız
benim zavallı çocuğum Orhan Selim!
Bu sözlerim
yüreğini ters taraftan sarmasın,
yüzünü kızartmasın!
Boş ver, aldırma pek!
kötünün kötüsü yazman gerek!
Bu
bence daha doğru
daha iyi!..
Yalnız unutma bir şeyi:
yorulur da
ayağın kayarsa eğer
seni herkesten önce ben
taşlarım!
Fakat bugün
sende beni sattığını gösteren
bir tek satır bulanın
alnını karışlarım.

Nazım Hikmet'in böyle bir şiir yazmağa ve hele Orhan Selim'i ayrı bir şahısmış gibi karşısına almaya hakkı yoktu. Zira, Peyami Safa, Server Bedi ile arasına bir kategori farkı koymuş, bir mesafe yerleşmişti. Nazım Hikmet ise, Orhan Selim'i, nesrin Nazım Hikmet'i yapmak niyetindeydi ve onun veriminden şikayet etmeye hakkı yoktu, çünkü o, tıpatıp kendisi idi. Peyami Safa, Server Bedi farkı, Orhan Selim'le Nazım Hikmet arasında mevcut değildi. Nazım Hikmet'in Orhan Selim'e erken davranarak bir başkası imiş gibi takaza etmesi, kendisinin de hissedip ifade ettiği gibi bir açıkgözlükten ibarettir.

Server Bedi'ye gelince, o, Arif Nihat Asya'nın bir yazısında belirttiği gibi İsmail Safa'nın çocuklarından biridir.

Çetin Altan da, "Server Bedi"nin yazmış olduğu kitapların belki dünya rekoru olduğunu belirtmiştir. (17 Haziran 1961, Milliyet.)

Ya Orhan Selim?

Üstelik ilerde Server Bedi'nin, Orhan Selim'i de atlayarak Nazım Hikmet'e direkt hücuma geçtiğini ve kazandığını göreceğiz.

Yanyana ters akan sular

Peyami Safa ile Orhan Selim imzalı Nazım Hikmet'in Tan gazetesinin ikinci sayfasının iki köşesinde yazı yazmalarını en güzel anlatacak ifade, "Yanyana ters akan sular" deyimi olacaktır.

Gerçekten, Peyami Safa, ince fikir ve nüans dolu, ruh dolu, antimateryalist bir mihrakın kuvvetlendirdiği bir üslûpla en güzel fıkralarını yazarken, Nazım Hikmet'in de tıknefes, soluksoluğa buna rağmen nâra atmak isteyen bir üslûpla materyalist bir görüşün ifadesi olan yazılar yazdığı düşünülürse daha başka bir ifade kullanılamayacağı görülür.

Nazım Hikmet, Ayasofya'nın arkasından Süleymaniye camiinin de müze yapılmasını istemek gibi orijinal şeyler yazıyordu.

Evet, yanyana ters akan sular amma, aradaki fark bundan ibaret değil, suların renkleri, köpükleri, parıltısı

ve çağıltısı çok renkli. Birisi daha faşıltılı akmak istiyorsa da, diğeri bu vatan toprağının altındaki can damarlarından kopup geldiği için, hayat dolu, kıvrak, gür ve devamlı.

Peyami Safa'nın çok kıvrak bir kalemi var. Zekâsı ve her gün artan ve yeni bir mevzua eğilen tefekkür kabiliyeti ile sağa sola bir fikir münakaşası zemini açmak için yayılıyor, aranıyor.

Peyami Safa Nazım Hikmet'ten ümidini kesiyor

Peyami de Nazım Hikmet'ten ümidini kesmiştir. Nazım Hikmet'in şairliğini de kurtaramayacağını artık anlamıştır. Bu sebeple memleket gerçeklerinin temsilcisi diğer san'atkârların üzerine eğiliyor. Bir de genç istidatlar arasında bazı kabiliyetleri ortaya çıkararak yetiştirmeye çalışıyor. Bunlardan bir tanesi Cahit Sıtkı'dır. Cahit Sıtkı ile Peyami Safa macerasına kısaca temas etmiştik. Peyami Safa'nın Yahya Kemal ve Necip Fazıl gibi memleketin kalburüstü iki büyük şairine göstermiş olduğu bu yakınlık, Nazım Hikmet'i deli ediyor. Ve Nazım Hikmet, bunu yazdığı bir yazıda, "Peyami, kendisine müttefik bulmak için bunları yapıyor" diyor. Peyami Safa'nın sonradan bir kalem kavgasına girecek olduğu Necip Fazıl hakkında, Hafta mecmuasında yazmış olduğu bir yazıyı ehemmiyetine binaen aşağıya alıyorum. Bu yazıda Peyami Safa'nın bütün sanat anlayışı, hem de Anadolu'ya lâyık, Anadolu'nun bağrından çıkan sanat anlayışı olarak Necip Fazıl'ı nasıl hararetle selâmladığı görülür. Bu yazıda, yalnız Nazım Hikmet değil, onun kaba ve materyalist san'at anlayışının bütün iddiasına rağmen, Anadolu'nun ruhundan uzak olduğu canalıcı bir açıklıkla anlatılmaktadır. Vesile, Necip Fazıl'ın "Tohum" piyesidir.

TOHUM VE ANADOLU

Necip Fazıl'ın "Tohum" adlı harikasını gördükten sonra, eserin felsefesi ve temsili hakkındaki fikirlerimi Tan gazetesinde yazmıştım. İçinde tam bir kâinat vizyonunun bü-

tün unsurlarını taşıyan büyük bir kategoride piyesler, her sınıf düşünceyi ayrı ayrı mihraklarından harekete geçirmek kabiliyetinde oldukları için, Tohum'u bir başka tarafından anlamaya çalışmak istiyorum.

Necip'in eserinde Millî Mücadele sadece mazlum bir milletin emperyalizme karşı ayaklanması ve Anadolu, sadece bir istihsal perspektifi içinde mütalâa edilecek alelâde bir toprak yığını, ruhsuz ve şapşal bir tabiat parçası değildir. Zekâyı maddeden kaidesi üstüne kaskatı bir idrak cihazı gibi oturtan materyalist görüşü parçalayarak bu maddenin dibini ve ruhunu eşeleyen Necip Fazıl, silâhın silâha değil, kendi muhtevasını seferber etmiş bir kahraman ruhunun bütün bir kavga endüstrisine karşı çıkarak onu nasıl mağlûp ve kepaze ettiğini göstermek suretiyle ruhun topa, tüfeğe, gizlinin açığa, sırrın bedâhete, namerinin meriye, kavranmayan, yakalanmayan mahiyetin tutulan ve dar bir idrakte zincire vurulan sathî realiteye galebesini ilân, telkin ve ispat etmiş oluyor. Bu yepyeni idealist görüşle Anadolu, bir seyyah fotoğrafının filme çektiği standardize bir dere, tepe, yayla, toprak manzarası değildir. Basit ve geçici gözün gördüğü Anadolu'nun altında bir de görünmeyen, hakikî Anadolu vardır. Bakınız, işte, üçüncü perdede Anadolu'nun ezelî ifadesi, kaval, size uzaklardan bu görünmeyen Anadolu'nun içini söylüyor. Bu sesin mantıkı materyalist mantık mıdır? Bu sesin içindeki mânanın riyaziyesini tayin etmek kabil midir? Hayır...Bu içeri plân, çizgi, fotoğraf, dar bakışa sığmaz. Fakat,Necip'in piyesindeiçinden dağlar geçen göz deliğinden, içinden deve geçen iğne deliğinden daha küçük bir cevhere, Tohum'un cevherine bütün kâinat sığar. Anadolu'yu anlamak, mevzuu anlamaktır. Nitekim, her şeyi anlamakta yine Tohum'un beşerce mümkün olabilecek en geniş idrakine varmak demektir.

(Hafta Mecmuası, Sayı 4-1935)

İMA HARBİ

Peyami Safa ile Nazım Hikmet arasında aynı gazetenin sütunlarında bir harp patlak vermek üzeredir. Bunun ilk alâmetlerini de Nazım Hikmet bunalımlarını dile getirerek veriyor. Nazım Hikmet, fıkrada Peyami Safa'nın kâbına varamayacağını anlamıştır. Böylece, komünistlerin Nazım Hikmet'i, Peyami Safa'nın yerine ikame etmek plânının da imkânsızlığı kendini göstermiştir. Bunlar, Nazım Hikmet'i çileden çıkaran şeylerdir. Bütün bunlara sebep de Peyami Safa kadar güzel yazamamasıdır. Bütün hafakanlarını tüttüren bir yazı yazan Nazım Hikmet, Peyami Safa ile olan çatışmasının psikolojik zemin röntgenine ait en değerli vesikayı bize vermiş bulunuyor. Hiç bir ilâve ve tefsir yapmaksızın Nazım Hikmet'in bu vesika yazısını aktarıyorum.

KENDİ KENDİNE ÇATMAK

Kendi kendime çatmasını çok severim; hele oğlum Orhan Selim, sana çatmak, seni hırpalamaktan duyduğum tad, bir kötü huylu üvey ananın sıska, cılız üvey kızını hırpalamaktan duyduğu tada benzemese de, bir düşmanın bir düşmanı ezmesi gibidir.

Ben Orhan Selim, kendi kusurumu, kendimin günden güne kötüleşen yazılarımı, başkalarından önce görmeğe, anlamaya, böyle ulu orta söylemeğe çalışarak belki de kötü bir kurnazlık yapıyorum, belki de özümü özüme karşı kurtarmak istiyorum.

Olabilir.

Bu, her küçük entellektüelin huyudur. Eninde sonunda ben Orhan Selim de bir küçük entellektüelden başka bir nesne değilim.

Diyeceksiniz ki, durup dururken, papazın önünde ruh çıkaran bir İsa dinlisi gibi okuyucularının karşısında böyle kendi kendine çatmak nereden aklına geldi, bu duyguyu böyle birden bire niye duydum?

Bu sorgunun karşılığını verebilseydim eğer, daha doğrusu yukarıda yazdığım şeylerin bu karşılığı yeteri kadar verdiğini sansaydım, böyle komikleşmezdim karşınızda.

(Orhan Selim, 2.6.1935, Tan)

Sıra Peyami Safa'da

Nazım'ın bunalımları, iddia ettiği gibi kendine dönük, kendisini ıslâh etmeye, fikracılıkta bir seviyeye ulaştırmaya müteveccih sanat buhranları değildir. O, düpedüz bir kavganın peşindedir. Bir sanat iddiasında değil, bir meydan okuma, hır çıkarma havasındadır. Seneler önce yaptığını ve kısmen de Peyami Safa'nın desteğiyle başardığını bu sefer Peyami Safa'ya karşı yapmak kararındadır. O buna azmettirilmiştir. Kendi kendine çatan yazısından beş gün sonra, ima dolu bir yazı yazdı. Bu yazıda Peyami Safa'nın entellektüel tarafını diline doladı ve güya istihfaf etti. Yazı, itina ile vuzuh verilmiş imalarla ve kasden açık bırakılmış ipuçlarıyla dolu idi. Nazım Hikmet'in Peyami Safa'ya karşı kininin belki bir yanını göstermesi bakımından, bu yazıyı da, okuyucu kendisi bizim hükümlerimize mahkûm olmadan neticeye varabilsin diye aynen aktarıyorum.

KAHVE, GAZİNO ENTELLEKTÜELLERİ

Yorgun çıktım işten. Hava boğucu sıcak, gazinoya girdim, bir bardak bira içeyim diye. Oturduğum masanın karşısındakinde dört kişi var. Rakı içiyorlar. İçlerinden birisi yüksek sesle konuşuyor. Sözlerini dinliyorum, "Des Nouvelles Litteraire" mecmuasındaki bir makalenin adı "Revue des deux Mondes"daki bir yazının bir cümlesiyle birleşmiş, "Candide"deki bir politika (!) yazısından alınmış bir görüş! "Mercure de France"daki bir filozofi bilmemnesiyle uzlaştırılmış ve bunların topu birden Larousse ansiklopedisindeki

derin bilgilerin egemenliği altında toplanmış.

Bir uzun ara coşkun delikanlıların ne demek istediklerini kavrayabilmek için bütün gücümü tükettim. Fakat ben, anlaşılan çok istidatsız bir insanmışım, işin yorgunluğu da bindirmiş olacak, bu gazino entellektüelinin ne demek istediğini kavrayamadım.

Bir yığın sözün, konkretleştirince duman gibi dağılıveren bir sürü kelime ağırlığının altında ezildim ve ne yalan söyliyeyim, biracığımı bile bitirmeden fırladım dışarıya. Buda gösteriyor ki, ben, çocukların uçurdukları şeytan uçurtmaları kadar başıboş ve hür ve yüksek ve sınırsız ve çerçeveden uzak ve bilmem ne entellektüelliği anlayamayacak kadar dar kafalıyım.

(Orhan Selim, 7.6.1935, Tan)

Görüldüğü gibi, yazıda Nazım Hikmet, Peyami Safa'yı kahve, gazino entellektüeli olmakla lügatlar paralamakla ve "bilmem ne entellektüeli" olmakla itham etmektedir. Peyami Safa'nın kültürünün Larousse'tan ve bir iki Fransızca gazeteden muktebes olduğunu ifade etmektedir. Halbuki bugün de Larousse, dünya çapında kıymetli bir müracaat kitabıdır, lügattir,, ansiklopedidir, külliyattır. Ve bu yazıdaki mecmuaları okumak, münakaşa etmek bir ayıp değildir.

Bilmem ne entellektüelliği..

Kahve, gazino entellektüelliği...

Nazım Hikmet gibi bir "hücre" entellektüelinin ağzına yakışan küfürlerin en hafifleridir aslında.

Eski dostluk ne oldu?

Halbuki arada bir eski dostluk vardı. Ve Türk'ün o hikmet dolu ata sözlerinden birisine göre, "eski dost, düşman olmaz"dı. Nazım Hikmet'e bunu mu hatırlattılar kimbilir? Birkaç gün sonra bu noktaya dokundu. Fakat çok katı ve ters bir şekilde. Nazım Hikmet 10.6.1935 tarihli fıkrasında diyordu ki:

"Oysa ki, dostluk şarap gibi değildir. Yıllandıkça güzelliği, tadı artmaz çok kez! Çok kez tersine olur, yılların için-

de durgun su gibi kurtlanır, yosunlanır, tortulanır. Bunun için de düşmanların büyüğü çok kez eski dosttan çıkar. Eski dost düşman olur. Hem nasıl?"

Bu açık bir düşmanlık ilânıydı. Bütün köprülerin atılışı idi. Ne var ki Peyami Safa oralı olmuyordu. Orhan Selim'i karşısına almıyordu. Esasen o günlerde Peyami Safa, bir başkasıyla, Ataç ile meşguldü. Tenkit konusunda Ataç'la polemiğe girmiş, bu münasebetle 12.6.1935 tarihli Tan'da bir fıkra yazmıştır:

Kıskançlık ilmi

Fıkranın ismi bu idi ve şöyle devam ediyordu:

Tenkit için, "kıskançlık ilmidir" diyen Brunetiere, yalnız kendi memleketinde haklı olabilirdi.

Bu sözün Türkiye'de de aynı doğrulukla tatbik edilebilmesi için şöyle düzeltilmesi lâzım gelir! Tenkit bizde sadece kıskançlıktır.

Tenkit bizde o kadar kıskançlıktır ki, hıncını alamayınca intihar etmiştir.

Kendim de içinde olduğum halde, gündelik gazetelere yazdığımız tenkit yazılarına tam tenkit sıfatını veremediğim için...

diye devam eden yazı, Ataç'ı fena halde hırpalıyordu.

Davetsiz misafir

Bu münakaşa devam ederken, Nazım Hikmet, ara yerden işe karışıverdi.

Gerçi davetli değildi. Fakat bir defa düşmanlığını ve niyetini ilân etmişti. Ve zaten nezaket kaidelerine "şapka çıkaramayacağını" daha öncede bildirmişti. Hem Peyami Safa, Jokond ile Si-YA-U için yazmış olduğu yazıda, "Ben, Nazım Hikmet'in bu sonsuz arsızlığını seviyorum" dememiş miydi? Beis yoktu. Al sana işte!.. Nazım Hikmet şunları yazdı:

Ben münekkitten yanayım.

"Yaptığı işe güvenen artist, ideolog, münekkitten çekinmez. Çekinmeyince de münekkide çatmaz. Çünkü saldırmakla korkmak, çok yerde bir tek duygunun iki ayrı görünüşünden başka bir şey değildir."

Bu satırlardan sonra işe daha vuzuh verdi:

"Şimdi bunları yazarken bizim biricik münekkit Nurullah Ataç aklıma geldi..."

....

Ben kendi payıma münekkitten yanayım.

(Orhan Selim, Tan, 17.6.1935.)

Gerçi Peyami Safa'dan yana olamazdı ama, Nazım Hikmet anlayamamıştı. Veya anlamak istememişti. Çünkü, Peyami Safa, kendi eserleri haksızlığa uğradığı için tenkit problemine eğilmiş değildi. O yazısında da hemen görülebileceği gibi kendisini de münekkitler safında kabul ediyor, âdeta bir psikolojik otokritik yapıyordu.

Bu fıkrasında Nazım Hikmet, "saldırmakla korkmak çok kere bir tek duygunun iki aykırı görünüşüdür" diyor. Birkaç seneden beri saldırmadık bir kimse bırakmayan birisi için bir intak-ı hak mı dersiniz?

Ataç kaçıyor

Nazım Hikmet, işin peşini bırakmamıştı. Halbuki Ataç, kavgayı sevmem diyerek polemik meydanını Peyami Safa'ya terkedip çekilmişti. Nazım Hikmet, onun vekâletsiz mümessili gibi bu kavgayı devam ettirmek için Tan gazetesinde 21.6.1935 tarihinde "Çizmeden Yukarı" isimli bir fıkra yazarak kavga meydanını terketmiş olan Ataç'ı desteklemek gibi garip bir teşebbüse girişti.

Anlaşıldı ki, Nazım Hikmet, ne olursa olsun bir kavga çıkarmak arzusunda idi.

Peyami Safa, ne kadar susarsa sussun, ne kadar aldırmazsa aldırmasın fikrinden vaz geçecek değildi. Hattâ bu sükûtu etrafa yanlış tefsir etmeye bile girişecekti. Eski dostluk dahil, bütün köprüleri atmış olan Nazım Hikmet'e Peyami Safa, şu yazıyı yazdı. O da isim vermemiş,

açık ipuçları bırakmaya da lüzum görmemiş ve fakat Nazım Hikmet'in ruh ve davranışının nefis bir portresini çizmişti. Fıkranın ismi, "Sürü Adamı" idi.

SÜRÜ ADAMI

Bir adam vardır ki, hiç bir düşüncesinde, hiç bir hareketinde, "kendi kendisi" olamaz. Ne düşünse, ne yapsa, ne söylese kendini değil, mensup olduğu sosyeteyi, tarikatı, muhiti ve dışardan aldığı telkinleri dile getirir.

Kendiliğinden hiç bir şey bulmamıştır. Başka birinin sisteminden aldığı fikirleri ve akideleri o sistemin sahibinden daha sofuca müdafaa eder. İradesi de böyle dışardan gelme, yanaşma, iğreti bir hareket mihrakıdır. Bilmez ki, asıl kendisi için, sonsuz imkânların, keşfedilmediği için, körleşen ve tükenen istidatların tükenmez hazinesidir. Örneğini kendinde değil, hep dışarıda aradığı için, muayyen bir fikre, bir akideye başkasının kurduğu sisteme bağlanıp kalır.

Artık ölünceye kadar hiç bir realitenin mili, onun yabancı bir telkinle perdelenmiş gözünü açamayacaktır. Hayatın her şeyi her gün değiştiği halde, o, sakallı feylesofundan yahut iktisatçı şeyhinden belleğiği, hiç değişmeyen birkaç ayet içinde kalmaya mahkûm, ilerlediğini sanarak yerinde sayacaktır.

İçinde hep sürü insiyakları teptiği için şahsiyetten mahrum, insana en uzak insandır bu. Bir ferttir, fakat şahıs değildir. Çünkü onu teşhis için kendisine bakmaya hiç lüzum kalmaksızın, çömezi olduğu ideolojinin içinde uyuştuğu telkin âleminin firmasını bilmek, onu iğnotize eden sakallının adını öğrenmek yetişir.

Bu sürü adamlarının yüz bin tanesi bir tek şahsa müsâdil değildir. Nüfusunu gerçeken artırmak isteyen bir memleket, bunların sayısını azaltmakla işe başlamalı ve ferdlerden değil, şahıslardan mürekkep bir sosyete kurmanın yoluna bakmalıdır.

(Peyami Safa, Tan, 23.6.1935)

Bu nefis yazıda Peyami Safa, şahsiyet ve ferdiyet me-

selesine dokunuyordu. Milletler şahıslardan mürekkeptir. Halk denilen yığın ise, fertlerden. Sadece yiyen, içen ve şahsiyeti olmayan fertlerden. Tarihi maddecilik ise, insanları şahıs olmaktan çıkarıyor, bir fert ve milletleri de yığın yapıyordu. Bunun içindir ki komünist terminolojisinde millet kelimesi yoktur. Halk kelimesi, halklar deyimi vardır. Böylece insanı komünizm, bir sürü adamı haline getirmiş olur. İnsan ise sürü olmaktan uzak olması lâzım gelen tek mahlûktur belki.

Aslında bu yazıda temelden ele almasına rağmen, Nazım Hikmet'i cepheden vuran yalnız onun şahsiyetini hedef tutan bir tavır yoktur. Olsa olsa bütün sürü adamlarını, yani komünistleri hedef olarak almıştı. Amma, Nazım Hikmet, hem bir sürü adamıydı, yani sürüye yapılan hücumu kendisinden ayıracak şahsiyeti yoktu, hem de komşu evine taş atıp neticeyi bekleyen sokak çapkını gibi yazılarının akislerini merakla bekliyordu.

Sürü adamı yazısını bulunca derhal kaleme sarıldı ve cevap yazdı.

Bu yazıda Peyami Safa'nın fikirlerine ve tespitlerine bir cevap yoktu, küfürden başka.

Küçük adam

Nazım Hikmet'in cevap fıkrasının ismi bu. Peyami Safa'nın yazısının hemen ertesi günü çıkıyor sıcağı sıcağına. Bu fıkra, "Bir küçük, bir küçüklüğünden ve kısırlığından muztarip adam vardır" diyor ve malûm isim vermeden veriştirmek taktikasıyla devam ediyor. Bu, bir sürü adamın cevabıdır. Görüldüğü gibi Peyami Safa, küçük adamlıkla ve kısırlıkla itham edilmektedir. Kısırlığından muztarip adam diye tarif edilmektedir.

Yüzlerce eser yazmış olan Peyami Safa'ya kısır diyebilmek için insanın fazladan bazı vasıfları olması lâzımdır. Bilhassa yüzünün derisinde.

İş çığırından çıkmak yolundaydı.

Zekeriya Sertel de başında bulunduğu gazetesi ile Nazım Hikmet'i yan ateşiyle destekliyordu. Zekeriya Sertel, Peyami Safa'yı jurnalcilikle itham ediyordu.

Bu da göstermektedir ki, Peyami Safa, kıskaca alınmak istenmektedir ve kıskacın ağzı artık tam sıkışmak kararındadır.

Peyami Safa, fikir kavgasını yapmaya her zaman hazırdır. Fakat, karşı tarafın silâhı fikir değil, küfürdür.

Peyami Safa, bir yazısıyla bunu bildirdi ve münakaşayı daha rahatlıkla tasarruf edebileceği Hafta mecmuası sütunlarına aktardı.

"Yine Zarurî Cevap" başlıklı yazıda bu hususu şöyle açıkladı:

YİNE ZARURİ CEVAP

Bizde münakaşaların kavgaya ve fikrin küfre tereddi etmesinden ne kadar tiksindiğimi, bu sütundaki son fıkralarıma kadar birçok yazılarımda belirtmekten geri kalmadım.

Fikir taarruzuyla, küfür tecavüzünü birbirinden ayırmayan ve bu tecavüz mes'uliyetini tayinden uzak duran bir akşam gazetesindeki muharrir arkadaşımız, bu nevi münakaşalara karşı haklı memnuniyetsizliğini ilân ederken, muarızların birbirini jurnal etmeğe kadar vardırdıklarını söylüyor.

Bunu söylerken farkında değil ki, jurnalcilik isnat etmek suretiyle, bizzat kendisi iyi bulmadığı küfür ve kavga hududuna çoktan girmiştir.

İşte bütün kavgalar ve münakaşalar böyle halis niyetlerle yazıya başlasa bile, kaleminden münasebetsiz bir kelime kaçıran muharrir karşısında, haklı ve meşru müdafaa ihtiyacı duyan başka bir muharririn cevabından doğar. Ben, bu sütunlarda kapalı geçen ve aynı gazetenin sayfalarında yakışıksız duran meselenin bütün safhalarını mensup olduğum bir haftalık gazetede teşrih etmek kararı ile, o akşam gazetesindeki arkadaşa da cevap vermeyeceğim.

.....

Herhalde bu mesele dibine kadar aydınlığa kavuşacağı yeri ve zamanı pek yakında bulacaktır.

(Peyami Safa, Tan, 26.6.1935)

Su yüzüne çıkan kavga

Peyami Safa, aynı gazetenin sütunlarında yapamayacağı bir polemiği kendisinin çıkarmakta olduğu bir mecmuanın sütunlarına aktarmak zorunda kalmıştı, çünkü bunalımlı, hafakanlı, iltihaplı Nazım Hikmet'in bir fikir kavgasından çok, bir sövüşmeye niyetli olduğu ve bunun Tan gazetesi bünyesindeki rahatsızlıktan Peyami'yi mesul çıkartmak istemesi ihtimali bulunduğu anlaşılmaktaydı.

Peyami Safa, bu meselenin dibine kadar aydınlığa kavuşmasından bahsetmişti ya, yazısının başlığını "Biraz Aydınlık" koydu.

Gerçekten arka arkaya yazdığı 7 yazıda, işi dibine kadar polemik tezgâhından geçirdi. Bu arada Nazım Hikmet de boş durmuyor, eş dost, arkadaş ve avenesiyle cevaplar veriyor ve hiciv yazıyordu, belki son hicvini.

Peyami Safa, ilk yazısında meseleyi olanca açıklığıyla ortaya koydu. Nazım Hikmet'le olan mazisini anlattı. Sonra, jurnalcilik meselesine dokundu. Bu dokunuş, Peyami Safa'nın roman psikolojisine bu kadar derinden vakıf olmasının meyvesi olan bir hüküm taşıyordu. Asıl Nazım Hikmet kendi kendini jurnal ediyordu. Giyimiyle, kuşamıyla, hâl tavrıyla. Çok enteresan bir tespitti bu. Şimdi okuyucuları makale ile başbaşa bırakıyorum:

BİRAZ AYDINLIK:1

Tan gazetesinin karşılıklı sütunları, Orhan Selim imzasıyle yazan Nazım Hikmet'le benim aramda kısa bir imâ harbine sahne olmuştu.

Ben, kendisine verdiğim cevapta, onu değil, herhangi bir fikre taassupla bağlanarak, şahsiyetlerini kaybeden bütün sürü adamlarını kasdettim. Ve bunların sayıları azaldıkça, bir memleketin nüfusu artabileceğini, çünkü fertlerden değil, şahıslardan mürekkep bir sosyete kurmak lâzım geldiğini yazdım.

Akşam gazetelerinden birinin baş muharriri olan arka-

daşımız, bu sözümü Jurnal telâkki etti. Fakat kendisiyle hususi konuşunca, bu zannının yanlış olduğunu, centilmence itiraf etmekten geri kalmadı ve hatta bunu gazetesinde ilâna hazır olduğunu söyledi, ben lüzum görmedim.

Çünkü bana jurnalcilik isnadının benden ziyade bu isnadın sahibini küçük düşürecek kadar abes olduğunu beni ve yazılarımı tanıyanların hepsi anlayacaklardı.

Hele mevzuu Nazım Hikmet olunca, bu isnad büsbütün abesti. Çünkü bundan yedi sene kadar evvel genç şair, Anadolu hapishanelerinden birisinde idi. Gazeteler, affedilmesi ihtimalinden bahsediyorlardı. Ben, Güzel Sanatlar Birliği Edebiyat Kısmı'nın umumî kâtibi idim. Ve Cumhuriyet gazetesinin edebiyat sayfasını idare ediyordum. Nazım'ın ismi etrafında uyanan merhamet ve sempatiyi kuvvetlendirerek affedilmesi ihtimalini çoğaltmak için Vedat Nedim'in bana verdiği bir şiirini Cumhuriyet'e koydum.

Gazete, ertesi gün bu şiirin ve altındaki imzanın kendi mesleğiyle hiç alâkası olmadığına dair hem şairi, hem de beni fena vaziyette bırakan bir izah neşretti.

Bu yüzden sahibi Avrupa'da olan gazete ile aram soğudu. Ve kısa bir müddet sonra oradan ayrıldım.

Nazım İstanbul'a gelince, onu Güzel Sanatlar Birliği'nde tertip ettiğim müsamerelerde kalabalık bir dinleyici yığınına hararetle takdim ettim.

Her defasında şiirlerini okudu ve gözlerinde zindanlardan kalan rutubet bir fikir için eziyet çeken her gencin lâyık olduğu büyük sevgiyi, alkışı ona kazandırdı.

Fakat Yakup Kadri, onun bu muvaffakiyetini küllemek için, aleyhine bir yazı neşretmekte gecikmemişti. Ben, arkasında bütün bir devlet otoritesi olan bir muharririn zindandan henüz çıkmış bir muharrire bu taarruzunu zebunküşlük saydım ve (Hareket) isminde gençlerin çıkardığı bir gazetede, hem Nazım'ı, hem neslimi müdafaa ettim.

Yakup Kadri, bizim neslin, Büyük Harpte saman ekmeği yediği için tereddi ettiğini ileri sürdü. Ben, şiddetle mukabele ettim. Gençlik harekete geldi. Avrupa gazetelerine kadar akseden (Saman Ekmeği) kavgası başladı ve NUR BABA muharririne talebe birliklerinden protestolar yağdı.

Garîptir ki, o zaman Nazım Hikmet ve mensup olduğu

polisin takibine borçlu olan bu bolşevik fantoması, gazetelerde sık sık ismi geçmezse unutulacağını bilir ve rahatsız olur.

Nazım, fikirleri için değil, kendi istediği için takip edilmiştir. Bu psikolojik nokta, eski dostumuzun ruhunda bütün ihtirasları idare eden bir tek faal merkezdir ki, şöylece bir tahliline gelecek yazımda başlamak isterim.

(Peyami Safa, Hafta, 8.7.1935)

Peyami Safa, bu yazısında jurnalcilik meselesini ele almıştı. Gerçekten jurnalcilik iddiası bir garip iddia idi. Bir defa Nazım Hikmet ve arkadaşları kendileri gibi düşünmeyenleri, emperyalizm taraftarlığıyla, faşistlikle bol bol ve nâra üstüne nâra ata ata itham ediyorlar ve efkarı umumiyeyi velveleye veriyorlardı. "Be birader sen de komünistsin" demek jurnal olabilir miydi? Eğer Orhan Selim imzasiyle yazı yazdığını ifşa ediyor deniyorsa, bu zaten bir çevrenin, hele resmî çevrelerin pekâlâ bildikleri bir hususdu. Şu anlaşılıyor ki, bu marksist yoldaşlar demek istiyorlar ki, biz önümüze geleni istediğimiz şekilde damgalayalım, üzerine istediğimiz yaftayı yapıştıralım ve illa bir başkası bize böyle bir muamele yapmaya kalkmasın, onun ki jurnalcilik olur onu bu azim suçundan dolayı teşhir ederiz, kınarız, afaroz ederiz.

İnsanın aklına, gayriihtiyarî şu söz geliyor:

Herif!
Kim etti sana bu kârı teklif?

Bunları şunun için yazıyorum. Senelerce Peyami Safa'ya karşı "herkesi itham ediyorsun" diye itiraz ettiler. Şimdi hepsinin, Peyami Safa'nın dediğinden bin beter olduğu meydana çıktı.

Hem de Nazım Hikmet'in hayranları bugün olmadık lâflarla milleti bölerek bir parçasını, bir parçasına jurnal ediyorlar. Demek ki, bu işin bir başı var: Nazım Hikmet. Bir devamı var, o da hâlâ sürüp gidiyor.

Şekspir ve Yriarte

Peyami Safa, Nazım Hikmet'in kılığı kıyafetiyle kendi kendisini jurnal ettiğini esprileştirirken çok enteresan bir teşhisin içine girdi ve Şekspir ile Yriarte'i karşı karşıya getirdi. Şekspir, "Elbise insanın ruhudur" derken, Yriarte ise "Elbise bir insan hakkında bilgi vermez" diyordu, münakaşa ilerledikçe taraflar bu noktaya tekrar gelecekler, biz de.

Bir hafta sonra

Bir hafta sonraki "Hafta" mecmuasında Peyami Safa'nın iki numaralı yazısı çıktı. Bu yazıda Nazım Hikmet'in şairliği meselesine dokunuyor, onun iddiasının aksine cıvık, hassas bir şair olduğunu iddia ediyordu. Peyami Safa'ya göre Nazım Hikmet bu hassas tarafını örtmek için efeleniyor, sertleşiyor, ağzını çarpıtıyordu. Evet Nazım Hikmet şairdi, fakat o kolay sanat taraflısıydı, çilesi yoktu ve fikri yoktu. Fikri, Karl Marks'ın bakkal kasap çıraklarına kadar herkesin öğrenebileceği miktar bir materyalizma idi. Bu yazıda Nazım Hikmet'in kılığına tekrar dokunarak Nazım'ın polisin peşine düştüğünü bir daha belirtti.

BİRAZ AYDINLIK:2

Birçokları, Nazım'ın kabiliyetini inkâr ederler. Bunlara göre Nazım'ın sesi, aşağı cinsten bir demagojinin bayram davulu, dünbelek ve zurna sesi halinde, kaba bir heyecanla ve iptidaî bir teklifle, kuru kalabalıklar arasında koparduğu gürültüden ve cayırtıdan ibarettir. Hattâ komünist gençler ve halk arasında bile onun, müşterek davayı kendi hırsı lehine istismar eden fena bir çığırtkan olduğunu söyleyenlere tesadüf ettim.

Hapishane arkadaşları arasında da onun şahsî hesapları yüzünden dertli olduklarını gizlemeyenler var.

Bunlar, Nazım Hikmet aleyhinde fazla ileri gitmiş hassasiyetlerdir. Açık söyleyeyim: Haksızdırlar.

Her köpükten balon içindeki sabun miktarını ve kalitesini inkâr etmeye kadar varan bu insanlar susuz ve sabunsuz köpük olmayacağını anlamıyorlar. Nazım'ın yazısındaki şişkinlik ve gaz dolu bir göbeğin gurultusu, onun kabiliyetsizliğinden değil, belki aslında kıt olan cevherini bir bumbar gibi şişirerek daha geniş ve okkalı bir hacimde göstermek için hava tabakaları ile doldurmak istemesindedir.

İnkâr etmesinler, Nazım'cağız şairdir. Fakat bütün materyalist iddialarının aksine gayet romantik, lirik, cıvık, hassas bir şairdir. Mısralarının dibindeki göz yaşı birikintilerini keşfetmek için su mühendisi olmak şart değildir, hemen her eserinde babayiğit rolüne çıkan bu tulûat kahramanı, kulis arasında ahlayıp, oflayan ağlamaklı ve içli bir aile çocuğu, bir ana kuzusudur.

Bütün gayreti de bu masum ve çocukça lirizmini gizlemek için yufka yüreğine sert bir materyalizm çeliği kaplamaktır. Ancak bu zırh içinde mukavemetsiz kalbini dışarının tesirlerinden korumaya çalışır.

Boş yere gizlemeye uğraştığı bu rikkati ve kadınlaşmış hassasiyeti yüzündendir ki, perişan ve deryadil hiç bir felsefî ve estetik fikir üzerinde cehde muktedir değildir.

Kolayını arar. Felsefesini, Karl Marks'ın berber ve kasap çıraklarına kadar kolayca öğretilen umumî fikirlerinden, estetiğini ve nazmının artık her yerde, Rusya'da bile modadan düşmüş üslûbunu ve şeklini Maikovsky isminde bir Rus şairinden olduğu gibi almıştır.

Bizim Nazım, kolay fikir, kolay sanat, kolay şöhret avındadır. Kolay fikir o kadar kolay ki birkaç cümleye sığdırılabilir. İnsanlığın tarihi istihsal tarihidir. Faktör, sadece ekonomiktir. Müstahsil ve müstehlik arasındaki münasebetin ıslahı, mülkiyetin ortadan kaldırılmasına bakar. Proleterya esirdir. Ona hürriyet vermeyen burjuva cemiyeti için helâk olmak mukadderdir. Kadın da esirdir ve cemiyetin iktisadî bünyesi değişmeden kurtulamaz. Mücerret sıfat ve estetik yoktur. İsterseniz şair diye bir adam da yoktur. Orak çekiç markalı kalemini mazlum sınıf lehine kullanan ve düz lâkırdılar yazan bir kavga adamı vardır. İşte

o kadar. Arkasından da (Hey, bana bak, ulan, avanak, dangalak, salak, tombalak) gibi bir kaç sesli kafiye ve teşbih ve imza...

İşte kolay sanat. O kadar kolay ki, Nazım taklit ettiği Rus şairinden hiç de aşağı kalmadığı gibi, Nazım'ın Türkiye'deki mukalitleri, bazan onu çok geçecek kadar bu şişirme sanatta muvaffak oldular.

Bir aralık yedi buçuk kuruşluk şiir kitabı piyasasını kaplayan bu edebiyat o kadar yayılmış ve orta mektep talebeleri arasında Nazım'ı aratmayan öyle istidatlar çıkarmıştı ki, işin kolaylığı derhal kıymetini düşürdü. Bugün o nevideri manzum lâkırdılara adetâ hiç tesadüf etmez olduk. Mukallitleri bile, Nazım'a acıdılar ve bu kolaylığı yalnız ona bırakarak sustular.

Avrupa'da komünist şair ve romancı artık bugün yatağını değiştirecek tarzda istihaleye başlamış olan Marksizm'e şahsiyetlerinden pek çok şeyler ilâve etmiş adamlardır.

Hepsi bu akideye yeni bir anlayış ve yeni bir tefsir imkânı getirmişlerdir.

Bizde bile bir Kerim Sadi, Nazım'dan çok daha mükemmel bir tarzda apoloji yapıyor ve yeryüzünün her tarafında iflâs etmiş çifte nâralı beyanname edebiyatına yanaşmıyor. Fakat bunu yapmak için biraz kültür, biraz etüd, yani fikrin seyrini takip ve tetkik sebatı lâzımdır ki, bizim şairin aradığı kolaylıktan uzak, ezici, üzücü, beyin patlatıcı nenedir o....

Bize öyle şey yaramaz anam babam. İlim, milim, kültür, mültür, etüd, metüd vız gelir bize, vız...

Gönlümüzde hız, elimizde çuvaldız. Atlarız, ufuklardan ufuklara. Ey yüzü kara, maskara, çekicimin şimşeğinde olacaksın ıskara.

Ve kolay şöhret. O kadar kolay ki, yazıda basit fikirleri konkretize eden teşbihleri arayarak cümlenin sentaks bünyesini alt üst edip, kelimelere takla attırarak eşeğe ters binmek gibi aykırılıkları yenilik yerine yutturarak elde edilebilir.

Bizim yokuşta bu usule başvurarak bir müddet kendinden bahsettirmiş ve unutulmuş pek çok isim sayabilirim. Fakat Nazım, bunun da kâfi olmadığını bilir ve geçen ya-

zında belirttiğim gibi kafasında işçi kasketi ve sırtında ot ceketiyle kendini yakalatmak için polisin peşine düşer. Türkiye'de komünizme ait her şey söylenebilir. Bunun misali yüz paralıktan yüz kuruşluğa kadar Marksizme ait birçok eserlerin neşredilmekte olmasıdır.

Ulus matbaasının bile böyle neşriyatı var. Nazım'ın yakalanması, polis müdürlüğünü, kitaplarının ilânat acentesi olarak kullanmak istemesindendir. Çünkü Nazım, su katılmamış burjuvadır. Ve en sahte tarafı, komünist tarafıdır. Bunu da gelecek yazımda ve kolayca göstereceğim.

(Peyami Safa, 15.7.1935)

Fıkra ağır, teşbihler canlıydı "Eşeğe ters binme gibi aykırılıkları yenilik saymak" gibi; Polis Müdürlüğünü, kitaplarının ilânat acentesi olarak kullanmak gibi cuk oturmuş tespitler yıkıcıydı. Nitekim bir müddettir susan sanki o ilk sataşmaları, kuyruk atmaları yapan kendisi değilmiş gibi sesini çıkarmayan Nazım Hikmet, harekete geçti.

Yedi Gün'deki Yaver

O zaman Hafta mecmuasının karşısında ve onun rakibi olarak çıkan bir başka mecmua vardı. Sedat Simavi'nin Yedi Gün'ü. Yedi Gün'de de bir Naci Sadullah vardı. Nazım ağabeyinin emrinde hazır kalem bekliyordu.

Şöyle bir tertip yaptılar. Güya Nazım Hikmet cevap vermek tenezzülünde dahi değilmiş de, Naci Sadullah onunla bir röportaj yapmaya karar vermiş de Nazım Hikmet bu vesileyle fikirlerini açmış. Bir sürü miş, mış ve o kadar sunî bir tertip ki, Nazım Hikmet, sözlerinin başında, "Kendisinden üçüncü şahıs olarak bahsetmesi şartıyla, böyle bir röportaja cevap verebileceğini bildiriyor." Ve güya bu büyük röportajı kaçırmamak için, Naci Sadullah onu haklı bulup bu şartı da kabul ediyor.

Mecmua olarak Yedi Gün'ün de işine geliyor bu. Zira, Hafta mecmuasının karşısında Yedi Gün'ün tek eksiği Peyami gibi bir başmuharriri ve dolayısiyle polemik ve gazetecilik mihrakının bulunmayışıydı.

Bu münakaşa ile hiç olmazsa bir polemiğin rüzgârına

Yedi Gün de girmiş olacaktı.

Nazım'la konuştum

Şair Nazım Hikmet'in bilinen başlıca hususiyetlerinden birisi de fikir kavgalarındaki hudutsuz cesaretidir.

Fakat buna rağmen, Peyami'nin kendisine son yaptığı savletten sonra, kavgacı şairin gür sesini hâlâ duymadık.

Fikir sahnesinin meraklı seyircileri onun sükûtuna ya muhâl, ya saçma mânalar verdiler veya mâna vermekte izharı acz ettiler.

Bu tezadın uyandırdığı yenilmez meraktırki bende şairi dinlemek isteğini uyandırdı.

O'nunla karşılaşınca aklıma gelen tek ihtimali tahminde ne dereceye kadar isabet gösterebildiğimi anlamak istedim ve Peyami'nin kendisine hücum eden satırlarını okuyup okumadığını sordum. Onun verdiği cevap zannımı tekzipetti.

Zira Nazım:

-Şu, dedi, küçük sermayedarlarından bulunduğu mecmuada çıkan yazısından bahsediyorsan gördüm ve okudum.

Ve kendisine çok yaraşan o şeytanî istihzasıyla ilâve etti:

-O yazı çok dikkate değer bir vesikadır. Fakat şahsımın da mevzubahs edildiği bu vesikaya şahsen cevap vermeyi aklımdan bile geçirmedim. Çünkü bu bir müdafaa olurdu. Halbuki bir insanın Peyami'den korunmaya lüzum göstermesi tuhaf kaçar.

Eğer mutlaka bir şeyler söylememi istiyorsan, bu vesika ve onun muharriri etrafında konuşuruz. Fakat bir şartla: Kendimden ancak bir üçüncü şahıs gibi söz açacağım ve bu bahsi objektif bir tetkik mevzuu olarak ele alacağım.

Haklı şartını kabulüm üzerine söze başlayan muhatabım dedi ki:

"Peyami, sosyal bakımdan şayanı dikkat ve arsı ulusal bir tiptir. Çünkü onun sürülerle benzerine, sadece Türki-

ye'de değil, birçok büyük Avrupa şehirlerinde de rastlanır. Ve onlar, yani Peyami ve benzerleri, sosyal temelleri çürümüş bir cins küçük burjuva münevverliğinin marka malı olmuş öyle nümuneleridir ki ideoloji bakımından karanlık bir çıkmaz içinde çırpınır dururlar.

Tabii bunları Peyami'yi şahsen tahkir etmek için söylemediğimi anlarsın. Bir doktorun bir hasta için veremdir demesi, nasıl onu tahkir sayılmazsa, Peyami'nin bu sosyal hüviyetini anlatmak da öylece hakaret ve küfür değildir.

Hem Peyami'nin teşhisinde ileri sürdüğüm bu iddiayı ispat için şu son vesikayı bir kerre gözden geçirmek kâfidir. Çünkü o yazıda marka malı olmuş küçük burjuva münevverliğinin, karakteri ve düşünüş hususiyetleri gün gibi meydana çıkmaktadır.

Şairden bu hususiyetleri anlatmasını istedim, cevap verdi:

-İlme dayanan herhangi bir sosyoloji kitabı bize der ki:

"Müteredditi küçük burjuva münevverliğinin ve en dikkate değer hususiyetlerinden birisi, nazariyede dehşetli reybî ve septik görünmeleridir. Fakat bunlar hayatta nazariyedeki reybîliklerine rağmen maddî çıkarları mevzubahs olunca çok pratiktirler ve böylelikle de yaşayışlarında hayli derin tezatlara düşerler."

İşte o söylediğim yazıda, bu karakter hususiyetlerinin birçok misallerini bulabilirsin. Mesela tetkik ettiğimiz bu tip diyor ki:

"Ben herhangi bir fikre taassupla bağlanarak şahsiyetlerini kaybeden bütün sürü adamlarını kasdettim."

O, bu satırlarıyla da, nazari septikliğini bir defa daha ortaya atmış oluyor: Ala, güzel...Ancak diğer taraftan biz biliyoruz ki, herhangi bir fikre taassupla bağlanmanın, insanı bir sürü adamı haline soktuğunu söyleyen bu tip, meselâ masonluk fikrine ve idealine kör bir taassupla ve müthiş bir imanla bağlanmıştı ve bu bağlanışta o kadar ileri varmıştı ki, bir mason locasına girebilmek için üç defa eşik aşındırıp, üç defa reddedilmeyi bile göze almıştı. Ana akideleri malûm, hudutları çizilmiş, nizamnamesi mazbut ve matbu olan Maşrıkı Azam ideolojisine bu kadar taassupla bağlanmak, onun âzası olmak idealini bu derece benimse-

mek, sürüye istida verip, sürü adamı olmak istemek değildir de nedir? Ve şimdi soranım sana, bu tipin nazariyesiyle pratikliği, yani düşüncesiyle hareketi arasındaki tezat; masonluktan bir maddî çıkar ummasından başka neye atfedilebilir ki?

Sonra aynı satırlarında, dikkate değer bir başka nokta da var. Tetkik ettiğimiz bu tip "herhangi bir fikre bağlanmak" demiyor, ortaya taassup kelimesini de sokuyor ve "herhangi bir fikre taassupla bağlanmak" diyor. Böylelikle de pratik dehasını göstermiş oluyor.

Nazım, sözüne biraz fasıla verdikten sonra, devam etti:

-Şu müteredddi küçük burjuva münevverlerinin karakter hususiyetleri saymakla tükenir soyundan değildir, meselâ, aklıma gelen bir ikinci ve birinciden mühimmini söyliyeyim.

Onlar şöhret ihtiraslarını ve maddî refahlarını doyurmak uğrunda en aşağılık vasıtalara başvurmaktan çekinmezler.

Nitekim tetkik ettiğimiz bu tip, aynı vesikada bize bunun misalini veriyor.

-Nasıl?

-Bugün yanında çalıştığı bir başmuharrirden sitayişle bahsediyor. Fakat az aşağıda aynı muharririn mazisini, onun vaktiyle çıkardığı mecmua için şu satırları yazarak jurnal ediyor:

"Resimli Ay, putları yıkıyoruz, serisi altında, nasyonalistlere taarruza başladı"

Eğer köse dinlemiş bir adam olmasaydım, onun jurnalciliğini, aynı yazı içinde bana ait olan bazı satırlarla da ispat ederdim. Fakat ben, onun, fazla delile ihtiyaç göstermeyecek kadar malûm olan bu tabiatını, bilmem kaçıncı defa ispatı lüzumsuz sayıyorum ve bu itibarla bizim küçük burjuvanın bir başka hususiyetine geçmeyi tercih ediyorum.

Nazım, göz gezdirdiği mecmuayı önüme uzattı.

-Gene aynı yazıda düştüğü tezat çeşitlerini anlamak için evvela şu cümleye bak! Bunda diyor ki:

"Nazım şiirlerini okudu. Ve gözlerinde zindandan kalan rutubet, bir fikir için, eziyet çeken her gencin lâyık olduğu,

büyük sevgiyi, alkışı ona kazandırdı."

Şimdi bir de yirmi satır aşağıda yazdığı şu cümleye bak:

"Nazım, fikirleri için değil, kendi istediği için takip edilmiştir."

Beğendin mi? Bir cümleye göre Nazım Hikmet, bir fikir için eziyet çekmiştir. Öteki cümleye göre ise, bir fikir için eziyet çekmemiş, eziyet çekmek için bir fikir sahibi olmuştur.

Böyle perhiz, böyle lahana turşusu görmüşlüğün var mıydı?"

Bu sualin veremeyeceğim cevabından kaçınmanın yolunu, bahsi değiştirmekte buldum ve sordum:

-Peyami'nin iddialarına nazaran, sen gazetelerde sık sık ismin geçmezse unutulmaktan korkar ve rahatsız olurmuşsun?

Nazım Hikmet, gülerek cevap verdi:

-Tetkik ettiğimiz tipin hususiyetlerinden biri de, kendi zaaflarını başkalarında görmek isteyişidir. Bu, tıpkı, bir esrarkeşin, etrafındaki ayıkları da kendi halinde görmeye çalışarak teselli bulmaya çabalayışına benzer. Eğer Peyami, bu ithamıyla sadece kendi zaafını başkalarında da görmekle teselli bulmaya çalışsaydı, ben cevap olarak:

-Eğer Nazım Hikmet, Peyami'nin iddia ettiği gibi unutulmaktan korkan bir şöhret hastası olsaydı, bir müstear adla mütevazi bir geçim teminini tercih etmez, adını Peyami Safa kadar iptizale uğratırdı, der ve geçerdim.

Fakat o, Nazım Hikmet için yazdığı bu satırları, Nazım Hikmet'in gölgesi olan Orhan Selim'in bundan üç hafta evvel bir gazetede, Peyami Safa'ya koyduğu teşhisten çalıyor. Çünkü tetkik ettiğimiz bu tip, fikrî ve maddi sahadaki kendi küçük mülkiyetine dört elle sarılır. Fakat başkalarının fikirlerini Cingöz Recai taktikasıyla çalıp çırpmaktan çekinmez.

Nazım Hikmet, sigarasını ateşledikten sonra, tıpkı muhatabının çok yanlış bir zannını tashihe lüzum görer kimselerin edası ile ilâve etti:

-Fakat sanma ki deminden beri nefes tütekitişimin sebebi, Peyami, bu söylediklerimi anlar diyedir. O, Babıâl

caddesinde çok başka usullerle had bilmeye alıştırılmıştır. Ne yapalım ki o caddenin usulleri fazla iptidaîdir. Bunun içindir ki, ben de yakında onunla alıştığı, anladığı usul dâiresinde bir iki laf edeceğim.

Fakat, bu lâflarımın içinde onun gibi "Çürük mintan", "Vardakosta", "Aslan", "Çarpık bacak" kabilinden âlimane kelâmlar edecek değilim.

Ayrılmaya hazırlanırken,

-Sen, dedi, bana çok sordun ve ben sana çok söyledim. Biraz da ben soray ım sen söyle bakalım:

-Dünyanın hangi yerinde ve hangi polisi insanı, kasketi, ceketi, göğsü, pantalonu ve bacakları için takip eder?

Peyami'nin yine aynı yazı içinde bu garabeti de sığdırabileceğini ummadığım için bu sorguya mâna veremedim. Fakat Nazım Hikmet, mecmuayı önüme sürerek güldü:

-Bu tetkik ettiğimiz tip, yine aynı yazısında diyor ki:

"Polisin Nazım'ı takip etmiş olduğu malûmdur. Fakat kasketini, ceketini, göğsünü ve pantolonunu, çarpık omuzlarını ayrık bacaklarını kendi aleyhine birer jurnal olarak kullanmak isteyen Nazım da "illa" beni yakalayacaksın diye polisin peşine düşmüştür.

Bu garip kelâmı her şeyden önce sade kılığıyla tekzip eden şair, hayrete açılan gözlerimi bularak:

-Ya buna ne dersin azizim?

Ayrılmadan önce buna cevap olarak aklıma gelen bir olmuş hikâyeciği anlatmaktan kendimi alamadım.

Ahmet Haşim'e sormuşlar: Bir adam yedi katlı bir apartmanın damından düşer de ölmezse ne dersiniz? Cevap vermiş: "Tesadüf; derim."

Yine sormuşlar, "Ya aynı hâl ikinci defa tekerrür ederse ne dersiniz?" Haşim cevap vermiş: "Tesadüf derim." Fakat berikiler, aynı suali, aynı şekilde üçüncü defa tekrarlayınca çileden çıkan Haşim, dayanamamış ve cevap vermiş:

-Artık oradan yuvarlanmak, o adamda itiyat hâline gelmiştir derim.

Bu hikâyeyi tamamladıktan sonra, gülerek ilâve ettim:

-Ben de artık Peyami Safa'da çam devirmek itiyat haline gelmiştir derim azizim.

(Naci Sadullah, Yedi Gün, 17 Temmuz 1935)

Zarlar atılmıştır

Artık zarlar atılmıştı. Burada sorulabilir: İlk imâ hücumlarını yapmış olmasına rağmen, Nazım Hikmet, acaba niçin sustu ve ancak Peyami Safa'nın ikinci hücumunu bekledi ve cevap verdi? Bu sualin açık bir cevabı yok bizim için. Bunu, Naci Sadullah da izah edememiştir. Ona göre Nazım, Peyami'nin yazısını okumamıştır belki. Fakat Nazım, bu ihtimali tekzip etmiş ve yazıyı okuduğunu söylemiştir.

Yakup Kadri'nin kendisine karşı kullandığı taktiği, bu sefer Peyami Safa'ya karşı kullanan Nazım Hikmet, bu makale demecinde, Peyami Safa'nın kendisine tatbik etmiş olduğu bir diğer metodu da benimsemiştir: Tezatları ortaya koyma metodu. Peyami Safa, O'nun realist değil, idealist, nikbin değil, bedbin olduğunu, materyalistlik iddiası hilafına cıvık bir şair olduğunu mu yazdı, ona "Bolşevik Fantoması"mı dedi, Nazım da Peyami Safa'ya "müteredddi burjuva münevveri'" dedi ve onun çok "reybî", yani öyle marksizm vesaire gibi, sabit, sistemlere hemence bağlanmayacak kadar tenkidî şüpheci olduğunu iddia etmesine rağmen, şahsi menfati söz konusu olunca, masonluğa bile iman getireceğinden bahsetti ve aynı yazıdaki tezatlarından birisi olarak bir yerde yanında çalıştığı ve methettiği Zekeriya Sertel'den bir başka yerde jurnal ederek bahsettiğini ileri sürdü.

Nazım Hikmet'in bu "Makale demecinde" çok ümit bağladığı birşey vardı. O da tavrıydı: "Nazım Hikmet'in bu meselede takınmağa çalıştığı tavır. Bu tavır, bir münakaşaya girmek değil, bir etüde başlamak tavrı idi. Etüdün mevzuu Peyami Safa idi ve Peyami Safa arsıulusal bir tipti ve Nazım Hikmet, bu tipi "bilimsel" bir yoldan izah ediyordu. Gayesi "bilimseldi", bu bakımdan bu makale demecinde katiyen şahsiyat yapmayacaktı, o kadar ki "kendisinden bile üçüncü şahıs olarak" bahsedecek ve katiyyyen "ben" demeyecekti.

Ne var ki, bu tavır sahteydi Nazım'ın ilim dediği, sosyoloji dediği, Marksizm propaganda broşürlerindeki "komünistçe" idi.

Peyami Safa, bunu bir kelimeyle Nazım Hikmet'in suratına iade etti:

"Hiçbir bir sosyoloji kitabı bu herzeyi yumurtlamaz."

Ve altında ilâve etti: "Lüzum görürseniz sosyoloji kitaplarınıza bir bakınız."

Bulunamayan sosyoloji kitabı

Gerçekten bu bir herze idi. Amma bu herzeler de komünizm nazariyesinde bir kıymeti haizdiler ve ancak orada geçerli idiler. Nitekim telefonu bir Rus'un icad ettiği hakkındaki "herze iddia" da ancak Nazım'ın iddiasına benzer bir iddia idi ve Rusya'da resmen bir "bilimsel gerçek" olarak yayılabiliyordu.

Ne varki burası Rusya değildi ve Nazım Hikmet'in iddia ettiği tarifi içine alan "herhangi bir sosyoloji kitabı" bütün aramalara rağmen bulunamadı.

Zaten mühim olan, âlim olmak değil, âlim gibi konuşabilmek, o poza bürünebilmekti. Nazım da, birden bire bir sosyoloji âlimi olmuş, çıkmıştı, daha doğrusu bir an o poza bürünebilmişti. amma Muhsin'in intihalini kusturan Peyami Safa, Nazım Hikmet'in bu sahte bilimselliğine müsaade eder mi? Nitekim etmedi.

Kelimeler, kelimeler

Nazım Hikmet, Yakup Kadri'ye ne demişti?

"Şapka çıkarmam senin kullandığın dile,
Asaletin düşmanıyım kelimelerde bile."

Bu hızla Nazım Hikmet'in birçok eserlerinde yerli yersiz âmiyane ve seviyesiz lâflar ve kelimeler kullandığını biliyoruz. Ayrıca onun bu tarafını Peyami Safa'nın Jokond ile Si-Ya-U için yazdığı yazıda tenkid ettiğini de görmüştük. Bu eserde Nazım Hikmet, Jokond'un o efsanevi tebessümünü anlatmak için, "Pişmiş bir domuz kellesi gi-

bi" tabirini kullanıyordu. Aslında, asalete kelimelerde bile düşman olan bir galiz ruhun sanat anlayışı böyle bir davranışa uygun düşmektedir denilebilirdi. Fakat Bolşevik Fantoması ne hikmetse bundan alınmış ve makalemecin sonunda, Peyami Safa'ya onun anladığı lisanda bir cevap vereceğini, fakat o cevapta Peyami Safa gibi "çürük mintan", "çarpık bacak", "aslan" v.s. gibi tabirler kullanmayacağını itina ile belirtmiştir. Peyami Safa'nın tenkitleri, acaba bu asalet düşmanını kelimelerde bile asalete düşmanlık edip kaba laflar kullanmaktan vaz mı geçirdi. İlerde göreceğiz.

Ve yine kılık kıyafet

Ayrıca bu çok itinalı röportajda dikkati çeken bir başka husus da Nazım Hikmet'in fotoğraflarıdır. Cidden bu fotoğraflarda Nazım hikmet'in sadeleştirilmeye çalışılmış itinalı, hatta şık bir kılıkta olduğu görülür. Nazım Hikmet'in artistvari bir resmini koymayı da Peyami Safa'nın "yaver" dediği Naci Sadullah ihmal etmemiştir.

Şekspir ile Yriarte'nin, Nazım'ın kılığı bahsinde karşı karşıya geldiğini daha önce yazmıştık. Gerçekten Nazım'ın hiç de kendisine uymayan işçi kasketi, işçi elbisesi, eğer onun ruhunu aksettiriyorsa, şimdi giydiği bu burjuva elbisesi neyini aksettiriyor?

Veya Yriarte haklıdır, elbise hiç bir şey göstermemektedir. Amma öyle değil, Nazım Hikmet, Yriarte ile aynı kanaatte değildir, bakın bunu bir şiirinde nasıl anlatmıştı:

bana gelince
Ben ki, herhangi bir proleter şairiyim
Marksisto-Leninisto şuur
30 kilo kemik,
7 litre kan
bir iki kilometre kadar
damar,
adale, et,sinir ve deriyim.
Ne kafanın dışındaki kasket

içindekine delalet
eder,
ne de biricik fötrüm beni
geçmekte olan geçmişe alet
eder...
Buna rağmen,
ben:
haftada altı gün kaskettiysem eğer
haftada bir gün
sevgilimle seyrana giderken
biricik fötrümü
tertemiz
giymek içindir bu...
Fakat
neden benim iki fötrüm yok?
Ne dersin üstad?
Tenbel miyim?
Hayır!...
Günde 12 saat
sayfa bağlamak,
ayakta
dikilip
anası ağlamak
sapına kadar çalışmaktayım...
Kapkara cahil miyiz?
Hayır!
Meselâ:
"Sat-sin" bey kadar cahilü cühelâ
olmasam gerek
Budala mıyım?
Eh
pek
değil...
Belki biraz derbederim...
Lâkin hep

asıl sebep:
Proleterim
be birader
Proleter.

Görülüyor ki, Nazım Hikmet'in giyinişi kasıtlıdır. Kendisinin Proleter olduğunu herkes görsün, anlasın diye böyle giyinmektedir ve Yriarte'yi değil, Şekspir'i haklı çıkarmak sevdasındadır.

Peki, bu satırları yazan adam nasıl sorabiliyor:

-Polis hangi insanı kılığı kıyafeti için takip eder, diye? Kafasının içindekini ifade etmese bile, sırf proleterya ihtilâlinin propagandasını yapmak için kasket giyen "Bolşevik hippisini, Bolşevik şairini" polis elbet takip eder; nitekim bunu Peyami Safa da yazdı.

BİRAZ AYDINLIK:3

Bu yazımda Nazım'ın burjuva ve yalancı bolşevik tarafını göstereceğimi geçen hafta vaadetmiştim. Fakat, ondan evvel büyücek bir parantez açmaya mecburum. Çünkü Nazım Hikmet, sık sık düşüp kalktığı genç bir gazeteci ile bir olmuş, haftalık mecmualardan birinde bana bilvasıta cevap verir gibi dosdoğru tarizlerde bulunmuş. Onun söz meydanına bir yaverle gelmesini çok görmüyorum. Ve yazının mevzuunu gelecek haftaya bırakarak söylediklerine cevap veriyorum.

Çömezi, güya bilmiyormuş gibi yapıp, benim yazılarımı okuyup okumadığını kendisine sorunca Nazım diyorki:

-Şu küçük sermayedarların çıkardığı mecmuada çıkan yazısından bahsedyorsun, gördüm ve okudum.

Nazım'ın (Şu küçük sermayedarların çıkardığı) kaydını ilâve etmesinden maksadı, iki taraflıdır. Evvelâ büyük sermayeye saygı besleyen okuyucuya, (Aldırmayınız, onun mecmuası küçük sermayelidir) demek suretiyle, tam bir burjuva hilesi yaparak, bu mecmuayı itibardan düşürmek ve yazısını koyan öteki mecmuaya dalkavukluk etmek. Sonra da bolşevik dadaşlara dönerek, (İşte kafası ezilecek

milliyetperver Türklerden biri de budur. Küçük bir sermayesi var, işçiyi istismar ediyor) deyip, zavallıcıkların kinini aleyhime tahrik etmek.

Yoksa kendi mecmuası demek dururken, (Şu küçük sermayedarların çıkardığı) kaydını ilâveye lüzum yoktu. Maksat, benim küçük burjuva olduğumu ilân ederek, büyük burjuvalar nezdinde küçüklüğümü, işçi nezdinde de patronluğumu göze batırmak.

Halbuki bu mecmuanın sermayesi, Türkiye'de çıkan bütün mecmuaların ayrı ayrı muhtaç oldukları sermayeden az değildir. Aboneler korkmasın. Uzun müddetten beri neşriyatına fasılasız devam ettiği gibi, gene de edecektir. Nazım Hikmet yoldaşın fitne fücuruna bakmayın.

İşin küçük burjuvalık tarafına gelince, şunu haber vereyim ki Nazım Hikmet de 2-3 sene evvel bizim mecmua biçiminde, kapağı boydan boya iki renkli resimle süslü bir sinema mecmuasının hem de yüzde yüz sahibi idi.

İlk zamanlar bir mecmua patronu olarak 5-10 kuruş da kazandı. Fakat, okuyucuları arasında bir müsabaka açarak Holivud'a artist göndermek gibi palavralı iddialara girişti. Kimbilir kaç zavallı işçiyi ümitlendirerek aldattı. Ve mecmuasının her tarafına akseden bu palavracılık ruhu, okuyucular tarafından sezilmiş olacak ki, sinema mecmuasının satışı düştü ve nihayet sonu geldi: İFLAS.

Şimdi bu top atan müflis küçük burjuva, kalkmış beni müştereddi küçük burjuva olmakla itham ediyor. Bunu ispat için diyor ki, (Aynen alıyorum):

"İlme dayanan herhangi bir sosyoloji kitabı bize der ki, müştereddi küçük burjuva münevverliğinin en dikkate değer hususiyetlerinden birisi, nazariyede dehşetli reybî ve septik görünmeleridir. Fakat bunlar hayatta nazarilikteki reybiliklerine rağmen, maddî çıkarları bahis mevzuu olunca, çok pratiktirler ve böylelikle de yaşayışlarında hayli derin tezada düşerler."

Bilenler bilir ki, hiç bir sosyoloji, bu herzeyi yumurtlamaz. Hiç bir objektif ilim kitabı, bu kaldırım politikacısı ağzını kullanmaz. İlim namına savrulan bu palavra, âdi propaganda kitaplarında bile yer bulmaz olmuştur. İşte cümlesini önünüze koyuyorum. Lüzum görürseniz sosyoloji kitaplarına bir daha bakınız.

Hakikat şudur ki, bir zamanlar bolşevik Rusya'da komünist olmayan herkese müştereddi burjuva, pis burjuva diye hücum etmek âdet olmuştu. Burjuva kelimesi, hakaret yerine kullanılıyordu. Her hünerini başkasından alan Nazım da, hususi sohbetlerinde biraz kızdı mı, (Müştereddi burjuva) der çıkardı. Başka sözü yoktu. Farkında değil ki, bolşevik Rusya'da bile bu tarz hücum, artık ayıp sayılıyor. Sovyet ihtilâlinin burjuva medeniyetine neler borçlu olduğunu ve müştereddi burjuva ithamının manâsızlığını anlatmak için orada inkılâp şefleri tarafından kitaplar yazılmıştır.

Buna rağmen bizde bütün komünist muharrirler, Türk münevverlerini (küçük burjuva) olmakla itham ederler. Ve Marksist fikir aleminde çoktan bayatlayan bu isnadın hiç bir haysiyeti kalmadığını bilmezler. Fakat, hele bir bakalım ben neden bir müştereddi küçük burjuva imişim:

-(O bu satırlarıyla da nazarî septikliğini bir defa daha ortaya atmış oluyor. Alâ, güzel. Ancak diğer taraftan biz biliyoruz ki, herhangi bir fikre taassupla bağlanmanın, insanı bir sürü adamı haline soktuğunu söyleyen bu tip, meselâ masonluk fikrine ve idealine kör bir taassup ve müthiş bir imanla bağlanmıştır. Ve bu bağlanışta o kadar ileri varmıştır ki, bir mason locasına girebilmek için üç defa eşik aşındırıp, üç defa reddedilmeyi göze almıştır. Ana akideleri malum, hudutları çizilmiş, nizamnamesi mazbut olan maşrıkı azam ideolojisine bu kadar taassupla bağlanmak, onun azası olmak ideallini bu derece benimsemek, sürüye istida verip sürü adamı olmak istemek demek değildir de nedir?)

Bundan 9 sene kadar evvel, yani ilk gençliğimde, akrabam ve dostlarım arasında bulunan bazı masonların ısrarı üzerine mason olmayı düşünmemiş değilim. Bilhassa ahlâkî prensipleri beni biraz cezbeder gibi olmuştu. Fakat masonlar benimle resmi temasa girerek (tabiat, ahlâk, yaradılış) hakkında fikirlerimi sormaya karar verince, zannederim ki verdiğim cevapla onların akideleri arasında bir fark zuhur etti ve bende mason olmak kabiliyeti görmemiş olacaklar ki, müracaatıma cevap vermediler.

Üç defa eşik aşındırarak, üç defa reddedildiğim yalandır.

Masonlarla aramda geçen bu macerayı birkaç sene evvel Son Posta gazetesinde açıkça yazmıştım. Gizlisi, kapaklısı yoktur. Masonların akîdeleri ile benim fikirlerim arasında uygunluk olamayacağını, ben vaktiyle anladım ve bu noktada hiç ısrar etmedim. Mason akîdelerini müdafaa eden bir tek satır yazım yoktur. Bilâkis masonluğun bazı taraflarını hicveder yazılar neşretmekten de çekinmedim.

Velevki 10 sene evvel ilk gençliğimde mason olup da sonra vaziyeti öğrenince ayrılsaydım ne lazım gelirdi? Her insan gençlik fikirlerini değiştirerek kemal çağına girer. Nitekim Nazım Hikmet benim mason olmayı düşündüğüm zamandan 1-2 sene önce koyu nasyonalistti. Bugün komünist olmak iddiasındadır. Ben, ilk gençlik fikirlerini değiştirdiği için, ona târiz etmek küçüklüğüne düşmedim.

Fakat buraya kadar bir şey değil. Nazım, delillerinin boşluğunu ve kifayetsizliğini farkederek namusa bombardıman etmeye karar vermiştir. Ve şunları söylüyor:

-Şu müteredddi küçük burjuva münevverlerinin karakter hususiyetleri saymakla tükenir soydan değildir. Mesela, aklıma geliveren bir ikinci ve birinciden mühimmini söyliyeyim:

(Onlar şöhret ihtiraslarını ve maddi refahlarını doyurmak için en aşağılık vasıtalara başvurmaktan çekinmezler.)

Manâsı açık. Ben, şöhret için ve refah için yani belki de lüks otomobiller satın almak için hırsızlık, dolandırıcılık siyasi entrikacılık... ilâh....yapmış müteredddi bir küçük burjuvayım.

Ben ki 18 seneden beri bir hafta bile tatil yapmadan, yalnız kalemiyle hayatını kazanmış bir muharririm. Cebime devlet kasasından ve teşkilâtından gayrı meşru değil, meşru olarak bile tek bir kuruş girmemiştir.

İsmail Safa'nın sürgünde öldüğü zamandan, yani iki yaşımdan son zamanlara kadar, necip, çünkü minnetsiz, fakat sırasına göre korkunç bir zaruret içinde büyüdüm. Gene de kalemimden başka hiç bir şeye ve hiç bir kimseye müracaat etmedim.

İşte Türkiye'nin en alnı açık evlâdından birine, boyu sı-

rik gibi olıncaya kadar aile kucağında dandini bebek gibi hoplatıla hoplatıla büyütülen bu paşa torunu, bu bolşevik züppesi, kellesine yalancı bir amele kasketi taklidi oturtarak siyasi namussuzluk isnadına kalkıyor. Delil nedir? Bakınız:

"-Nitekim, tetkik ettiğimiz bu tip aynı vesika da, bize bunun misalini de veriyor. Bugün, yanında çalıştığı bir başmuharrirden sitayişle bahsediyor, fakat az aşağıda aynı muharririn mazisini, onun vaktiyle çıkardığı mecmua için şu satırları yazarak jurnal ediyor.

(Resimli Ay, Putları Yıkıyoruz serisi altında, nasyonalistlere taaruza başladı)."

O çirkin ithamdan sonra delil gene jurnalcilik meselesi.

Ben bu isnada, geçen gün bir kere de Son Posta başmuharriri tarafından uğramıştım. Kendisine dedim ki:

-Ben komünistim diyen bir adamın komünist olduğunu söylemek jurnal değildir. Jurnal, gizli bir şeyi, mesela beyanname basan bir matbaayı haber vererek yapılır. Yahut da herkesin dikkat etmediği bir nokta üzerine hükümetin alâkası celbedilir.

*Son Posta başmuharriri, * bu sözlerimi kabul etti ve gazetesinde hem alenen, hem de hararetli bir tarziye yazdı. İşte, Nazım'ın Resimli Ay sahibi dediği zat, bana tarziye vermiş olan aynı adamdır. Biri hakikati anladığını insanca ve münevverlere yakışan nezaketle itiraf ederken öteki namusuma saldırmak için bunu bahane yapıyor.*

Sözünü geri almaz veya (maddi refahını doyurmak için en aşağılık vasıtalara başvurduğumu) ispat etmezse, onu hakiki şeref ve haysiyet imtihanına çağıracağım. Şimdilik bekliyorum.

Bir de ne imiş? Ben buna Anadolu'dan geldiği zamanlar (fikir için eziyet çeken her gencin lâyık olduğu sevgiyi kazandı) demişim de sonra aynı yazıda, (Nazım, fikirleri için değil, kendi istediği için takip edilmiştir) diyerek tezada düşmüşüm.

İlk zamanlar halk gibi ben de onun fikirlerinde samimi olduğunu sanıyordum. Nitekim öyle olduğu için kendisiyle aynı fikirde olmadığım halde müdafaasını yapmak gafle-

(*) Zekeriya Sertel

tinde bulundum. Fakat sonraları onun hakiki mahiyetini anlayınca, bir çokları gibi ben de sukutu hayale uğradım. Bir de şu sorduğu şeye bakınız.

-Dünyanın hangi yerinde ve hangi polisi, insanı kasketi, ceketi, göğsü, pantolonu ve bacakları için takip eder?

Eğer başına kasket ve sırtına amele ceketi giyen adam lalettayin ve mazlum bir işçi ise, hiç bir polis onun peşine düşmez. Fakat bu adam, yazılarından mahkeme salonlarına kadar her yerde cici bolşevik süsünü göstermeye hevesli ve gençler arasında birkaç çömez avlamaya çıkmış propagandacı Nazım Hikmet ise, kasketinin de, ot ceketinin de, yürüyüşünün de tesirli hesap edilir.

Nitekim, bu tosun da aynı hesapladır ki, ayda 200 liradan fazla kwırdığı zamanlar bile, soğan ekmekten başka aşı olmayan zavallı işçilerin kılıklarını benimseyerek sokak sokak dolaşıp durmuştur. Bilmemiştir ki (tarihî maddecilik) bir orta oyunu değildir. Ve Ayvaz rolüne çıkan açıkgöz paşa torununun bu numarasına ne milliyetperver Türk gençliği, ne de Türk işçisi kolay kolay aldanmayacaktır.

(Peyami Safa, Hafta, 22 Temmuz, 1935)

Nazım Hikmet'in sabırsızlığı

Peyami, yazılarına numara koyuyordu. Bu demektir ki, bu bir seri yazı olacaktı ve henüz başlamıştı. Fakat Nazım Hikmet, o kadar telâşlandı, o kadar yerinde duramaz oldu ki, o daha bütün söyleyeceklerini bitirmeden cevap vermeye koştu. Hem bu sefer Nazım Hikmet'in yanında Peyami Safa'nın ifadesiyle bir de "yaver" vardı: Naci Sadullah. Burada bir hatıramı anlatmadan geçemeyeceğim. Peyami Safa'ya Yirmi Yedi Mayıs'tan sonraki mücadelesi içinde yine tehdit telefonları yağar olmuştu. O, bütün bunları da sükünetle karşılıyordu. Yalnız bir telefon ona çok dokunmuştu. O da şu idi: Telefonda bir ses, "Ölmedin mi daha sen topal örümcek" demişti. Hatta üstad, bu konuda bir de fıkra yazdı. Ben üstadın bu telefona niçin bu kadar ehemmiyet verdiğini anlamıştım. Bu merakını tatmin için sordum:

-Üstad, tanıdık bir ses miydi?

Peyami Safa bir an durdu. Söylemek istemiyormuş gibi bir an tereddütten sonra, şu ihtimali belirtti:

-Naci Sadullah'ın sesine benzettim; ve ilâve etti: Belki de değildi.

Telefon edenin Naci Sadullah olup olmadığını bilmem ama, şunu hissettim ki, Peyami Safa, Naci Sadullah hakkında o anda bile onun kendi hakkında düşündüğü kadar insafsızca düşünmüyordu.

Mamafih bu "yaver" kullanmak ithamı Nazım Hikmet'in kaf dağındaki burnunu incitti ki, iki gün sonra çıkan Yedi Gün'de sanki unutulmuş gibi alelacele ve heyecanla çıkan ikinci cevabında (Bunu birincinin devamı imiş gibi takdim ettiler) Peyami Safa'yı bazı eski şairlerle, yeni yetmeleri pohpohlayarak, kendisine karşı lig kurmakla suçladı. Göreceğiz.

Burjuva hilesi

Peyami Safa, yazısında Nazım Hikmet'in bir burjuva hilesini belirterek, onun büyük sermayedarlara nasıl kur yaptığını açıkladı ki, bu enteresan bir psikolojik röntgendi. Nazım Hikmet cevap veremedi.

Müflis burjuva Nazım Hikmet

Peyami Safa, Nazım Hikmet'in sözleri ile hayatı arasındaki tezatları, Cingöz'ün cımbızıyla deşmeye devam etti ve O'nun kendi hakkında kötü gördüğü şeylerin bir çoğunu bizzat yaşamış olduğunu belirtti. Bunlardan birisi de Nazım'ın daha önce, şimdi Peyami Safa'da alay ettiği mecmua sahipliği sıfatını haiz olduğunu ve başlangıçta kazanırken, çıkardığı sinema mecmuasında harice artist göndermek palavrası yüzünden battığı ve halen bir müflis burjuva olduğu idi.

Herze

Hele Nazım'ın sosyologluğunu bir kelime ile kepaze etti. HERZE.

Nazım Hikmet, bir tefrik yapıyor: İlme dayalı bir sosyoloji kitabı, diyor: Bu tefrik bu gün daha açık bir manâ almıştır. Zira Nazım'ın uyduları da bugün hep ilim-bilim derken, Nazım Hikmet'in dayandığı ilimden bahsetmektedirler aslında. O da komünizmi propaganda etmek ilmidir. İlmî sosyalizm budur: Komünist ihtilâlciliği tekniğidir. Tabiî Nazım, bunu o gün açıklayamazdı: HERZE tespitini sineye çekip oturdu.

Peyami Safa'nın Masonluğu

Nazım, bir de masonluk meselesini diline dolamıştı. Peyami Safa'nın üç defa mason locasına müracaat edip, üçünde de reflüze edildiğini söylüyor ve yine aynı burjuva hilesiyle hem masonları Peyami Safa aleyhine kışkırtıyor, hem de Peyami Safa'nın öyle her imana kolay teslim olmayacağı iddiasına rağmen, menfaat gördüğü mason locasına ve o locanın imanına hemence teslim oluverdiğini iddia etmek imkanını bulmuş oluyordu. Cevap gayet namusluca ve öldürücü oldu. Peyami Safa, gençliğinin başında mason olmayı düşünmüş ve locaya müracaat etmişti. Ve fakat locanın "Allah, tabiat" gibi konularda sorduğu suallere verdiği cevaplar, uygun düşmediği için kabul edilmemişti. Nazım Hikmet bunu mu kabahat görüyordu. Belki Nazım'ın o suallere vereceği cevaplar uygun düşebilirdi. Peyami Safa ise, bu hikâyeyi sonra da gizlememiş, hem herkese anlatmış ve hem de yazmıştı. Hiç bir zaman masonluk lehine bir yazı da yazmamış, bilakis, tenkidini yapmıştı. Bunlar, hakikat namusu olan ifadelerdi. Öldürücülük vasfı ise şuradan doğuyordu. Peyami Safa, aslında kendisinin en ustaca kullandığı silâh olan ve şimdi Nazım Hikmet'in kendisine karşı kullanmak istediği "tezatları yakalamak" metodunun Nazım Hikmet'in eline ve şahsına yakışmadığını ispat ediyordu. Şöyle ki, Nazım Hikmet, Peyami Safa'yı fikrinden dönmekle mi itham ediyordu. Peyami Safa hatırlattı ki, böyle bir şey, kendisi için varit olmamakla beraber, Nazım Hikmet için defalarca varittir. Bunlardan bir tanesi de Peyami Safa'nın mason olmayı düşündüğü devirlerde Nazım Hikmet koyu milliyetçi idi. Peyami Safa'yı masonluktan dön-

müş farzetsek, Nazım Hikmet de şimdi milliyetçilikten dönmüş bulunmuyor mu? Nazım yine sustu. Zira, bu noktada susmaya mecburdu.

Nazım, masonluk meselesini Peyami'nın kendisine yönelttiği "sürü adamı" teşhisine karşı bilâkis onun sürü adamı olduğunu ispat sadedinde ileri sürmüştü. Anlaşıyordu ki bu itham, Nazım Hikmet'in ciğerine oturmuş. Ne var ki böylece Nazım Hikmet'in üzerinden sürü adamlığı vasfı, Moskova'daki çobanın sürüsüne iltihak edinceye kadar kalkmadığı gibi, Peyami Safa'nın da o kategoriye hiç bir zaman giremeyecek kadar şahsiyet sahibi olduğu, bugün apaçık ortadadır.

Namus bombardımanı

Nazım Hikmet, Peyami Safa'nın refahını doyurmak için yapmayacağı şey olmadığını iddia etmektedir. Peyami Safa onun bu halini, "Namusa bombardıman" diye tarif etmektedir. Namusa yapılan bu bombardımanın Peyami Safa'yı üzdüğü anlaşılmaktadır. Zira o, daimi bir yokluk içinde büyümüş, alın teri, daha doğrusu beyninin teriyle hayatını kazanmış, Türk cemiyetine sayısız eser kazandırdığı halde, Karamanlı orta halli bir bakkalın maddi servetinin yarısına bile ömrünün hiç bir devrinde ulaşamamıştır. Bunun yakından şahidiyim. Bu arada, daimi maddi sıkıntı içinde olduğunu gösteren iki misal vereyim. Hanımını Avrupa'ya tedaviye götürmesi lazımdı. Eserlerinin en güzellerinin telif hakkını Garbis efendiye toptan biraz para alabilmek için yok bahasına sattı. Bu bir.

Milliyet Peyami Safa'yı icraya veriyor

İkinci misal ise, 27 Mayıs'ın hemen akabinde, Milliyet gazetesinin bin küsur liralık bir alacak için Peyami Safa'yı icraya vermiş olmasıdır. Halbuki Peyami Safa, Milliyet'i Milliyet yapan adamdı. Ali Naci, onu ortak yapmayı bile vaad etmişti. Ve üstadın anlattığına göre, biraz da bu vaadinde durmadığı için Milliyet'ten ayrılmıştı. Şimdi Milliyet, en sıkıntılı gününde onu icraya veriyordu, hem

unutulan, belki hesaplaşılmış olan bir para için. Hiç unutmam, Sosyalizm'in telif ücretinin bir kısmını biz gönderdik, bu borcun taksiti olarak icraya yatırdık. Sonra galiba, Milliyet, üst tarafını almaktan vazgeçti. Bir yanlışlık oldu dediler. Amma, nedense hep böyle yanlışlıklar oluyordu üstada. Bu da şimdiye kadarki hizmetinizin mükâfatıdır diye para göndermek gibi yanlışlıklar yapılmıyordu.

Peyami Safa'nın kabrini hâlâ yaptıramadığı, daha doğrusu tamamlayamadığı için Türk gençliği üzgündür. Peyami Safa'yı refahını doyurmak için her şeye razı olmakla itham eden Nazım Hikmet ise, demirperde gerisindeki, ajanlara tanınan müstesna refahtan istifade ettiği gibi, en büyük komünist ölüleriyle beraber, muhteşem mozolesinde yatmakta ve sanki Peyami Safa'nın hâlâ tamamlanamayan kabrine bakıp, "Refah işte böyle doyurulur" diye gülmektedir.

Yine jurnal, yine kıyafet

Nazım Hikmet, yine jurnal yine kıyafet meselesinde durmaktadır. Peyami Safa'nın bu hususlaki cevapları, karşıdakini şapa oturtacak cinstendir: Yine, mükemmel tezatların şapına oturtma metodu.

Peyami Safa'nın unuttuğu

Daha birçok hususlara bir polemik virtüözü olarak mükemmel şekilde cevaplarını verip hücumlarını yaptı amma, bir nokta gözünden kaçtı. Nazım Hikmet'in demin o bahsettiğimiz bilimsel tavrının sahteliğini, komünistlerin gözünde bile ispat edecek bir hususa dikkat etmedi. Nitekim Nazım, yaverine ne demişti: "Kendimden üçüncü şahıs olarak bahsetmek şartiyle" ve fakat bu sözünde duramamış ve aynı yazının biraz ilerisinde, "Ben" diye birinci şahıs olarak konuşmaya başlamıştı. "Fakat, ben onun bu fazla delile ihtiyaç göstermeyen tarafını" diye başlamış ve ben diye konuşmuştu. Aslında Nazım Hikmet, bu konuşmayı kendisini müdafaa etmek için hazırlatmıştı, bu-

nu saklamamak onun lehine olacaktı. Amma yalancının mumu yatsıya kadar bile yanmadı ve Nazım Hikmet üçüncü şahıs başladığı yazıyı birinci şahısla devam ettirerek kendini yalanladı.

Nazım Hikmet'in cevabı

Ertesi hafta Yedi Gün'de, Nazım Hikmet mülâkatının ikinci kısmı çıktı. Güyâ Naci Sadullah, makinelere geç verildiği için ilk haftada mülâkatın tamamını yetiştirememiş de Nazım Hikmet, "tamamla" diye mektup yazınca, onu haklı görerek mülâkatın gerisini de neşrediyormuş. Mülâkatın birinci kısmı nasıl tertipse, bu da sırıtan bir tertip. Eğer yetiştiremeseydi ve devam edecek idiyse, niçin, "Gelecek hafta devam edecek" anonsunu koymadı?

Aslında, bu ikinci hafta da bazı şeylere cevap vermek ve bazı hücumlar yapmak için bir fırsat elde edilmek isteniyordu.

Nitekim, bu yeni cevapta da Nazım Hikmet'in aynı minval üzere devam ettiği görüldü. Yine o sosyoloji alimi edası ve bazı sihirli kelimelere sığınma psikozu. Yine o hakaret etmek için ıkınma sıkınma halleri, vesaire.

Ne ise, biz yine okuyucuyu vesikanın aslı ile başbaşa bırakalım önce.

İşte Nazım'ın ikinci cevabı, yahut O'nun iddiasınca cevabının devamı:

NAZIM'LA KONUŞTUM

"Nazım Hikmet'ten bir mektup aldım. Geçen haftaki (Yedi Gün) mülâkatının eksik ve yarım çıktığını söylüyor ve benden bunun sebebini soruyor. Nazım haklıdır. Kendisiyle yaptığım konuşmanın hepsini Yedi Gün sayfalarının bağlanmış ve makineye verilmek üzere bulunmuş olmasından dolayı neşredemedim. Bundan başka bir sebep olmadığını göstermek için, geçen sayıya girmeyen parçaları bu sayıda aynen neşrediyorum."

Nazım, bahsin en meraklı tarafına gelmiş gibiydi, ça-

buk ve neşeli konuşuyordu:

"Bilir misin ki, her yerde, irili ufaklı provokatörler, geniş manâsıyla fitne fücurlar ve casuslar, bizim bu tetkik ettiğimiz tipin, Peyami Safa'nın benzerleri arasından çıkar. Eğer biz, Peyami'nin bu tarafını göz önüne alacak olursak, ben derim ki, Peyami, bir ihtisas mahkemeleri kaçağı, müstereddi provokatördür. Ve bu müstereddi fitnenin, maskesini alaşağı etmek, onun korkunç içyüzünü, bulaşık hastalıklar müzesindeki bir ibret levhası gibi ortaya çıkarmak zamanı gelmiştir.

Ben bu işi, parmaklarımın ucunda derin bir tiksinti duyarak yapacağım. Bunu yapmak, dostlarımı bu sinsi hastalığın şerrinden kurtarmak için lâzımdır.

Peyami'nin bu tarafını izam ediyorum sanma...Ben, provokasyonların çeşidine düşürülmüş, provokatörlerin, fitnelerin envaını görmüş bir adamımdır. Bu böyle olduğu halde, zaman oldu ki, Peyami, beni bile kandırılabildi. Arkadaşlığıma bir casus gibi girebildi.

Ben, bir arkadaşlığa girişin bu garip çeşidini kendi kendime tahlile çalışırken birden bire bir çıngırak sesiyle silkindim. Nazım Hikmet:

-Evet, diyordu. Peyami Safa'nın bu insanlar arasında gizli bir cüzzamlı gibi dolaşan Babıâli Lavrensi'nin boynuna bir çıngırak takmak lazımdır ki, onun, her dostluğa bir hafiye kulağı gibi açılmış yüreğinden sakınabilelim.

Ben bütün bunları, Peyami'nin boynuna bu çıngırağı takmak için söylüyorum. Yoksa emin olabilirsin ki, şahsen Peyami'ye karşı içimde bir klinik hastasına karşı duyulan o acayip merhametten gayri bir şey yoktur.

Nazım Hikmet, Peyami Safa'ya karşı duyduğu bu acaip merhameti, ille benim de duymamı istermiş gibi birmüddet sustuktan sonra ilâve etti:

Provokatörlerin, casusların, fitnelerin hayatlarını, üstünkörü gözden geçirmiş olanlar bile, bilirler ki, bu siyaset kuklalarını kullanan tek bir el, tek bir ip, bir tek değnek vardır: Şahsî menfaat!...Topunun arasında bir tek müşterek hususiyet vardır: Ruhî dalalet. Ve hepsinin tek bir sonu vardır: Keyif verici zehirlerin elinde karanlık mazilerini unutmağa çalışarak ölmek...

Ne yalan söyleyeyim, her şeye rağmen bizim Babıâli Lavrenti'nin böyle bir sondan uzak kalmasını isterdim. Böyle bir sona çok yaklaştığı zamanlarda onu kurtarmak için, onun o karanlık muhitine bile girmeği göze alarak, elimden geleni yapmışımdır. Şimdi bunu bir nankörün ayıbını yüzüne vurmak için söylemiyorum. Peyami'de, kendine iyilik eden elleri ısırmak itiyadının çok eski zamanlardan başladığını biliyorum bugün...

Yine konuşmamızın bir başka cephesine geldiğimizi, Nazım Hikmet'in sigarasını tazelemesinden anladım.

Peyami'de, fitne fücurluk, provokatörlük illeti, "provokasyon için provokasyon!" mertebesine çıkmıştır. Provokatörlük, onun ruhuna işlemiştir. Peyami, bizim küçük burjuva yazıcılığında zina ve keyif verici zehirler edebiyatının mucididir. Halbuki bu yoldaki bütün fikrî çalışmasına rağmen, eserlerinde bir zina ve keyif verici zehirler kahramanı değil, karanlık işler gören bir serseri tipi yaratabilmiştir: Cingöz Recai.

Bütün bir "yüksek" zina edebiyatının numuneleri olan eserleri işportaya düştüğü halde, bütün öteki romanlarından tek bir karakter ve şahsiyetin bile ayakta kalamamasına rağmen "Cingöz" hâlâ yaşıyor. Cingöz, hâlâ Peyami'nin gelir kaynağı oluyor. Bunu, eli kalem tutan bir provokatör ruhunun edebiyat sahasındaki veriminin hususiyetini göstermek için söylüyorum. Yoksa, o biçare serseri Cingöz'ün ekmeğine mani olmak için değil!...

Nazım Hikmet, şimdi insanın kolay bir hesap meselesini çözerken duyduğu rahatlıkla konuşuyordu.

-Ben, ispat edemeyeceğim iddiaları ileri sürmekten hoşlanmam.

Yukarıda tetkik ettiğimiz tipin hususiyetlerini sayarken demiştim.

Onun düşüncelerini, görüşlerini ve bütün bir hayat akışını idare eden tek bir dümen vardır: Nefsi, nefsi azizi, şahsi menfaati.

Şimdi bu iddiamı ispat edeyim:

Peyami'nin Babıâli Caddesi'ne düştüğü andan bugüne kadar geçen fikri hayatını tetkik edersek şunu görürüz: O, boyuna sağ ve sol arasında bocalamıştır. Bir kapıya kapı-

landığı cebi para gördüğü müddetçe sağa gitmiştir. Her kapılandığı kapıdan koğuluşunda, her maddî sıkıntıya düşüşünde sollaşmıştır. Fakat sağa gittiği zamanlar, sola karşı provokasyonlar tertip eden üstad, en sollaştığı vakitlerde bile, sağı kollayacak kadar kurnazlık göstermiştir.

Peyami Safa'nın, insanlar ve fikirlerle olan bu müteredditi münasebetini, bir misalle anlatayım:

Zaman-ı evâildeki dostluğumuz sıralarında Peyami, maddî bir sıkıntı içindeydi. Bu maddi sıkıntı onu sola doğru itiyordu. Bu itiş, günün birinde öyle bir haddi buldu ki, Peyami şahsen bana: "Ben senin hatırın için marksist olurum!" demekten çekinmedi. Ben, bu hatır için marksist olmanın garabetine şaşmaktan kendimi kurtaramamıştım ki, o sıralarda, Moskova'ya giden bir heyetin arasına Yakup Kadri de davet edildi. Moskova'da yapılan bir davetin içinde, Yakub'un bulunup kendisinin bulunamayışına, Peyami, o kadar sinirlendi ki, her nedense, hem bana kızdı, hem de marksizme yeni baştan düşman oldu.

Dikkat ettin mi, "Her nedense bana kızdı" dedim. Fakat bu "her nedense"nin sebebini çok geçmeden anladım.

Peyami'nin o kara günlerinde benimle yaptığı dostluk, "hatır için marksist olmak" temayülleri, benim "bir yere" sırtımı dayamış olduğumu tevehhüm etmesiyle başlamıştı. Ve sonra, bana düşmanlığı da bu vehmin bir hakikat olmadığını anlamasıyla tebellür etti. İşte, bugüne kadar, Peyami'nin, bende affedemediği şey, onu böyle bir sukutu hayale düşürüşümdür.

Ben bu sukutu hayalin dehşetini düşünürken, Nazım Hikmet, bahsin bir başka tarafına girmişti.

Peyami, her provokatör gibi, provokasyon ağının iplerini yalandan, ilmiklerini iftiradan örer. Ve bu ağa düşürmek istediklerini iğzab ederek, sinirlendirerek kışkırtmak ister.

Ben ne karanlıkta gerilmiş iplerini gördüğüm bu ağa düşecek kadar toyum, ne de bir provokatöre karşı bir fikri, hele kendimi yazıyla müdafaa edecek kadar sersem ve gülünç.

Küçük bir tevakkuftan sonra şair sözüne devam etti:

Çünkü bilirim ki, provokatörle konuşulmaz, provokatör teşhir edilir. Yalnız yine onu teşhir için, şunu söylemek is-

terim:

Peyami, bir yazısında bazı gençlerin, kendisine beni şikâyet ettiklerini yazıyor.

Bunun doğruluğuna bir dakika olsun inanmak istemem. Çünkü, bana yakın olduklarını söylediği bu gençlerin, beni bir provokatöre çekiştirmeleri için onların da aynı provokasyonda Peyami'nin şerikleri olmaları lâzım gelir. Provokatörün hemdemi provokatör gerektir. Ve benim tanıdıklarım arasında Peyami'ye hemdem olabileceklerin sayısı, parmakla sayılacak kadar azdır. Her provokatör gibi, Peyami de dehşetli korkaktır. Bu bizdeki zina ve keyif verici zehirler edebiyatının mucidi, Babıâli Caddesi'nde "bir daha kuvvetlisine güvenmeden" tek bir kavga yapmamıştır. Böyle bir arka bulamadığı zamanlarda ise, etrafa dalkavukluk ederek karanlık işi örtbas etmek ister. İşte bunun içindir ki, tam şu sıralarda Peyami'nin bazı genç sanatkârlar ve eski şiir ustaları için yazdığı methiyeler boşuna değildir.

Nazım Hikmet, sonra, bir parça acılaşan bir sesle:

-Bir konuşma çerçevesi içine sığdırabildiğim bir tip tetkiki ve bir provokatör teşhisi işini bitirmeden, dostlara şu tavsiyede bulunmayı bir vazife bilirim:

Üç kişi bir yerde oturmuş konuşuyorsunuz. Mevzuunuz havaların fena gittiğidir. Eğer karşıdan onun sökün ettiğini görürseniz, susun! Peyami geliyor!

Bir matbaanın penceresi önünde duruyor, caddeye bakarak dertleşiyorsunuz. Eğer kaldırımın üstünde onun gölgesinin düştüğünü görürseniz, susun! Peyami geliyor!

Bir meclistesiniz. Kapı açıldı. O içeri girdi, susun! Peyami geliyor!

Babıâli Caddesi'ne düşen her gencin ilk öğrenmesi lazım gelen bir parola vardır: Susun, Peyami geliyor!"

(7 Gün, 24 Temmuz 1935)

Provokatör

Nazım Hikmet, bu yazıda Peyami Safa için, provokatör tabirini kullanmaktadır. Bu tabiri, "Tahrikçi, kütleleri benim aleyhime tahrik ediyorsun" manâsına kullanmakta-

dır. Burada işaret edelim ki, tahrikçilik komünistlerin baş sanatıdır. Tahrikçilik, komünistlere göre propagandanın ötesinde bir merhale olup komünist lügâtinde tahrikçilik ve propaganda Lenin tarafından dikkatle tarif edilerek ayrılmıştır.

Plehanov'a göre, propaganda, bir insana birçok fikri, tahrik ise birçok insana bir fikri aşılamaktır.

Lenin, bu tarifi genişleterek şu misali verir: Meselâ işsizlik konusunu ele alalım. Propagandacı, işsizliği şu şekilde anlatır:

"Arkadaşlar, memleketlerde sık sık meydana gelen ve sebeplerini birazdan izah edeceğimiz iktisadî krizlerin neticesi olan işsizlik v.s."

Tahrikçi ise şöyle anlatır aynı meseleyi:

"Arkadaşlar, kapitalist bir burjuva patron tarafından işinden atılan bir işçi ailesi bugün açtır ve ölüme mahkûmdur."

Bu teknik tabirlerin muhtevası iyice düşünülürse, Nazım Hikmet'in Peyami Safa aleyhinde Lenin'in tarifine uygun şekilde hem propaganda ve hem de tahrik yaptığı görülür. Nazım Hikmet'in bütün şiirleri de tahriknameden başka bir şey değildir.

Ajitatör Nazım Hikmet

Gerçekten komünistler, kendi lehlerine tahrik yapanlara ajitatör tabirini kullanmaktadırlar. Ve Nazım Hikmet, bütün bu yazılarında Peyami Safa'yı suçlamalarında tam bir ajitatör gibi hareket etmiş bulunmaktadır. Provokatör gibi komünist tekniğine uygun kelimeler kullanması da tabiîdir. Bu kelime, o zaman komprador kelimesi idi sanki. Sihirli kelimeler, kendilerini örten, komünist düşmanlarını açıklayan itham eden kelimeler, düşünülürse, kırk beş senede pek bir şey değişmiş sayılmaz. Aynı taktik, aynı fikirler, sadece ajitatörler değişti.

Nazım Hikmet'in perişanlığı

Edebiyatta bir kaide vardır. Medihte çok ileri gidilirse hiciv olur. Nazım Hikmet'in sözleri bir başka edebiyat ka-

idesi doğurdu. O da şudur: Hicivde fazla ileri gidilirse, medih olur. Nitekim, Peyami Safa'yı zemmedeceğim diye, kendi gözündeki mertekleri unutarak, onu zina ve keyif verici zehirler muharriri olarak tanıtan, Peyami Safa'nın eserlerinin işportaya döküldüğünü söylemek gibi küçüklüğe kadar düşen, O'na "Babıâli Lavrensi" diye hakarete yeltenen Nazım, birdenbire öyle bir noktaya geldi ki, "Fenafil Peyami" oldu, fenafişşeyh olmuş bir mürit gibi, her yerde Peyami Safa'yı görür oldu ve "susun, Peyami geliyor" diye yılgınlığını mağlubiyetini, korkusunu, bir kelimeyle Peyami Safa karşısındaki iflâsının hüccetini ağzından kaçırdı. Bunun üzerine Peyami Safa, Nazım Hikmet'i şöyle "ti"'ye aldı:

BİRAZ AYDINLIK: 4

Meğer Nazım Hikmet'in benim için söyledikleri daha sonuna gelmemiştir. Geçen hafta ikinci bir kısım lâkırdılarını okudum. İtiraf ederim ki, ciddî mi konuşuyor, yoksa biraz geç de olsa içine düştüğü fikir açmazından sıyrılmak için işi lâtifeye dökmek mi istiyor? Anlayamadım. Eğer ciddî söylüyor ise, bana neşeli birkaç dakika yaşatan komik iddialarının mercii, artık mecmualar ve okuyucular değil, bütün halisiyetimle söylüyorum, akıl hastalığı kliniği olmak lâzım gelir.

Zavallı oğlan...

Adeta sapıtmış, gözünün önünde fitneler, ihanetler, ihtilâller görüyor ve bir paranoyanın rüyasına benzeyen karmakarışık hayaletler içinde kıpkızıl bir iblis, bir yezit, bir mel'un; BEN, habire karşısına dikiliyorum. Neredeyse avazı çıktığı kadar beni kurtarın, karşıma cin çıkıyor, beni çarpıyor) diye haykıracak. Çünkü artık beni (Lavrens) halinde görmeye başlamış.

Gülmeyiniz, gayet ciddi söylüyorum. Görmedinizse söylediklerini alıp okuyunuz. Yahut emin olunuz ki, ilk yazdıklarımdan hiç birine cevap vermiyor. Sadece benim fitne çıkaran tahrikat yapan, bir (gülmeden yazamıyorum) Lavrens olduğumu ileri sürüyor. (Susun, diyor, Peyami geliyor, susun.)

Susun, ben geliyorum, çarparım ha!...Nasıl çarparım biliyor musunuz? Bütün konuştuklarınızı not ederim. Hükümete haber veririm. Papelleri cebime doldururum. Ananızı ağlatırım. Sağı sola katarım. Fitne koparırım. Topunuzu hapse sokarım.

Bu çocukcağız bolşevik falan değildi. Buz gibi Türk dostu vatanperverdi. Hiç bir komünizm iddiasında bulunmamıştı. Onu fitleyen benim, ben...Türkiye Lavrensi, Kızıl Şeytan, Cingöz Recai, ben. Korkunç teşkilâtımla Nazım'cığı ağımın içine düşürdüm. Hapislere soktum. İnim inim inlettim. Halbuki yalandır. Komünistlik taslamamıştır o. Bir tek emeli vatana hizmettir. Fakat ben yok muyum ben, Tanrı sizi pençeme düşürmesin, yanıma yaklaşmayın. Selâmı kesmeye de gelmez. Uzaktan merhaba. Yanınıza yaklaşırsam susun. Arkadaşınızı dürtükleyin, "Türk Lavrensi geliyor, Provokatör Cingöz geliyor, dikkat, dikkat."

Ben bu çocuğun şuurunu bu derecede darmadağın edeceğini bilseydim, ona dokunmazdım. Şöyle böyle bir şairdir. Hattâ, arada bir gönlünü hoş etmek için lehinde 2-3 satır yazardım. Billâhi karşıma böyle bir zekâ ve şuur harabesi çıkacağını ummuyordum. Gene de bu sözleri Nazım Hikmet'in söylediğine inanmam. Canım, nasıl olur. Biraz alık salıktır ama, benim bildiğim Nazım bu kadar beyinsiz değildir. Gene de inşallah değildir. İyi kötü bir şairimizi kaybetmeyelim.

İyi saatte olsunlar, sahi eski dostumu cin çarpmış. Ama Cingöz Recai mi değil mi, anlayamıyorum. Hafızası da kalmamış efendim. Kendisinin türlü türlü zina, sergüzeşt filmi, hikâyesi, yazısı olduğunu unutmuş da bunları bana isnat ediyor ve gene benim kitaplarım hakkında yazdığı ve herkese söylediği methiyeleri unutmuş da (Cingöz'den başka bütün eserlerimin işportaya düştüğünü) ileri sürüyor. Bir hikâye kitabından başka hangisi acaba? Gösterse de ben satın alsam. Çünkü benim kitaplarımın 2.baskıları bile tükenmiştir. Bir kısmının fiyatlarını tâbi 75 kuruştan 100 kuruşa çıkarmıştır.

Fiyatından aşağı satılan bir tek kitabım da tâbii olan matbaanın ortakları ayrıldığı için sergiye çıkarılmış, kısa bir zamanda mevcudu kalmamıştır. Hem sergiye düşmeyen hangi kitap var ki? Hemen bütün Türk ilmi ve Türk

edebiyatı.

Bir Türk münevveri olarak bunun azabını paylaşması gereken Nazım Hikmet...

Fakat neler söylüyorum? Nazım Hikmet ne Türk'tür, ne münevverdir. Sadece gayri mesul bir adamdır. Hayaletler görüyor. Ona makul söz söylemek faydasızdır. Tehlikeli azgınlık alâmetleri gösterirlerse yanındakiler onu yıldırmak için (sus, aman sus, Peyami geliyor...) deyiversinler, kafi...

(Peyami Safa, Hafta, 29 Temmuz 1935)

Doktor tavsiyesi

Nazım Hikmet, Peyami Safa'ya hakaret ederken bir doktor, sosyolojiyi yutmuş bir doktor gibi, klinik bir merhamet duyduğunu söylemişti. Şimdi Peyami Safa, Nazım Hikmet'in ruhî zaaf platformunu görünce bu sefer haklı olarak, o hakaretin cevabını yapıştırdı. Ona doktor tavsiye etti. Üstelik buna kimse de bir şey diyemedi. Diyemedi, çünkü Nazım Hikmet'in yazısındaki ruh perişanlığı açık, üstelik Peyami Safa'nın tıbbî bilgisi de belli, ikisi de ortada idi.

Nazım Hikmet alık mı?

Peyami Safa Nazım Hikmet için, "Biraz alık salıktı amma" diyor ve "bu kadar beyinsiz olacağını zannetmezdim" diye ilâve ediyor. Alıklık ve beyinsizlik. Acaba Nazım Hikmet alık mıydı, yoksa beyinsiz miydi? Bunu bugün komünist ve vatan haini de olsa bir ölünün arkasından boş yere küfretmek için sormuyoruz. Peyami Safa'nın bu tesbitiyle Vâlâ Nureddin'in "Bu Dünyadan Nazım geçti" eseri arasında bir paralellik var. Olmasaydı zikreder geçerdik.

Nitekim, Vâ-Nû, kitabının on sekizinci sayfasında "Muhteşem Dalgınlık" başlığıyla şu hikâyeyi anlatıyor. Bir kır kahvesindedirler.

"Bir an eli tahta masaya uzandı. Parmakları fincan tabağını mı işaret ediyor, nargileyi mi? Su şişesini mi? Bardağı mı? Düşünceleri yoğunlaştığı zaman da hep böyle ya-

pardı. Bir şeyi isterdi meselâ öte yandan...Amma bardağı mı, tuzu mu, ekmeği mi?..Söyleyemezdi. Kelimeyi bulamazdı. Koca şair bebek durumuna düşerdi...Sordum:

İstediğin nedir Nazım, sana da kahve mi -Başiyle reddediyor- Nargile mi, gazoz mu, çay mı? -Hepsini reddediyor-.

Anladım, parmaklarının ucunda sigara izmariti kadar bir kurşun kalem vardı. Ceplerini de arıyor. Ceketini otele bırakmış. Kâğıdı yok. Oysa zihnindeki mısra gruplarının başlarını bir yere not etmek huyudur. Hatta duvarlara:

-Şimdi ben sana kahveciden kâğıt bulur getiririm, Nazım dedim.-Nazım'ın üzerinde o gün çok heveslenerek ilk defa giydiği bembeyaz tiril tiril bir pantolon vardır.-

Marpucumu boşalmış fincanın yanına koydum. Kalkıp tenbel tenbel gerindim. O hâlâ elinde izmarit kurşun kalemi yeni pantolununun dizine dalmış mırıldanıyordu.

Çamlar altında, ta ötedeki kahve ocağına doğru yürüdüm. Mektupluk kâğıt ve zarfları varmış. Varmış amma körolasılar nerede? Şeytan aldı götürdü. Raflarda, çekmecelerde araştırırlarken, bir iki gevezelik ettik.

Olan olmuş bu sıralarda...Nazım küçük kurşun kalemiyle o kadar heveslendiği yeni beyaz pantolonunun dizlerine not almış."

Bu da mı dalgınlık?

Gerçi Vâ-Nû "Nazım'ı bu türlü falsolarıyla sakat kafalı gibi göstermek istemem,'" diye itina ediyorsa da şunları anlatmaya da devam ediyor:

"Sokak ortasında gidiyorduk ki, arkamızda bir telâşlanma oldu. Biz yaşta, uzun boylu, gözlüklü, sınıf arkadaşımız Doktor Yunus, şairi görmüş peşisıra koşuyor:

-Ah Nazım...Ah Nazımcığım!...Canım kardeşim...Şükür kavuşturana diye beni hiçe sayarak kollarını açmış ona seğirtiyor.

Nazım usulca bana sordu:

-Kim bu herif?

Amma doktor, benim cevap vermeme imkân bırakmaya-

cak kadar yaklaşmıştı.

Mecbur kalıp dedim ki:

-İşte Nazım, en iyi arkadaşınla nihayet karşılaştın. Her zaman hatırladığın, daima sözünü ettiğin, hasretini çektiğin, Galatasaray'da yanyana oturduğunuz, bahçede beraber zıpzıp oynadığınız Yunus! Kucaklaşın gözlerimin önünde...

Nazım da kollarını açtı çaresiz:

-Ah canım Yunus'cuğum, diye haykırdı.

Hiç hatırlamadığı, ismini bile bilmediğini sonradan bana üzüntü ile fısıldadığı bu meçhul arkadaşla şapur, şupur öpüştü."

Düşününüz hafızasızlığın çeşidini. Bunu anlatan Nazım'ın bir numaralı hayranı biraz aşağıda şu hükümlere varıyor:

"Hakikatte ise hiç bir sınıfın, hiç bir bahçe köşesinin, hiç bir yatakhanenin, yemekhanenin yerini, şeklini hatırlamıyordu. On iki yaşlarında Galatasaray'ı bırakmış olan bu çocuk, hayatının o devre kadar geçirdiği başka semt ve mahalleleri de hatırlamıyordu."

Düşününüz on ikisine kadar hiç bir şey hatırlamıyor. On ikisinden sonra Galatasaray'da yalnız "Filozof Reşit" isimli bir dinsiz talebeyi hatırlıyor gerisi yok. Bakınız Vâ-Nû bile ne diyor:

"Nazım büluğundan sonra dünyaya gelmiş gibiydi."

Herhalde doktorluk bir durumdu bu. Nazım'ın edebî şahsiyeti üzerine, ciddi ve ilmî tetkikler yapmak isteyecek olanlar için çok mühim bir nokta.

Nazım Hikmet Türk de değildir münevver de

Peyami Safa fıkrasını böyle bağladı: "Nazım Türk de değildir, münevver de." Bu çok ağır ithamlar yerine oturmuştu. Hem daha Nazım, Verzansky soyadını almadan, hem daha Nazım Moskova'ya kaçmadan söylenmiş olmak bakımından keskin zekanın kerameteye varan meyveleriydi bu teşhisler.

Nazım Hikmet'in Türklüğü mes'elesinde Vâ-Nû ısrarlı

gibi görünüyorsa da boşuna uğraşmıştır: "Irkçılara bildirim ki Türk asıllıdırlar" diyen Vâ-Nû'ya göre Nazım Hikmet'in annesinin büyük babası "Borjerenski" isimli bir Polonyalı imiş ama Slav ırkından değilmiş, bir Hıristiyan-Türk boyu olan Gagavuzlardanmış. Anneanne tarafından büyük dedesi Mehmet Ali Paşa ise Hügno asıllı Alman, yani Almanya'ya göç etmiş Fransız soyundanmış, Magdeburg'ta Karlde Troi ailesindenmiş. Büyük anneleri Çerkes olan Nazım,Türkiye İşçi Partisi lideri olan Mehmed Ali Aybar'ın da akrabasıymış.

Ne kadar sakat bir ifade, Türk'lük bir ruhtur. Ve onda vatan sevgisi, taşar. Vâ-Nû "Nazım dörtte üç kan Türk'tü" diyor. Dörtte dört kanı da Türk olsa gene Türk sayılmaz. Nasıl ki, Mevlâna Farsça yazdığı için İranlı değilse, Nazım da Türkçe yazdığı halde Türk değildir.

Alfred Rüstem denilen zatın şeceresi tamamen gayri Türk'tü amma kendisi tam bir TÜRK ruhu ve yüreği taşıyordu ve hiç bir ırkçı ona Türk değilsin dememiştir. Diyemez de. "Irkçılık" bir iftiradır. Milletini sevmekten başka türlü tarif edilemez. Milletini seven onu seveni de sever. Nazım Hikmet milletini sevmediği için, vatan haini olduğu için vatandaşımız değildir.

Nazım, beni Stalin yarattı, diyen adamdır. Benim asıl vatanım Rusya'dır diyen adamdır. Ona Türk diyen de Türk değil Rus uydusudur.

Rus emperyalizminin ajitatörüdür.

Peyami Safa artık polemik değil teşrih yapıyordu. Nazım üzerindeki yazılarına devam ediyordu. İşte beş numaralı makalesi:

BİRAZ AYDINLIK:5

İşçi niçin kasket, ot ceket ve ütüsüz pantolon giyer? Çünkü soğan ekmek yer ve daha iyi giyinmeye parası yoktur. Fakat bir adam Nazım Hikmet gibi kâh aile sofrasında, kâh "benimle beraber" bir çok burjuva ziyafetlerinde, kanlı bıftekleri, istakozları, börekleri afiyetle yer, zamanına göre ayda yüzlerce lira kazanır ve gene de işçi kasketi, ot ceket ve ütüsüz pantolonla gezer, fotoğraf çektirirse, bu

adam samimi bir komünist değil, bir bolşevik mankenidir.

Marksizm bir sistemdir. Her sistem gibi ilmî ve geniş bir tenkidin haddesinden geçirildikten sonra kabul veya red olunur. Bir adam Nazım Hikmet gibi henüz bu sistem hakkında tenkidi ve ikrarı fikirlerini neşretmeden manzumesinde:

"Hafızı Kapital olmak istiyorum."

mısraını yazar, yani cer hocası gibi Marks'ın "Kapital" isimli koskoca eserini ezber etmek istediğini söylerse bu adam samimi bir komünist değil, bir bolşevik yobazıdır.

Maiakovsky, Nazım'ın taklit ettiği bir komünist şairdir. Troçki bu şair için aynen şöyle söylüyor. "Maiakovsky ihtilalin hislerini paylaştığı iddiasındadır, fakat ihtilâlin fikirlerini anlamamıştır. O ve arkadaşları gök gürültüsünden daha fazla gürlemek gayretindedirler, hançerelerini yırtmayı göze alarak cayırtı koparıyorlar, ihtilâlle lâubâli oluyorlar. Zannediyorlar ki, hakiki ihtilâlci görünmek için kaba olmak şarttır."

İşte ihtilâlin en büyük şefinin, sahteliğini iddia ettiği bir şairi bir adam Nazım Hikmet gibi nazım şekline, fikirlerine, kelime bölümlerine varıncaya kadar taklit ederse bu adam samimi bir komünist değil, sahte bir komünistin sahte bir mukallididir. (İcap ederse gerek Troçki'nin bu sözlerinin mehazını gerekse Rus şairinin eserleriyle bizimkinin manzumeleri arasındaki te'sir değil taklit münasebetini göstereceğim.)

Sınıf müdafaasını yapan bir şair kendi hürriyetini ve menfaatini, müdafaa ettiği sınıfın menfaatleri içinde eriten bir kimse olmak lâzımdır. Bir adam, Nazım Hikmet gibi hapisten çıktığı zaman, unutulmaktan korktuğunu itiraf edecek kadar şöhret düşkünü, şöhret kapitalisti olursa ve umumî dikkati kendine çekmek için kıyafetlerinden, yazılarına kadar, aykırılığın, sun'iliğin her türlüsünü yaparsa bu adam samimi bir komünist değil, bir bolşevik züppesidir.

Hakiki bir komünist davasına sadıktır. Bir adam Nazım Hikmet gibi kendisinin komünist olduğunu söyleyenleri jurnalcilikle itham ederek iddiasında pişmiş olmuş görünür ve burjuva gazetelerinde müstear imza ile nasyonalizm yaparsa bu adam, samimi bir komünist değil, bir bol-

şevik madrabazıdır.

O'nun bir iki def'a hapse girmiş olmasından başka bizi samimiyetine kandıran hiç bir jesti yoktur. Fakat Türk ihtilâli için de fikirlerinde samimi veya gayri samimi pek çok münevver hapse girip çıktı.

Evvela ihtilâl disiplini içinde bu kahramanlıktan ziyade, pek çoklarının başına gelen gayri ihtiyari bir zaruret olmuştur.

Sonra bunların hiç birisi Nazım gibi geçirdikleri bu acı sergüzeşti bir istismar vesilesi yapmak istememişlerdir. Hususiyetle şöhret ve nahvet lehine istismar.

Nazım Hikmet, şimdi tam bir burjuva keyfî içindeyken nice komünistler ne zamandan beri hapistedirler. Nazım'ın bir fikirden çok, açıkça dönmekten utandığı bir iddianın inadı yüzünden çektiklerine herkesten çok fazla ben acı ve saygı duymuştum. Son def'a hapiste iken O'na hücum etmek haksızlığında bulunan bir muharrire karşı O'nu şiddetle müdafaa ettiğimi kendisi unutmuş olsa bile hatırlayanlar bulunur.

O'nun bu eziyetini inkâr veya istihfaf edecek değilim. Fakat karanlık bir odadaki zahmetini bize dehasının tasdiki şeklinde ödetmek isteyen bu açıkgözün kaba hilesine düşebilecek safları uyandırmak da nahvetin psikolojisini bilenlerin vazifesidir.

(Peyami Safa, Hafta, 5 Ağustos 1935)

Sıfatlar

Peyami Safa'nın yazıları yavaş yavaş makale olmaktan kurtularak, fıkra olmaya başlıyor. Çünkü artık çorap sökülmüştür. Nitekim işte bu yazısı ile Peyami Safa kendine has fıkra üslûbunun bulunmaz bir örneğini veriyor. Bu yazıda Peyami Safa'nın Nazım Hikmet'e biçtiği sıfatlar şunlar:

Bolşevik mankeni,

Bolşevik yobazı,

Bolşevik züppesi,

Sahte komünistin sahte mukallidi,

Bolşevik madrabazı,

Şöhret düşkünü, şöhret kapitalisti,

Daha sonraki yazısında ise bir başka sıfat daha ekleyecektir: Zıpır idealist.

Ne varki, bunları mücerret küfür olarak değil de fikrî, fiilî ve mantıkî esbabı mucibelerini de belirterek, hüküm olarak söylüyor.

Peyami Safa'nın kudretli ve haklılığı burada.

Nazım Hikmet'in san'atı

Bu fıkrada Peyami Safa, Nazım Hikmet'in "şairceğiz" olmasına rağmen san'atının kalıplarını Maiakovsky'den aynen aldığını söylemektedir. Bu mes'ele Nazım Hikmet ve O'nun gerisindekileri şiddetle "etki"lemişe benzer. Bunlar bu hususu inkar ve Nazım Hikmet'in hususiyeti olan bir san'atkar olduğunu isbat için epeyce ter dökmüşlerdir ve daha dökeceğe benzerler.

Maiakovsky kimdir?

Maiakovsky bolşevik Rus şairidir. Rus fütürizminin babasıdır. Mısra yapısı ve şekli bakımından Nazım Hikmet'i şiddetle tesir altında bıraktığı söylenmektedir. Maiakovsky orijinal bir san'atkârdır. Faal komünist partisi azası idi. Ve 1930 senesinde intihar etmiştir. Onun bu intiharı Rus sanat çevresini karıştırmıştır. Ona paralel olarak Sertel'lerin çıkardığı Resimli ay mecmuası da O'nun intiharına dair bir makale neşretmiştir.

Bu intiharı tefsir etmek adetâ Sovyet san'at felsefesini kurtarmak için şart olmuştu. Maiakovsky gibi tam bir komünist, parti azası, büyük san'atkâr nasıl olur da intihar ederdi. Bunun ideolojik izahının yapılması şarttı, yoksa vaziyet berbattı.

Şair'in kendisi bir mektup bırakmıştı ve intihardan önce, şunları yazmıştı bu mektubunda: "İntihar bir şeyi halletmez, vatandaşlarıma katiyyen tavsiye etmem." Amma kendisi intihar etmişti. Bu intiharın Marksist-

Leninist teoriye göre izahı şöyle yapıldı:

"Ağır bir hastalık, tesadüfî bir yalnızlık ve şahsî bazı ızdırapların birleştiği bir anda eski ferdiyetçi insiyaklar harekete geldiler; Eski Maiakovsky, Yeni Maiakovsky'i öldürdü."

(Resimli Ay, Mayıs 1930)

Aslında onun intiharı, komünist san'at felsefesinin insan ruhuna ve tabiatına aykırılığının neticesi idi. Onun intiharı, Pasternak'ın Siniavsky ve Danielle'in habercisi idi.

Mamafih, Nazım Hikmet onun edebî tavsiyelerini tuttu mu diye konuştuğumuz bu bahiste, şunu hemen söyleyebiliriz, "intihar etmeyiniz" tavsiyesini vatan hâini olmak bahasına tuttu.

Nazım Hikmet kendisinin Maiakovsky'den tesir almadığını özenle iddia eder.

Şöyle der:

Hece veznini bırakıp vezinsiz yazı yazmağa başlamamın ilk verimi: "Açların gözbebekleri"dir.

Ben Bu yazıyı yazdığım zaman Rusça bilmezdim ve Maiakovsky'in adını bile duymamıştım. "Ne malûm" diyeceksiniz. Şahitle ispat ederim (Gerçekten de Vâlâ Nurettin, hem de Sovyetler Birliği'nden döndükten kısa bir süre sonra Nazım'la arkadaşlıkları sona eren Şevket Süreyya Aydemir, bu konuda Nazım'ı hep doğrulamışlardır). Maiakovski bir nevi Rus aruzunun bir çeşit son haddine vardırılmış, müstezatlı tarzı ile yazar. Hani Hamid'in "Mevki Viyana" diye başlayan bir yazısı vardır, işte aşağı yukarı onun gibi. Halbuki benim yazılarımda böyle muayyen bir veznin son haddine vardırılmış müstezatlı tekniği yoktur. Ahengi ve "vezni" anlayış bakımından aramızda hiç bir benzerlik olmayan Maiakovski ile muhteva bakımından da ayrılırız. O, herşeyden önce herşeye rağmen ferdiyetçidir. Ben değilim. Rusça öğrendikten ve Maiakovski'nin eserleri ve şahsiyla tanıştıktan sonra ondan çok şey öğrendim. Fransızca'yı öğrendikten sonra birçok Fransız şairlerinden birçok şey öğrendim. Bunların arasında Maiakovski de vardır. Harp sonrası edebiyatında dil bakımından hâkim

olan cereyanın en güzel örneklerini Maiakovski'de okudum. Bir aralık Maiakovski'nin değil, umumiyetle Fütürizmin tesiri altına düştüm. Fakat bu "fütüristlik" devrim çok çabuk geçti.

Bugün beni verim bakımından Maiakovski'yi taklit etmekle itham edenler, Maiakovski'yi aslından okumuş olsalardı "müstezatlı Rus aruzu"nu görürlerdi ve bu büyük şairi tetkik etselerdi onun "ferdiyetçiliği"ni anlarlardı."

(Her Ay, 20 Nisan 1937, S.104 ve devamı)

Fakat Abidin Dino biraz farklı düşünüyor ve dolaylı olarak Nazım ile Maiakovsky arasındaki ikizliği kabul ediyor: "Nazım da Maiakovsky gibi yeni şiirin rehberlik vazifesini genç kuvvetlerle beraber üzerine almıştır." Uyanış, Sayı 257-574 Abidin Dino. (Bu notlar Kemal Sülker'in Nazım Hikmet'in Polemikleri kitabından iktibas edilmiştir.)

Maiakvsky bahsinde söylenecek son söz belki şudur: Nazım Hikmet'in Rusça bilmeden serbest nazma başladığını iddia etmesi, sonra "Maiakovsky'nin değil biraz Rus fütürizminin tesirinde kaldım" demesi, tutmaz ve kaçamaklı bir ifadedir. Üstelik Nazım Hikmet'in Maiakovsky'nin tesiri altında kalıp kalmadığını ancak Stalin bilir. "Beni Stalin yarattı" demiyor muydu, da denebilir.

Yahya Kemal ve Nazım Hikmet

Nazım Hikmet "Yahya Kemal'in ölüm derecesinde hasta oluşuna üzüldüm. Ondan şahsen mısra düzme hünerinin teknik bahislerinden çok faydalanmış bir insanım" diyorsa da bu ifadenin edebî ve bedii izahını yapmak bizim için mümkün değildir. Çünkü Yahya Kemal derunî şiirin şampiyonudur. Nazım Hikmet ise tam aksi. Yahya Kemal aruzun son şampiyonu, Nazım Hikmet ise serbest nazmın, fütürizmin.

Esasen Yahya Kemal de Nazım Hikmet'in bu ifadesini kabul etmemektedir. Zira Yahya Kemal, Nazım Hikmet için "Şair değil hatiptir" diyor. Böylece Nazım Hikmet'i kendi sınıfından ayırıyor başka bir kategoriye nefyediyor.

Nazım Hikmet'in, Yahya Kemal'e, birara üvey babası olmasına ramak kalmış bu büyük şaire kapılanmaya bakması, belki gençliklerinden beri atamadıkları Yahya Kemal hayranlığının son günlerde depreşen psikozudur.

Nazım Hikmet ve Türkçe

Nazım Hikmet'ten biz bu kitapta gerek ideolojik cihetten, gerek vatanından firar edişindeki seciyesizliği dolayısiyle sık sık söz etmiş, ağır tenkidlerde bulunmuştuk. Muhakkak ki Nazım bize göre, Vâ-Nû'nun zannettiği gibi dünya şairi falan değildir. Büyük şair de değildir. Bir yazımızda belirttiğimiz gibi o san'atını komünist propagandasının emrine vermiş bir nane şekeri satıcısıdır; Bolşevizm nanesidir sattığı da.

Eğer hiç mi bu adamın lehine söylenecek bir şey yok denirse, birçok uydurukçu şairden daha çok şair olduğunu söyledikten sonra, lisanca birçok argo ve yabancı kelimeler, ekzotik deyimler kullanmasına rağmen uydurukça'nın battal çukuruna düşmemiş olduğunu ilâve edebiliriz:

Vâ-Nû'ya göre onun lisanı "Ataçça" değildir. Eğer Ataçça olsaydı zaten Nazım Hikmet'ten hiçbir şey kalmazdı.

Burada şunu da belirtelim: Nazım Hikmet'in lisanı zannedildiği kadar da saf Türkçe değildir. Ve o, Osmanlı lisan an'anesini devam ettirmektedir ve bu an'aneyi devam ettirdiği eserlerinde daha muvaffak ve parlaktır.

Jokond ile Si-Ya-U'nun başlangıcı bunun en güzel misalidir.

Bir iddia

Leonardo nâm
nakkaşı dehrin
Meşhûr Jokondu
basmıştır kadem
ralu firare
ve firariden

Boşalan yere
taklidi kondu.
İşbu risaleyi
Tastir eden şâir
çok şeyler biliyor
hakikî Jokondun
Encâmına dâir
Ol fettân ahû
bir yar severdi
bir Çinli adem
ismii i Si-Ya-U
Gözleriiii badem
Sözleriiii şirin
Bu yarin peşine
takılmıştır Jokond
bir Çin beldesinde
Yakılmıştır Jokond
Ben Nazım Hikmet
rakîmülhuruf
işbû huusta
düşmana dosta
Çekip yürekten
günde beş nevbet
Yuf üstüne yuf
iddiâ ediyorum
isbat edeceğim
isbat edemezsem
sahni suhandan
yıkılıp gideceğim.

Görülüyor ki Nazım Hikmet'in en güzel parçalarından birisi sayılabilecek bu şiirde "Nakkaşı dehr", "Sahni suhan", "Rakimülhuruf", "Râhı fırar", "işbu risale" ve "tastir" gibi birçok Osmanlıca kelime var ve yazının güzelliğini ve özelliğini de bunlar ışıltılı âhenkleriyle yapıyorlar.

Nazım Hikmet'in son şiirlerinde bilhassa komünistlik propagandasından uzaklaştığı nisbette, iyi bir şair görüntüsü verdiği, temiz bir Türkçe konuştuğu muhakkaktır.

Karşı yalı memleket
Sesleniyorum Varnadan
İşitiyor musun?
Memet, Memet!

Ne var ki solcuların tek tutunacak taraf diye Nazım Hikmet'in şiir dilini göklere çıkarmaları ve sanki Türkçeyi o doğurmuş gibi davranmaları bir kelimeyle komikliktir.

Necip Fazıl'ın -nesil değil- şiir dilindeki yalın fakat kaba değil, içli ve derin Türkçesinin yanında Nazım Hikmet'in lisanı, ne kadar kuru ve yavandır.

Solcuların, Nazım Hikmet'in sanatı hakkındaki fikirleri

Solcuların Nazım Hikmet hakkındaki görüşleri hem kendi aralarında hem de Nazım Hikmet'le aralarında ihtilaflar yaratmıştır. Nazım Hikmet ne diyordu: "Maiakovsky ferdiyetçi idi, ben ise değilimdir" Bakınız Selâhattin Hilav ne diyor: "Nazım aynı zamanda en büyük ferdiyetçi Türk şairidir demek paradoksal gibi görünürse de, yanlış değildir." (Nazım Hikmet, Seçmeler kitabı, sayfa 20).

Nazım Hikmet ne diyordu: Ben Yahya Kemal'den mısra kurma tekniğini öğrendim. Bakalım Cemal Süreyya ne diyor:

"Nazım Hikmet'in çıkışını kendisinden önceki bir Türk şairine bağlamak oldukça güç" diyor. Bu da böyle.

(Nazım Hikmet, Seçmeler, s.21).

Cemal Süreyya aynı eserin 28 inci sayfasında:

"Şimdilerde Nazım Hikmet'i değerlendiren iki aşırı uç belirmiş bulunuyor, kimi yazar onu dünyanın en büyük şairleri sırasına koyarken, kimi yazar da sadece siyasal bir bildirinin taşıyıcısı olarak görmek istiyor. Ya tapılıyor, ya da küçümseniyor. Hele sosyalizme karşı olanların Na-

zım Hikmet'in üstünü çizerken ileri sürdükleri kanaatler bütünüyle şiir dışı ve eğlendirici şeyler" diyor.

Biz ilerde bu konuya dönerek, Peyami Safa'nın Nazım Hikmet hakkındaki kanaatlerini otuzüç sene sonra Cemal Süreyya'nın çok yerde tekrar etmekten başka bir şey yapamadığını, cümle cümle karşılaştırarak ortaya koyacağız. Böylece göstereceğiz ki bu konuda en doğru ve namuslu tenkidi Peyami Safa, yani bir antisosyalist, bir antikomünist yapmıştır, hem de otuzüç sene sonra bile değişmiyecek şekilde: Kökten.

Peyami Safa, komünistlerin ardından komünizmi teşrih ediyor

Nazım Hikmet'i habtettikten sonra Peyami Safa iki makale daha yazdı. Bunların altı numaralısında önce komünistleri ele aldı. Bunların komünizmin bünyesine zıt hissi sebeplerle komünist olduklarını gösterdikten sonra bir komünist münevveri olabilmenin, ne kadar kolay bir şey olduğunu ve ahlak, san'at, sınıf, kadın gibi mevzularda dört beş cümle içine sığdırabilecek bir bilgi dağarcığının insanı komünist münevveri geçinmeye kâfi gelecek kadar teçhiz edeceğini anlattı.

Ve bunlardan sonra bizdeki komünistleri ve başta Nazım Hikmet olmak üzere üçbeş cümlelik sistem ile bir yeni düzen kurmaya kalkanları şu iki kelime ile tarif etti: ZIPIR İDEALİST'ler.

Bir nokta

Burada bir nokta üzerinde duralım. Bir münakaşada bazan söz küfüre kadar varabilir. İyi bir şey değil. Fakat küfürün muallâkta kalmaması ve mevzuuna fiilen oturması halinde mesele değişiktir. Peyami Safa önce teşhis etmekte ve sonra bu teşhisini bir teşbihle mühürlemektedir. Nazım Hikmet ise sadece küfür etmekte, sonra teşhis ettim demeye çalışmaktadır.

Peyami Safa'nın Nazım Hikmet'e söyledikleri Kemal Sülker'e pek dokunmuş olacak ki Peyami Safa'nın kale-

minin müptezelleştiğini yazmaya lüzum görmüştür. (N.Hikmet'in Polemikleri, K.Sülker.) Fakat tek değil iki taraflı görmek düşüncenin namus borcudur. Ağır ve küfürlü kelimeler başta Nazım Hikmet olmak üzere birçok yoldaşlarda ve bugünkü takipçilerinde mebzulen mevcuttur. Hatta Ertuğrul Muhsin gibi, büyük bir rejisörün Resimli Ay'da yazmış olduğu bir yazıda "Fırlama zengin" gibi yangın yeri çocuklarının ağzını kullanmış olması o devrin solcularının içinde bulunduğu ağız kültür ve seviyesini göstermesi bakımından dikkate şayan bir hususdur.

Herkesle anladığı dilden konuşmak esastır.

Peyami altı numaralı yazısının sonunda artık seriyi bitireceğini bildirdi.

BİRAZ AYDINLIK:6

Düşmanlarından daha zararlı elemanları kendi salikleri arasında bulunduran zavallı akîdelerden biri de komünizm'dir.

Taraftarlarından pek çoğu ona tarihin maddeci görüşü ile değil, sistemine tamamiyle zıt ahlâkî estetik veya nefse ait temayüllerle bağlıdırlar.

Kimisi için komünizm hıristiyanî bir merhametin iktisadî bir inkılâpta aradığı teselliden ibarettir. Kimisi için sadece bir adalet aşkı; "biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar".

Bazıları için deseni modaya uygun bir kravat kadar boyun borcu vekafa zarafetinin şartı bazıları için de hazin bir tekerrürün kapalı hendesesi içine düştüğünü sandıkları burjuva fikriyatından kurtulmak için bir kaçamak yolu. Beyinleri yorulan ve bunalmaya başlayanlar için taze iştahlar veren bir gençlik aşısı, maymun guddesi.

Bazıları için kuruyan ilhamlarına yeni bir kaynak, bazıları için de proleterya hesabına değil isyan için isyan ihtiyacı.

Bazıları için her türlü muhalefetin sembolü. Bu uyuşuk zekâlar herhangi bir meseleyi düşünmektense, bu akîdenin ona evvelce koyduğu teşhisi olduğu gibi ve kolayca benimseyiverirler. Ahlâk, san'at, aşk, cinsiyet, kadın,

sınıf, millet, iktisat her şey hakkındaki fikirleri bu ilmihallerdeki düsturların aynıdır.

Bir komünist münevveri, bir komünist filozofu, bir komünist âlimi geçinmek istiyor musunuz? Kırk elli cümle ezberleyiniz ve yerine göre bunları şişiriniz elverir.

Meselâ ahlâka dair şu cümle "Ahlâk, sınıf menfaatlerinin bir neticesidir. Her şeyi sınıf içindir, proleterya ahlakının başka esası yoktur. İyi, sınıfın zaferini temin eden her şeydir, fena, onu mağlûbiyete götüren her şeydir."

San'ata dâir şu cümle:

"Sınıf mücadelesi her yerde olduğu gibi sanata da girecektir. Sınıflı bir cemiyette bitaraf bir san'at ve edebiyat olamaz. San'at ve edebiyat işçi sınıfının silâhıdır."

Kadına dair şu cümle:

"Burjuva cemiyetinde kadın esirdir. Proleterya ihtilali kazanmadıkça o, bu esaretten kurtulamaz."

Sınıfa dâir şu cümle:

"Bütün mes'eleler, sınıflar arasındaki tezatlardan doğar, her mes'elenin halli, o tezatların tasfiyesine bağlıdır."

Böyle birkaç düstur daha belleyince metafizik, felsefe, tarih, iktisat, hukuk, san'at ilâhiri...hakkında muayyen fikirlerin sahibi bir komünist münevveri geçinmeniz mümkündür.

İşte marksizmin, vatanı olan Almanya kadar, bütün Amerika ve Avrupada sebep şu sahte marksistlerdir!

Fakat sistemin demagojiye, pedantizme ve snobizme kolayca tereddî ettirilmesinin hakikî âmillerini kendisine ait zaaflarda mı aramalıdır?

Ben bu küçük ve mevzuu olan şahıs kadar basit bir polemikte böyle bir tenkide girecek değilim.

Sadece demagojiye, ukalâlığa, züppeliğe çok müsait bir akîdenin bizde yetiştirdiği zıpır idealistlerin sahtekârlıkları üzerine bir kandil ışığı tutmak istedim.

Yazılarımın bu kadar uzayışı, mecmuamızda bu nevi münakaşalara ayırabileceğimiz yerin hesaplı ve mahdut oluşundandır.

Daha geniş ve bol sayfalı bir neşir vasıtasında bütün bu seriyi bir iki makalede bitirmek mümkündü.

Gelecek sayıda bu mevzuu lâyık olmadığı ehemmiyete kavuşmuş olmaktan geç bile olsa kurtararak seriyi bitireceğimizi sanıyorum.

(Peyami Safa, Hafta, 12 Ağustos 1935)

Son yazı

Peyami Safa son yazısında (7 numaralısında) bir hülâsa yaparak, kendisinin Nazım Hikmet hakkında söyledikleri ile Nazım Hikmet'in kendisi hakkında söylediklerini derledi. Buna göre, Peyami Safa, Nazım Hikmet için:

1-Materyalistlik iddia etmesine rağmen romantik ve lirik olduğunu,

2- Unutulmak korkusunun onda her şeyi idare eden bir ihtiras olduğunu -yazdığı piyesi şahit göstererek-,

3-Fikirlerini Marks'tan,

4-Nazım kalıplarını Maiakovsky isimli bir Rus şairinden aldığını,

5-Kolay fikir, kolay sanat, kolay şöhret avcısı olduğunu,

6-Felsefî ve estetik bir fikrî cehde kabiliyeti olmadığını,

7-Bolşevik züppesi ve madrabazı olduğunu...

Nazım Hikmet ise Peyami Safa için:

1-Küçük sermayedar,

2-Müteredddi küçük burjuva

3- Üç defa mason olmak istemiş ve olamamış bir mason softası.

4-Maddî refahını doyurmak için aşağılık vasıtalara başvuran adam.

5-Cingöz ve Lavrens olduğunu,

ileri sürmüşlerdir. Nazım Hikmet iddialarını ispat edememiş, Peyami Safa etmiştir.

CEMAL SÜREYYA, PEYAMİ SAFA'YI TE'YİD EDİYOR

Otuzüç yıl sonra Cemal Süreyya, Nazım Hikmet için yazdığı bir yazıda Peyami Safa'nın sözlerini temelinden teyit etmiştir. (Nazım Hikmet'ten Seçmeler.) Peyami Safa "Nazım Hikmet materyalistlik iddiasına rağmen, lirik, cıvık duyguludur" mu demişti?..

Cemal Süreyya da diyor ki: "Bence onun şiirine materyalisttir diye kestirip atmak, işi biraz el çabukluğuna getirmek olacaktır. Temelde, bir duygu adamıdır Nazım Hikmet. Daha çok alaturka şarkılardaki duyarlıktan hareket eder."

Peyami Safa, "felsefî ve estetik bir fikrî cehd, Nazım Hikmet'ten ve kabiliyetinden uzaktır" mı demiştir, Cemal Süreyya da "Nazım Hikmet'"in şiir sorunları üstünde fazla düşünmediği anlaşılıyor. Türkiye'den ayrılana kadar da dünya şiirini iyi izlediğinden kuşkuluyum" diyor.

"Şiirinde tarihsel maddecilik değil de tarihsel maddeci olmak isteyen bir hava var" diye ilâve ediyor.

Cemal Süreyya, Nazım Hikmet'in üzerindeki Maiakovsky tesirini de tevilen ikrar eder. "Şiirinde Maiakovsky'ye bir hayranlığı var, o kadar.."

Görülüyor ki sağcı Peyami Safa, solcu Cemal Süreyya'nın söyleyeceğini 33 sene önce söylemiş.

Sözü, Nazım Hikmet'i 33 sene önce teşhis etmiş üstada bırakalım.

BİRAZ AYDINLIK:7

Kalem denilen maddeyi bir "muhaliyetülhava" âleti gibi kullanmak isteyerek Nazım Hikmet'in hüviyetini şişiren hava tabakalarını boşaltmak için yazdığım bu satırlarda

bana unutulmaz yardımı dokunan bir adam vardır ki O'na bu sütunlarda alenen teşekkür etmek isterim. Bu adam gene Nazım Hikmet'tir. Başka bir mecmuada bana verdiği cevaplarla beyninin kofluğu arasındaki münasebeti kendi kendine ifşa ederek, beni hüviyet tâyinine yarar vesika aramak zahmetinden epeyce kurtarmış oldu.

Cevap diye söylediği şeylerin benim iddialarımla hiç bir alâkası yoktur. Ben ruhunda unutulma korkusunun ve tanınmak hırsının bütün ihtirasları idare ettiğini, kendi piyesini işhad ederek yazdım. Bütün materyalist iddialarının aksine gayet romantik ve lirik bir şair olduğunu anlattım. Hiçbir felsefe ve estetik üzerinde sabit bir cehde muktedir olmadığını, fikirlerini Marks'tan, nazım üslûp ve şeklini Maiakovsky isimli bir Rus şairinden olduğu gibi aldığını bildirdim.O'nun kolay fikir, kolay san'at, kolay şöhret avcısı olduğunu gösterdim. O'nu bir bolşevik mankeni, bir bolşevik yobazı, bir bolşevik züppesi, bir bolşevik madrabazı haline getiren psikolojik sebeplerin en kaba ve bariz çizgilerini resmettim. Bir akîdenin samimi ve halis taraftarlarıyle, sahte müdafileri arasındaki farkın nasıl doğduğunu ve ne çeşitler arzettiğini ayrıca izaha çalıştım.

Nazım Hikmet bütün bunlara, âdeta beni dostçca te'yit etmek istiyormuş gibi kıt cevherinin ve düşük kalitesinin tam bir vesikası olan sözlerle cevap vermeye özendi.

Benim "Küçük sermayedar", "Müteredditi küçük burjuva" "Üç defa mason olmak isteyip de mason olamamış bir mason softası", "Maddî refahını doyurmak için aşağılık vasıtalara başvuran adam", "Cingöz" ve "Lavrens" olduğumu iddia etti.

Bu abes ithamlarının delillerini bulmaktan âciz kalınca aynı yavan lâkırdıları, manzum bir lâfazanlığın kuru kalıbına dökerek, Babıâli yokuşunda dükkân dükkân dolaştı, yazdığını önüne gelene okudu ve aylık bir mecmuada da neşretmeye kalktı. Böylece estetiğinin de püf noktasını ifşâ eden yeni bir delili vermiş oldu.

Tekrar ederim, evvelce kafasının ve yazılarının hışırlığında ısrar edenlere karşı müdafaasını yaptığım Nazım Hikmet'in bu kadar mayasız, cevhersiz ve bomboş olduğunu ben bu polemiğe başlarken bilmiyordum. Bilseydim O'nu bu kadar silkelemeye lüzum görmezdim. Ku-

nı yapraklarını dökmek için hafif bir rüzgar bekleyen bu ağacın budak budak çürümüş göğsüne doğru uzanan ellerim nafile bir iş yorgunluğuyla ceplerime dönüyor. Meğer bu hafif rüzgâr da O'nun kendi kendisinden çıkacakmış ve yazı âleminde son nefesi olmak mukadderrmiş.

(Peyami Safa, Hafta, 19 Ağustos 1935)

Nazım Hikmet'in ateşi yükseliyor

Polemiğin buraya kadar olan kısmı Nazım Hikmet bakımından pek iç açıcı olmadı. Peyami Safa, bu çelimsiz vücudun üstündeki haşmetli kafa, Nazım Hikmet'i fikir plânında âdeta imhâ etmişti.

Başta Nazım Hikmet olmak üzere bütün komünistlerin ve sonra komünizmin püf taraflarını, en ahmak kafalara dank edecek şekilde, ortaya koymuştu. Üzerine "heeyt imanım!" edasıyla gelen bir külhanbeyini, bir çelimsiz delikanlının pataklaması gibi bir şeydi bu; bilhassa Nazımağabeylerini bir dev, "Mavi gözlü bir dev" zanneden yoldaşlar için.

Bu durumda iki ihtimâl kalıyordu geriye. Ya bütün olanları sineye çekip, ortadan silinmek veya devam etmek.

Bu kavgaya kendisi sürtünen Nazım Hikmet, bir araba dayak yiyip felsefe ve estetik dersi aldıktan sonra "Meydanı sühandan" çekilip gitmeyi akıl edemedi veya kendisine bu aklı vermediler.

O zaman ikinci şıkkı uygulamak gerekti.

Amma ne ile?

Peyami Safa gibi bir kalemin karşısında gradosu ortaya çıkan kırık bir kalemle mi? Zira Peyami Safa Nazım Hikmet'in kalemini kırıp parçalamıştı. Nazım Hikmet, can havliyle, ancak, yapılabilecek bir şey yaptı. Ölüm korkusu karşısında kalan bir insanın, elindeki taşı sopayı bırakıp öz yumruklarıyla, tırnaklarıyla savaşa girmesine pek benzeyen bir yolu seçti.

O bu seçtiği yoldan daha önceleri başarıyle, hem de Yakup Kadri'ye, Ahmet Haşim'e, Hamdullah Suphi Tanrıöver'e vurmak için geçmişti. Bu saydığım isimler bu hi-

civleri kısmen ve derece derece sineye çekmek zorunda kalmışlardı. Hamdullah Suphi aleyhindeki o pek zayıf hiciv bile bir vazife görmüştü.

Nazım Hikmet varını ortaya sürüyor

Nazım Hikmet, o tertipli Yedi Gün mülâkatlarından da bir şey çıkmadığını görünce bu sefer işi kendisi ele aldı ve tuttu Peyami Safa'ya bu eski dosta uzun bir hicviye düzdü. Bu hicviyeye çok özendi. O da farkında idi ki bu son şansıydı. Her ne kadar Peyami Safa'ya karşı üst perdeden atmış, kendisini Peyami Safa'ya karşı müdafaa etmek gibi bir komikliğe düşmeyeceğini ilân etmişti amma bugün zaruret, kendisini o noktaya getirmişti. amma yine mümkün olduğu kadar üst perdeden alarak Moskova Prensi edasını bırakmadı.

Bu hicvi Aydabir'de neşretti.

Bir Provokatör Üstünde
Hiciv Denemeleri

"Sen ölmedin, seni öldürdüler
Zavallı kadın."" *T.F.*

Sen çıkmadın
çıkardılar karşıma seni!
Küllü, kara elleriyle tutup enseni,
gövdeni yerden bir karış kaldırdılar;
sonra birden bire
bırakıp yere
seni pantolonumun paçasına saldırdılar!..
Bir düşün oğlum,
bir düşün eyyetimi Safa,
bir düşün ki son defa
anlayabilesin:
Sen bu kavgada
bir nokta bile değil,
bir küçük, eğri virgül,

bir zavallı vesilesin!...
Ben kızabilir miyim sana?
Sen de bilirsin ki, benim âdetim değildir
bir posta tatarına
bir emir kuluna sövmek
efendisine kızıp
uşağını dövmek!..
Sen de bilirsin ki, jurnal esnafı, senin gibiler
tutulup kulaklarından birer birer
teşhir edilirler.
Ben, sadece söküp
bir fitnenin otuz iki dişini,
ve Babıâli kaldırımlarına döküp
geleceğini, geçmişini
aldım omuzuma işte bu teşhir işini
Bir düşün oğlum,
bir düşün ve inkar etme ki;
Keteon matbaasında ut çalıp
ayak şarkıcılarına beste talim eylemek
ve o biçare Larus'un ırzına geçip
zatını âlim eylemek
sana pek
zor geldi ki, demek;
aranızda dolaşır görünce
benim "Orhan Selim" adlı dilsiz
ve kolu bağlı gölgemi,
hemen azıya alıp gemi
faşisto-demokrato-liberal
bir jurnal
yazıp
delikanlıyı yere çalmak
ve bir miktarı münasip elden almak
istedin!...
Elden alıp, almamana
karışmam ama,

biz, gölgemizi bile çiğnetmeyiz adama!..
Bir düşün oğlum,
bir düşün, ey göbekli patron yeletlerinin
"Doğru yol" göstericisi
Bir düşün ey yetimi Safa,
bir düşün ve hatırla ki, son defa;
o, takma aslan yeleli
Namık Kemal üstadın senin:
abanoz ellerinden
zenci kölesinin
som altın taslarla şarap içerek
ve "didarı hürriyet"in dizinde
kendi kendinden geçerek:
"Yüksel ki yerin
bu yer değildir,
dünyaya geliş
hüner değildir!"
demiş.
Sen de yükseldin uyup
onun sesine
"La dam o Kamelya"nın fesli figüranlığından
Ahmet Hâşimin "Degüstasyon"daki
iskemlesine.
Bir düşün oğlum,
bir düşün
ve mezarların hududunu aşma!
Kendine güven evlat
babana değil,
bir ölüyü koluna takıp dolaşma...
Öyle zart zurt eşilmez toprağı gidenlerin!
Ölüleri rahat bırak oğlum,
rahat bırak uyusun
o muhterem şehidi hürriyet beypederin!
Hem böyle daha iyi;
çünkü bak ortada

ne yeni bir İngiliz -Boer
harbi var
ne de tebrik isteyen bir İngiliz Elçiliği!
Ölüleri rahat bırak oğlum,
rahat bırak uyusun benim de ölülerim!..
Sen de bilirsin ki, ben
ne dedemden
miras bekledim,
Ne babamdan şeref, şan!..
Hasep, nesep, kan, soy sop işinde yoğum.
Çünkü ne halisüddem bir buldoğum
ne tecrübelik bir tavşan ben sadece ölen babamdan ileri
ve doğacak çocuğumdan geriyim
ve bir kavganın adsız neferiyim...
Ey ihtisas mahkemeleri kaçağı
ve Despinis Kokonun aftosu;
Ey marka malı kör
Provokatör,
ve ey zavallı yetim...
Yoktur şimşiri kahrını inkara niyyetim...
Kokla, çek ve iç,
üzülme hiç.
Billahi cihan bilir ki, sen
kahraman, ulusal muhaliflerimizdensin...
Kokla, çek ve iç
üzülme hıç...
Yalnız, arasıra
bakıp aynalara
bir deve derisinden beli değnekli Hacivat düşün.
Bir düşün oğlum,
müdahin, çelebi hazreti Hacivatın
giyerek harp ilâhı göbekli Marsın üniformasını
kahramanane bir dalkavuklukla hesap sormasını!
Bir düşün oğlum,
bir düşün oğlum,

bir düşün ve inkar etme ki;
gizli gece yolculuklarından kalmadır senin alın
terin.
Sen her gece
el ayak çekilince
"Nuvel literer"in
bir arşınlık duvarından aşarak
ve parmaklarının ucuna basıp dolaşarak
yapraklarında onun,
apartırsın satırlarını birer birer
Cingözle beraber.
Fakat her duvar
bir karış değildir.
Her duvarı atlamayı kesmez senin gözün
ve her fikrin açılmaz kapıları
maymuncuğuyla Cingözün!..
Okuman lâzım evlât.
Evirip çevirmeyi, göze girmeyi, falan, filân
bırakıp okuman...
Bir düşün oğlum.
Bir düşün ey yetimi Safa,
Bir düşün ve benden öğren ki son defa:
FİKİR dediğin şeyin
Karabet ustanın uduna benzemez suratı.
O, ne şapırtılarla çiğnenen bir sakız,
ne "Vatan-Silistre"de Abdullah Çavuşun tiradı,
ne de "Bir akşamdı" da müteverrim bir bayanın ilâcıdır.
O, şahlanmış bir kavga atı
kalın kabzalı bir savaş kılıcıdır.
Bu ata atlayacak yürek
ve bu kabzaya bilek gerek.

Nazım Hikmet
14-20/7/1935

Altı günde yazılan hicviye

Nazım Hikmet bu hicviyeyi altı günde tamamlamıştı. 14 Temmuz'da başladığı hicviye 20 Temmuz'da bitmişti. Bu da gösteriyor ki "eliyle koluyla " ve kısa zamanda "ilham gelince beyaz keten pantalonlara yazarak" şiirlerini bitiren Nazım Hikmet bu hicviyeye esaslı özenmişti. Sonu "a" ile biten geniş sadalı kelimelerden ve tuzlu biberli teşbihlerden bol bol istifade etmişti. "Irzına geçilmiş larus" "göbekli patron veletlerinin doğru yol göstericisi" gibi ifadeleri ise sık sık kullanmaktan ayrı bir zevk duymuştu.

Peyami Safa'nın vücut yapısını da kastederek, "sen bir eğri virgül bile değilsin" dedi. Namık Kemal'in sahte hürriyet kahramanı olduğunu söyleyerek kendi pîri Marks'la "sakallı" diyerek alay eden Peyami Safa'dan intikam aldı.

Peyami Safa gibi "çürük mintan", "aslan" gibi kötü kelimeler kullanmayacağını söylemişken eski huyu depreşti ve "öyle zart zurt eşilmez toprağı gidenlerin" demekte beis görmedi.

Peyami Safa'nın babasının Boer harbi dolayısiyle İngiliz elçiliğine tebrike gitmesini ele aldı ve şecaat arzeden merdi kıptî hesabı, "Hasep, nesep, kan, soy, sop işinde yoğum" dedi.

O bu kavganın adsız bir neferiydi. Peyami Safa ise bir Provokatör.

Fakat Nazım Hikmet Peyami Safa'nın kaleminin kahredici kudretini inkâr etmiyor, sadece ona kokla çek ve iç diye kokain tavsiye ediyordu. Eğer memlekette müstereddi burjuva münevverlerini tesbit edecek bir ihtisas mahkemesi olsaydı Peyami Safa mahkûm olurdu. Ona göre Peyami bir Halk Mahkemesi kaçağı idi.

Peyami Safa, göbekli harp ilâhı marsın elbisesini giymiş bir hacivattır. Üstelik buna bakmadan meydan da okuyordu. Halbuki Peyami Safa'nın bütün hüneri, Cingöz'le beraber, Nuvel Literer'in sayfalarından bilgi aşırmaktan ibaretti. Halbuki bu yetmezdi, Peyami isimli evlât evirip çevirmeyi bırakıp okumalıydı.

Çünkü fikir denen şey Vatan yahut Silistre'de Abdullah Çavuş isimli enayinin (!) "Çünkü, Proleterya için

değil de, din için, vatan için, millet için çarpışmıştı" tiradı değildi. "Bir akşamdı" da veremli bir kadının ilâcı da değildi. Nazım'a göre, fikir şahlanmış bir kavga atı, kalın kabzalı bir savaş kılıcı idi ki, bu at'a ancak, Nazım Hikmet gibi yürekli, bu kılıca yine ancak, Nazım Hikmet gibi bilek sahibi kişiler gerekti.

9.Hariciye Koğuşu

Nazım Hikmet'in ne kadar hırslandığı ortada. Ehh, haklıdır da. Zira, Peyami Safa O'nu 9. Hariciye Koğuşu'nda muayeneye çekmiş, röntgenini almış, teşrih masasında otopsisini yapmış ve hacamatlamıştı.

Peyami Safa'nın 9.Hariciye Koğuşu'nu methetmek için sayfalarca ateşli yazı yazan Nazım Hikmet, bu işten memnun olmamıştı. "Resimli Ay'daki yazıyı Nazım Hikmet'in yazdığı bu yazıdaki "hagarogot" kelimesinden anlaşılmıştır. Bu kelime Nazım Hikmet'in özel lûgatçesidir ve aynen Vâ-Nû'ya yazdığı bir mektubunda geçmektedir." Böylece Peyami'yi ölçüsüzce metheden yazının Nazım Hikmet tarafından yazıldığına bu kelime kesin delil olmuştur.*

Gerçekten Nazım Hikmet, Peyami Safa'yı o yazıda, "en basitin en girift olduğunu ebediyyen isbat ettiği için" övmüştü. Şimdi zannedilen Nazım Hikmet'in çok basit olduğunu ebediyyen isbat etmiş bulunuyordu. Ve Nazım Hikmet bunun için Peyami Safa'ya sövüyordu.

Yetimlik meselesi

Sövüyordu amma ne diye? Peyami Safa yetimdir diye. Fakir olduu için, çocukluğunda şarkı meşkederek hayatını kazanan bir küçük işçidir diye.

Yetimlik muhakkak ki insanın elinde olmayan ve hiç istemeyeceği bir şey. Fakat tarih boyunca, ne hikmetse, bir çok kimseler bilhassa "Allahsızlar" yetim olmayı suç saymışlardır.

(*) Sabiha Sertel'de "Roman Gibi" de bu yazıyı Nazım Hikmet' in yazdığını belirtmiştir.

Hiç bir kıyas nezaketsizliğine düşmeksizin ve sırf Allahsızların müşterek çizgisini belirtmek üzere hatırlatalım ki İslâmın büyük Peygamberine -Allah'ın salât ve selamı onun üzerine olsun- de Kureyş Allahsızları "Yetim" diye hakaret gözüyle bakıyorlardı.

Maûn sûresi, Allahsızların bu zümresi içindir:

"Dini yalan sayanı gördün mü?
İşte yetim'i unf'ü şiddetle iten.
Yoksulu doyurmayı teşvik etmeyen O'dur.
İşte bu vasıflarla beraber, namaz kılan münafıkların vay hâline.
Onlar namazlarından gafil.
Onlar riyakârdırlar.
Zekâtı da men eden onlar."

(Hasan Basri Çantay tercümesi)

Nasıl ki ferdiyetçi insiyakları uyanıp eski Maiakovsky yeni Maiakovsky'yi öldürmüştü. Nazım'ın da eski "paşazadeliği" tutmuş, proleterliğini unutmuştu herhalde.

Nazım Hikmet'in şiirlerine ilâveler mi yapılıyor?

Bu hicviyenin Kemal Sülker'in kitabında neşredilen şekliyle, "Nazım Hikmet, Seçmeler" ismiyle Ararat Yayınevi tarafından neşredilen şekli arasında farklar bulunmaktadır. Bunlar iki türlüdür.

Birincisi kelime farkları; mesela birisinde "Okuman lâzım evlât" ibaresi, diğerinde "Okuman lâzım üstat" şekline gelmiştir. Bunun gibi üç dört yerde kelime ve dolayısiyle manâ değişikliği vardır.

İkincisi, ilâve veya farklı mısralar vardır.

Meselâ Ararat Yayınevi'nin kitabında bir kısım var ki Kemal Sülker'in kitabında yok, onu aynen aşağıya alıyorum:

.....

Giyerek harp ilâhı göbekli Marsın üniformasını
Kahramanane bir dalkavuklukla hesap sormasını.
Bir düşün oğlum,
Bir düşün ey sayın provokatör
Her dövüşen sersemdir senin için
Her anlayıp inanan kör
Ve sen ki bir fikre bağlanışın azılı düşmanısın
anlat bana nasıl oldu şu
anlat bana nasıl oldu sen,
yanarak boynu müsellesli bir mason imaniyle
boyamak istedin Süleymaniyenin çifte sütununu
O biçare "hürriyeti efkarın" kanıyla
hem ne derin bir inanışmış ki, bu,
ne müthiş bir ateşle yanışmış ki, bu,
göze aldırmış sana fenafil maşkın âzâm olmayı
mason localarına üç def'a başvurup
mason localarından üç def'a kovulmayı.
.....

Kemal Sülker bu kısmı şahsî eğilimlerine aykırı gördüğü için almadı ise o başka. Fakat Nazım Hikmet'in eserlerine yapılan ilâveler mes'elesi hattâ bazı eserlerin tamamının ilâve olduğu şayialarını kolay örtbas edilecek şeylerden değildir.

Mühim olan Nazım'ın bu hicviyesinin değil bütün şiirlerinin sonradan ve başkaları tarafından rötuş edilip edilmediğidir.

Gerçekten Nazım'ın birçok şiirlerinde bu ufak tefek farklar vardır. Bunun bir sebebi, birçok şiirlerinin el altından, fısıltı gazetesinin gizli baskısıyla yayılmış olması olabilir. Bir diğer sebebi de bu şiirlerin birazcık eli kalem tutan kimselerin değişiklikler yapması halinde bile bütünü bozulmayacak kadar yavan şeyler olmalarıdır. Hiç Yahya Kemal'in, Necip Fazıl'ın, Ahmet Muhip'in şiirlerinin bir tek kelimesi değiştirilebilir mi?

Peyami Safa da bunun için Nazım'ın şiirleri konusunda "Taklitleri asıllarından güzel" diye nefis bir teşhis kondurmuştu.

Kavga atı

Nazım, bir eğri virgül gibi gördüğü Peyami için yazdığı hicviye'de fikrin, bir kavga atı, kalın kabzalı bir kılıç olduğunu belirtmişti.

Bu tam manâsıyla bir tafrafuruşluktu. Zira o zamana kadar Peyami, Nazım'ı hep fikrî mes'eleler üzerinde münakaşaya çağırmış, Marksizmi, Komünizmi bir fikrî problem olarak her zaman konuşmaya hazır olduğunu söylemiş ve Marksizmin bir fikir plâtformu üzerinde konuşulmasını istemişti.

Nazım ise tam propaganda ve reklâm üslûbu içindeydi.

Bu üslûp içinde Peyami'ye fikri tarif etmesi ise cidden cesaretti. Zaten bütün cahiller cesur olur diye bir söz vardır. Mamafih Nazım'ın fikri bir at olarak tarif etmesi hiç olmazsa kendi hesabına haklı olan bir benzetmedir. Zira ilerde göreceğiz ki Nazım bu ata binip tâ Moskova'nın yolunu tutacaktır.

Kemal Sülker'e dokunan tabir

Peyami Safa'nın Nazım'ın bu hicviyesine vereceği cevabı bildirirken kullandığı "şak şak vuracaktır" tabiri Kemal Sülker'e pek dokunmuş olacak ki ismini andığımız eserinde bu kırgınlığını sık sık belli ediyor. Ne var ki Nazım'ın hayranlıkla söz açtığı hicviyesinde "Zart zurrt" vesaire gibi sözleri hiç görmemişcesine davranıyor. Yoksa "kötü söz söylemek yalnız Nazım'ın tekelinde mi" diye bir Sual ister istemez geliyor insanın aklına.

On ikiye beş var

Nazım son kozunu oynamıştı. Buna mecburdu ve bu mecburiyeti yerine getirdi. Bu noktanın koordinatlarını şöyle tesbit edebiliriz. Bu münakaşa önce Orhan Selim'le Peyami Safa arasında başlamıştı. Nazım fikracı tarafıyle

Peyami'yi yere sereceğini ümit ederek bu kavgaya girmişti. Bu onun için çok edebî bir fiyaka olacaktı. Amma bu ümidi boşa çıkmıştı. Peyami usturadan keskin kalemiyle Nazım'ın bilcümle iplerini kesmişti. Her ne kadar Nazım Hikmet Yedi Gün mecmuasında kendi çehresiyle ortaya çıkmışsa da bu çıkış bir fıkra muharriri sıfatıyla değil ve daha çok Orhan Selim'in vekâletini hâiz bir hâmi avukat tavrında olmuştu. Bu da tutmayınca, Peyami'nin cevapları bütün hücumları boşa çıkarınca, Orhan Selim'i ve fıkracılığı bir tarafa bırakan Nazım kendince ve inananlarınca en güçlü yanını yâni şairliğini kınından çekmiş ve bu hicviyesini Peyami ile kavgasının son darbesi, netice alacak en son hamlesi tarzında indirmişti.

Peyami ise aksine o ana kadar Orhan Selim adlı bir fıkra muharriri ile daha doğrusu bir gölge ile kavga ediyordu. Her ne kadar Yedi Gün mecmuasında Nazım ortaya çıkmak zorunda kalmış ise de bu endirekt bir durumda ve daha çok bir müdafaa tarzında idi. Halbuki şimdi düşman çekildiği siperini artık muhafaza edemeyip ortaya çıkıyordu. Bu, asıl zaferin en belirli habercisiydi.

Büyük stratej Peyami Safa, aslında kavgasını vermiş ve düşmanın kadavrasını çıkarmıştı amma şimdi asıl iş cenaze merasimi yapmaya kalıyordu. Zira, kadavradan ancak doktorlar anlardı, amma cenaze merasiminden herkes.

Nazım, Peyami ile daha iyi çarpışabilmek için Orhan Selim'in ölüsüne basmak zorunda kalmıştı, ancak öylece savaş meydanına son def'a gelebilmek imkânına kavuşuyordu.

Peyami ise bu sefer tam aksini yaptı. Bir basamak çıkarak kendisine erişebilen düşmanına iki basamak inerek cevap verdi. Peyami Safa'yı zavallı düşmanının karşısından çekti, onun karşısına Server Bedi'yi de değil onun yetiştirmesi olan Cingöz Recai'yi çıkardı.

Hem de kendisinin idiası olan Nazım'ın taklitlerinin aslından güzel olacağını, yazılarının şiir değerinin şişirildiği kadar fazla olmadığını isbat etmek üzere. Şurası unutulmamalı ki Nazım'ın her sahada olduğu gibi fıkra muharririliği sahasında da büyük iddiası vardı. Fakat Peyami'nin şiir sahasında hiç bir iddiası ve kavgası yoktu.

Nazım ise bu sefer "Bir komik âdeme" hicviyesinde düştüğü pestenkerâniliği örtecek derecede güzel bir hicviye hazırlamıştı. Her halde kendisinin gösterdiği esbabı mucibeye göre bu sefer ilham mevzuu esaslıydı.

Şunu tekrar etmekte fayda vardır ki Nazım'ın bu şiiri gerek yazdığı fıkralarının ve gerek tertipli mülâkatının çok üstünde idi.

Fakat iş öyle bir hale gelmişti ki bu en kuvvetli hicviyeyi karşılamak Cingöz Recai'ye düşmüştü, o kâfi idi bu işe. Bunu Peyami 9/9/1935 tarihli Hafta Mecmuasındaki fıkrasının altına şu notu koyarak ilân etti:

"Nazım Hikmet'in fikir taraflarında apışınca söyleyecek bir şey bulamayarak işi destan yazmağa döktüğünü ve hakkımda bir manzume çırpıştırarak dükkân dükkân dolaşıp okuduğunu evvelce bildirmiştim. Bu manzumesini bir mecmuada gördüm. Alık oğlan, benim sayısız kusurlarım dururken iftihar ettiğim tek tük birkaç faziletimi hicvetmeğe yeltenmiş. Meselâ ben lisede fakir bir çocuktum, kitap ve peynir ekmekle bazan aşureden ibaret öğle yemeği paramı çıkarmak için Keteon matbaasında şarkı istinsah ederdim. Nazım, bilhassa kendisinin tezi ile en mağdur ve en masum hareketim olan bu anekdotu aleyhimde vesika diye kullanmış. Halbuki ben bu hikâyeyi dostlarıma her zaman seve seve anlattığım gibi, ondan evvel kendi eserlerimde yazmış bulunuyorum. Keza küçükken bende sahneye çıkmak hevesi vardı. Bir gün figüran olarak La Dam O Kamelya piyesinde sahneye çıkarken başımda fes bulunduğunu unutmuşum. Bunu da dostlarıma güle güle anlatırdım ve yine Nazım'dan çok önce bir kitabımda yazdım. Bu alık oğlan beni sürgünde ve genç yaşında ölen Safa'nın yetimi ve Namık Kemal'in muakkibi olmakla ithama kalkmış. Bahsettiği isimler Türk inkılâp tarihinin şereflerdir. Boer harbini tebrike gidenler, yalnız İsmail Safa değil, Nazım'ın bayıldığı ve lehine yazı yazdığı Tevfik Fikret de dahil olduğu halde, zamanın birçok inkılâpçı münevverleridir. Ve siyasi sebebi büsbütün başkadır.

Yetimi Safa olmak benim alnımı dik tutan en derin iç acımdır. Kaldı ki bu Yetimi Safa tabiri de Cenab Şahabettin tarafından benim için:

"Yetimi Safa değil, yetimi Zekâdır"
tarzında yazılmıştı. Ben de kendisine:

Üstad, kelime oyununu parlak bulmadım. Seci arıyorsan Yetimi Safa'ya Yetimi kafa daha uygun düşer demiştim.

Yani bu tabir de başkasına aittir.

Fazla konuşmaya lüzum görmüyorum. Sözü Cingöz Recai'ye bırakacağım. Gelecek sayılarımızın birinde O'nun bu Nazım Hikmet denilen meslektaşına cevabını okuyacaksınız. İşi fikir ve ideoloji tarafından kaçırıp, vesikasız imalarla dolu adî bir soytarılığa götüren bu zıpıra artık Server Bedi'nin kahramanı şak şak vuracaktır.

Boerler meselesi

Masum Boer hürriyetseverlerini ezen İngilizleri tebrik etmek muhakkak ki Türk münevverleri için bir şeref değildi. Bu tebrik işine ismi karışanlardan İsmail Safa Peyami Safa'nın babası idi. Bunu Nazım diline dolamış "Bırak rahat uyusun şehidi hürriyet bey pederin" diye sahabetkâr bir sahte şefkât tavrı takındığı meşhur hicviyesinin biraz ilerisinde "Ne de tebrik bekleyen bir İngiliz elçiliği" diyerek kendisi ölüleri tedirgin etmekten çekinmemişti. Halbuki bu yanlış harekette İsmail Safa tek değildi. Tevfik Fikret de vardı. O Tevfik Fikret de, materyalist görüşte, belki Nazım Hikmet'in sütbabası idi. Peyami Safa bunu belirtti.

Yetimi Safa

Nazım Hikmet büyük bir rahatlıkla, ihtira sahibi edasıyla bu "Yetimi Safa" tabirini kullanıp duruyordu. Tabirin muhtevasının ifade ettiği gayri insanî manayı daha önce anlattık. Peyami Safa burada bize bir bilgi unsuru da vermektedir. Bu bilgiye göre bu "Yetimi Safa" tabiri de Nazım Hikmet'in değildir. Fikirlerini Marks'tan , san'atını Maiakovsky'den alan Nazım Hikmet bu tabiri de Cenap Şahabettin'den almıştır. Zira bu tabiri Peyami Safa hakkında ilk defa Cenap Şahabettin kullanmış ve Peyami Safa'nın "Üstad, kelime oyununu beğenmedim, seci arıyorsan Yetimi Kafa demeliydin" cevabı ile karşılaşmıştır.

Ben bu anekdotu, Cenap Şahabettin'in oğlu aziz dostum İsmet Rasin Tümtürk'e okuduğum zaman, enteresan buldu ve :

-Peyami haklıymış, dedi.

Amma ne varki seci zarureti ile olsa da Peyami Safa'ya Yetimi Kafa demek mümkün değildi. Ömründen Safa görmemiş bu adamın, tek varlığı kafasıydı.

Maamafih denebilir ki bir deyimin, Nazım Hikmet veya Cenap Şahabettin tarafından kullanılmış olması bu kadar mühim midir? Bu suali Kemal Sülker'e sormalıdır ki kitabına Nazım Hikmet'in yazılarını satır satır alırken Peyami Safa'nın yazısının o kısmını kırpıp kesivermiş, atlamış ve okuyucuyu da atlatmış. Demek mühim görmüş. Bizden de açıklaması. Hüküm okuyucunun.

Cingöz'ün cevabı

Bu cevabı Peyami Safa şöyle takdim etti:

....."Olup olacağı ne kadar hüneri varsa bu manzumesinde gösteren şair, kendisini "bir kavganın eli kolu bağlı adsız neferi" olarak takdim ediyor. "Ey yetimi Safa" hitabiyle Peyami Safa'nın yetimliğini, fakir talebe iken "Kteon" matbaasında şarkı yazmasını, hürriyetperverliğini ve bu vesile ile büyük vatan şairi Namık Kemal'i, İsmail Safa'yı toptan hicvetmeğe kalkıyordu. Münakaşayı mevsuk ve müdelllel çerçevesinden çıkararak çirkin bir alay zeminine döken Nazım Hikmet, artık ciddî bir muhatap olmaktan böylece istifa edince, Peyami Safa ona kendi tarzında manzum konuşmanın ne basit bir yazı oyunu olduğunu ispat için karaladığı şu cevabı, Server Bedi'nin meşhur kahramanı Cingöz Recai imzasiyle bugün 5.sayfamızda neşrediyoruz."

Beşinci sayfadaki şiir:

CİNGÖZ RECAİ'DEN NAZIM HİKMET'E

Gel bakayım,
lüle lüle kıvrım kıvrım, samur saçlı,
pamuk tenli, al yanaklı sarı papam,
gel bakalım anam babam,

gel bakayım yetimlikle maytap eden paşa zadem,
güzel âdem!

*

Gel bakayım,
gel ki büyük babaların:
Enver Paşa, Nazım Paşa konağında
alıştığın gibi,
alışıp yılıştığın gibi,
seni her gün dizlerimde hoplatayım,
şerefine bütün yetim çocukların
anasını satayım.

*

Gel bakayım fidan boylum, asilzadem, güzel paşam,
Moda burniyle Süreyya Paşa locası arasına her akşam
maviş gözlerini süze süze mekik dokuyan
Kadıköy'ün kübik salonlarında şiir okuyan
Moda şair, kübik şair, kübiklerin kübiği,
Cevizliğin, Kuşdilinin, Mühürdarın Bolşeviği!

*

Ben ki-kıtır atma cicim!-
Nuvel Literer'den alma değil,
Bolşevik şair Maiakovsky'den de çalma değil,
senin tulum göbekli, kadayıf enseli burjuvalarından
halkı soyan bir kaçının yuvalarından,
para aşırdım.
Neden mi, niçin,
yolumu şaşırdım?
Babası sürgünde öldürülen
bir çocuğu beslemek için!
Fakat sen ki paşa konaklarında kuş dilinde, kuş tüyünde, kuş sütüyle beslendin,
Kuş beyninle bolşevizme heveslendin.
Baban üç yıl önce ölünceye kadar
Zavallıdan para kopardın,
nefesi kokan Türk işçisinin vekâletini apardın.

Götürüp onu sonra el altından,
Enternasyonale zula ettin,
kimbilir kaç
aç bülâç
Türk işçisinin ciğerini pirzola ettin!

*

Gel bakayım seninle bir konuşayım
senceleyin bir coşayım.
Bre...Toprak altında yatan
Namık Kemal'e, Safa'ya çatan
bre tümen tümen kıtır bom
bre tümen tümen palavra.
bre işçiye yalan
ölüye iftira atan
sağı sola katan
bre kaltaban
bre Türk düşmanı, bre vatan
haini şarlatan!
Bre propoganda broşürü alimi
Bre sırtını ipek divanlara yaslayan
"Sermaye"nin yüzde bire küçültülmüş posasını
yalayarak âllamelik taslayan
Orak Çekiş markalı
sözüm ona Komintern taktikalı
üfürükle şişirme, kursak balon komünisti
Dandini bey züppe salon komünisti!
Sen misin "o kavganın kolu bağlı adsız neferi?"
Yavaş gel, saçmalamaya başlıyorsun,
piçler gibi ölülerin mezarını?
Yanlış attın zarını:
Görüyorsun şeşi beş
yemek için birkaç leş
sallayarak hemen uzun elini
oluyorsun mezarlara tebelleş.
Sen misin adsız nefer? "Eynelmefer?"

İki metro boyu afişlerde
gazetelerin tüccar ilânı sayfalarında
kitaplarının üstünde, manzumelerinin altında
bangır bangır bağıran Nazım Hikmet imzası
ad değil mi.
Ne yalan söylersin?
Sendeki surat, surat değil mi?

*

Sen adsızsan,
Zonguldak'taki maden kuyusu dibinde,
Promete gibi, fakat gökten değil
yerin dibinden ateş alan
bize kalori yollayan
işçinin adı nedir?

*

Adlısın meşhur şairim, adlısın,
ama neyleyim
yırtık suratlısın.
Sen ki iki papele her gün Akşam
Ulusal dil yazarsın,
Önce yazdıklarını bozarsın.
Sana her gün üç lira verebilirsem ah!
Vallah billah!
ey o kavgasının adsız neferi
hemencecik soldan geri
çevrilerek
Ulusalizma-Faşizma gömleğini
sırtına geçirerek,
Bolşevizmin mezarını kazarsın!

*

Nitekim,
söyleyecek sözün bitince,
Marksın Sermayesini kediye yükletince
Her renkli Herşey adlı reklâm gazetesinde
Başmuharrirlik yapıyorsun

Şimdi de İpekçilerin sermayesine tapıyorsun!

Bre toprak altında yatan
büyük Türk ölülerine çatan
bre tümen tümen kıtır bom
bre tümen tümen palavra
bre işçiye yalan
ölüye iftira atan
sağı sola katan
bre kaltaban
bre Türk düşmanı, bre vatan
haini şarlatan!
Sen artık buralarda
kolay dikiş tutturamazsın
sahte komintern taktikalı
dolmalarını yutturamazsın.
Çekil!
Bugün yaptığın gibi
Metr-Goldvin-Mayer şirketinin
İstanbul kolunun başına dikil
Yüzünden maskeni, başından kasketi at
Sermayenin altına yat!
Yerini şimdi buldun işte:
Hak berakât versin, asilzadem,
berekâaat!

CİNGÖZ RECAİ
Müstensihi
SERVER BEDİ

Tan! Tan! Tan!

Nazım Hikmet seri halinde hicviyeleriyle övünüyordu ya, sanki Cingöz Recai tabancasını çekmiş, tan! tan! bu övünmeyi acı bir sırıtışa döndürecek bir yaylım ateşi aç-

mıştı.

Bunlar merminin tınlamaları değil Nazım için Cingöz'ün, Peyami Safa'nın emriyle cuk oturttuğu kafiyelerdi.

Bre, işçiye yalan
ölüye iftira atan
sağı sola katan
bre kaltaban
bre Türk düşmanı, bre vatan
haini şarlatan!

Evet Nazım Hikmet, Orhan Selim'e yaptırtamadığını Peyami Safa'ya yaptırtmıştı: Orhan Selim Nazım Hikmet'in yaptığını yapamadı amma, Cingöz yapıyverdi. Kafiyeler, teşbihler, tesbitler tamdı. Tansiyon mükemmeldi. Komünistler ne derlerse desinler böyleydi. Nazım Hikmet şiirinde tepeden havruz döken kocakarı edasını belirtirken, Cingöz karşıda endamını göstererek, tam ortadan mermi boşaltıyordu.

Anası satılan yetimler

Nazım Hikmet, Peyami Safa'nın yetimliğini diline dolamıştı bunu biliyorduk. Öyleki adetâ "Sen sus bu mevzuu konuşamazsın, çünkü yetimsin", "Sen karışma çünkü yetimsin" demeye kadar vardıracaktı, neredeyse, kavgayı kazanmak için, Peyami Safa onun bu tavrını şiirinde:

Şerefine bütün yetim çocukların
anasını satayım

diye kepaze etti. Nazım'ın nasıl kuşsütüyle beslenen bir paşazade olduğunu anlattı. Nazım'a "Maviş gözlerini süze süze", "lüle lüle, kıvrım kıvrım, samur saçlı, sarı papa" benzetmeleriyle takıldı. "Güzel adem" diye alay etti. Nazım Hikmet "Bir komik ademe hicviye"sinde "Portakal oğlu adem" gibi sakil bir ifade kullanmıştı. Bu ifadenin yanında "Paşazademin " arkasından "Güzel adem" tam tamına oturmuş, nefis bir ifadeydi.

Bu "güzel adem", "yetimlikle maytap eden pa-

şazadem'"dı.

Adsız nefer

Nazım Hikmet kendisini "Bir kavganın adsız neferi" diye takdim etmeye çabalıyordu. Hem de eli kolu bağlı adsız nefer. Bu bir fantezi idi ki benzeri Stalin'in Sibirya'ya sürdüğü zavallılardan şikâyet etmesi olabilir ancak.

Nazım Hikmet bu günden fazla o gün, adı herkesçe duyulan belki tek komünistti. O günlerde gazetelerde, mecmualarda kendi adı, kitaplarının adından çok daha iri harflerle basılıp ilân ediliyordu. Plâklarda şiirlerini okumak gibi bugünün reklâmcılığının daha ötesine geçemediği reklâm usulleriyle memlekete tanıtılmaya çalışılıyordu.

Adsızlık, bir lüks olabilirdi bu kadar meşhur bir yoldaş için ancak.

Nitekim bunu Peyami pek güzel işledi ve sordu:

-Sen adsızsan, Zonguldak maden ocağındaki amele mi ad'lı?

-Elin kolun bağlıysa nasıl olup da piçler gibi ölülerin mezar taşını taşlıyorsun?

Ve NazımHikmet'in bu himbılca fantezisini şöylece bağladı:

-Adlısın meşhur şairim, adlısın. Amma neyleyim ki yırtık suratlısın.

Bazı deyimler

Peyami Safa şu deyimleri başarıyla kullandı:

Propaganda broşürü alimi

Dandini bey, züppe salon küministi

Marksın sermayesini kediye yükletince

.....

Şimdi de İpekçilerin sermayesine tapıyorsun.

.....

Yüzünden maskeni, başından kasketi at
Sermayenin altına yat!

Ve bir kehanet

Ve bu arada Cingöz'ün bir sözü, bir keramet gibi tahakkuk eti.

Ne demişti Cingöz?
"Sen artık buralarda
kolay dikiş tutturamazsın
sahte komintern taktikalı
dolmalarını yutturamazsın."

Nitekim Nazım Hikmet bu azgın komünistliği yüzünden önce hapse girdi. Seneler sonra affa uğrayıp çıkınca, sanki o da artık Cingöz'ün teşhis ettiği gibi buralarda kolay tutunamayacağını anlarmışçasına Rusya'ya kaçtı.

Bir karşılaştırma

Nazım Hikmet'in gürültülü nazmını birçokları kullandılar. Bazıları hayranlıktan, bazıları da kofluğunu göstermek için.

Meşhur şair Behçet Kemal de bu ikinci türden.

Daha 1933 senesinde "Burada bir kalp çarpıyor" isimli eserinde bu denemeyi yapmıştı:

Ey çenesi çevik
Koca bolşevik
Dinle:
Sana senin dilinle haykırmak için,
Sana çevirip senin hamleni
Şimdi de asıl yalancı
Ve bize yabancı
bir put olan seni
bu şiirde ben kırmak için

bu tarzda yazacağım.

.....

Ne var ki bu tarzda en büyük başarı imtihanını "Cingöz" vermişti. Cingöz, o usta elleri ve her kapıyı açan maymuncuğuyla bu sefer hem Nazım'ın hem Behçet Kemal'in san'at hazinelerinin kapısını aralamış ve içini alan talan etmişti. Belki en haklı ve tatlı ganimet olmuştu bu onun için. Fikrin bir başka zaferiydi bu.

Her şey isimli

Marks'ın sermayesini yükletince kediye
Her renkli Her şey adlı reklâm gazetesinde
Başmuharirlik yapıyorsun,
Şimdi de İpekçilerin sermayesine tapıyorsun.

Cingöz bu satırlarla Her Şey isimli mecmuada, bu eli kolu bağlı adsız neferin başmuharrirlik yaptığını anlatmak istiyor. Gerçekten o zamanlarda Nazım Hikmet hemen elinden gelse her mecmuada bir şeyini neşredecek kadar kesif bir propaganda içinde idi. Aslında yazılarını her yerde neşrettirmek bir yazar için en tabiî arzu ve haktır. Fakat Nazım her gittiği yere propagandasını da götürüyordu. Nitekim işte resimli Her Şey mecmuasında, en eski şiiri diye on yedi sene evvelki şiirini yayınlıyordu. Mecmuanın diğer yazarları ise Mahmud Yesâri, M. Turhan Tan, Sabiha Zekeriya, İzzettin Şadan, Nizamettin Nazif, Naci Sadullah, Vasfi Rıza vs. idi. Cingöz'ün dediği gibi "Her nekli herşey"di bu.

İşbu Her Şey'in üçüncü sayısında Sovyet Rusya Devlet Başkanı Kalinin yoldaşın itinalı resimleri var.

Ayrıca "Orhan Selim" de hem fıkra yazıyor hem hikâye. Hikâyenin ismi: Kuklacı. Dünya gazete başlıklarından örnek kupür verdiği sayısında ekseriyetin Demirperde gerisi gazetelerinin olması ve Avrupa basınından da en öne Fransız Komünist Partisinin organı "L'humanitee'nin başlık klişelerinin konmuş olması, içinde bir tek komünistin bulunduğu bir gazetede çok görülen oyunlardan.

Sahibi ise İpekçi İhsan. Sonradan sosyalistlerin Komprador dedikleri tiplerden. Nazım'ın ise birinci sayfada harflerle ismi ilân ediliyor.

Ve Aydabir

Aydabir isminden de anlaşılacağı gibi aylık çıkan bir mecmua. Sahipleri: Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon. Nazım Hikmet; Peyami Safa'ya hicviyesini bu iki "Çınaraltıcı"nın mecmuasında neşretti. Garip belki. Fakat Aydabir enteresan bir gazetecilik yapmış, aynı sayıda Peyami Safa'nın Nazım Hikmet'e peşin cevap mahiyetindeki yepyeni bir fıkrasını da yayınlamıştı. Bu yazısında Peyami "Boyalı Cümle" dediği bir üslûbu ele almıştı. Bir gece yosmasının rastıklı yüzüne benzettiği bu üslûb Nazım Hikmet'inki idi,.

Boyalı cümle

Yalnız, gece yarılarından sonra, köşe başlarında bekleyerek en yabancı adama en mahrem bakışlarla gözlerini süzen kadının renksiz ve kabuklu dudağı; yalnız bir macuncunun, bir virane çocuğuna sürdüğü kırmızı ibikli şeker; yalnız bardağı kırk paraya satılsa bile kâr getiren ve rengi taklit ettiği meyvadan daha kırmızı sakarinli şerbet boyalı değildir. Asli maddelerinin sefaletini katmer katmer boya tabakaları altında gizlemeye yeltenen elvan yazılar da vardır.

Bunların içinde bilgi ve zekâ malzemesi kıt olduğu nisbette, edebî hayallerin en aşağı cinsleri, hiç bir sağlam ve şahsî fikirde müeyyidesini bulmamış sıra sıra teşbihler ve semboller, cılk ve abraş renklerle ifadenin sathını kaplarlar.

Ekseriya bayağı orijinalitesi muharriri tarafından ıkına sıkına aranan bu yazıların teşbih kalabalığı altında tek fikre tesadüf edemezsiniz. Meselâ bu muharrir gaipten bir adamı kasdederek aleyhine sebepsiz veriştirir. O'nu çürümüş yumurtaya, ham ayvaya, yelkeni patlamış gemiye, kaburgası çürümüş tekneye ne bileyim, şimşek yutarak göbeği çatlayan bir leyleğe, daha bir şeylere, bir şeylere

benzetmeye uğraşır. Bütün bu boyaların altındaki fikir küfürden başka bir şey değildir. "Bu adamın gözü kör olsun" demek ister. Kimdir bu adam? Pek belli değil. Niçin gözü kör olsun? Hiç belli değil.

Kendisine fikir mes'elelerini haysiyetli bir dille yazması yasak edilmiş gibi bir mazlûm tavrı takınarak, Türkiye'de ilmî olmak şartiyle,- her sisteme ait yazı, hattâ cilt cilt kitap neşredildiğini görmezlikten gelen bu açıkgöz idealistin yazısındaki boya kabuğunu kaldırırsanız, fikir diye sürmeye çalıştığı şeyin seksen senedir milyonlarca def'a tekrar edilmiş ve bütün Türkiye'de bile tercümeleri birkaç kere basılmış kitapların eksik, anlayışsız ve kaba hülâlasalarından başka bir şey olmadığını anlarsınız.

Aptalların hayranlığını avlayan ve eskilerin "Teşâur" diye ayıpladıkları boyalı cümlenin müşterisi azaldıkça telâşı artan yazıcının, seksen milyonuncu tab'ı yapılmış fikirlerden ibaret sermayesi de tükendiği için, miskin imanlara veya açıktan küfürlere kadar gitmesi kaleminin son deprenişidir.

(Peyami Safa, Aydabir, 1 Eylül 1935)

Namık Kemal meselesi

Nazım Hikmet, Namık Kemal'i iptal etmek istemişti. Hiçbiredebî endişe veya Türk edebiyatının yeni nesli veya meselesi uğruna değil. Sadece Bolşevizm adına. Peyami Safa Aydabir'de yazdığı bir başka yazıda bunu da ele aldı ve aşağıda parçalar aldığımız bu yazı ile, oynanmak istenen komployu açıkladı, bu memlekette "Karl Marks", Namık Kemal'den daha hürdür, dedi.

Çetin Altan'ın bir cümleye sayfalar sığdırır dediği Peyami, bu cümleye komünist partisinin Türkiye'deki senelerce takip ettiği program, ümit, emel ve ihtirasların tamamını sığdırmıştı.

KARL MARKS VE NAMIK KEMAL

Türkiye'de Karl Marks, Namık Kemal'den daha hürdür.

....

Türkiye'de Marks'ın sakalı Namık Kemal'inkinden daha az yolunmuştur.

....

Gazeteler bu gün yüzde yüz Marksist yazılarla doludur. Bunlar senelerden beri çıkıyor. Yasak değil. Ve aman yasak olmasın, ben yasağı sevmem ancak yasağı toptan yasak etmek şartiyle.

Benim sevmediğim ve ayıpladığım şey, dara gelen ve sözü tükenen adamın, sırası gelince kahraman, sırası gelince de mazlum tavrı takınmasıdır.

"Beni jurnal ediyorlar, ne yapayım elim kolum bağlıdır" diye cayırtıyı kopararak hâline acındırması, muarızlarını jurnal ederek bilâkis onların ellerini kollarını bağlamaya çalışması.

.....

Mazlum Namık Kemal'dir, Marks değil, miskin imanlara sarınarak, mağdur rolü yapmayalım.

(Aydabir, 1935 Kasım)

Millî şair

Nazım Hikmet, millî şair diye kim varsa hepsine hücum etmişti. Şimdi Nazım Hikmet'i hayranları, en büyük Türk şairi diye tanıtmak istiyorlar. Aslında bu ifade Nazım Hikmet'in inanışı bakımından da sakat ve yanlıştır. Nitekim Nazım Hikmet, Resimli Ay mecmuasının hâkim olduğu günlerde kendisinden Türk şairi diye değil, "Türkiyeli şair" diye bahsettirmiştir. Bir milletin en renksiz yönüyle ancak kendisini bağlayabilecek kadar komünist tab'alıydı. O bile kendi kendisini Türk şairi değil ve fakat "Türkiyeli bir komünist şair" sayıyordu.

Bu konuda sözü bir şaire bırakalım: Tercüman'da Halit Fahri Ozansoy, "İdeoloji asla bir san'at sayılamaz, sadece polemik ve propagandadır" diye işi kökünden kestirip atıverdi. Şiir namına söylenen bu güzel sözün geçtiği yazı şudur:

BİR NAZIM HİKMET'TİR TUTTURMUŞLAR

Evet, bir Nazım Hikmet methiyesidir gidiyor, kafa şişirinceye kadar. Ondan büyük Türk şairi gelmemiş! Yalnız methiyeciler onu da geçeceklerine inanmışlar gibi!...

Nazım Hikmet'i Rusya'ya gitmeden evvel ne sevimli, ne yumuşak huylu bir genç şair olarak tanımıştık. Mütarekede Celâl Sahir'in, Bir'den itibaren sayılı rakamlarla çıkan aylık kitap dergisinde, onun millî duygulu bir efe şiiri ile içli aşk şiirleri yayınlanıyordu. Fakat bir keresinde ilk gazabını yine bir aşk şiirinde gösterdi: Yan yana yürürlerken kendisine oyun eden bir sevgilisinin gölgesini çiğniyordu. Meğer Rusya'ya gidip geldikten sonra artık sevgili gölgesine değil vatan toprağına hırsla, çiğnercesine basacakmış tabanını...Biz onu seven ağabeyleri, o zaman kaybetmiştik Nazım Hikmet'i ...Reşat Nuri, Faruk Nafiz, Selâmi İzzet, Fahri Celâl, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi ve daha pek çoğumuz...

Nazım Hikmet'in 1924'de en kaba, en çirkin, en iğrenç numarası, artık kendisi ile kafa birliği ettiği Zekeriya Sertel'in (Resimli Ay) dergisinde Namık Kemal, Mehmet Emin, Abdülhak Hâmit ve Tevfik Fikret'in resimleri üstüne bir battal damgası vurması ve sayfanın tepesine de "Putları yıkıyoruz" başlığını kondurması idi. Çünkü artık o Türk milliyetçiliğine saldıran bir şair olmuştu. Artık ne Halide Edip, ne Ömer Seyfettin de ondan yana olamazlardı. Bir taraftan da hiç bir ahengi ve inceliği olmayan, çoğu tek kelimeli sözüm ona serbest nazımla Peyami ve Yakup Kadri'ye küfür dolu hicviyelerini bombardıman ediyordu. Ama bu kepazelikler de Nazım hayranları için birer şaheserdir!

Şimdi de Fransızların "tanınmayan şöhret" dedikleri tarzda bir "genç kuşak" türedi ya, onların komedisi başladı. Bir eli sahne kulislerinde, bir eli Nazım Hikmet'in kendi güneşinin parladığı ufka uzanan bir yazıcı, gazetesinde bir anket açtı. Kuşakçılar bu ankette, buram buram, hem Nazım Hikmet'in hem kendilerinin övgülerini tüttürüyorlar. Bu çaba içinde, hepsi, ilk önce Nazım Hikmet'in büyük şairliğini ispat etmek hevesindeler! Ama bu telâş neye? De-

mek Nazım Hikmet, otuziki milyon Türk'ün içinde yalnız kendileri ile beraber ikibin kişinin gözdesidir. Aman onu edebiyat dünyasında bütün millete mal edelim! Zor edersiniz. Nazım Hikmet böyel zorla yaşatılmaz bu edebiyat dünyasında. Nafile uğraşmayın. Bu milletin ne zevki, ne şiir anlayışı, ne millî duygusu Nazım Hikmet efsanesine kapılamaz.

Önce bu ankete cevap veren heyecanlılardan bazı cümleler aktaralım:

"Şiirimizi zenginleştiren yeni akımları, yeni anlayışları küçümseyerek, şiirimizi Nazım'dan başlatıp, Nazım'da kapatmak gibi birtutumdan kaçınmak, Nazım'ın sanatı önünde bile daha saygılı bir tutum olur."

Bakındı hele! Ne de saygılılar. Türk şiirini Nazım'da başlatıp, Nazım'dan sonra devam ettirmek! Evveli yok! O halde ne Türk tarihi var, ne Türk edebiyatı yüzyıllardan beri..Bu söz incisini de kim söylüyor diye mi merak ettiniz? Bildirelim ismini: Necati Cumalı. Ne politika değil mi? Nazım yolunda kendi kuşağının meddahı kesilmiş! Pes doğrusu!

Gelelim başkalarına:

"Nazım'ın yeniden yayımlanması yeni edebiyat kuşakları için bir olaydır."

Şükran KURDAKUL

"Hececiler veya garipçiler kim kimden esinlendi konusunu tartışmalı hale getirebilirler."

Sadık DENİZ

"Ben kendi payıma şiiri ondan öğrendim."

Arif DAMAR

"Nazım Hikmet'in ortadan çekilişinden sonra Türk edebiyatına serbest nazımla birlikte ve büyük müjdelerle girmeye başlayan bir yığın genç şair..."

Hasan İzzettin DİNAMO

"Benim içinse Nazım Hikmet neyse, yine odur: Büyük bir devrimci şair."

Ahmet OKTAY

"Ta baştan beri Nazım serbestçe okunabilseydi, bugünkü aydınlığa yirmi yıl önce kavuşurduk." -Bu söz millet için söyleniyor.-

Talip APAYDIN

Hele Apaydın'ın bundan evvelki cümlesinden, Nazım Hikmet'i okuya okuya ne kadar apaydın olduğu daha iyi anlaşılır. Diyor ki:

"Özellikle gençlik bilimsel yapıtlardan daha çok, Nazım Hikmet şiiri örneği coşkun sanat yapıtları ile beslenir."

İyi teşhis doğrusu! O yapıtlarla beslenen gençlik, demek bunun için sokaklarda gırtlak gırtlağa geliyorlar? "Bilimsel yapıtlar"a lüzumu kalmayınca üniversitelere de lüzum yok o halde? Böyle bir söz incisi hangi mantığa sığar? Üstelik Nazım'ın kıpkızıl çörekleri ile besleyeceksin gençliği! Apaydın şöyle komik bir lâf daha ediyor:

"Sınıfının bilincine varmış ve kendini devrimin neresine, nasıl koyabileceğini bilmiştir."

O bilinçle kendisini nereye koyduğunu bilmeyen var mı?

SONUÇ- Bütün bu abuk sabuk sözlere rağmen, şu noktaya da dikkati çekerim:

Bu "Yeni Kuşak" yapıtçılarından Nazım Hikmet'i "en büyük şair olarak" kabul edenlerde kendilerini onun üstüne çıkmak eğilimleri de beliriyor. Lâf değil, dâhiden daha dâhi olacaklar! Bu suretle Nazım Hikmet övgüleri iki taraflı ve çelişmeli bir şekil de almaktadır...

Serbest nazım hakkındaki iddialar da az gülünç değil.

Çünkü daha Fecr-i Atî'de başlayan serbest nazım Hececilerde gelişmiştir. Nazım en sonra gelendir bunda. Nazım'ın sakat ideolojisine gelince, yine elle tutulur yeri yoktur. Evvelce bir yazımda belirttiğim gibi, hangi yönden olursa olsun, ideoloji hiç bir zaman sanat sayılamaz. Sadece polemik ve propagandadır. Son sözüm şudur: Nazım Hikmet'in bütün günahları bir tarafa, sadece Namık Kemal gibi bir vatan şairine battal damgası vurması bile millet nazarında onu yerin dibine batırır.Nazım goygoycuları biraz da kafalarında bu gerçeği ve daha nicelerini uyandırsınlar. Artık çok gürültü ediyorlar. İstedikleri kadar etsinler, şimdi konuşma sırası bize de geldi.

Tercüman, Kasım 1968

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PEYAMİ SAFA VE ORHAN SELİM

YENİLEN DOYMAM ZANNEDERMİŞ

Böyle bir söz vardır: "Yenilen doymam zannedermiş". Nazım Hikmet kendi çıkardığı kavgada çok kötü yenik düşmüştü. Fıkracılık iddiasıyla girdiği savaşta, elinden tek fıkracılık tekelini kapmağa çalıştığı adama üstelik, tekelinde tuttuğu manzum hicviyecilik şampiyonluğunu da kaptırmıştı. Hiç bir kavgasında başına gelmeyen gelmişti bu sefer.

Okuyucu şimdi hayalini işletebilir? Acaba bundan sonra ne oldu diye. Olanlar olmuştu artık dahası yoktu bunun. Nazım Hikmet tekrar Orhan Selim olmak ve Orhan Selim olarak kalmaktan ve o çok şikayet ettiği "verimiyle" fıkralarına devam etmekten başka çare bulamadı. Ayrıca yenilmemiş bir eda takınmayı, sırtüstü yuvarlandığı halde, pısırık bahanelerle yenilmemiş gibi durmaya çalışan arsız bir pehlivan tarzını benimsedi. Fakat yazılarında bu yenilginin izleri ne kadar saklanılmaya çalışılırsa çalışılsın,kendini gösterecektir.

Peyami Safa da haddi aslisine irca ettiği Nazım Hikmet'e aynı şekilde cevaplar vermekte devam etti. Zaten Peyami Safa da bu kavgada birçok cepheden ve bütün hempalarıyla hücuma geçen Nazım Hikmet'in karşısında her yerde, her noktada hazır bulunmuş, onu bir an cevapsız bırakmamış, bu ısrarlı takibiyle "Bolşevik Fantomasını" çok bunaltmıştı.

Amma Nazım Hikmet bu sefer doymuştu. Sadece eli kolu bağlı dilsiz gölgesi Orhan Selim'in mücadelesiyle iktifa ediyordu. O kadar ki Nazım Hikmet bundan sonra HİÇ KİMSE HAKKINDA BÖYLE HİCVİYE YAZMAYA ÖZENMEDİ.

Peyami Safa onun ağzını iyi biberlemişti.

Peyami Safa'nın nefis bir yazısı

Nazım Hikmet bütün bu yenilmelere rağmen, fikrinden dönmeyişini bir iman kahramanlığı gibi göstermeye çalışıyordu. Bu bir sahtekârlıktı. Çünkü ortada bir manevi sisteme bağlılık, bir transandantal sisteme, bir kudsi kuvvete iman söz konusu değildi. Bu hiç bir şüphe duymadan akla, aklın gösterdiğine iman edenlerin, katılığını, kapanıklığını, durukluğunu ve yanlışlığını, zekânın o parıltılı huzmeleriyle aydınlatan bir yazıydı.

Gazali misalini düşünmeyen veya Nazım Hikmet ile Peyami Safa münakaşasının temelini bilmeyen bir mümin de bu yazıdan kısmen alınabilir. Aslında bu yazı aklın saltanatını, aklın köleliğinden kurtarmak için yazılmış nefis bir yazıydı. Fıkra olarak da şaheser.

Yazının başlığı Şüphe ve İman'dı.

ŞÜPHE VE İMAN

Son günlerin gazetelerinde ve mecmualarında inanmanın hararetli müdafaasını yapan arkadaşlarımızın yazılarını okudum. İçerinde şahsıma ait hiç bir imâ sezmediğim bu yazılar, arada bir haksız yere septik telâkki edilmiş olduğum için, bende şüpheye ve imana aît fikirlerimi takrir ve tayin hevesi uyandırdı.

Eski tefekkür bir şeye ilk önce inanır onu sonra düşünmeye koyulurdu. Eski tefekkür için akıl, kendinden evvel doğmuş bir imanın her söylediğine mantık düsturu uydurarak daima kafa sallayan, daima (hay hay) demeye mecbur bir dalkavuktu.

Yeni tefekkür bir şey ilk önce düşünür, ona sonra inanır. Yeni tefekkürün esası inanmak değil metodik şüphedir. Ve inanmak düşüncenin iş ve harekete dönmek üzere iradeyi kuşanmağa hazırlandığı son halidir.

Bugünün bütün medeniyet fikri metodik şüpheden doğdu. Fakat bu fikrin gerçekleşmesi, imkân âleminde bir sûret ve hüviyet alabilmesi için duyduğu şüphe kadar kuvvetli bir inanma şarttı. Yeni tefekkürün mayası şüphe, ye-

ni iradenin mayası imandır. Şüphe etmezsek hiç bir şeyi şahsî düşünemeyiz. Fikirlerimiz bizden evvelkilerin kalıp mefhumlarından ibaret kalır. İnanmazsak nefes bile alamayız. Vücudumuz kalıp cesedimizden ibaret kalır. Serçe parmağımızı şuurla kımıldatmak için bile bu hareketimizin faydasına ve güzelliğine inanmış olmamız şarttır.

Her yaratıcı şüphenin içinde bir inanma hazırlığı, her yaratıcı imanın içinde bir şüphe ihtiyatı bulunmalıdır. Yüzü imana değil, inkâra dönmüş bir şüphe ancak zındık ve bozguncu yetiştirdiği gibi arkasını şüpheye çevirmiş bir iman da kaba sofu yetiştirir.

Hayalete inanmayan bir septik kadar, içi boş mefhumlara tapan kör bir iman ehli de ziyan getirir. Sabit sistemlere değil çeşitli vakıalara ve realitelere inanan adam salimdir.

Şüpheden doğmayan iman piçtir.

(Peyami Safa, Tan, 10.9.1935)

Kafasının dikine giden şarlatan

Peyami Safa'nın nefis kritiğinin insanı düşünce, hürriyet ve zekâ kıvraklığının istiklalini tebcil eden yazısının çıktığı gün aynı gazetede Nazım Hikmet şu satırları yazıyordu:

"Elli yıl kafamın dikine giderek ömür tükettikten sonra toprak oluvermeyi tercih ederim." (Orhan Selim, 16.9.1935)

Bu imanı şarlatanlık haline getirmeye çalışan adama Peyami Safa "Şarlatan" yazısını yazdı.

ŞARLATAN

Her mesleğin şarlatanı vardır. Onu, yığınla en kolay temasa getiren vasıtaların muhiti içinde sık sık görürsünüz, hemen bütün kongrelere koşar, bütün toplantılarda bulunur, bütün gazetelerle dost olur, matbuata iki günde bir beyanat ve fotoğraf verir, müthiş iddiacı ve yeni tez, yeni keşif ve yeni icat propagandacısıdır. Mesleğin hiçbir temsil

selâhiyetini haiz olmadığı halde bütün meslekdaşları namına konuşur, sık sık eser neşreder ve bazan formalık bir risalenin sonunda bir forma bibliyografya koyar, ilim adamı geçiniyorsa mensup olduğu şubenin edebiyatını en çok yapan odur. Edebiyatçı geçiniyorsa kitapçıya gazetelerde ismini büyük puntolarla ilân ettirir. Tiyatrocu ise afişlerin başına kendi ismini kendi eliyle yazar...

Mısraın şekline özünden, jeste fikirden ziyade itina eder. Bütün muvaffakiyetlerinin insan gözüyle alâkası olduğunu keşfetmiştir. Göze çarpmak, göze girmek, göz oyalamak, göz kamaştırmak, göz boyamak ve bunun için de açıkgöz olmak...

Aykırının ve acaibin uyandıracağı ilk hayret anındaki şuur katılığını istismar umumî dikkatin uyukladığı ve şahsiyetlerin yığın disiplini altında uyuştuğu kalabalıklar içinde manyetizmacı rolünü yapar. Umumî dalgınlık anlarını sezmekteki dikkat çevikliği sayesinde rızaları ve muvafakatları aşırarak taraftar bulur, sihir ve kerametin muvakkat zaferini yığının uykusuna borçluyuz....

Şarlatanı öldürmek için iki yaman silâh: İstihza ve lâkaydidir. İkincisine hepimiz muktedir olduğumuz halde en az kullandığımız silâh budur. Çünkü şarlatanın ilk hüneri alâkamızı avlamaktır....

(Peyami Safa, Tan, 11.9.1935)

Kemal Sülker'in bir iddiası

Kemal Sülker "Nazım Hikmet'in Polemikleri" isimli eserinde Peyami Safa'nın "Şarlatan" yazısına "Kalabalık" isimli yazı ile cevap verdiğini iddia etmektedir. Sülker'e göre Peyami Safa'nın "şarlatan" fıkrasında kalabalıklardan bahsetmesi üzerine, Nazım Hikmet kalabalıklardan korkan bir şarlatan olmadığını iddia ve isbat için bu yazıyı yazmıştır. Fakat Sülker kitabının notlar bölümüne her iki yazı için aynı tarihi vermektedir: 11.9.1935.

O zaman "Bir ihtimâl daha var" o da Nazım Hikmet, Peyami Safa'nın yazılarını bekliyor, dizilirken okuyor ve hemen cevap veriyor ihtimalidir.

Aslında şu aşağıdaki yazının Peyami'nin yazısının neresine cevap olduğunun takdirini okuyucuya bırakıyoruz.

"Kalabalıktan hiçbir zaman korkmadım ve bir kerrecik olsun kalabalığı yadırgadığımı hatırlamıyorum.

Kalabalık içinde, dalgalı bir denizde eriyen bir damla su gibi eridiğim oldu, fakat hiç bir zaman şuurumu kaybetmedim.

Kalabalık, insan kalabalığı, ileri ve coşkun bir kalabalık kadar bana heyecan veren bir şey, tabiat kuvveti, bir sanat eseri yoktur...

En iyi yazılarımı her vakit kalabalığın içinde yazmışımdır. Kalabalığın nabzı damarlarımda atarken ilham denen nesnenin kanatlarını yüzümde duymuşumdur.

Kalabalığın kokusunu, sesini ve dinçliğini duymayan, görmeyen, anlamayan adam, ya mücrimdir, ya hasta. En kötü ve dar manâsında ferdiyetçilik, ya sosyal, ya fizyolojik, çok defa bunların ikisine birden dayanan bir marazdır. Ve bundandır ki, bu manâdaki ferdiyetçi şairlerin, filozofların hepsi hasta adamlardır....

(Orhan Selim ,Tan, 11.9.1935)

Amma bu yazı bir cevaptı

Peyami Safa, şarlatan için en öldürücü ilâcın "istihza" olduğunu söylemişti ya, Nazım Hikmet derhal bir estetik uzmanı edasıyla istihzayı çeşitlere ayırdı ve geri adamın istihzasının kendisine dokunmayacağını, peşin korkusunu örtemeyen bir umursamazlık edası ile yazdı.

Gerçi "Elli sene burnunun dikine" gitmekten başka bir şey düşünmediğini söyleyen Nazım Hikmet'in bunları yazmasına lüzum da yoktu amma duramıyordu. Yazdı. İşte yazdığı:

İSTİHZA

"Kökünü kuvvetlerden alan bir alay ve istihza vardır. Bunun zekâ ile olan bağı inkâr edilmez. Fakat bir de kökünü korkudan, acizden ve güçsüzlükten alan bir istihza

ve alay çeşidine rastlanır. Bu belahatin, tereddünün ve ruhi hastalıkların verimidir.

Bu iki çeşit istihza ve alay arasındaki farkı anlamak için dahi olmak istemez. Kuvvetli adamın istihzasındaki birinci unsur neşedir, zekadır. Buna aydınlık istihza ve alay çeşidi diyebiliriz...

İkinci çeşit istihza ve alay karanlıktır. Kaynağını iftiradan ve yalandan alır...

Birinci çeşit istihzayı yapan, düşmanı göğüs göğüse yendikten sonra bu silâha neşeli bir zafer şarkısı gibi başvurur. İkinci çeşit ise yenilmeyen düşmana baş edilmeyen muarıza arkadan saldırmak için kullanılan bir vasıtadır.

Her inkılâp şarkısında neş'eli aydınlık istihzadan bir parıltı vardır. Ve inkılâplara karşı mürteciin çıkardığı her dedikodu da karanlık ve cılız, sinsi ve sımaşık ikinci çeşit istihzadan karanlık bir cümle bulunur. Tarihî bakımdan ileri ve geri adamı istihzalarının çeşidi ile birbirinden ayırt edebilirsiniz.

(Orhan Selim, Tan, 12.9.1935)

Sonrası

Nazım Hikmet Türkiye'den kaçtıktan sonra da Peyami Safa yeri gelince ona ve onun gibilerin faaliyetlerine dokundu.

Nazım Hikmet'in Marksist olmadığını, ancak bir bolşevik mankeni olduğunu yazmıştı daha önce. Nazım onun bu teşhisini yalan çıkarmak istercesine, Türk düşmanı bir vatan haini olduğunu isbat ederek Moskova'ya kaçtı. Fakat, Peyami Safa'ya göre, Nazım Hikmet yine de Marksist değil, komünist kölesi idi. Cahit Sıtkı vesilesiyle 20.11.1956 tarihli fıkradan bir pasaj alıyorum. Fıkranın ismi "Cahit Sıtkı Marksist miydi?"

Cahit Marksist değildi. Fakat birçok yazılarımda tekrarladığım gibi, Türkiye'de, Nazım Hikmet de dahil, Marksist yoktur. Çünkü Marksizm'i anlamanın hangi esaslı kültür şartlarına bağlı olduğunu daha evvelce bir yazımda izaha çalışmıştım. Hiçbir yabancı dili iyi bilmeyen Nazım Hikmet lirik ve hayâlci bir komünistti. Marksizm'in felsefe

ve iktisadî temellerinden, yüz senedenberi uğradığı başlıca tenkidlerden haberi yoktu. Cahit Sıtkı ancak orta edebî metinleri anlayabilecek bir kültür seviyesinde idi.Sistematik felsefe, sosyoloji ve ekonomi ile ömründe bir gün meşgul olmuş değildi.

Türkiye'de Politbüro ajanlarıyla onların telkin avrası içinde bulunanları, "mâhudlar" ve "gafiller" diye birbirlerinden nasıl ayırdığını bu sütunun dikkatli okuyucuları hatırlarlar.

Cahit Sıtkı gafillerdendi. Onun polisçe göz hapsine alınmış mâhudlarla sabahlardan gece yarılarına kadar nasıl kadeh tokuşturduğunu bilenler çok iyi bilirler. Nazım Hikmet'in hapislerde çürümesine âhu vâh eden şiirinde de başka bir dünya ve başka bir rejim başka bir cemiyet yapısı hasreti de besbellidir. Zavallı dostumuz çoktan uçuruma giden bayıra düşmüştü. Fakat ölüm onu daha trajik bir yuvarlanış istikametinden ayırdı.

Mâhud yazıya göre Cahit; Gide'i, Stein beck'i okurmuş,, insaniyetçi imiş, Marksist değilmiş.

Marksist değildi, malûm. Gide'in komünizm'den ters yüzü dönmesi için Rusya'ya bir seyahat etmesi lâzım gelmişti. Cahit Rusya'ya gidemedi. "Nazım ağabey"in bir Kremlin casusu olduğunu anlamasına da ömrü vefâ etmedi. Gaflet içinde gitti. Sağ kalsaydı, belki uyanacaktı. Allah geride kalan meyhâne arkadaşlarına akıl, fikir, bilgi ve idrâk ihsan eylesin.

BİR BÜYÜK VESİKA

Peyami Safa'nın bir yazısını ideolojik kavgasının yekûnu gibi aşağıya alıyorum:

İftiralar karşısında tahrikçilerin topuna cevap:

Kızıllar azdılar, kaşınıyorlar! Memleketin bu en nazik günlerinde ortalığı tahrik ve propaganda heyecanına sürükleyen bu kışkırtıcıların mahiyetlerini Peyami Safa'nın aşağıdaki makalesi bütün vesikalar ile ortaya koyuyor.

On beş gün kadar evvel gazetedeki arkadaşlar bana "En büyük tehlike" adını taşıyan bir broşür gösterdiler ve içinde şahsıma da hücumlar olduğunu söylediler. Bu kü-

çük kitabın imzasına baktım: F. Erkman. Ne fikir, ne san'at, ne basın çevrelerinde hiç kimsenin tanımadığı bir isim. Sayfaları çevirdim ve sezdim: On beş, yirmi senedenberi gizli bir teşkilât tarafından çıkarılan ve muharrirlerinin çoğu bugün komünizm tahrikçiliği yüzünden hapishanelerde ve sürgünlerde bulunan propaganda broşürlerinden biri daha! Hep aynı taktik ve hile: Türk vatanperverlerine ve milliyetçilerine küfür ve iftira. Kendi tâbir ve tâbiyelerine göre burjuva Türk cemiyetinde ihtilâl hareketinin zeminini hazırlamak için, evvelâ, ölü ve diri ne kadar şahsiyet ve otorite varsa hepsini gençlik ve halk nazarında lekelemek teşebbüsü.

M. Zekeriya'nın Resimli Ay mecmuasında Nazım Hikmet'in "Putları yıkıyoruz" serlevhasile Abdülhak Hâmit'ten Mehmet Emin'e kadar her şöhrete karşı yaptığı hücumlardan başlayarak Namık Kemal'e, Mehmet Akif'e, Ziya Gökalp'a, Hüseyin Cahid'e, başkalarına ve bana karşı yüzlerce broşür halinde devam eden küfür ve iftira zincirinin son halkası bu kitaptı. Sayfalarını şöyle bir karıştırdım Ziya Gökalp'le beraber bütün Türkocağı ve Türk Yurdu mensuplarını Kayser Vilhelm'in ajanları gibi göstermekten tutunuz, benim Hitler'in sesine meftun olduğumu ve o nutuk söylerken "'Aman Allahım, ne güzel ses!" diye şirakkadak düşüp bayıldığımı yazmıya kadar giden bir hezeyan ve iftira sağanağı. Daha birçok muharrirlerin makalelerinden yarım, eksik cümleler alınmış, kelimeleri ve manâları tahrif olunmuş, halka bunların "Hitlerci, ırkçı ve harpçı" olduğu kanaati verilmiye uğraşılmış.

Birkaç gün sonra tanıdıkları ve dostlarım haber verdiler ki bu kitap lise talebelerine, evlere bedava dağıtılmaya da başlanmış. Kitabı yazan İstanbul elektrik idaresinde az maaşlı bir memur olduğu için böyle bir fedakârlığı nasıl yapabildiğini fazla düşünmeye lüzum yoktur. Nitekim Türk polisinin de bu tahrikçi müfteriyi yakaladığını ve sorguya çekmiye başladığını haber aldık.

Nihayet hep o mahut M. Zekeriya'nın Tan gazetesinde, üç gün evvel, büyük serlevhalarla ve üç sütun yazıyla bu broşürü metheden bir makale çıktığını da görünce F. Erkman isimli tahrikçinin mahiyeti ve kendisine havale edilen rol hakkında zerre kadar şüphem kalmadı.

O Tan gazetesi ki daha üç gün evvel bütün memleket matbuatının Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa için yapılan töreni birinci sayfalarında resimlerle ve uzun yazılarla haber vermesine mukabil, üçüncü sayfasında dört beş satır yazıp geçivermiştir; o Tan gazetesi ki her gün Antel imzasile son zamanlara kadar yazıları çıkan başlıca muharrirlerinden biri Sadrettin Celâl Antel, vaktile "Aydınlık" isimli komünist mecmuasının kurucularından biridir ve İstiklal Mahkemesinde komünistlik tahrikçiliğinden mahkûm olmuştur; o Tan gazetesi ki sahiplerinin canciğer dostu ve ideal arkadaşı Nazım Hikmet, Türk ordusunu kışkırtma suçundan hapistedir; o Tan gazetesi ki fıkra muharriri komünist Naci Sadullah vatan vazifesini yapmak istemeyerek askerden kaçtığı için hem ordu, hem de emniyet kuvvetleri tarafından hâlâ aranmaktadır; o Tan gazetesi ki yardakçı muharrirlerinden Dino kardeşler yine komünizmin tahrikçiliği yüzünden sürgünde ve hapistedirler; o Tan gazetesi ki -vaktile romanını neşrettiği bir başka muharrir de yine komünizm propagndası yüzünden Anadolu hapishanelerinden birindedir. Bütün bu komünist sabıkalılarının Tan gazetesinde toplanmaları bir tesadüf müdür? Fakat geri kalan Anteller, Sabiha ve Zekeriyalar meş'um faaliyetlerine açıkça devam ediyorlar.

O kadar açıkça ki, bu faaliyetin izlerini Tan gazetesinin sayılarında ikide bir görürsünüz. Binlerce misalinden yalnız birincisini ve sonuncusunu ibretle gözleriniz önüne koyayım:

Tan gazetesinin 15 Haziran 1943 tarihli nüshasında "Hep Bu Topraktan" mecmuasına dair imzasız, yâni gazete namına yazılmış bir makale var. Muharrir bu harpten sonra "burjuva demokrasisinin" yıkılacağını müjdeliyor. Devrilecek olan dünya emperyalizmi yerine hangi rejim geçecek? Tan gazetesi, "Hep Bu Topraktan" mecmuasının teşkilât sistemlerini methettiği Sovyet ve Hitler rejimleri arasında mukayese yaparak aynen şunları yazıyor:

"Sovyetlerin ve Hitler Almanyasının misallerinden kuvvet almak için ortada hiçbir sebep yoktur. Bunlar birbirine hiç benzemeyen, biri (yani Sovyetler rejimi) cihanşümûl ehemmiyette ve payidar olacak, diğer arızî sebeplerden doğmuş iki processdir ki, bizim mütevazi şartlarımızla iç-

timaî bünyemizde derin tahavvüller olmadıkça- hiç bir mukayese unsuru arzetmezler."

Bu satırlar açıka gösteriyor ki, Tan gazetesine göre Sovyet rejimi hem cihana şamil, hem de payidar olacaktır. Biz henüz "mütevazi", pek zavallı şartlar içindeyiz, içtimaî bünyemizde derin tahavvüller olmadıkça bu büyük inkılâbı anlayamayız. Yani Cumhuriyet inkılâbı içtimaî bünyemizde derin tahavvüller yapmış bir inkılâp sayılamaz; ancak bu tahavvüller olursa- ki Tan gazetesi olmıyacağını temin etmiyor! - bize örnek rejim "Cihanşümul ehemmiyetle ve payidar olacak" Sovyetler rejimidir!

Tan gazetesi Hitlerizmi yerin dibine geçirdikten sonra Sovyet rejimini medh ede ede bitiremiyor. İşte:

"Sovyetler dünyasında ise geniş, derin tekmil insanlığı ilgilendiren temeli bir değişiklik esası üzerinde cemiyetin varlığı yeni baştan kurulmuştur. Memleketin mukadderatını ele alan amele sınıfı bizzat yeni vazifesine uygun bir tarzda mütesanit yeni bir milli mevcudiyet yaratmağa muvaffak olmuştur. Sovyet Rusya dahi ilk kuruluş devresinde otarşi yapmamış. Alman ve diğer kapitalist memleketlerin de teknik vasıtalarından istifade etmiştir. Uğrunda emek sarfettiği müşterek milli menfaatlerle ferdî menfaatler arasında tam bir uygunluk bulunduğuna zerre kadar şüphe olmıyan bu milli mevcudiyetin (yani Sovyetler Birliğinin) fedakârlıkları harikalar yaratmağa yetmiştir."

Tan gazetesi nihayet Türkiye için de baklayı ağzından çıkarıyor ve biraz yukarıda söylediği gibi "İçtimaî derin tahavvüller olmadıkça" yani Türkiye'de işçi ihtilâli kopmadıkça dâvanın halledilemeceğini açıkça haber veriyor:

"Yukarıda işaret ettiğimiz esas mesele kökünden halledilmedikçe toprağın en elverişli vasıtalarla işletilmesi, aydınların en iyi niyetlerle işe girişmeleri, şimdiye kadar olduğundan daha bereketli neticelere bizi götüreceği şüphelidir."

*

Türkiye'nin tarafsızlık politikası hiçbir devletin iç rejimine hücum ve hakaret etmemize izin vermez. "Türk inkılâbına bakışlar" isimli kitabımda ve diğer bütün yazılarımda belirttiğim gibi dünyanın hiçbir inkılabı da bize

örnek olamaz.

Fakat Hitlerciliği yerin dibine batıran ve Sovyet rejimini yedi kat gökyüzüne çıkaran Tan gazetesi ve bütün yardakçıları, "Türkçülük" ve "Hitlercilik" hareketini aynı şey gibi göstermeğe çalışırken bir taşla iki kuş vurmak istiyorlar: Birincisi, bütün Türk milliyetçilerini dışardan ilham alıyorlarmış gibi gösterip lekelemek, ikincisi de bilâkis kendilerini hep dışardan ilham alan vatan ve milliyetçilik düşmanlıklarını maskelemek: Meselâ o broşürün muharriri benim Avrupa'da bir kıta şuuru doğduğunu veya bizim de Avrupalı olduğumuzu belirten yazılarımdan şu neticeyi çıkarıyor:

"Görülüyor ki neticede dönüp dolaşıp bizim de bu harbe, hem de totaliter devletlerle bir safta karışmaklığımız isteniyor."

İkinci dünya harbinin birinci gününden beri bu mevzuda Cumhuriyet'te, Tasviri Efkâr' da ve bütün mecmualarda çıkan yazılarımın istisnasız hepsinde bizim bu harbe girmemize şiddetli muarız olduğumu ve harp kışkırtıcılarına nasıl hücum ettiğimi bütün okuyucular bilir. Buna rağmen kıta şuuru mefhumundan veya biyolojistlerin mücerret harp hakkındaki nazariyelerini izah eden yazılarımdan benim Almanlarla bir safta harbe girmek istediğim neticesini çıkaran adamın yalnız şahsıma değil, Ziya Gökalp'e kadar bütün Türk milliyetçilerine, Türk ocaklarına ve Türkçü mecmualara saldırdığı düşünülürse kimlerin emrinde olduğu anlaşılır.

Bu tahrikçiler bir de maskelerinin üstüne "Atatürk" ismini yazmaktan ne usanır, ne utanırlar. Broşürün muharrir de kitabına Atatürk'ün sözlerini aldıktan sonra şöyle yazıyor:

"Bunlar fikir ve iddialarile sadece Kemalizm prensiplerine aleyhtar bir cephe almakla kalmazlar. Irk, kan vesaire gibi hiçbir ameli esasa dayanmayan safsatalarla yurddaşlık camiamızda zorla ayrılıklar yaratmağa çalışmak suretile Cumhuriyet kanunlarını ve nizamlarını hiçe sayarlar."

Kızıl yuvaları ikide bir polis kordonile sarılan ve çoğu Cumhuriyet kanunlarına aykırı hareket ettiği için hapishanelerde yatmakta olan bu tahrikçilerin Atatürk ve

Cumhuriyet isimlerini bir paratoner gibi kullanmak eski hileleridir. Yazılarında daha ziyade işçi ve avam tabakasına hitap ettikleri için, Kemalizmin tarih ve dil tezinin ırk ve kan esasına dayandığını bilmeyen cahilleri kışkırtmak sevdasındadırlar. Yine mesela çok kişi bilmez ki Türkçülerin safında gösterdikleri Zeki Velidî Türk hars birliğinin muarızlarından biridir ve bilâkis Atatürk'ün kurduğu ve başına geçtiği Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ise bütün kongrelerinde ve neşriyatında Orta Asya yaylalarının otokton ahalisini "tek bir ırk manzumesi" halinde teşekkül etmiş ve ona "Başka kandan ve tipten" hiçbir nevi halkın karışmamış olduğu iddiasındadır. İşte Atatürk'e ve Kemalizm'e göre bu ırk Türk ırkı ve bu kan Türk kanıdır.

Zeki Velidî'ye gelince, o bilâkis Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti tarafından büyük Türk camiasında ayrılıklar yapmakla suçlandırılmıştır. Büyük Millet Meclisi İkinci Reisi Şemseddin Günaltay, birinci tarih kongresinde kürsüye gelerek, cemiyet namına ve Atatürk'ün huzurunda aynen şunları söylemiştir:

"Zeki Velidi Beyle Sadri Maksudî Bey'in münakaşalarını dinlerken Zeki Velidî Beyin meşum bir rol oynadığı diğer bir kongreyi hatırladım: O kongrede de Zeki Velidi beyle Sadri Maksudî Bey Türklük dâvası etrafında şiddetle çarpışmışlardı: Çarlık devrildikten sonra Rusya'daki unsurlar kendi milli varlıklarını kurtarmak için mesai sarfederken Türkler de evvelâ Moskova'da, sonra da Ufa'da birer kongre akdetmiş, Türk adı altında bir birlik yapmak teşebbüsünde bulunmuşlardı. Fakat Zeki Velidî Bey Ufa kongresinde Türk namı altında Türk Birliğinin teşekkülüne birinci derecede muarız olmuş, Başkırtları Türk camiasından ayırmıştı. (Yazıklar olsun sesleri). Zeki Velidî Bey millî birlik duygusu ve Türk lehçesi esas olmak üzere bir vahdet yapılmasına, bütün Türk âleminde umumî hars ve lehçe birliğine doğru gidilmesine muhalefet ve mümanaat ederek Rusya Türklerinin lehçeleri ayrı, harsları ayrı, varlıkları ayrı taTarlar, Başkırtlar, Özbekler, Azeriler gibi..birçok parçalara bölünmelerine sebep olmuştu.

Acaba Zeki Velidî Bey aynı rolü bu kongrede de mi oynamak istiyor? Fakat emin olsunlar ki bu kongrenin etrafında toplananların dimağlarından milliyet ateşi fış-

kırıyor. Bu ateşin karşısında her gayret, her teşebbüs erimeğe mahkûmdur. (Sürekli ve şiddetli alkışlar.)

Bu satırları birinci tarih kongresi zabıtlarını ihtiva eden cildin tam 400 üncü sayfasından aynen aldım. Kemalizmin ırk ve kan temeline dayandığını gösteren vesikalar sayısızdır. Kan prensibini safsata gibi göstermeğe çalışanlara Başvekilimiz Saracoğlu'nun Meclis'teki şu sözlerini hatırlatırım:

"Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar). Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar, lâakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her zaman bu istikamette çalışacağız. (Bravo sesleri, alkışlar).

Bu da yetişmezse, Atatürk'ün şu meşhur sözünü gözlerine sokarım: "Efendiler! Bu vesile ile muhterem milletime şunu tavsiye ederim ki, sinesinde yetiştirerek başının üstüne kadar çıkaracağı adamların kanındaki, vicdanındaki cevheri asliyi çok iyi tahlil etmek dikkatinden bir an feragat etmesin!"

Bu satırlar Atatürk'ün nutkunun Arap harflerile basılan nüshasının 376 ncı sahifesindedir ve Türk gençliğine hitap ederek biten bu tarihî vesikanın son cümlesi yine asil ve öz Türk kanına güveniyor:

"Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur."

Bu kan, kızıl tahrikçi ve kızıl Tancıların dünya ihtilâli hesabına boşaltıp son damlasına varıncaya kadar kurutmağa çabaladıkları ebedî ve halis Türk kanıdır!

Peyami Safa

Nazım Hikmet Türkiye'den kaçıyor

Nazım Hikmet, hapishanede aslında bir prens hayatı sürmüş, hiç bir mahkûmun görmediği lütuflara boğulmuştu. Tercümeler yapmıştı. Para kazanmıştı, karısını sık sık görmüş ve hattâ bu arada çocuk sahibi de olmuştu. Bütün bunlar birer fasıl başlığı olabilir:

Tercüme yapan mahpus.

Çocuk yapan mahkûm, vs.

Nazım Hikmet bir şey daha yaptı: Açlık grevi. Tabii tutturamadı. Bu burjuva taktiğine kadar razı olmasına rağmen başaramadı, açlık grevini terketti.

1950 senesinde Demokrat Parti büyük bir ekseriyetle ve bir beyaz ihtilâlle iş başına geçince, vâdedilen af kanunu hazırlıkları başladı.

İsparta milletvekili Sait Bilgiç üç sınıfın affın şümulünün dışında bırakılmasını istedi: Komünistler, suiistimal yapanlar, rey hırsızları.

Fakat, merhum Menderes, "Dedi ki demişi bırakacağız, memleketin bir sürü işi var onlarla meşgul olacağız" diye affın şümulünü genişletti.

Nazım Hikmet de hapisten çıktı.

Ve kısa bir zaman sonra Rusya'ya kaçtı: Bahanesi kendisini öldüreceklerinden korkmuş. "Yağlı ipe bakarak kıllı kara ensesini kaşıdığını" iftiharla, "mavi gözlerinde korkuyu görmek için boşuna bakacaklar Nazım'a" diye korkusuzluğunu davul çalarak ilân eden Nazım Hikmet için pek lehte bir bahane olmasa gerek. Bu arada Nazım Hikmet'in Peyami Safa'ya bir nokta da daha hak verdirici bir delil verdiğini ifade edelim. Nazım Hikmet demişti ki:

"Peyami Safa benim arkamda bir teşkilât var zannetmiştir daima. Yok halbuki öyle şey". Nazım böylece anlatmak istemiştir ki, bütün kuvvet kendi aslanlığında, yılmazlığında korkmazlığındadır. Halbuki bu kaçış, o teşkilâtı ve hem de Peyami'nin tesbit ve teşhis ettiği şekilde ortaya koymuştur.

Sertel biliyor, Vâ- Nû bilmiyor

Nazım Hikmet kaçmadan bir gün önce, Sertel, Müzehher Vâ-Nû ve karısı Münevver'le bir fotoğraf çektirmiştir. Sertel diyor ki : "O gün Nâzım'ın gideceğini biliyorduk vedalaştık" (Hatırladıklarım, Sayfa 182.)

Vâ-Nû ise "gideceğini ben de karısı Münevver de bilmiyorduk" diyor. (Bu dünyadan Nazım Geçti, sayfa 440.)

Öyle anlaşılıyor ki bu gidiş Vâ-Nû'dan bile saklanmıştı. Onun komünizmi kısmen terketmiş olması idi

buna sebep.

Amma Müzehher Vâ-Nû biliyordu.

Nazımın Kaçışı ve Cumhuriyet.

Cumhuriyet Gazetesi bir müddet "İstanbul'daki devlet gazetesi" rolü oynamıştır. Bir zamanların tabiri ile "ceride-i feride". Bir zamanlar, Cumhuriyet Gazetesine memurların abone olması moda, hatta mecburiyetti. Cumhuriyet o zamanlardan getirdiği bu devlet itibarını her zaman suistimal etmenin, yani keyfine göre kullanmanın yolunu bulmuştur.

1960'lı senelerden sonra Cumhuriyet Gazetesinin yavaş yavaş sola kaymaya başladığı görülmüştür. 1970'li senelerde ise bu kayma süratlenmiş ve gazete marksizmin orta göbeğinde demir atmıştır. O kadarki 12 Eylül'den önce Fatsanın meşhur Belediye Başkanı Terzi Fikri'sini ve Fatsa komününü, devletin yaptığı "nokta" operasyonunu diline dolayarak müdafaa etmenin yolunu bulmuştur.

Cumhuriyet kolleksiyonlarını taramanın Türkiye'deki solun ve anarşinin tırmanış zeminini tesbitte en kısa yol olduğu bir gerçektir...Cumhuriyet Gazetesinin, Yunus Nadi ve Abidin Daver'in çok ağır antikomünist yazılarından sonra nasıl olup da bu kadar sola yattığını merak edenler bu işte Nadir Nadi'nin büyük payı olduğunu kabul ederler.

Geçenlerde vefat eden ve hakkında sol kalemler ve bilhassa Cumhuriyet solcularınca büyük methiyeler düzülen Nadir Nadi, Nazım Hikmet kaçtığı zaman Cumhuriyetin başyazarı ve asıl "denetleyicisi" idi. Bu bakımdan o günlerdeki Cumhuriyet Gazetelerini incelemek sonraki faaliyet boyutlarının genişliğini tesbit bakımından da bize umulmadık değerli ipuçları verecektir. Cumhuriyet Gazetesi Nazım Hikmet'in kaçtığına dair ilk haberi 21 Haziran 1951 tarihli sayısında verdi. Ertesi gün yani 22 Haziran'da kaçışa dair malumat vermeye devam etti. 23 Haziran'da keza Nazım'ın Romanyaya gittiğini bildirdi, 24 Haziran'da ise hem bir haber hem de

bizzat Nadir Nadi tarafından yazılmış bir başmakale var.

Bu haberler ve bu başmakele'nin bugün okunması Cumhuriyet Gazetesi ve Nadir Nadi'nin hangi noktadan kalkıp hangi noktaya geldiğini insana acı acı düşündürtmektedir. Bu kadar açık farkın izahını yapamayanlar ise, "Acaba o gün mü samimiydi yoksa bugün mü?" diye sormakta da elbette haklı olacaklardır.

Perestroika'dan sonra sesleri kısılan sol kalemler bu günlerde Cumhuriyet gazetesinden toplu halde istifa etmiş bulunmaktadırlar. Bu istifanın asıl sebebinin de Nadir Nadi'nin ölümüyle, sol'un Cumhuriyet gazetesindeki koruyucusunu kaybetmiş olduğu apaçık bir husustur.

Şimdi, Nâzım Hikmet'in kaçışını Cumhuriyet Gazetisi'nin nasıl verdiğini ve Nadir Nadi'nin nasıl değerlendiğini görelim.

Cumhuriyet 21 Haziran günlü sayısında haberi önce bir ihtimal olarak verdi:

ŞAİR NAZIM HİKMET BÜKREŞ'E Mİ KAÇTI?

Bükreş Radyosu, şairin Romanya'ya vardığı ve karşılandığını bildirdi.

Dün gece aldığımız malumata göre, Nazım Hikmet beş gündür şehrimizde tegayyüp etmişti.

İstanbul 20 (T.H.A.) Bükreş Radyosu bu akşamki yayınında, Nazım Hikmet'in Bükreş'e geldiğini ve şehirde **Kominforma teşkilatı tarafından karşılandığını** bildirmiştir. Bu hususta yorumda bulunan radyo sözcüsü **Nazım Hikmet'i beynelmilel komünizmin bir kahramanı olarak tanıtmıştır.**

Şehrimizdeki alakalı mahfillerde dün gece yaptığımız tahkikata göre, Nazım Hikmet 4-5 gündenberi şehrimizde tegayyüp etmiş bulunuyordu. Kendisini tanıyanlardan ve yakınlarından hiç kimse bir haftadan beri şairi görmediklerini bildirmişlerdir.

21 Haziran 1951 Perşembe

Bu haberde dikkati çeken hususNazımın "Beynelmilel

komünizmin bir kahramanı olarak karşılandığıdır.Hem de kominform tarafından..Nitekim sonraları Cumhuriyet Gazetesi Nazım'ı ve Nazımcıları beynelmilel komünizmin tarafları oldukları halde korumaya başlayacaktır.

Cumhuriyet Gazetesi ertesi gün aynı şüpheci durumunu korumaktadır işte verdiği haber:

NAZIM HİKMET'E DAİR BİR İZ BULUNAMADI

Şair, bir kaç gün evvel evinden Ankara'ya gitmek üzere ayrılmış bir daha görünmemiş.

Şair Nazım Hikmet'in Romanya'ya kaçtığına dair Bükreş Radyosu'nun bir haber yayınladığını dün (T.H.A) na atfen okuyucularımıza bildirmiştik.

Dün bu hususta muhtelif cephelerden yaptığımız soruşturmalara ve alakalılardan aldığımız malumata göre üç günden beri kayıp olan Nazım Hikmet bundan dört ay evvel hususi ber tertible Romanyaya kaçmak için hazırlıklara girişmiştir. Şair bir motor kiralayıp kaçacağı günü tesbit etmiştir. Fakat Nazım Hikmet'i şüpheli bir vaziyette motorcülerle konuşur bulan sivil memurlar kısa bir zaman sonra bu faaliyetin maksat ve gayesini öğrenmişlerdir. Böylece Nazım Hikmet'in kaçacağı gün memurlarca tesbit edilmiş ve lazım gelen tertibler alınmıştır. İstanbul polisinin gayesi şarta muallak cezasının mühim bir kısmı affolunan eski komünistlik mahkumunu Karadeniz Boğazından motorla çıkarken suçüstü yakalamaktadır. Fakat alınan gizli tertibat bir gece sabaha karşı devam ederken Nazım Hikmet'in bir firara teşebbüs etmediği hayretle görülmüştür. Memurlar, Nazım Hikmet'in tertib ve tarassuddan haberdar olarak bu gizli seyahate bir müddet için ara verdiği neticesine varmışlardır. Ancak Nazım Hikmet o günden sonra zabıta tarafından sıkı bir göz hapsine alınmıştır.

Kaçma teşebbüsünün zabıta tarafından hissedildiğini anlayan Nazım Hikmet bu defa Emniyet Müdürlüğüne bir istida ile müracaat etmiş, okuyucularımızın malumu olduğu üzere Romanyaya gitmek üzere pasaport istemiştir. Gene bilindiği gibi Nazımın askerlik durumunun

tetkiki için bu dilekçesi alakalı makamlara havale edilmiştir.

Öğrendiğimize göre şairin askerlik durumu son bir kaç gün önceye kadar alakalılarca tetkik mevzuu olmuştur. Bu tetkiklerin safhalarının neler olduğu bilinmemekle beraber Nazım Hikmet geçen Salı günü bir sene önce evlendikleri eşine

"Askerlik işini halletmek üzere Ankara'ya gidiyorum. Gecikirsem beni merak etmezsin" demiş çok sevdiği ve düşkün olduğu iki aylık yavrusunu uzun uzun öpüp sevdikten sonra evden çıkıp gitmiştir. İşin meraka değer tarafı bir Ankara seyahatine çıktığını söyleyen Nazım Hikmet'in karısının ifadesine göre yanına en küçük eşya dahi almamış olmasıdır.

Bükreş radyosunun Nazım Hikmet'in orada olduğuna dair yayınladığı neşriyat ne dereceye kadar doğrudur ve **şâir hakikaten yurdumuzu terkederek Bükreş'e gitmiş midir?**

Dünkü yaptığımız araştırmalar neticesinde bu suali katiyyetle cevaplandırmak mümkün olamamıştır. Zira bazı vakıalara itibar etmek lâzım gelirse Nazım Hikmet'in çok korktuğu ve kaçındığı askerlik ödevinden kurtulmak için gizlenmiş olabileceği de söylenmektedir. Gene bu söylentiler ve tahminler cümlesinden olarak şairin çılgınca severek evlendiği eşini ve delicesine bağlandığı iki aylık yavrusunu terkedip kendisini meçhul bir akıbete ve Demirperde gerisine sevketmiyeceği belirtilmektedir. Nitekim dün kendisiyle görüştüğümüz Nazım Hikmet'in avukatı İrfan Emin de yukarıda işaret ettiğimiz sebeplere istinaden şairin yurt dışına çıktığına ihtimal vermediğini söylemiştir.

Gene dün Nazım Hikmet'in Kadıköyü'nde, Mühürdar caddesinde 59 numaralı ikametgahına giden bir arkadaşımız da eşiyle görüşmüştür. Tegayyüp eden şairin eşi arkadaşımıza şunları söylemiştir.

"Kocamın Bükreş'e kaçtığını bugünkü gazetelerden öğrenmiş bulunuyorum. Askerlik işini halletmek üzere geçen Salı günü bana ve çocuğuna veda eden Nazım'da böyle uzun bir yolculuğa çıkacak herhangi bir heyecanı sezinlemedim. Böyle bir maksadı olsaydı bizden giz-

lemesine hiç bir sebep yoktu"

Nazım Hikmet'in eşi, şairin Ankara'da yakın tanıdığı olmadığını bu seyahati sırasında orada otelde kalacağını ilave etmiştir.

Emniyet Müdürlüğü bu tegayyüp hadisesi etrafında araştırmalara devam etmektedir. Dün gece geç vakte kadar şairin akıbeti etrafında belirli bir malumat edinmemiştir. Alakalılar bu meçhulu çözmeye çalışmaktadırlar.

Bu arada Cumhuriyetin işi kaynağından ve etraflı bir surette araştırarak iyi bir gazetecilik yaptığı ortadadır.

22 Haziran 1951

Ertesi gün gazete, haberin kesin şeklini vermekte ve Nazım Hikmet'in Romanya'ya vasıl olduğunu bildirmektedir:

Nazım Hikmet....

Moskova Radyosu dün gece kızıl şairin Demir Perde içine girdiğini teyid etti.

Moskova 22 (A.P.) -"Pravda" gazetesi bugün solcu Türk şairi Nazım Hikmet'in Romanyaya vardığını bildirmiştir. Nazım hikmet'in "**celladların elinden kaçırıldığını**" yazan Sovyet gazetesine göre, şair Bükreşte komünist işçiler tarafından büyük tezahürler ve şenliklerle karşılanmıştır.

Sovyet gazetesi Nazım Hikmet'in Türkiye'den Romanya'ya nasıl gittiğini açıklamamıştır. Moskovayı ziyaret etmesi kuvvetli bir ihtimal dahilindedir. Bu takdirde burada herhalde en büyük tezahürler ve gösterilerle karşılanacaktır.

Moskova radyosuna göre

Moskova radyosu da dün akşamki yayınlarında Nazım Hikmet'in Bükreş'e vardığını teyid etmiş ve mumaileyhin şerefine "Barışı koruma komitesi" başkanı Sadoyan tarafından bir ziyafet verildiğini de zikretmiştir. Gene Moskova radyosuna göre, Nazım Hikmet, bir Romen ga-

zetesine verdiği beyanatta **"Romen topraklarında rahat nefes almak fırsatını kazandığımdan dolayı mesudum"** demiştir.

23 Haziran 1951 S:1 Sü:8

Cumhuriyet Gazetesinde, Nazım Hikmet'in kaçışıyla alakalı haberin 24 Haziran tarihlisini yazan imza pek şık: Metin Toker...Sonradan milli damat olarak basın tarihine geçen Metin Toker o sıralarda Cumhuriyet Gazetesi muhabiridir. Haberi o yazmıştır. Haberi tıpkı antikomünist bir muhabir edasıyla ve ateşli bir üslupla yazmıştır. Sonradan çıkardığı Akis dergisiyle 27 Mayıs faciasının oluşmasına büyük katkı sağlayan Metin Toker'in kaleminden Nazım Hikmet için yazılmış bu satırlar elbette büyük bir ibret vesikasıdır.

Yazının siyah harflerle dizilmiş kısımlarının dikkatle okunması aslında Nazım Hikmete en büyük saldırının ve hakaretin daha o zamanlarda bu gazete ve yazarları tarafından yapılmıştır ve kimse tarafından da haksız bulunmamıştır.

Türkiye için de ne gariptir ki bu şahıslar ve gazeteler sonradan Nazım Hikmeti ayyuka çıkarmaya çalışmışlar bunu da bir kısım kişiler tabii bulup ses çıkarmamışlardır.

Şimdi yazıyı aynen verelim:

NAZIM MOSKOFLARIN ŞAKŞAKÇI PEYKİ OLDU...

Romanyaya kaçan kızıl şaire göre sulh bayrağını Stalin'in eli tutuyormuş.

Paris 23 (Hususi muhabirimiz Metin Toker bildiriyor)

Fransız komünist partisinin sözcüsü olan Humanite gazetesi bugünkü nüshasında Romanya'da bulunduğunu yazdığı Nazım Hikmet'in romen gazetelerine verdiği bir beyanatını büyük başlıklar ve şairin koca bir resmi ile neşretmiştir. Bu beyanatta şöyle denilmektedir:

"Hürriyetin kalelerinden biri olan Romen Halk Cumhuriyeti topraklarında bulunmaktan hürriyeti teneffüs edebilmekten bahtiyarım. Hayatla ölüm, sulh ile harb arasındaki savaşta hayat ve sulh muzaffer olacaklardır. Zira sulhun müdafileri hayatı yaratan halk topluluklarıdır. Zira bu saflardaki yüzbinlerce milyon insan Sovyetler Birliğinin ve halk demokrasilerinin yurttaşlarıdır zira **hayat ve sulh bayrağını havada tutan el Stalinin elidir.**"

MOSKOVA RADYOSUNA GÖRE

Dün gece Moskova radyosu da Demirperde gerisine geçen Nazım Hikmet tarafından Bükreş'te verilen bir demeci yayınlamıştır. Bu demeçte kızıl şair şöyle demektedir.

-Türkiye esas itibarile Amerikan işgali altında bulunmaktadır. Ve Amerikan emperyalistleri tarafından sömürülmektedir Türkiye Amerikan emperyalistleri, toprak beyleri, kodaman bankerlerin uğruna sefalet'e sürükleniyor. Bunlar Türkiyeyi bir ölüm fabrikası haline getirmiş bulunuyorlar. Çocuklarımızı Koreye götürüyorlar, Amerikan elbisesi giydiriyorlar ve Kore çocuklarının, kadınlarının katili yapıyorlar. Türk halkının basit bir şairi olmak sıfatile, ben herhangi bir bakan ve kodaman toprak beyinden daha fazla Türkiyeyi temsil etmekteyim. Amerikan emperyalistleri, öz halkımızın oğullarını ölüme sevkediyorlar. **Fakat elbette bir gün hayat kuvvetleri ölüm kuvvetlerine barış kuvvetleri harb kuvvetlerine galebe çalacaklardır.**"

CUMHURİYET- Kızıl şair kendi arzusu ile Demir perde gerisine geçtiğine göre, Türkiyeyi değil olsa olsa General Stalini temsil eder. Emperyalist gayeler peşinde koşan Kremlin'deki idarecilerin çığırtkanlığını yapmakta muvaffakiyetli bir yol tutacağı, daha ilk demeçlerinden de anlaşılan Nazım Hikmet'in küstahça "Katil" diye bahsettiği kahraman Türk erleri Amerikan değil, fakat Türk üniforması ve hürriyet cephesini temsil eden Birleşmiş Milletler bayrağı altında tecavüze karşı savaşmaktadırlar.

Kızıl şairin bahsettiği "katilleri" aramak lazım gelirse bu bakımdan Nazım Hikmet bizden çok daha müsait bir pozisyondadır ve onların içinde bulunmaktadır.

Kızıl şairin yukarıdaki demecinde sarfettiği cümlelerde 1947 senesindenberi Sovyet propogandacılarının Moskova'dan savurdukları cümlelerden hiç de farklı değildir. Bu bakımdan Nazım Hikmet bize yeni bir şeyler öğretmiş değildir, yalnız efendilerine tahmin edildiğinden de sadık olduğunu isbat etmiştir.

Nazım Hikmet hakkında
Bükreş Radyosunun yeni neşriyatı

İstanbul 23 (T.H.A.) - Bükreş Radyosu dün ve bugün uzun dalga üzerinden yaptığı bütün neşriyatında, Romen Sanat Enstitüsü rektörü Marsel Breslaşu'nun şu mesajını yayınlamıştır:

"Nazım Hikmet aramızda bulunuyor. Geçen sene **Bursa hapishanesinden kaçmağa muvaffak olduğu** gibi şimdi de Amerikan emperyalistlerinin emrinde büyük bir hapishane durumunda olan Türkiyeden de kaçmıştır.

Romen Halk Cumhuriyeti'de **barışı koruma daimi komitesinin bir azası sıfatile,** vatandaşın, Türk halkının hürriyet için savaşan en büyük mücahidlerden biri olan Nazım Hikmete kucağını açmış olmasından mesuddur. Nazım Hikmet'in sesi bütün dünya işçilerini nihaî zafere kadar mücadeleye çağırmağa devam edecektir.

Diğer taraftan Bükreş Radyosu **Nazım Hikmetin geçen Şubatta büyük Stalin sulh mükafatını kazandığını hatırlatmaktadır.**

24 Haziran Pazar 1951

30 Haziran ise Nazım Hikmet'in Moskova'ya varış müjde'sinin verildiği gündür. Artık o "şakşakçı kızıl şair"dir. Moskova'da "Beni Stalin yarattı" demiştir.

İşte haberi ve Cumhuriyet Gazesinin veriş şeklini görünüz:

Nazım Hikmet Moskova'da

Şakşakçı Kızıl Şair hava alanında "Beni yaratan Stalindir" diye bağırdı ve vatanının Rusya olduğunu söyledi.

Moskova radyosu dün akşamki yayınlarında Kızıl Şâir Nazım Hikmet'in Moskova'ya vardığını ve hava alanında beyanatta bulunurken "*Beni yaratan Stalindir" diye bağırdığını bildirmiştir. Gene Moskova Radyosu'na göre, kızıl şair Stalin'i göklere çıkaran şu sözleri de sarfetmiştir.

"Gözlerimin ışığını Staline borçluyum, her şeyimi ona borçluyum, o beni yarattı o beni yaşatıyor"

Stalinin şakşakçısı bundan sonra vatanının Rusya olduğunu şehrinin Moskova bulunduğunu da söylemiş ve Stalin'in bayrağı altında vazife göreceğini kaydetmiştir.

30 Haziran 1951 S:1

Cumhuriyet Gazetesi, Nazım Hikmet'le alakalı haberlerini vermeye devam edecektir. Nitekim, 1 Temmuz tarihli nüshasında da uzun bir habere yer ayırmış Nazım Hikmet meselesinin Meclise intikal ettiğini belirtmiştir.

Gazete ayrıca Nazım Hikmet'in Sovyet Barışseverleri ve yazarları ile iş ortaklığı yaparak Moskova'da kendine has bir rol oynamaya başladığını haber vermektedir.

DP Tekirdağ Milletvekili Şevket Locan ise verdiği teklifle Nazım Hikmet'in bu kadar açık ihaneti karşısında ne zaman vatandaşlıktan düşürüleceğini sormaktadır.

Gazetenin verdiği habere göre, Nazım Moskova'ya gider gitmez "Türkiyedeki Amerikalılar" isimli bir makale yazmıştır. Böylece Rusya namına Amerikaya çatmış soğuk harbe Rus tarafından iştirak etmiştir vatanına rağmen.

Haberi ibretle okuyalım:

NAZIM HİKMET İŞİ MECLİSE İNTİKAL ETTİ

Şevket Mocan, Başbakandan şairin nasıl kaçtığını ne zaman Türk tâbiiyetinden iskat edileceğini soruyor.

Nazım'ın Moskova basını vasıtasile oynamaya başladığı yeni rol.

Ankara 30 (Telefonla)- Tekirdağ Milletvekili Şevket Mocan Nazım Hikmet'in memleketimizden kaçışı dolayısile hazırladığı bir sözlü soru önergesini Büyük Millet Meclisi Başkanlığına vermiştir. Mocan'ın bizzat Başbakan'dan sorduğu ve altı maddeden ibaret bulunan önergesi şu esasları ihtiva etmektedir.

1-Nazım Hikmet'in firarı gizli ve aleni emniyet teşkilatımızın ne gibi kusur veya noksanlıklarından ileri gelmiştir?

2-Kominformun, aziz vatana ve istiklalimize karşı olan bir mahlûku mütenekkiren (gizlice) kaçıran teşkilatın bir zaferi ve mükemmeliyetine ibretli bir misal olan firan kimler tarafından nasıl ve nerede tertiplenmiştir. Eksiksiz tafsilat rica ederim.

3-Ayağının tozu ile Moskova Radyosu'nda ve Demirperde gazetelerine beyanatı ile vatana ihanetle işine başlayan "Ben Sovyetler Cumhuriyetinin çocuğuyum, herşeyimi Stalin'e borçluyum, Moskova benim şehrimdir" diyen hainin vatandaşlıktan ihraç selahiyetini Bakanlar Kurulu kullanmayacak mıdır?

4-Ticani ve irticai diğer tecavüzlerin daima bu gibi hadiselerin arifesinde olmasile hepsinin aynı elin idaresinde bulunduklarına şüphe kalmamaktadır. Nazım Hikmet Moskova Radyosu'nun 26-6-1951 tarihli akşam neşriyatında **"Türkiye barışseverlerinin kuvvet ve kudreti hapishane duvarlarını yıkarak beni çıkardı, cennet ve hürriyet alemine kavuşturdu"** mukaddemesiyle başlayan beyanatile aziz Türkiyemizin bünyesindeki tahribat ve teşkilat bilançosunu Kominfoma vermektedir. Kendi umde ve seciyesine uygun olarak kurduğu yeni evini iki aylık çocuğunu alelacele terkle mükemmel bir tertibin elile firarı derhal, tahribkâr hiyanetine başlaması irticaın sık sık inkılaba tecavüzleri yurdumuza müteveccih taarruzun pek yakınlığına delalet etmez mi? Eşsiz irade-i Milliye'ye istinad eden iktidarımız vatan hainleri hakkında artık cezri ve fevkalade tedbirlerin alınması zaruretine kâni değil midir?

5-Adliyemizin istiklali inkılabımızı hassasiyetle hürmet ettiği umdelerden olmakla beraber, hükümleri tatbik edenlerin beşer olduklarına ne zaman bu istiklali vatan istiklaline taalluk eden hadiselerde müseccel vatan hainlerinin tecziye ve beraatlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi alakasız kalamaz. Bu hususta ne düşünüyorsunuz?

6-Tadil edilen ceza kanununun 141 ve 142 nci maddeler ne safhadadır? Müstaceliyetle Meclis heyeti umumiyesine gelmesi hususunda ne düşünüyorsunuz?

NAZIM HİKMET'İN MOSKOVADA YAZDIĞI MAKALELER

Moskova 30 (A.P.) Sovyet basını bugün demirperde gerisine kaçan müfrid solcu Türk şairi Nazım Hikmet'in Mosokova'ya varışını büyük tezahürlerle karşılamıştır. Nazım Hikmet bundan az evvel memleketinden Romanyaya kaçmıştı. Bugün uçakla Budapeşte'den buraya gelmiştir.

Sovyet hükümetinin resmi organı Pravda pek nadir bir jestte bulunmuş ve Nazım Hikmet'in Moskova havaalanında çekilen fotoğrafını baş sahifesinde basmıştır. Resimde solcu şairin etrafında Sovyet "Barış partizanlarının " şefi Nikolai Tikhonov ve yazar Konstantin Simonov dahil, ileri gelen Sovyet idarecileri görülmektedir.

Moskovanın "edebi" gazetesi Hikmet'e hatta Pravdadan bile fazla yer ayırmış ve komünist şairin **"Türkiye'de Amerikalılar"** başlıklı bir makelesini yayınlamıştır. Nazım Hikmet bu yazısında "Türk burjuva sınıfının her türlü hicab hissini kaybettiğini ve burjuvaların Türkiyeyi Birleşik Amerikaya sattıklarını" ileri sürmüş ve **Türkiye'de Sovyetler Birliği'ne karşı harb için hummalı hazırlıklar yapıldığını iddia etmiştir.**

1 Temmuz 1951 Pazar

30 Haziran'da Şevket Mocan'ın verdiği takrirden hemen bir ay kadar sonra Nazım Hikmet vatandaşlıktan düşürüldü. İşte belgesi:

VATANA İHANET BELGESİ

3/13401 — *Neşir tarihi*
Resmî Gazete — *15/8/1951*
No.7885

Pasaportsuz olarak İstanbul'dan Romanya'ya kaçan ve oradan da Moskova'ya giderek hava alanında, memleketi aleyhinde beyanatta bulunduğu ve müteakiben radyo yayınlarında Türkiye'nin hükümet şekli ve hükümeti idare edenler aleyhinde geniş propaganda kampanyasına girişerek komünizmi yaymak maksadını güden neşriyatiyle Sovyet Hükümetinin verdiği hizmeti ifa etmekte olan maruf komünist Nazım Hikmet Ran'ın kendisine bu hizmeti terketmesi hususunda yapılacak tebligatın da bir fayda vermeyeceği mülâhaza edildiğinden Türk vatandaşlığından çıkarılması İçişleri Bakanlığının 25/7/1951 tarihli ve 40945 sayılı yazısı üzerine, 1312 sayılı kanunun 10'uncu maddesine göre Bakanlar Kurulunca 25/7/1951 tarihinde kararlaştırılmıştır.

(Sicilli Kavanini, Cilt 32, Sh.741)

Nazım Hikmet'in kaçışı elbette enteresan bir hadisedir. Amma onun şunun veya bunun tarafından, şu veya bu yoldan kaçırılmış olması da elbette dikkate değer bir konudur.

Amma bir gazetenin bu haberi veriş tarzı ile sonraki yönü arasındaki korkunç fark elbette hepsinden daha ibret verici bir şeydir.

Elbette o günün havası içinde, ayakta kalabilmek için mecburen böyle yapmalı idi diye düşünmek abestir, bazı şeyler vardır ki onların münakaşası olmaz...İffet iffettir namus namus vatan da da vatan. Bunlara ihanet olmaz.

Böyle bir ihanet durumunda bütün iffetlilerin, namusluların, vatanseverlerin de kendi öz kıymetlerini müdafaa hakkı vardır.

O zamanın şartları icabı bu gazetenin böyle yaptığını ileri sürenler düşünmelidirler ki, Nazım da o şartlara rağmen, Türkiyenin korkunç bir Rus tehdidi altında bulunmasına ve bu yüzden de Amerikan dostluğuna adeta mahkum olmasına rağmen hiç bir şey düşünmeden, Rusyaya kaçarak, Rus Komünist Partisi'nin üyeleri arasına katılmış şiirini, kalemini ve Türkçesini Rus emperyalizminin emrine vermiştir. Ona başka bir sıfat verilebilir mi?

Nitekim, Cumhuriyet Gazetesi 12 Temmuz tarihli haberiyle Nazım'a çok ağır bir hakarette bulunmuştur:

Cumhuriyet Gazetesi Nazımın Yüzüne Tükürüyor.

Buyurunuz okuyunuz:

NİHAYET RESMİ DE GELDİ

Nazım Hikmet, Moskova'da Sovyet Muharrirleri Birliği umumi katibi Fadayev ile kol kola

Kendi tabirile Stalin'in yarattığı Nazım Hikmet Moskova'ya varınca hepimizin nefretle okuduğumuz mahud beyanatı verdi. Kızıl propoganda plağa aldırdığı bu demeçten bol bol istifade etmeğe çalıştı. Nihayet onlar da rahat ettiler biz de rahata kavuştuk derken bu sefer resim faslı başladı. Sovyetler Nazım Hikmet'in Moskova'da aldırdıkları boy boy, şekil şekil resimlerini bütün dünya fotoğraf ajanslarına dağıtmaya başlamışlardır yukarıda gördüğümüz resim, bunlardan biridir. Bu fotoğrafı sütunlarımıza geçirirken şair Eşref'in Abdülhamid'e tavsiyesi aklımıza geliyor. "Resmini teksir edip dağıtki millet doya doya yüzüne tükürsün" mealindedir. Biz de yukarıdaki resmi Nazım hesabına aynı gaye ile basmış bulunuyoruz.

12.7.1951

Cumhuriyet Gazetesi Nazım Hikmet'in suratına tükürmüştür amma haberlerinde...Bir de sonradan "Solculuk adam olmak"tır dövizini bol bol sarfeden Metin Toker'in kaleminden.

Amma gazete Nadir Nadi tarafından temsil edilmektedir. Gerçi bu yazılar onun izni olmadan çıkamaz. Çıksa bile bu kadar sistematik bir şekilde ve günlerce devam edemez. Bu bilinen bir hususdur. Fakat mesele bu kadarda değildir. İşin ideolojik yönü de vardır, jeostratejik yönü de... Nazım komünisttir, barışseverdir ve ABD düşmanıdır... Bu meselelerde ise elbette başyazar son söz sahibidir.

Acaba o günlerde bu konularda başyazar Nadir Nadi ne düşünüyordu? Nadir Nadi bu hususdaki düşüncelerini, Nazım Hikmet'in yüzüne tükürmekten çok daha ağır bir şekilde ifade etmiş bulunmaktadır. Hem de baş yazısında hem de Nazım Hikmet'in kaçışını vesile ittihaz ederek. Nadir Nadi'nin **"Bırakın gitsinler"** yazısı Türk Basın tarihine geçecek bir ibret vesikasıdır. Okuyalım:

BIRAKIN GİTSİNLER

BAŞMAKALE
24 HAZİRAN 1951

Nazım Hikmet'in kaçmasına kızmadım. Arkasından "vatansız hain, satılmış adam" diye bağırmayacağım. Maddi manevî yeryüzündeki bütün kıymetleri inkârla işe başlayan komünizm, bugün tam manasile bir ün olmuştur ve Nazım Hikmet bu üne yürekten bağlılığını saklamakta hiç bir zaman lüzum görmemiş, fanatik denecek kadar ateşli müminlerden biridir.

Komünizm bir dindir diyoruz. Bu hüküm sadece bir benzetiş sanılmamalıdır. Sosyolojik manasile komünizm bir dindir. Tanrı fikrini reddetmesine, manevî değerleri tanımamasına rağmen bu dine de ötekilerin yanında yer ayırmak bilimsel düşünce metoduna uygun bir hareket olur. Komünizmin kitabı vardır, tartışılması câiz olmayan doğmaları vardır, peygamberi vardır, kilisesi vardır, derece derece rahipleri vardır, ayinleri vardır, velhasıl din müessesesini meydana getiren her türlü unsurlar bu rejimin bünyesi içinde yer almıştır. Onun için ko-

münistlerle münakaşa edemezsiniz. Bugünkü sosyal ve ekonomik teşkilatın ferdlere daha fazla refah sağlayıcı bir şekle sokulması milletlerarası münasebetlere yaklaştırıcı, birleştirici bir mahiyet verilmesi konuları onları ilgilendirmez. Kilise (kominiform) nasıl tesbit ederse öyle hareket eder. Papa (İstalin) ne emrederse öylece amel eylerler.

Her din gibi komünizm de tarihsel gelişme şartları içinde döne dolaşa bugün bir emperyalizmin aleti haline gelmiştir Onun hür milletler hesabına korkunç bir tehlike olması da sırf bundan ötürüdür. Yoksa vicdan hürriyetinin hüküm sürdüğü ülkelerde hiç bir devlet bir kısım ferdlerin şu veya bu inanca bağlanmasına ses çıkarmaz, hatta bu dinin propogandasını bile hoş görebilirdi. Ne çare ki komünizm sosyal veya ekonomik bir inanç meselesi olmadığı gibi, bir vicdan işi olmaktan da çok uzaklaşmış **kurnaz ve usta ellerde dünya hegomonyasını hedef bilen bir vasıta olmuştur.** Bu vasıta her memlekette oranın sosyal bünyesine göre kalıplanmakta, kemirici, yıkıcı ve parçalayıcı bir rol oynamaktadır. Demokratik memleketlerde komünistlerin en büyük silahı söz, yazı ve vicdan hürriyetidir. **Bütün bu hürriyetleri yoketmeyi amaç bilen bir rejimin mensuplarına bu hakları tanımak demek, demokrasinin kendi kendini inkârı demek değil midir?**

Bu suale "hayır, değildir" cevabını vermek güç olduğu içindir ki bazı Batı Avrupa memleketlerinde ve nihayet Birleşik Amerika'da da komünizm kanun dışı ilân edilmiştir. Komünistlere parti kurmak, propaganda yapmak hatta kamufle bir şekilde çalışmak imkanları verilmemektedir.

Fakat unutmamak lazımdır ki gizli faaliyet bahsinde Kominformanın geniş tecrübeleri vardır. Maksada varmak uğruna her vasıtayı mubah sayan, yukarıdan gelen emirlere körükörüne boyun eğen ajanlar sırasına göre milliyetçi, ırkçı, liberal, mason, terakkiperver , barışsever her kılığa girmeğe hazırdırlar.

Bu itibarla komünizme karşı savunma kararını veren hürriyetçi milletlerin bir araya gelerek beraberce tedbir aramaları lüzumuna biz inanıyoruz. Bir defa Rusyaya

göçmek isteyen samimi komünistlere (dönüşlere müsaade etmemek hakkını elde tutmak şartile) kolaylıkla pasaport verilmelidir. Geçenlerde Thorez özel bir Rus uçağına binerek Moskovaya gittiği zaman Fransız Dış İşleri Bakanı Schuman gazetecileri toplamış ve:

-Başka heveslıler varsa hiç çekinmesinler. Özledikleri cennete kavuşmaları için kendilerine her türlü kolaylığı göstermeğe hazırız, demişti.

Bu yıl 1 Mayıs şenliklerinde Nation ve Bastile meydanları arasında bir gösteri tertipleyen komünistlerin üzerine de bilet şeklinde yüz binlerce renkli kağıt atılmış, bunları İstalin'den gelme mesajlar sanarak kapışan komünistler üzerinde (Moskovaya gidiş müsaadesidir) ibaresini okuyunca hayli bozum olmuşlardı.

Gerçi Fransada komünizm henüz kanun dışı ilan edilmemiştir, fakat mevzuatlarında bu dine yer vermiyen devletler de aşırı müminleri kendi kabelerine rahatça göndermek imkanını sağladıkları takdirde komünizme karşı oldukça faydalı bir tedbir almış olacaklardır.

Nadir Nadi

Aziz okuyucu şu yukarıdaki satırları dikkatle oku, Nadir Nadi'nin istediği zaman gerçekleri ne kadar net görebildiğini, Cumhuriyet'in bu gerçekleri ifade edebildiğini not et ve düşün, sonradan bu gazetenin barışseverleri de, Nazım Hikmet'i de himayesine ne kadar şiddetle aldığını ve o uğurda kapanmayı dahi hakettiğini hatırla ve bir vakitler Nazım'ın yüzüne tüküren bu gazetenin sonraki Nazımperest halinin tam manasıyla bir **"Tükürdüğünü yalamak"** tan başka ne olabileceğini kendine sor...Sor ki, Türkiye'de bir fikir iffeti teşekkül edebilsin...

Kahpelerin Kahpesi

Peyami Safa, Nazım Hikmet'in demirperde gerisindeki Türklük aleyhtarı faaliyetlerini takip ediyor ve efkâra bunu aktarıyordu. Nazım Hikmet Moskova'ya varınca "Beni Stalin yarattı", "benim asıl vatanım burasıdır" demişti.

Asıl vatanında, Türkiye aleyhinde her şeyi yapıyordu.

Stalin ölünce yazdığı şiir Peyami'yi çileden çıkardı ve "Kahpelerin Kahpesi" isimli fıkrayı yazdırdı.

Bu yazıda bilhassa o zamanlar her birisi bir eşi bulunmaz Atatürk hayranı kesilen Nazım Hikmet hayranlarının maskesini de indiriyordu.

Kendileri burada Atatürk'e ağıt yazarken ağabeyleri Nazım Hikmet Stalin'e ağıt yazıyordu. Bu sahtekârlığa o kadar içerlemişti ki "Hepinizin maskelerini suratlarınızdan tırnaklarımla sökeceğim," diyordu Peyami Safa.

VAY, KAPHELERİN KAHPESİ!

Dosyamı açıyorum. Bütün hayatımda, vesikasız ve delilsiz ne konuştum, ne de bir satır yazdım. Yirmi senedenberi, Nazım Hikmet'in vatan hainliğini, şarlatanlığını ve alçaklığını sözlerimle ve yazılarımla yüzüne vurdum. Seri hâlinde makalalerim, sayısız fıkralarım ve onun şiir üslûbuyla yazılmış "Bre Vatan Haini Şarlatan" hitaplarını tekrarlayan bir de manzûmem vardır ki, mel'unun hapse girmediği tarihte neşredilmiştir. Fakat bütün gafiller ve mâhudlar, onun etrafına sistemli bir propogandanın müdafa barajını kurdular hapse tıkıldıktan sonra da, her teşekküle ve gazetelere sokulan ajanlariyle yıllarca uğraştılar, nihayet onu kurtardılar ve kaçırdılar.

Hiç bir gözüpek dalgıç bu herifin yaptığı alçaklıkların derinliklerine başı dönmeden inemez. İşte bir vesika: 5 Mart 1955 gününün akşamı, Budapeşte Radyosu, biri 18.30, biri de 20.30'da Stalin'in ölüm yıldönümü vesilesiyle Türkçe yayınlar yapmış, nihayet bu Moskof hademesi Nazım Hikmet'in Stalin hakkında şu mersiyesini yine onun sesiyle yayınlamıştır:

5 Mart 1953
İlk önce kim kime,
Metin ol kardeşim , diyecek,
İlk önce kim kime

Baş sağlığı dileyecek?
Hepimizindi o,
Hepimizindir.
Yoldaşlarım,
Acınızı duyuyorum,
Sizin duyduğunuz gibi, tıpkı,
Aynı şiddetle.
Kardeşlerim,
Hüngür hüngür ağlamak geliyor içimden,
Tutuyorum kendimi,
Aynı metanetle.
Seviyorum onu,
Marx'ı, Engels'i, Lenin'i,
Sevdiğim gibi,
Sevdiğimiz gibi,
Aynı muhabbetle,
Aynı hürmetle.

Bu lağıma düşmüş Rus köpeğinin aramızda bulunan ve solcu dergilerle gazetelerde Atatürkçü rolü yapan bütün yardakçılarına (ki bunlardan bazılarının isimlerini bizzat, o radyo konuşmalarında bize bir kere daha ve açıkça haber vermişti) sorayım: Onun, Atatürk'ün ölümüne böyle bir mersiyesi var mıdır? Hangi Türk büyüğü için bu heyecanı göstermiştir?

"Atatürk ha!...Bre kaltabanlar, sürü sürü hâlâ aramızda kuyruk sallayan ve zehir saçan vefa fareleri". Hepiniz bu alçağın bir başka nüshasısınız ve hepinizin suratlarınızdan, derilerinize yapışmış maskelerinizi tırnaklarımla söküp atacağım.

NÂZIM'A DAİR

NİZAMETTİN NAZİF VE NAZIM HİKMET

Nizamettin Nazif...Babıâli'nin bu kendine has renkli simasından da Nazım Hikmet hakkında birçok şeyler dinlemiştim. Bu kitabın birinci baskısı için de yazılar yazan Nizamettin Nazif'den, eserin üçüncü baskısında bahsetmeden edemedim.

Nizam ve Nazım bir devir vardır ki, birbirlerinden ayrılmamışlardır. Hatta, polis şeflerinden ikisinin beraberce takip edildiklerini, böylece iki polisin işini bir polise gördürdüklerinden ötürü memnuniyet duyduklarını işitenler vardır.

Hattâ bu yüzden, Nazım'la Nizam arasında bir ideoloji birliğinden bahsedenler vardır. İşin o tarafını fazla araştırmadan ve buna da lüzum görmeden tahmin edebilirim ki bu beraberliğin ideolojik olmaktan çok daha başka bir sebebi vardır. Nizamettin Nazif üstadı tanıyanlar, onun kadınlara inhimâkini bilenler ne demek istediğimi anlarlar.

Bir ara "Suat Derviş"le bile evlenmiş bulunan Nizameddin Nazif, bu beraberlik senelerinde tahmin olunur ki, daha çok Nazım'ın muhitindeki hanımlarla alâkalı idi.

Her ne ise asıl söylemek istediklerim Nizamettin Nazif'ten işittiklerimdir. Sertellerin evinde cereyan edip duran, devam edip duran toplantılar değildir. Zaten bu konuda da Nizamettin Nazif'ten, sembollerle ifade edilen ve ideoloji dışında manâlara malik birkaç hatıradan başka bir şey yok. Sadece Nizamettin Hoca'nın o demlerde Nazım'ın en yakını sıfatıyla, o günlerdeki tasavvurlarından birisini nakledişini tekrarlamak istiyorum.

Evlât...

Nizamettin Nazif, biz gençlerle efendiliğinden kaybetmeyen bir üslup samimiyeti ile konuşurdu: "Evlât", "Anlatabildim mi?", "Efendim?"...Bir gün söz Nazım'a intikal edince:

"Evlât," dedi, "dünya tuhaftır. Yazık olmuştur oğlana, daha doğrusu Mareşalin kurbanı olmuştur. Eğer o Yavuz zırhlısı hadisesi ortaya çıkmasaydı...İster inan ister inanma Nazım CHP'ye giriyordu. Evet evet...CHP'ye...Evet her şey hazırlanmıştı. Nazım mebus bile olacaktı ve tabii artık ne bolşevikliği kalacaktı ne de bir şey..."

CHP'li Nazım

Anlatılanların bir tarafının doğru olduğundan şüphe yok. Her rengi ile sol'un CHP'yi bir kürkçü dükkânı gibi kullanmak istediği ve kullandığı Türkiye realitelerinden birisi...Hele bu günkü CHP düşünülürse...Nazım bu gün dünyaya dönmek imkânını bulsa, bugünkü CHP hiç bir şey dinlemez, onu kabul ederdi. (Şimdi de SHP)

Fakat bu sözlerin söylendiği demlerde,Nizamettin Nazif CHP'nin sayılı düşmanlarından idi...Ve CHP'nin seçim kazanmaması için elinden daha doğrusu elindeki kaleminden gelen her şeyi yapıyordu.

Demek ki diye düşünebiliriz, aşırı solun, CHP'ye yuvalanmak taktiğinin Nazım Hikmet isimli safhasını, Mareşal'in, Nazım için yaptırdığı tahkikat ve bu tahkikatı sıkı tutuşu, bir on beş sene geriye atmış...Bilmem, Nizamettin Nazif bugünkü CHP'nin hâlini görse idi, "Nazım CHP'ye girecekti, aşırı fikirlerini bırakacaktı" diye o kadar rahat konuşabilir miydi?

Nizamettin Nazif, aynı dost tavrı Peyami Safa'dan da esirgememiş, onunla bu çeşit bir arkadaşlığı bulunmamasına rağmen aynı vefayı onun için de göstermişti. Ne var ki şu ifadelerinden Nizamettin Nazif Hoca'nın, Nazım'ın komünistliğini daha çok bir fantezi bir şair eksantrikliği olarak kabul ettiği görülmektedir. Sonunu görmesine rağmen, ciddiye almamaktadır O'nu.

Oğlunun anlatığı Nazım

Nazım'ın dramını beşerî plânda en iyi veren oğlu Memet'in sözleridir:

"Babam yurt dışında sadece Ruble için yazdı."

"Gerçekleri görüyor ve ölümden korkuyordu."

"Ben Mehmet olmak istiyorum, Memet değil."

"Babamın Rusya'da istediğine otomobil hediye etmek hakkı vardı." (Acaip, P.Safa Türkiye'de istediğini otomobile bindirmek imkânına bile malik değildi.)

Polis amcalar

"Memet'te devam etmiyor Nazım'da tükenen hayat" işte röportajın ruhu.

Bu büyük vesikayı da bir kısmını çıkararak alıyorum:

NAZIM'IN OĞLU MEMET

(Röportaj: Halit Çapın - Orhan Türel)

Memet zeytinle peynire hasret.

-Biz Varşova'ya bir akşam üstü girdik. Alman plâkalı bir arabayla. Ve bu Alman plâkası yüzünden birkaç kez üstümüze tükürülerekten...

Varşova'nın Europejki otelindeki üçüncü günümüzün sabahında afyonumuz daha patlamamış bir halde biraz önce telefonla söylediğimiz kahveleri beklerken Nazım'ın oğlu Memet hışımla daldı odamıza. Elindeki torbayı koltuklardan birinin üzerine koydu. Elini daldırıp bir şişe çıkardı. Şöyle şişeyle kavanoz arasında bir şey...

"Size zeytin getirdim" dedi. "Burada zeytin de yok. Üç dolarlık fişim vardı.Yabancı mallar satan mağazadan dolarla aldım bunu. Canınız çekmiştir. Benimde canım çekti. Çok zaman var ki zeytin yemedim, yalnız zeytin mi?"

O sabahki kahvaltıda Nazım'ın Memet'le birlikte zeytin yedik. Bizimkilere benzemese bile zeytin yedik işte. Ama gerçeği isterseniz zeytinin çoğunu Memet yedi.

"Şimdi bunun yanında bir de beyaz peynir olmalıydı ki" diyerekten çocukça bir sevinç içinde.

Varşova

1939 Eylülünün ilk haftasında Almanlar Polonya'nın işini bitirmişlerdi bile. 8 Eylül'de panzerler Varşova'nın içindedirler. Hitler orduları İkinci Dünya Harbinin en büyük katliâmını yaptıkları bu ülkede sadece bir kere mukavemetle karşılaştılar. Bir Polonya süvari tugayının saldırısına uğradılar.

O karşı gelmede Polonyalılar tanklara karşı atlarla savaştılar. Tankların toplarına makinelilerine karşı mızraklarla...Almanlar yalnız Varşova'da 700 bin kişi öldürdüler. Ve biz Varşova'ya bir akşam üstü girdik. Kar yağarken Alman plâkalı bir arabayla Ve bu Alman plâkası yüzünden birkaç kez üstümüze tükürülerekten. Almanların öldürdüğü 700 bin kişi. Arabanın plâkası yüzünden bizim kısmetimize çıkan birkaç tükürük...Az bile...

"Babam yurt dışında sadece ruble için yazdı.

"Babamın parası, refahı vardı.

"Bakın yazdığı oyunlara. Para için yazılmış şeylerdir sadece.

"Gerçekleri görmüyor muydu sanki...Bu yüzden küskündü, bıkkındı, korkuyordu. Evet ölümden korkuyordu.

"Bıktım Nazım'ın oğlu Memet olmaktan, kişiliğimi kazanmak istiyorum artık. Sadece MEHMET olmak istiyorum. Memet değil."

Otelin lobisinde oturuyorduk. Münevver Hanımla birlikte. Kahve içiyor, memleketten anlatıyorduk.

-Eve telefon etsenize, Memet şimdi evdedir. Sevinir sizinle tanışmaktan. Sevinir sizinle birlikte olmaktan . Buralarda o kadar az Türk geziyor ki...Hasret Türklere. Birimiz telefon ettik eve. Memet'in cevabı:

-Şimdi geliyorum oldu. Münevver Hanım anlatmaya devam ediyordu.

-Müteaddit defalar Memet'e Türk pasaportu alabilmek için müracaat ettik ne evet, ne de hayır diyorlar...Öyle

bekliyoruz. Çok sinirleniyor buna. Kendisinin Türkiye'ye sokulmak istenmemesinin nedenlerini bilmiyor. Bilmiyor değil de anlamıyor. Geçenlerde sefaretten çağırmışlar. Ayıp olmasın saygısızlık olmasın diye hemen koştu gitti. Pasaportunu vereceklerini, Türkiye'ye gitmesi için müsaadesinin çıktığını sanmış. Tabiî sandığı olmamış, sadece "Ne yapıyorsun?" diye sormuşlar. O "Pasaportum" demiş tabi geçiştirmişler. Eve yıkık döndü. Sabaha kadar oturdu lâf etmeden. Çok sıkılıyor burada. Alışamadı bir türlü. Ben de Paris'e gidiyorum bugünlerde. Büsbütün yalnız kalacak, yalnızlığı hiç sevmiyor.

Karşılaşma

Nazım'ın oğlu Memet'i ilk kez o zaman gördük. Uzun boylu, geniş yapılı, kumral kızıl karışımı gür saçlı ve yüzü çepeçevre sakallı. Ellerimizi sıkıp yanımıza oturdu. Çoğu zaman dalgın dinledi sadece...Annesinin Paris seyahati üzerine devam edince konuşma mahzunlaştı. Sol yanağını asabî bir tik kapladı bir süre için. Yeniden pasaport konusuna dönünce hırçınlaştı. Bağırır gibi konuşmaya başladı. Adetâ isyankâr bir tavır aldı. O gece yemeği hep birlikte yedik, otelin restoranında. İçtikten sonra konuşması büsbütün bağırtıya döndü. Nedenini sorunca açıkladı:

-Ağır işitiyor kulaklarım. Hele içince besbütün ağırlaşıyor işitmem. O yüzden bağırmak zorunda kalıyorum. Bağışlayın.

Gece yarısını epey geçmiş bir saatte ana ile oğulu Varşova sokaklarına uğurladık, sabah erkenden buluşmak ve Memet'le birlikte Varşova Getto'sunu gezmek üzere.

Karşı

Sabahleyin otel odasında lâf babasından açılınca Memet sesini yükseltti. Gene geceki gibi:

-Siz de beni başkaları gibi görüyorsunuz. Ben sizin için Nazım oğlu Memet olduğumdan ötürü ilgi çekiciyim. Belki burada sizin yanınızda bulunmamın sebebi de bu. Nazım'ın oğlu Memet diye...

Tam büsbütün yükseldi konuşması:

-Bıktım Nazım oğlu Memet olmaktan. Kişiliğimi kazanmak istiyorum artık. Sadece Mehmet olmak istiyorum. Memet değil...Bu yüzden kullanmıyorum babamın soyadını; kullanmayacağım da...Mehmet olacağım tek başıma. Her şeye inancımı yitirmek üzereyim zaten. Hiç bir şeye inanmamaya başladım. Anarşist? Yok anarşist filân da değilim. İnanmıyorum öyle şeylere. Sizin anarşist diye vasıflandırdığınız şimdikiler kimler ki...Analarına, babalarına zengin ailelerine poz yapan şımarık şantajcı bir takım gençler. Geçin onlara kalan komünizmi? Kitaplara göre hoş, kitaplara göre güzel. Ama kitaplarda yazılı olanları tatbik etmiyorlar. Ben gözlerimle gördüm. Ben yaşadım. Babam da gördü, yaşadı. Babam hapishaneydeyken komünistti. Çıkıp gördükten sonra, herşeyi farkettikten sonra yıkıldı. Yıkıldı ama geriye de dönemedi.

Annemle konuşuyorlardı bir akşam. Küba'dan yeni dönmüştü. Oralar için yazdıkları şiirleri tartışıyordu annemle. Karşı çıktı annem kendisine, kınadı şiirlerini. Kötü, çok kötü onlar dedi. Babam direnmek istedi önce, aksini savundu, bağırmaya kadar götürdü işi. Ama sonra? Ama sonra kabul etti, annemin dediklerini. Bu şiirlerini yazmanın kendisinin görevi olduğunu söyledi. Evet babamın şiirleri güzeldir. Büyüktür ama sadece Türkiye'de yazdıkları. Geri kalanları, geri kalanlar kendisinin de söylediği gibi sadece ruble için.

-Fazla ileri gitmiyor musun? dedim.

-Hayır, fazla ileri gitmiyorum. Sadece ruble için. Babamın Rusya'da istediği kişiye otomobil hediye etme imkânı vardı. Babamın parası, refahı vardı. Alın bakın babamın yazdığı oyunlara, oyun mudur onlar? Para için yazılmış şeylerdir sadece. Babam görmüyor muydu gerçekleri...Biliyordu ve bu yüzden bıkkındı. Küskündü. Babam korkuyordu...Benim sadece onbeş gün gördüğüm babam çok korkuyordu. ..Benim sadece onbeş gün gördüğüm babam çok korkuyordu...Ölümden korkuyordu... Sabaha kadar ölüm korkusuyla uyuyamadığını biliyorum ben. Ya benim hâlim? On beş günlük babam ve hâlâ onun gölgesinde, hâlâ onun ismiyle yaşayan, kendi ba-

şına şahsiyet sahibi olmasına müsaade edilmeyen ben... Hâlâ Nazım'ın oğlu Memet...

Karlı bir Varşova gecesinde Loçka isimli bir Rus restoranında hüzünlü bakışlı bir adam, Katuşa isimli bir kızın şarkısını söylüyordu:

"Katuşa

Geceleri nehir kıyısına

Harbe giden askerlere el sallamaya çıkar.."

Polonyalıların ünlü votkasından içiyorduk Onların bizon sidiği dedikleri şeyler...Gerçek ismi ile Zobrowka denilen zıkkımdan.

Memet cebinden bir hüviyet çıkarıp gösterdi. Polonyalıların kendisine verdikleri ve daima üzerinde taşımak zorunda olduğu iki karton yaprak.

-İşte bunun içindeki benim dedi. Beni ben, ben kılacak başka hiç bir şeyim yok. Bu hüviyetle yaşıyorum Polonya'da.

Kartonun bir kısmında baba ismi yazıyordu: Nazım. Bir diğer yanda kendi ismi: Memet...Sonra soyadı: Andaç. Babanın soyadı yoktu hüviyette.

Kadınlar kızlar

"Senin gibi bir çocuğum olmasını istemezdim," dedim.

-Ben de, dedi, Memet.

Bir suskunluk çöktü masaya, sessizliği yine Memet bozdu. Elindeki saati gösterdi:

-Babamdan bu kaldı, bir de gözlüğü. O da evde. Bir de, evet bir de...

Gene bağırıyordu konuşurken, gene ağır işitmeye başlamıştı kulakları.

-Kendisi, bana babam diye tanıştırılan adamı gördüğüm on beş günlük süre, burada Varşova'da otelde kalıyordu. Bir akşam yemeğe çıktık. Restoranlar daha değişikti o zamanlar. Orkestrasındaki kızların çalıştığı bir yere gittik. Bana ölümden söz açtı. Öleceğinden bahsetti. Bundan çok korktuğunu söyledi, sonra değiştirdi konuyu, kızlara kadınlara getirdi lâfı. Yan masalarda ka-

dınlara kızlara dağıldı dikkati. Onlara gülmeye işaretler etmeye başladı. Birden ölümünü unutmuş gibiydi. Bu arada sık sık bana dönüyor:

-Bak, hâlâ beğeniyorlar beni, görüyor musun nasıl görüyorlar...Evet evet, hâlâ beğeniyor beni kadınlar, sen ne dersin? Hâlâ beğenilecek gibiyim gerçekten, diyordu.

Şaşırdım, kalkıp kaçmak istedim oradan. Babam denilen kişinin benimle böyle konuşmasını istemiyordum, beklemiyordum. Ben o tarz konuşmalar içinde büyümemiştim.

Sonra ölmüş babam. Haberi geldi. Moskova'ya gittik, annemle, trenle. Yer yoktu trenlerde, seyahatin büyük kısmını ayakta yaptım. Hudutlarda bir kez daha Rusları gördüm. Halkını, insanlarını çok sevdiğim Rusların davranışlarını...Bizi iteleyip kakalamalarını...Pasaportlarımız yoktu. Hüviyetlerimiz vardı sadece...Vizelerimiz, giriş müsaadelerimiz tamamdı, ama gene de büyük güçlükler çıkartıyorlardı. Mülki amirlerden birisi ile görüştük. Annemin yanında ceketinin önü açık, ayaklarını uzatmış oturuyor ve annem ona derdini anlatmaya uğraşıyordu. Üzerine saldırmamak için güç tuttum kendimi.

Sonra babamı gördük işte. Uzatmışlardı öylece ve bir masanın üzerinde yatıyordu. Bir kadın, cesedine sarılmış bağırıyordu. Sonradan evlendiği karısıymış bu...Çok korktum önce. İlk defa bir ölü görüyordum ve bu ölü babamdı.

Kadın dövünmeyi bıraktı bir ara. O zaman annem usulca yaklaştı babamın ölüsüne, ağlıyor muydu bilmem.O ara gördüğüm annemin elini eline aldığı bir süre öyle tuttuktan sonra o artık soğumuş, o artık hiçbir şey hissetmeyen et parçasını öptüğüydü hepsi o kadar.Babam ölmüştü. Biz gelmiştik ve annem babamın elini öpmüştü.

Sonra çıktık. Dışarda babamın karısının dövünen halini düşününce gülmeye başladım. Gülüyordum.

Nazım'da tükenen hayat, Memet'de devam ediyor

Aşağıda Nazım Hikmet'in oğlu Memet'e yazdığı son mektubu okuyacaksınız. Hani onu Türkiye Komünist

Partisi'ne emanet ettiğine dair mektubu...Mektubun kısaltılmışını ama...

MEMET'E SON MEKTUBUMDUR

Bir yandan cellâtlar girdi araya
Bir yandan oyun etti bana
Bu mendebur yürek
Nasip olmıyacak Memedim, yavrum
Seni bir daha görmek.
Biliyorum.
Buğday başağı gibi delikanlı olacaksın
Ben de öyleydim gençliğimde.
kumral ince uzun
Gözlerin ananınkiler gibi kocaman,
Bazan da bir parça bir tuhaf, mahzûn
Alnın alabildiğine aydınlık
Her halde sesin de olacak
-Berbattı benimkisi-
Türküler döktüreceksin yanık mı yanık
Konuşmasını da bileceksin
-Bende becerirdim o işi sinirlenmediğim zamanlar-
Bal damlayacak dilinden
Vay Memet kızların çekeceği var
Senin elinden

Müşküldür
babasız büyütmek erkek evlâdı
Ananı üzme oğlum
Ben güldürmedim yüzünü
sen güldür
Anan,
ipek gibi kuvvetli, ipek gibi yumuşak
Anan nineliğinde bile güzel olacak
Onu ilk gördüğüm günkü gibi

Boğaziçinde
Onyedisinde
Ay ışığı, gün ışığı, can erigi
dünya güzeli
Anan
Ayrıldık bir sabah
buluşmak üzere
buluşamadık
Anan, anaların en iyisi, en akıllısı
Yüz yıl yaşar inşallah
.....
Memet ben dilimden türkülerimden
Tuzumdan ekmeğimden uzakta
Anana hasret, sana hasret
Yoldaşlarıma, halkıma hasret öleceğim
Ama sürgünde değil
gurbet ellerde değil
Öleceğim rüyalarımın memleketinde
Beyaz şehrinde en güzel günlerimin
Gidiyorum içim rahat
Senden daha birhayli zaman
Halkımızda, halkımızda ölümsüz
Devam edecek
Bende tükenen hayat

(Moskova, 1955)

Ama konuştuktan sonra anladık ki Memet'de devam etmiyor, babası Nazım'da tükenen hayat.

Neden kaçtık

"Kaçışımız bir gece sabaha karşı oldu...Sabah beş sıralarında...Daha görevli polisler nöbete girmeden.

Daha İstanbul uyurken."

Memet, annesinin, kızkardeşinin ve kendisinin Tür-

kiye'den kaçışlarında olanları değil,sadece nedenini söylüyor...Bu neden: PARA...Sadece para. Babasının yurt dışından bir süre için kendilerine gönderdiği, ama sonra birden arkasını kestiği para....

Memet'le anası neden Polonya'da? Ve Memet'le anası nasıl kaçtılar Türkiye'den? Bu ikinci sualin cevabını polis bile bilmiyor. Aramızda yaşayan parmakla sayılabilecek kadar az insan biliyor bu ikinci sualin cevabını...Bize de anlattı Memet...

Polis amcalar

Varşova'da bir Çin restoranında Çin usulü pişmiş ördek yiyorduk. Memet sıkkındı. Memet sıkkındı çünkü masaya servis yapan garson kendi sınıf arkadaşlarından biriydi:

-Utanıyorum, çok utanıyorum. Ben oturmuşum, o bana hizmet ediyor, diye tekrarlıyordu muttasıl...

-Çağıralım, o da otursun, dedim.

Güldü, sonra âniden sordu:

-İstanbul'daki polis amcalar nasıllar?

Memet lâtife yapıyor sandım önce.

-İyiler, gözlerinden öperler, dedim.

Anladı:

-Yok, gerçekten soruyorum, çok iyi insanlardı onlar, aylarca evin önünde sabahtan gece yarılarına kadar beklerlerdi bizi. Hele beni çok kereler jiplerine bindirip gezmelere götürürler, şeker, çikolata alırlardı. On yaşındaydım o yıllarda, her şeyi çok iyi hatırlıyorum. Hele birisi vardı. Şişman güleç yüzlü, bir gün plâja gittik amcamla. O gün nöbet sırası, bizi bekleme sırası ondaydı herhalde. Peşimizden o da geldi plâja. Sıcak, çok sıcak bir gündü. Biz soyunduk, polis amca da soyundu. Akşam geç saatlere kadar denizde ve güneş altında kaldık. Çıkarken onun durumu korkunçtu. Beyaz, şişman yağlı vücudu cılk yara olmuştu güneş altında. Annemle durumuna çok üzülmüştük.

Polis amcaların beni sevdiklerine inanıyorum. Onlarla

güzel çocukluk anılarım var. Birisinin anneme devamlı ricalarda bulunmasını da anlıyorum şimdi:

-Ne olur, benim nöbetimde kaçmayın, diye.

Anam devamlı olarak ona müsterih olmasını söyler, kendisi nöbette iken kaçmayacağımızı garanti üstüne garantilerdi. Gerçekten o polisin nöbetine rastlamadı kaçışımız.

Kaçış nedeni

Kaçışımız bir gece sabaha karşı oldu. Sabah beş sıralarında. Daha görevli polisler nöbete girmeden...Daha İstanbul uyurken...Kaçışımız sessizce oldu. Kaçışımızın nedenleri mi?..

Memet, annesinin,kızkardeşinin ve kendisinin Türkiye'den kaçış nedenleri değil,sadece nedeni olduğunu söylüyor. Bu neden de para...Sadece para...Babasının yurtdışından bir süre için kendilerine gönderdiği, ama sonra birden arkasını kestiği para. Çekilen parasızlık...Hattâ yoksulluk olarak tanımlıyor. O çocukluk günlerini Memet: "Yiyecek sıkıntısı bile çektiğimiz oluyordu. Annem yabancı dil dersleri veriyor, dikiş dikiyor, sonra bunların da arkası kesildi.."

Kendilerine maddî yardımda bulunan hiç bir yakınlarının olmadığını söylüyor. "Yalnızlık" diye ekliyordu Memet...Memet, uzun yıllar ötesinde kalmış o çocukluk günlerinde annesinin dikiş dikmesinden ötürü duyduğu hıncı, babasından çıkartmak için kelime seçmek zorunluluğunu bile hissetmiyordu. Çin usulü kızarmış ördek yiyen ve kendisine bir sınıf arkadaşı hizmet ediyor diye içinde yaşadığı topluma sinirlenen Memet, annesinin karşısında ceketinin düğmesini iliklemeden konuştuğu için üzerine saldırıp dövmeye niyetlendiği o Rus görevlisi gibi kendisince boğuşuyordu babasıyla. Babasının hayali ile, Memet, annesi için, annesi çekti diye günde bin kez öldürüyordu babasını, hem de gerçek ölümden daha kötüce.

Memet, annesinin yüzünden öldürüyordu babasını, annesine olan tutkusu, on sekiz yaşındaki çocukluktan

gençliğe yeni geçmiş bu delikanlıya rahatça cinayet işletebiliyordu. Memet, cinayet işliyordu.

O gece dayanamayıp söyledim bunu. Hem de biraz sertçe....

-Babana saygı duy. Şimdiden duy, nasılsa günü gelince duyacaksın...Hem de sen babana, bana karşı çıkmakla üzerinde çok durduğun o kişilik denilen şeyi kazanamazsın. Babana karşı olmakla bir şey olamazsın.

-Ben sadece annemi seviyorum ve ona saygı duyuyorum, dedi.

"Sevmem erken kalkmayı, çalışmayı,kahveyi
Anamı severim
Eh...Biraz da kızları.

Mehmet Andaç"

O gece Memet'i eve bıraktıktan sonra Çin usulü ördek mi dokundu ne , sabaha kadar uyku tutmadı. Sabaha kadar içtik.

GİDİYORDUK,
VE BEN,
(Beni kundakta
bırakıp giden)
BABAMI GÖRECEKTİM

Kaçışımız bir gece sabaha karşı oldu. Sabah beş-sıralarında. Daha görevli polisler nöbete girmeden,daha İstanbul uyurken, kaçışımız sessizce oldu. En iyi, en yeni elbiselerimizi giymiştik. Annemizin kesin talimatı vardı...Yolda gidişte kesinlikle Türkçe konuşmayacaktık. Turisttik biz. İki çocuk, bir anneden müteşekkil yabancı bir aile.

Otomobil, otobüs, evet...Kesinlikle hatırlamıyorum şimdi olsun. Birkaç taşıt değiştirdik. Hedefimiz Ayvalık'tan çıkacaktık dışarıya. Benim için bir oyundu bu o zamanlar. Saklanbaç gibi bir oyun oynuyorduk ve bu oyunu annem yönetiyordu. Ne bir terslik, ne de bir aca-

İplik oldu, biz Ayvalık'a varıncaya kadar. Ayvalık'tan sonrası kolaydı. Aynı gece bindik motora oradan. Başaltına yerleştik. Ne bir ses, ne bir nefes vardı bizde.Türkiye geride kalıyordu artık. Ve biz, bir büyük bilinmeye yolcuyduk...Başarırsak tabii...Gidiyorduk.

Gidiyorduk ve ben babamı görecektim. Beni kundakta bırakıp giden babamı.

KARŞI YAKA MEMLEKET DEĞİL

Karşı taraf Yunanistan'dı ve biz oraya gidiyorduk, bütün ışıklarımız söndürülmüştü. Dalgalar üstünde seke seke...Ne kadar sürdü seyahat bilemeyeceğim ama, tek kelime etmedik bu yolculuk boyunca. İnsanoğlu ne kadar suskun olabilirse, o kadar suskunduk.

Yunan adalarından biriydi galiba, ama hangisi? Sonra korkunç bir sallantı ve çatırdama. Seyahatin en önemli kısmını bitirmişken, batıyorduk. Motordan işaret fişeklerinin atıldığını hatırlıyorum. Öyle ki, yakında kıyıda insanları rahatça seçebiliyorduk. Karşı kıyıda insanlar vardı ve biz yavaş yavaş batıyorduk. Sonradan öğrendiğimize göre, attığımız işaret fişeklerini eğlenti sanıyorlarmış, aldırmamazlıkları ondanmış. O zaman bağırmaya başladık, gene bir hareket yoktu. Hiç unutmam, motorda birisi "Dolar, dolar" diye seslendi kıyıya. Ancak o zaman hareketlendi herkes. Ve bizi denizden topladılar. Motor , sulara karışıp gitmişti derinliklere...

POLONYALI PRENS

Herşeyi annem idare ediyordu ve gerçeği söylemek gerekirse, motorun batması da çok işimize yaramıştı. Kıyıda üstümüzü başımızı kuruttular önce. Yunan topraklarındaydık artık.

Bu deniz kahvesinde herşeyimizi kaybetmiştik. Pasaportlarımızı bile. Üzerimizde hüviyetlerimizi belli edecek hiç bir şey yoktu ve Yunanlılar bize inanmaya mecburdu.

Ben...Evet ben, Polonyalı bir prenstim. İsmim Jan,

Jan Borzeska, Atina'da bir otele yerleştik. İlk kez otelde sıkıldım bu oyundan. Annemin kesin talimatı vardı. Ben bir prenstim ve prens gibi davranacaktım. Polonyalıların bizi alıp Polonya'ya götürmelerini bekliyorduk ve bu süre gittikçe uzuyordu. Sevmediğim yemekleri yememek hakkım bile yoktu. Müthiş canım sıkılıyordu. Kaldığımız otelde sadece bir kere aksilik oldu. O da otele yerleştiğimiz günden beri dikkatimi çeken, uzun bir kordon yüzünden. Tavandan ta aşağılara kadar sarkan uzun bir kordon, bir gün dayanamayıp onu çektim. Bir kaç dakika sonra herkes, bütün otel bizim odadaydı. Alarm ziline asılmıştım. Annemin telâşını ve bana bakışını unutamayacağım. Biz oradayken babam Atina'ya gelmiş. Otelin bir kısım borçlarını o, bir kısmını Polonya sefareti ödemiş. Ben babamı görmedim o günlerde. Ardından Varşova'ya geçtik.

Varşova'ya geldikten sonra, hemen hastalandım. Bir yıl hastanede yattım. Sonra yatılı mektep günleri...

Ve işte şimdi karşınızda ben...

Nazım Hikmet'in oğlu Memet değil, sadece Mehmet Andaç. Kendi kişiliğimi kazanma çabasında olan ve bunu başaracak olan birisi."

BİTİŞ

Varşova'dan sabah erken çıktık Berlin'e doğru, yolda "O bizi bıraktı gitti" diyen Memet'i düşünerekten.

Nazım Hikmet'in bırakıp gidici adamların hissedemeyeceği mısralarını mırıldanaraktan:

HASRET

Havada bulut yok
Söğütler yağmurlu
Tunaya rastladım
çamurlu
çamurlu
Hey
Hikmet'in oğlu, Hikmet'in oğlu
Sen de Tuna olaydın

Kara ormanlardan geleydin
Karadeniz'e dökülseydin
Mavileşseydin
Mavileşseydin
Geçseydin Boğaziçinden
Başında İstanbul havası
Çarpaydın Kadıköy iskelesine
Çarpaydın,çarpaydın
Vapura binerken Memet'le anası.

Soura Nazım Hikmet'in fotoğraflarda *gördüğüm* orak çekice güleç gözleri, Oğlu Memet'in *anlarcasına* okşar sevgi dolu bakışları,...

"Sevgi aziz Nazım Hikmet, sevgiyle selâmlarca..

"Şiirinizi yani, Anadolu halklarımızın yüce duygularını bir "şair başı boyu yükselten" mübarek ellerini saygıyla öperim.

Sağol." *

Ve Memet, daha sağını solunu bilmeyen, "Babam da pek bilmezmiş sağını solunu" diyen Memet:

Hüzünlü bakışlı, kulakları ağır işittiği için bağıraraktan konuşan, "Ben burada alıvlaşıp gideceğim, çok yalnızım" diyen Memet... Gittikçe uzaklaştığımız Memet, babasına hınçla karşı çıkan Memet...

Belki babasını çok, ama çok seven Memet...

"Ama gene de herkes sevdiğini
öldürür."
Bu böylece bilinç.
Kimi bunu kin yüklü bakışlarıyla
yapar,
Kimi de okşayıcı bir elle
öldürür.
Korkak bir öpücükle,
Yürekliler kılıçla, bir kılıçla
Öldürür."**

(Milliyet gazetesinden alınmıştır.)

ZEKERİYA SERTEL'İN ANLATTIĞI NAZIM

10 Eylül 1978 tarihinde Milliyet gazetesi Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet hakkındaki hatıralarını neşre başladı. Milliyet gazetesi daha önce de Nazım Hikmet'in oğlu Memet ile enteresan bir röportaj yapmış ve neşretmişti. Bu kitabın üçüncü baskısına Nazım'ın oğlu ile yapılmış bulunan bu röportajı almıştım. Bu baskıda da, nitekim okuyucular aynı röportajı bulacaklardır.

Fakat Zekeriya Sertel'in hatıraları Türkiye'deki komünist çevrelerde büyük fırtınalar kopardı. Nazım'ın oğlunun hatıraları bir bakıma babasına kırgın bir çocuğun "duyguları" olarak pek fazla reaksiyon davet etmiş değildi. Ama Sertel'in hatıraları ortalığı allak bullak eyledi. Protestolar, bildiriler, istifalar birbirini takip etti.

Aslında bu kitabın ilk baskısında muhatap olduğum bir tenkit vardı. Bu kitap taraf tutucu idi ve Nazım Hikmet hakkındaki hükümlerinde acımasızdı. İdeolojik farklar Nazım Hikmet'in çok ağır şekilde suçlanmasına sebep olmuştu.

Sertel'in hatıraları bu kitapta ileri sürülen birçok şeylerin doğru olduğunu gösterdiği gibi, yazılmayan birçok şeylerin dahi varit bulunduğunu ortaya koydu.

Hüzünle okudum

Sertel'in hatıralarını büyük bir hüzünle okudum. Peyami Safa adına, Zekeriya Sertel adına, hattâ Nazım Hikmet adına ve en çok hâlâ dayanağı Nazım Hikmet etrafında şişirilmiş propaganda olan Türk solu adına. Türk solunun da senelerden beri bir arpa boyu yol gidemediği, daha kendi kendisine doğru dürüst bakamadığı ortada

iken bu kadar geniş bir tesir imkânına kavuşmuş bulunması bana büyük bir ızdırap verdi. Bu hüzün ve ızdırapla bu kitabın dördüncü baskısına, Sertel'in hatıralarının getirdiği yeni bilgi unsurlarını ilâve etmeye karar verdim.

Bu kararımın bir başka sebebi var. Gördüm ki büyük fırtınalar doğuran Zekeriya Sertel'in hatıralarını değerlendirebilmek için mutlaka ve mutlaka 1935 senesinde Nazım Hikmet'in Peyami Safa ile yapmış olduğu kavgayı bilmek ve bu kavganın esaslı noktalarını hatırlamak ve üzerinde yeniden düşünmek şarttır.

Yoksa Sertel'in hatıraları da bu hatıralara karşı ileri sürülen ağır tenkitler de havada kalmaya mahkûmdur.

1935'deki kavga 1978'deki hatıralarla ne kadar manâlı hale gelmişse, 1978'deki hatıralar da 1935'deki kavgadan hareket edilirse o kadar manâlı bir hâle gelecektir.

1935-1978

Tam kırküç sene. Nerede ise Cumhuriyetin yaşı kadar. Ve bazı hakikatlerin, hem yaşıyan basit hakikatlerin bu kadar geç ortaya çıkarılması, gerçek bir hüzün sebebi. Bir başka ve asıl hüzün sebebi de kırküç sene sonra bile ortaya çıkan gerçekler herkes tarafından kabul edilebiliyor mu düşüncesi.

İster edilsin, ister edilmesin, biz 1935 senesine dönelim ve oradan Zekeriya Sertel'in hatıralarına, yani kırküç sene sonrasına bakalım.

Kılık kıyafet meselesi

Peyami Safa Nazım Hikmet kavgasının 1935 senesindeki gündeminin maddelerinin bir tanesinin de kılık kıyafet meselesi olduğunu biliyoruz.

Gerçekten Nazım Hikmet bir taraftan "Kübik şair" sıfatiyle Bohem hayatı sürerken öte taraftan kasıtlı bir şekilde amele kasketi ve elbisesi giymekte idi. Bunu işçi sınıfına olan bağlılığını göstermek ve işçi sınıfını kendisine bağlamak için yapıyordu. Halbuki kendisi bir paşazade

idi. Bu tarz hareketlerinde samimi değildi. Onun her yaptığını ideolojik zaruretlerle kabul etmek mecburiyetini hissetmeyenler bu tarz giyinişin bir aldatmaca olduğunu ileri sürüyorlardı. Nitekim bugün bile bazı sosyalist çevrelerde "halka dönük" makyajsız ve şalvarlı kıyafetler günübirlik de olsa aynı taktiğin devamı olarak görülmektedir.

Nazım Hikmet bu kılık kıyafet meselesine bir şiirle cevap vermek zorunda kalmıştı. Çünkü bir hareketin samimi olup olmayışı amme efkârının dikkatini çekiyor ve o hareket hakkında belki en sağlam ölçü kabul ediliyordu. Bu kitabın ikinci bölümündeki bu şiirde Nazım Hikmet iki fötrü olmayışı ve kasket giyişini "Proleterim be birader, proleter" diye izah ediyordu.

Zekeriya Sertel'in hatıralarından öğrendiğimize göre Nazım Hikmet Moskova'da bu kılık kıyafet proleterliğini bırakmış, Moskova'nın en şık adamı olmuştu.

Hatta Zekeriya Sertel'in ifadesine göre Nazım birdenbire zengin olmuştu.

Komünizmden zenginliğe, ne kadar enteresan değil mi?

Şimdi Zekeriya Sertel'in bu konuda yazdıklarını 16 Eylül 1978 tarihli Milliyet'ten aşağıya aktaralım:

NAZIM BİRDENBİRE ZENGİN OLDU

Bu başarı Nazım'ın gelirini artırdı. Hayatını değiştirdi. Nazım birdenbire zengin oluvermişti. O sırada ona Moskova dolaylarında Peridelkino denilen yazarlar köyünde güzel bi köşk vermişlerdi. Burası çam ormanlarıyla süslü, güzel bir sayfiye yeriydi. Burada ormanın içine serpilmiş güzel köşklerde Sovyet yazarları yaşıyordu. Aynı zamanda Moskova Yazarlar Birliği'nin de bu köyde güzel bir dinlenme evi vardı. Özel köşkleri olmayan ve Moskova'daki evlerinde çalışma şartları uygun bulunmayan yazarlar buraya gelip eserlerini burada yazarlardı. Sovyetler'in ünlü romancısı Seminof, burada Nazım'ın komşusuydu. İyi bir ortama düşmüştü Nazım. Köşkü, Erenköy köşklerini hatırlatan iki katlı ahşap bir binaydı. Özel oto-

mobili de vardı. Şehre az iniyordu. Buraya yerleştikten sonra, kendisini piyes yazmaya verdi. İstanbul'da proleter olmaya özenen Nazım, burada Moskova'nın en şık, en Avrupalı, en iyi yaşayan adamı oluvermişti. Bir Sovyet yazarının dediği gibi, burjuva memleketinde proleter olan Nazım, proleter memleketinde burjuva olmuştu.

Bu bir protesto imiş

Aslında bir paşazade olan ve başlangıçta para sıkıntısı çekmesine sebep bulunmayan Nazım Hikmet'in bu pejmürde ve kaba kıyafetinin sebebini Zekeriya Sertel Milliyet'teki hatıralarından çok önce basılmış "Mavi Gözlü Dev" isimli kitabının ikiyüz ondördüncü sayfasında şöyle izah etmektedir:

"Nazım Moskova'dan döndükten sonra kendisini proleter şairi olarak ilân etmişti. Öyle olunca da bir proleter gibi giyinip kuşanmağa özendi. Üstüne başına bakmaz, ütüsüz pantolon, kravatsız açık yaka bir gömlek giyer başına bir kasket geçirirdi, ceketini de mutlaka sol omuzuna atar, sokakta bir bayrak gibi gezerdi. Onun bu hâli çok dikkati çekiyordu. Nazım'ın bunu yapışının bence iki nedeni vardı. Biri onu çok rahatsız eden paşazadelikten kurtulmaktı. Bu kıyafette gezen adama paşazade diye hücum edilemezdi. İkincisi de proleter görünmek özentisiydi. Kendisine nedenini sorduğumuz zaman, "Bu bir protestodur" derdi."

Moskova'dan İstanbul'a dönen Nazım bir proleter gibi giyinmiş ve bunu ideolojik bir tutum haline getirmiştir.

Yine Zekeriya Sertel'in şahitliğinden anlamaktayız ki, İstanbul'dan Moskova'ya kaçan Nazım Hikmet de bu sefer tam bir burjuva ve kapitalist giyim kuşamı içine girmiştir.

Bu da mı bir protesto idi.

Tabii değil. Bu olsa olsa kendisini servete boğanlara bir teşekkürdü.

Ne var ki bu teşekkür ayrıca bir iflâsın ve bir kandırmacanın da ilânı idi.

Niçin mi?

Şunun için. Nazım Hikmet meşhur proleter şair şi-

irinin sonunu şu mısralarla bitirmişti:

Ve benim iki fötrüm, ancak
her
proleter
gibi,
Borsalino-Habik-Mosan-Mançester
tezgâhlarının sahibi
olursam-olursak-olacak
ve illâââââââââââ,
lâââââââââââââ...

Dikkat edilirse Nazım Hikmet o zamanın meşhur şapka markaları olan Habig, Borsalino gibi büyük işletmeler işçilerin eline geçmeden ikinci bir fötr şapkaya sahip olmıyacağını temin etmekte idi. Amma Moskova'ya gidince kılığını kıyafetini bu sözünü unutarak tamamen değiştirmişti.

Umumiyetle kültür, hususiyetle ekonomik kültür seviyesi bakımından pek yüksek bir noktada olmayan memleketimizde Nazım Hikmet'in proleter giyinişindeki samimiyet iddiası ile Marksizme avlamış bulunduğu genç ve körpe dimağları ve ruhları insan düşünmese "Aldanma ki şair sözü elbette yalandır" deyip geçebilir. Ne var ki Nazım'ın bu hâli bir başka bakımdan da vahimdir. Nazım ayrıca bir şiirinde kendisini şöyle tarif etmektedir:

"Ben ne halkın alınterinden onpara çalmışım
Ne bir şairin cebinden tek bir satır."

Şimdi Moskova Prensi Nazım Hikmet'in servetinde Rus işçisinin alın teri var mı yok mu sormak bile birşey ifade etmez.

Peyami Safa'da da kılık kıyafet meselesi vardır. Peyami Safa ömründe terziye elbise diktirememiştir. Kapalıçarşı'da hazır elbisecilerden giyinmiştir. Amma bundan ne bir övünç çıkarmıştır kendine, ne de utanç.

Peyami Safa Nazım'ın İstanbul'daki "Proleter Şair" kıyafeti özentisi için "zıpır idealist" tabirini kullanıyordu. Eğer Zekeriya Sertel'in son ifşaatını da okusa bu deyimdeki idealist sıfatını da kaldırıp yalnızca "zıpır vatan hâini" deyimini kullanırdı herhâlde.

Moskova'da piyesleri sayesinde zengin olan Nazım

Zekeriya Sertel, Milliyet'teki hatıralarında "Nazım Hikmet tiyatro oyunları sayesinde Rusya'da zengin oldu" diyor ve Nazım'la beraber piyesin galasına gidişini şöyle anlatıyor:

"Nazım, gündüzleri piyesinin provalarına gidiyordu. Ancak akşamları buluşabiliyorduk. Nihayet tiyatro gecesi geldi. Nazım, ben ve doktor Galina Nazım'ın yeni aldığı siyah muhteşem otomobile bindik. Nazım önde şoförün yanına oturdu. Biz doktorla arkaya yerleştik. Yolda Nazım hiç konuşmuyordu. Sinirliydi, heyecanlıydı. Eserinin başarı kazanıp kazanamayacağını bilmiyordu. Moskova sahnelerinde ilk kez bir piyesi oynanacaktı, seyirci bu oyunu nasıl karşılayacaktı, merak içinde idi."

Siyah muhteşem otomobil

Zekeriya Sertel'in satırlarına dikkat edilirse bir tezat hemen ortaya çıkar. Zekeriya Sertel gerçi Nazım'ın tiyatro oyunları sayesinde zengin olduğunu iddia ederse de görülmektedir ki Nazım'ın daha hiç bir piyesi oynanmadan siyah ve muhteşem bir otomobili vardı. Ve Nazım tutup tutmayacağı, yani para getirip getirmeyeceği belli olmayan ve hattâ tutmayacağından korktuğu ve Sertel'in beğenmediğini hissettirdiği ilk piyesinin galasına siyah muhteşem bir otomobille gidecek kadar zaten zengindir.

Halbuki Peyami Safa'nın mütevazi bir otomobili değil, çoğu kere taksi parası bile yoktu. Kaç kere Cağaloğlu'ndan Şişli'ye dolmuşla gitmişti. Beraber dolmuşa binmiştik.

Nazım'ın siyah muhteşem otomobili Erenköy'deki paşa konakları gibi bir köşkü ve metreslerine ev açıp dö-

şeyecek kadar rubleleri vardı.

Aslında Nazım Rus Komünist Partisine yapmış bulunduğu hizmetlerin karşılığını almış bulunuyordu. Nazım Rus Komünist Partisinin sadık bir kölesi olmasaydı ne piyeslerini oynatırlardı ne de piyesinin galasına gideceği gece altına siyah muhteşem bir otomobil verirlerdi. Nazım'ın asıl kazanç kaynağı piyeslerinden çok komünist partisine bağlılığı idi. Nitekim Sertel de Nazım için, "Büyük bir tiyatro yazarı değildi. O da bunu biliyordu...Fakat para kazanması lâzımdı. Ve bunun için piyes yazmalıydı. Çünkü şiirleri ayda bin ruble getirmezdi. Halbuki o bir defasında metresi doktor Galina'ya yedi bin ruble, bugünkü paramızla ikiyüz bin lira hediye etmişti" demektedir.

Nazım'ın "Kafatası" piyesine "Dolaryanda" adını verdiği Amerika'ya, kapitalizme ve onun sembolü olan paraya yönelttiği hücumlardan sonra bu para aşkı ne kadar enteresan...

O piyeslerini "sınıfî" bir idealle değil, şahsî çıkarları için yazmaktadır. Proleter şair iddiasından vazgeçtiği gibi burjuva tiyatro yazarlarının herhangi birisinden de farklı hareket etmemekte, yaşamamaktadır.

Bir yazarın dramı

Nazım'ın piyesleri Moskova'da önceleri sanat değeri olduğu için değil, kendisine bir ikrâm olmak üzere sahnelenmişti. Sertel'in de belirttiği gibi piyeste teknik yoktu. Oyun iyi değildi. Fakat seyirci piyesleri tutmuştu. Çünkü Rus seyircisi o güne kadar kahraman İşçi İvan", "Stalingrad'ın Yiğit Koruyucusu" misillu parti ve komünizm propagandası kokan piyeslerden gına getirmişti. Nazım'ın "Ferhat ile Şirin"i ve Türk edebiyatının bu şaheserinin üzerinde yapmış bulunduğu hafif Marksizm makyajı, bu seyirci için yepyeni ve çok değişik bir şeydi. Hele eserin Rusya'daki Türkleri cezbeden millî unsurları da işin cabası.

Piyeslerinin Moskova'da tutulmasının onların sanat değeri hakkında bir manâ ifade etmeyeceğini Nazım da

biliyordu. Piyesleri dünya tiyatrosunun merkezi Paris'te oynanmalıydı ki değeri bir dereceye kadar isbat edilmiş olsun. Bunun için Nazım sonraları Paris'e gittiği zaman piyeslerinin oynanmasını istedi. Fakat Nazım'ı solcu olduğu için Türk şairi sayan Fransızlar eserlerinin zayıflığını görünce sahneye koymadılar. Sertel'in hatıralarından buna ait pasajı aktarıyorum:

"Nazım Hikmet piyeslerinin özellikle Batı memleketlerinde oynanmasını çok isterdi. Roma ve Paris seyahatleri sırasında bunu sağlamaya çalıştı. Ne var ki oralarda konudan çok tekniğe ve sanata önem verdikleri için hiçbir tiyatro Nazım'ın piyeslerini sahneye koymaya yanaşmadı ve bu Nazım Hikmet için çok büyük bir hayâl kırıklığı oldu."

Nazım Paris'te

Moskova'ya kaçan Nazım Avrupa'ya da geziler yapıyordu. Bir defasında Paris'e gitti. Sertel'i dinleyelim:

Saint Michel meydanı yanında Seine nehri üzerinde bir küçük otele yerleştirdiler onu. Burası Paris'in en işlek, en hareketli, en canlı yeridir. Bütün gençlik burada kaynaşır. Yeni hayat buradan fışkırır. Nazım Hikmet, sosyalist memleketlerde oturduğu büyük otellerin ve yaşadığı lüks hayatın özlemini çekmez burada. Çünkü burada hayatın içindedir. Onu en çok sevindiren de budur. Paris'te Nazım Hikmet bir çocuk gibidir. Her şeyi görmek, her şeyi öğrenmek ister. Bir çocuk gibi her yeni gördüğünü sorar ve ne görürse almak ister. Onun için merakla sokakları dolaşır, vitrinleri seyreder, bolluğa, güzelliğe zenginliğe kıskanarak bakar. Hele Saint Michel'deki canlılığa, hareketliliğe, ışık bolluğuna.

Paris'in özgür havası Nazım'ı sarhoş etmişti. Moskova'da havasızlıktan boğuluyordu. Çünkü orada sürekli kontrol altındaydı. Ne söylese gerekli yerlere yetiştiriliyordu. Burada ne kadar rahattı. Etrafında dostlarından ve sevdiklerinden başka kimse yoktu. Onlarla alabildiğine serbest konuşabiliyor, içini dökebiliyordu.

Moskova-Paris

Moskova-Paris karşılaştırması Nazım'ı çarpmıştı. Veyahut öyle görünüyordu. Yine Sertel'i dinleyelim:

MOSKOVA CANSIZ, PARİS CIVIL CIVIL

Paris, Nazım Hikmet'in üstünde büyük etki yapmış, ruhunda derin izler bırakmıştı. İster istemez Paris'te gördüklerini Moskova'dakilerle karşılaştırıyor ve bu karşılaştırma hep Moskova'nın aleyhine çıkıyordu.

-Bilmem neden, diyordu, burada hayat durgun ve hareketsiz. İnsanlar neşesiz ve cansız. Oysa Paris cıvıl cıvıl. İnsanlar mutlu ve neşeli. Sevda sokaklara dökülmüş. Gençler gece gündüz demeden her yerde, sokakta, parkta, sinemada, kahvehanede, her yerde sarmaş-dolaş öpüşüp, sevişiyorlar. Paris bir sevda şehri olmuş. Geceleri Moskova kapkaranlık. Oysa Paris şakır şakır ışıkla yıkanıyor. Sokaklarından, mağaza vitrinlerinden ışık yağıyor. Ya o bolluk? Mağazalar giyecek ve yiyecekle tıklım tıklım. Yıllardır görmeye alıştığımız kuyruktan eser yok."

Neden bu böyleydi, neden burada insanlar mutlu ve canlıydı, neden burada insanlar yaşamasını biliyorlardı ve neden Moskova'da hayat böyle durgundu ve kuyruktan geçilmiyordu?

Nazım, Paris'ten kafasında bu ve buna benzer çeşitli sorularla ayrılmıştı.

Nazım Paris'te işçilerin yürüyüşünü de görmüş ve şaşırmıştı. Sertel'e göre Paris'teki "Özgürlük Havası" Nazım'ı sarhoş etmişti.

Hattâ Nazım bu yürüyüş için de bir şiir yazmıştı. Fakat bu şiirinde içinde bulundğu hatalı duruma ait en küçük bir hisse yoktu.

Paris'te Nazım'ın üstünde İstanbul'daki proleter elbisesi yoktu ve Paris'te Türkiyeli komünistler vardı ki onlar ustaları Nazım'ın işlediği hataları işlememişlerdi. Yani Moskova'ya değil doğrudan doğruya Paris'e kaçmışlardı.

Maddî refahını doyurmak

Kılık kıyafet meselesi, Nazım'ın zenginliğine kadar işi götürdü. Amma iş bu kadarla da bitmedi. Zira, Nazım Hikmet'in Peyami Safa ile yapmış olduğu kalem kavgası Nazım'ın zenginliğini bir kat daha vahim ve gayrıahlâki hale getirmiştir. Bu bakımdan tekrar 1935 senesine dönmek lâzımdır.

Tekrar 1935 senesine dönüldüğü takdirde görülecektir ki Nazım Hikmet, Peyami Safa'yı bir "müteredddi küçük burjuva münevveri" diye tarif ettikten sonra şöyle devam etmişti:

"Müteredddi küçük burjuva münevverleri şöhret ihtiraslarını ve maddi refahlarını doyurmak için en aşağılık vasıtalara başvurmaktan çekinmezler."

Peyami Safa bu taarruzdan fevkalâde müteessir olmuş ve bu tarz hücumu bir "Namus Bombardımanı" diye tarif etmişti. Gerçekten Nazım Hikmet bu tarz bir hücum ile, Peyami Safa'nın, bir fikrin değil de bir menfaatin takipçisi olduğunu iddia etmiştir.

Nazım'a göre Peyami bir fikri değil, fakat şöhretini ve refahını düşündüğü için böyle yapmakta, Nazım Hikmet'e hücum etmekte idi.

Peyami Safa eğer gerçekten maddi refahını ve şöhret ihtirasını düşünerek hareket etmişse çok yanlış bir iş yapmış demektir. Ne var ki, Sertel'in hatıralarından anlaşılmaktadır ki asıl Nazım Hikmet'in hareket tarzıdır ki şöhret ve maddi refah getirmiştir. Nazım artık, Moskova'nın en şık adamı, en zengin yazarıdır ve Rus Komünist Partisi ve sonra ona bağlı olarak Fransız Komünist Partisi tarafından en büyük modern Türk şairi olarak dünyaya tanıtılmıştır.

Nazım'ın Moskova'da evi vardır.

Sayfiyede köşkü vardır.

Siyah muhteşem bir otomobili vardır.

Doktor Galina gibi metresi vardır.

Başka kadına sevdalanınca eski metresine terkedeceği evi ve tazminat olarak vereceği rubleleri vardır.

Sık sık gittiği, daha doğrusu götürülüp tanıtıldığı, gezdirildiği toplantılar vardı. (KÜBA'dan, VİYANA'ya, PARİS'e kadar.)

Şimdi bakıyorum da bütün sosyalist yazar, çizer, artist vs. takımı akıl almaz bir refah içinde...Emekçiliğin bu kadar kârlısı görülmemiştir. Haydi maddi refahını doyurmak neyse de, herkesi maddi refahını doyurmakla itham etmek, o biraz garip. Yoksa insan maddi refahını ancak sosyalizmle doyurmalıdır mı demek istiyorlar?

Mavi Gözlü Dev

Mavi Gözlü Dev, Nazım'ın çok meşhur bir şiiridir. Epeyce de tafralı ve iddialı...Şiirdeki "Mavi Gözlü Dev" Nazım'ın kendisidir...Basit burjuva aşklarının kadınına bir hicviyesidir...Bu kadın mini minnacıktır, rahata alışıktır ve bahçesinde "Ebrulüü" hanımelleri açan bir eve zengin bir cücenin kolunda girmeyi Mavi Gözlü Dev'in sevgilisi olmaya tercih edecek kadar "küçük" bir mahlûktur. Nazım'ın şiirini dinleyelim:

O mavi gözlü bir devdi
Minnacık bir kadın sevdi
Kadının hayâli minnacık bir evdi
Bahçesinde ebruli
hanımeli
açan bir ev...
Bir dev gibi seviyordu dev
Ve elleri öyle büyük işler için
hazırlanmıştı ki devin
yapamazdı yapısını
çalamazdı kapısını
bahçesinde ebruliii
hanımeli
açan evin
O mavi gözlü bir devdi
Minnacık bir kadın sevdi

Miniminnacıktı kadın
Rahata acıktı kadın
Yoruldu devin büyük yolunda
Ve elveda deyip mavi gözlü deve
Girdi zengin bir cücenin kolunda
bahçesinde ebrulii
hanımeli
açan eve
Şimdi anlıyor ki mavi gözlü dev
Dev gibi sevgilere mezar bile olamaz
bahçesinde ebrulii
hanımeli
açan ev...

Bakalım Mavi Gözlü Dev için Zekeriya Sertel neler söylüyor; Türkiye'de bahçesinde ebruli hanımeli açan evi özleyen, yalnız bir temiz yuva istemekten başka suçu (!) olmayan kadınlara kızan Nazım, Moskova'da ne yapmış?

Mini minnacık bir kadın olan Dr. Galina ile, Mavi Gözlü Dev Nazım'ın beraber oturdukları evi Sertel şöyle anlatıyor:

NAZIM'IN EVİ

Şimdi biraz da size Nazım'ın yaşadığı ve yapıtlarını verdiği evi anlatayım.

Salon kapılara, pencerelere kadar (heykeller bir yana) resimlerle, oyuncaklarla, çeşitli dekorasyon eşyasıyla süslüydü. Her yanda Münevver'in ve Memet'in resimleri görülüyordu. Nazım burada özel bir hayat kurmuştu. Ev geniş ağaçlı bir bahçe içindeydi. Birinci katın önünde bahçeye bakan geniş bir terası vardı. Nazım Hikmet sabah kahvaltısından sonra hemen terasa çıkar, masaya daktilosunu kor, gözlerine gözlüklerini takar ve çalışmaya başlardı. Çalışırken onu kimse rahatsız edemezdi. O da yazarken kendi işine dalar, etrafı ile meşgul olmazdı. Burası şehrin gürültüsünden, beklenmedik misafir ziyaretlerinden uzakta sessiz bir yerdi. Yemek zamanları bir kenara bı-

rakılırsa Nazım Hikmet bütün gününü bu terasta geçirirdi. Kışın da salonun bir kenarında çalışmak için küçücük bir yer yapmıştı. Ben oradayken en çok piyesler üzerinde çalışıyordu. Şiir yazmak için bu kadar zahmete ihtiyaç yoktu. O şiirlerini gezerken, konuşurken, hattâ uyurken yazardı. Sonra yapılacak iş, kafasında işlediği yapılı kâğıda dökmekten ibaretti.

Nazım Hikmet bu köşkü pek severdi. Gününü evde geçirirdi. Çoğu günler akşam üstleri işi bitince yanına doktorunu alıp çamlar arasında ufak bir gezinti yapardı. Zaten gayet yavaş adetâ ayaklarını sürterek yürürdü. Hızlı gezmekten çekinirdi. Komşularını ziyarete gitmez, onların kendisine gelmesini beklerdi. En çok ahbaplık ettiği dostu ünlü Sovyet yazarı Simonof'tu. Şehre pek az inerdi. Şehirdeki evini de bırakmamıştı. Orasını dostlarına, gelip geçici misafirlerine ayırmıştı. Son zamanlarda sürgünden dönmüş olan eski komünist arkadaşlarından birkaçı burada yatardı. Ancak Vera adındaki Rus kadınıyla evlendikten sonra köşkünü bırakıp tekrar şehirdeki evine döndü.

Yemekten sonra üst kata çıktık. Burası ayrı bir âlem. Geniş bir salon ve ayrıca bir oda var bu katta. Büyük salon bir müze. Ne yok ki burada. Sokak afişlerine, göğse takılan demir düğmelere kadar her şey. Uzun ve geniş bir masa var ortada. Üstünde bir santimlik boş yer yok. Hediyeler, anılar, kitaplar, resimler, biblolar, küçük heykeller, halk işi mendiller, v.s.v, v.s...Duvarlar da baştan başa resimler ve tablolarla kaplı. Odanın bir köşesinde bir televizyon var. Burada bir süre televizyon seyrettik. Sonra Nazım'la kısa bir sohbet. Bir ara yan odaya geçtik. Burasını bir Türk odası yapmaya özenmiş, ortada bir mangal, çepeçevre sedirler ve sedirler üstünde yastıklar. Ama bu odada kimse oturmuyor ve yatmıyor. Sonra Nazım ayrılıp alt kattaki yatak odasına çekildi. erken yatmak âdetiydi. Tabii, doktor da onunla birlikte çekildi, biz Münevver'le yalnız kaldık. Münevver bana Nazım'a ait anılarını anlattı. Kataloglar çıkarıp çeşitli yerlerde Nazım'a ait çekilmiş resimler gösterdi. Masa üstünde, duvarlarda bulunan eşyanın nereden, nasıl geldiği hakkında bilgi verdi.

Piyes yürüten Nazım

Zekeriya Sertel, hatıralarında, Nazım'ın piyeslerinden para kazandığını, buna rağmen piyeslerinin Fransa'da tetkike bile değer görülmediğini anlattığı gibi, daha enteresan bir noktaya parmak basıyor. Nazım, başkalarının yazdığı piyesleri yürütmektedir de...Peyami Safa'nın eserlerinin bazılarının işportaya düşmüş olmasını bile büyük bir ayıp olarak öne süren Nazım Hikmet, Sertel'den öğrendiğimize göre Refik Erduran'la beraber yazmış bulundukları bir piyesi onu atlayarak kendisininmiş gibi oynatmış ve para kazanmıştır. Bu piyesin adı Enayi'dir. Sertel, bu piyesin Nazım'ın en çok tutulan piyesi olduğunu, çünkü Refik Erduran tarafından yazıldığı için öbür piyeslerinden daha sağlam bir yapısı olduğunu bakın nasıl anlatıyor:

"ENAYİ'Yİ BİRLİKTE SEYRETTİK"

O gün öğleden sonra Nazım Hikmet'in Enayi adındaki piyesini oynayacaklardı. Tiyatro heyeti Nazım için özel bir prova hazırlamıştı. Salıne küçücüktü.. Nazım'la benden başka seyirci yoktu. İyi oynamıyorlardı. Piyesin ruhuna giremiyorlardı. Birçok yerlerde aksamalar oluyordu. Piyesin konusu Türk hayatından alınmıştı. Yabancı rejisörler Türk hayatını bilmedikleri için piyesi anlamakta güçlük çekiyorlardı. Oyundan sonra rejisör ve oyuncular Nazım'la birlikte bir toplantı yaptılar. Nazım onlara, gördüğü kusurları anlattı, rollerdeki özellikleri belirtti. Gerek Sovyetler Birliğinde ve gerek halk demokrasilerinde Nazım'ın en çok oynanan ve beğenilen bu piyesinin meraklı bir hikâyesi vardır. Bir zamanlar, Türk tiyatro ve fıkra yazarı Refik Erduran, Viyana'ya gelmişti. Onunla ilk defa orada tanıştık. Bir gün bana bir dosya uzattı:

-Bu, dedi, Enayi piyesinin bir kopyasıdır. Bu piyesi İstanbul'da Nazım'la birlikte yazmıştık. Piyesin bir kopyasını o aldı, bir kopyası bende kaldı. Sonra o, elindeki kopyayı kendine göre değiştirip, düzelterek Sovyetler Birliğinde sahneye koydu. Ben de, bendeki kopyayı üzerinde çalışarak İstanbul'da oynattım. İşte bu dosya benim yaz-

dığım piyesin kopyasıdır. Gördüğünüz zaman bunu Nazıma verirsiniz, belki ilgilenir...

O'ndan ayrıldıktan sonra okudum bu piyesi. Refik Erduran öyle işlemişti ki piyesi , bir kelimesini çıkarmak, bir rolün en önemsiz yerini bile değiştirmek olanağı yoktu. Rejisöre aşağı yukarı iş bırakmıyordu. Anlaşılıyor ki, Refik Erduran bu işin tekniğini çok iyi biliyordu. Adeta, sahnede atılacak adımları bile hesaplamıştı. Nazım ise piyeste teknikten çok san'ata önem verirdi. Artistlere ve rejisöre geniş imkânlar bırakırdı.

Demek ki, Enayi piyesinin başarılı olması, birinin tekniği ötekinin sanatı sayesinde olmuştu. Yani bu piyeste teknik ve san'at birleşmişti...Bu piyesin Nazım'ın öteki piyeslerine oranla daha çok beğenilmesinin nedeni buydu. (Nazım Hikmetin Son Yılları, Z. Sertel, Milliyet Yayınları, 1978, İstanbul s. 98-99)

Şunu belirteyim. Milliyet'te çıkan kısımlarda bu hikâyeye rastlamadım. Kitapta bulunca "Milliyet'te bazı kısımlar sansür edilmiş" rivayetlerini hatırladım...Bu hikâye tipiktir. Başkasının emeğine hürmeti ideal edinmiş insanların birbirlerinin emeklerine karşı gösterdikleri bu ihanet birçok şeyleri ifşa ediyor. Nazım ne diyordu: "İnşallah kendi ekmeğimi kendi alınterimle kazanıyorum." Evet Otobiyografisinde...Ve şu anda hatırlayamadığım daha nice mısraları vardır, emeğe başkasının hakkına saygıya dair...Amma anlaşılıyor ki Refik Erduran'la beraber yazdığı piyesi tek başına piyasaya sürmekten çekinmemiş Nazım...Erduran da Nazım isimli putun ne menem bir şey olduğnu anlatmak için dosyayı getirip Sertel'in önüne bırakmış...Sertel, Nazım'ın san'atı ile, Erduran'ın tekniği birleşince çok iyi bir piyes çıktı, derken, acaba ikisini birden zemmettiğinin farkında mı idi?

Nazım Hikmet ve Refik Erduran

Evet, bu söz insana Keçecizade'nin "Niçin hep Yesarizade ile geziyorsunuz?" sualine "Yesari biraz yazar ben de biraz okurum, ikimiz bir araya gelince okur-yazar bir adam oluyoruz" şeklinde cevap verişini hatırlatıyor.

Sertel'e göre Refik Erduran'la Nazım Hikmet bir araya gelince ikisi bir arada ancak bir tiyatro yazarı edebiliyorlar. Nazım Hikmet ve Refik Erduran ikilisi bir "Enayi" yazabiliyor ancak...

Ne var ki bu ikili hiç de ENAYİ değillerdir. Nazım müşterek yazdıkları eseri nasıl Rusya'da tek başına piyasaya sürmüşse, Refik Erduran da İstanbul'da piyasaya sürmüştür. İki taraf da aynı muameleyi birbirine yapmıştır. Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuştur...

Böyle üstada böyle talebe...Böyle dosta böyle arkadaş...

İkisi de birbirlerinin piyesini yürütmüşler...

İkisinin de ENAYİ olmadıkları muhakkak amma, acaba kimleri enayi yerine koymuş oluyorlar böylece?..

Nazım Hikmet'in piyesleri ve Peyami Safa

Nazım Hikmet'in piyeslerinin gerçek san'at muhitlerinde tutunamadığını ve hiçbir sanat değeri de taşımadığını Peyami Safa oldum olası biliyordu ve hususu 20 Ağustos 1957 senesinde Milliyet gazetesinde yazmıştı.

Yani Nazım Hikmet hakkında solcuların 22 sene sonra verebildikleri hükmü O, 22 sene önce ve daha büyük bir berraklıkla vermişti..

Her iki hükmün de aynı gazete vasıtasıyla olması enteresandır. Amma yazı okununca hayret hissi daha da artacaktır. İşte:

NAZIM HİKMET'İN SON PİYESİ

Bolşevik inkılâbından sonraki Rus edebiyatı Türkiye'de bilinmez. Fakat Batı'daki tercüme ve tenkidlerden anlıyoruz ki, bu ısmarlama edebiyat, ne Puşkin âyarında bir şair, ne de Tolstoi ve Dostoyevski âyarında romancı yetiştirebilmiştir.

Rus inkılâbının ilk yıllarında intihar eden Maiakovsky adında genç bir komünist şairin hiç bir şiirini görmediğim tarihlerde (30 sene kadar evvel), Nazım Hikmet'in nazım

tarzını, hayâllerini ve şiir üslûbunu aynen ondan taklit ettiğini bilmiyordum. Sonra bu intihaller bâzı dergilerde ortaya kondu. Fakat Nazım'ın körükörüne bir taklitçi olduğunu bilmeyenler onu yeni şiirin önderi gibi tanımağa ve selâmlamağa devam ediyorlardı.

Türkiye'de rahatça yürütülebilen bu kalpazanlığı Rusya'da (Maiakovsky'nin memleketinde) devam ettirmek kolay değildi. Sovyetler Birliği'ne kaçan Nazım Hikmet, orada bu zorlukla karşılaştı. Rus şairini taklit etse, çakılacaktı; etmese , kendi cevheri Sovyet piyasasını kazanabilmeğe kifayetsiz kalacaktı. Nitekim öyle olmuş olacak ki, Nazım Hikmet burada kazandığı edebi hayranlığı orada bulamadı. Eserleri hakkında son Fransız mecmualarında verilen tenkid hükümleri bunların tekerlemeler ve beylik düşüncelerle dolu âdi şeyler olduğudur.

Bu mecmualardan biri, onun (İvan İvanoviç yaşadı mı?) adındaki son piyesinin, iki gün oynandıktan sonra, repertuardan atıldığını haber veriyor. İstanbul'da yeni çıkmağa başlayan (Meclis) mecmuası, bu piyesten bir parçanın tercümesini neşretmiş: Tam bir âdilik örneği.

Bu oyun, âdiliğinden ötürü mü ve halk tutmadığı için mi repertuvardan atılmış, yoksa ikidebir değişen Sovyet iç politikasına uymadığı için mi? Bilmiyorum. Fakat eserin hem Stalin taraftarlarını, hem de düşmanlarını memnun etmek gibi ikiyüzlü bir maksatla yazıldığı bildirildiğine göre, hem Stalin taraftarlarının, hem de düşmanlarının nefretine uğramış olması da mümkündür.

Nazım Hikmet, şimdi, ona Türkiye'de bir kahraman mertebesi kazandıran hapishane hayatını aratacak derecede yıkıcı bir itibarsızlık havası içinde, edebî haysiyetini de, Moskova hademeliğinin ona verdiği en âdi insan mertebesini de kaybetmiş oluyor.

Eğer bu zavallı adam zerre kadar insan haysiyetine sahip olsaydı, Türkiye'de casusluk suçundan asılmayı Rusya'da bu şekilde kepaze olmağa tercih ederdi. Kafacığında bir damla akıl kalmışsa, ona bu cezayı veren Allah'ın varlığına inanması için bu hâle düşmeyi kâfi bir delil sayardı.

(Peyami Safa, Milliyet, 20 Ağustos 1957)

Maaşlılar da ondan dönmezler

Peyami Safa ruh ve fikir adamıdır. Ruha ve fikre musallat olan nöbetleri onun kadar kim bilebilir? Bu bakımdan insanların zaman zaman geçirdikleri ruh ve fikir fırtınalarını onun kadar kim hoş görebilir? Nitekim, o ve bu tabiidir ki ruha ve fikre saygılı herkes, samimi davranışlarla cephe değiştirmeleri en azından anlayışla karşılar.

Bizim solcularımızı ise anlamak mümkün değildir. Batıda birçok fikir adamı sola saplanmıştır ve fakat içlerinden sonradan dönenler olmuştur. Halbuki bizdekilerden dönen hemen hiç olmamıştır. Peyami Safa bu farkı hayretle tesbit ettikten sonra sebebini araştırmış ve şu hükme varmıştır:

"Bizdekiler fikir adamı değil, ajandırlar, maaşlıdırlar, onun için dönmezler. Zaten komünistliklerinde samimi değillerdir ki, dönüş yapmaları düşünülsün. Maaştan dönülür mü?"

Zekeriya Sertel'in hatıralarında Nazım Hikmet'in demirperde gerisindeki hayatını okuyunca bu nokta aklıma geldi ve düşündüm. Gerçekten Nazım Hikmet, Moskova'da aradığını bulamamıştır. Peşinde polis vardır. Türkçe gazete kendisine verilmemektedir. Türkiye Komünist Partisi de Nazım Hikmet'i ciddiye almamış sadece bir borazan gibi telâkki etmiş, o kadar ehemmiyet vermekle iktifa etmiştir. Rusya'da gördükleri korkunç şeylerdir. Sonradan görmediğini iddia edebilecekleri şeylerin yapıldığını da Kruşçef'in meşhur "Stalin Suçlaması" ile resmen öğrenmiştir. Bu arada gezdiği diğer sosyalist ülkelerdeki hürriyetçi tatbikatı görmüş şaşırmış, hele Paris'te bayağı şok geçirmiştir. Her sıkıştığı zaman aklı fikri Avrupa'ya gitmek olmuştur. Paris'te ikinci karısı Vera'ya tam bir burjuva hayatı yaşatmış, pahalı mücevherler almıştır...Rusya'da o kadar kötü hadiselerle karşılaşmıştır ki canından bezmiştir. Hatta kendisine suikast düzenlendiğine kanidir ve bunu Sertel'e anlatmıştır..Büyük pişmanlık duymuştur. Amma yine de yurduna dönmemiş, hatasını itiraf etmemiştir?

Acaba neden?

Türkiye'den öldürüleceği korkusuyla Rusya'ya kaçmıştır amma kendisine suikast yapıldığına kanî olmasına rağmen Rusya'dan Türkiye'ye geri dönmemiştir. Gelemezdi hapse girerdi gibi bahaneler ileri sürülebilir. Amma, "Türkiye'ye değil amma bir başka hür Avrupa ülkesine, meselâ komünistlerin pek revaçta olduğu Fransa'ya kaçabilirdi..Niye kaçmadı?"

Sakın maaş meselesi olmasın. Malûm ya piyesleri Fransa'da para etmiyormuş...

Nazım Hikmet ve Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan Hükümetinin en büyük dertlerinden birisi Lozan muahedesinin Bulgaristan topraklarında bıraktığı ve Dışişlerimiz tarafından da Bulgar zulmüne terkedilmiş bulunan Türklerdi. Bulgarların bütün gayretlerine rağmen Türkler dinlerini, dillerini, isimlerini ve milli varlıklarını korumak azmini terketmiyorlardı. Bulgar Hükümetinin zulmü, terörü artınca Bulgaristan Türkleri toplu olarak Türkiye'ye göç kararı almışlardı. Türk Dışişlerinin büyük ihmaline rağmen mesele beynelmilel skandal çapına ulaşmıştı. Türk Dışişlerinden çok daha dikkatli ve basiretli olan Bulgar Hükümeti Türklere karşı yeni bir koz buldu ve kullandı. Bu koz Nazım Hikmet'ti. Nazım'ın vazifesi "Grev kırıcılığı" idi. Bulgarisan Türklerinin Bulgar Hükümetine karşı göç şeklinde tecelli eden grevini kırmak için Nazım Hikmet vazifelendirildi. Bu rezil vazifenin milli duygularını muhafaza eden Bulgaristan Türkleri tarafından nasıl akâmete uğratıldığını Zekeriya Sertel'in hatıralarından aynen okuyalım:

Nazım Hikmet ayaklanmanın en kuvvetli olduğu bir köyü seçer. Yanında Bulgar Komünist Partisi'ne bağlı Türkler de olduğu halde bu köye gidilir. Mevsim yazdır. Köyün meydanında toplanılır. Bütün köylüler oradadır. Hatta Nazım Hikmet'in geldiğini işiten etraftaki köylerden de gelenler vardır. Çünkü bu dava Bulgaristan'da yaşayan bütün Türklerin davasıdır. Herkes heyecan ve merak içindedir.

Köy alanında Nazım, parti ve hükümet temsilcileri yerlere otururlar, köylüler etraflarını çevirir. Bütün gözler Na-

zım'ın üzerindedir.

Nazım söze başlar:

-Arkadaşlar, yoldaşlar!... Sizin Türkiye'ye gitmek üzere ayaklandığınızı duydum. İnsanın yüzyıllardır alıştığı ve sevdiği yerini ve yurdunu bırakıp göçmesi kolay iş değil. Benim de başımda var biliyorum. Ama siz, nereye gidiyorsunuz? Neden böyle kendinizi bilinmez karanlıklara atıyorsunuz? Bunu öğrenmeye, mümkünse sizlerle dertleşmeye geldim. Gelin bana derdinizi açın, niçin göçmek istiyorsunuz?

Kalabalığın önünde bulunan ağzı söz yapan köylünün biri öne atılır ve anlatır:

-Bize kötü davranıyorlar, Nazım ağabey, kötü....Bizi kolhozlara girmeye zorluyorlar. Elimizden varımızı yoğumuzu almak istiyorlar. Bulgar köylerine yol yapıyorlar, bizi yolsuz bırakıyorlar. Komşu Bulgar köylerine elektrik veriyorlar, bize vermiyorlar. Camilerimize, okullarımıza hor bakıyorlar. Bize dilimizi, dinimizi unuttırmak istiyorlar. Onun için biz burada artık duramayız.

Nazım bakar ki adam düzgün konuşuyor. Pek sıradan bir köylüye de benzemiyor:

-Sen kimsin, adın ne?

-Adım Ali, ben köyün muhtarıyım.

Halka dönerek sorar:

-Başka konuşmak isteyen var mı içinizde?

Bir sarıklı çıkar ortaya, o da bunlara benzer laflar eder.

-Sen kimsin, der, Nazım.

-Ben köyün imamıyım efendim.

Nazım bu cevabı alınca küplere biner:

-Çekilin karşımdan. Ben buraya köyün ağalarını ve hocalarını dinlemeye gelmedim. Bana köylü, köylünün kendisi lâzım.

Nazım etrafındakilere bir göz gezdirir. Karşısında bu olayları dalgın dalgın şöyle seyretmekte olan ve kılık kıyafetinden fakir bir köylü olduğu anlaşılan birini çağırır. Şefkatli bir sesle:

-Sen gel köylüm, senin adın ne?

-Ahmet.

-Sen bu köyün fakirlerinden misin?

-Evet efendim.

-Sen de mi göçmek istiyorsun?

-Evet efendim.

-Senin de pasaportun hazır mı?

Köylü cebinden pasaportunu çıkarıp gösterir. Nazım ani bir hamle yapmaya karar verir:

-Yırt şu pasaportu!

Köylü hiç duymamış gibi pasaportunu cebine kor ve geri çekilir.

Nazım Hikmet bu olayı bana anlatırken,

-İşte o vakit, demişti, birden bire afalladım. Bu kadar kararlı bir halkı yerinden oynatmanın, yoldan çevirmenin mümkün olamayacağını anladım. Yenilmiştim ama, gene de renk vermeyerek sert konuşmama devam ettim. Evindeki rahatını, malını mülkünü bırakıp yollara düşmenin felaketini anlattım. Burada komünist rejim kurulduktan sonra, yüzlerinin güleceğini söyledim. Ama artık iş işten geçmişti. Bu sorunu çözebilmek için Türk halkına bu rejimi sevdirmekten, ona insan muamelesi yapmaktan, diline, dinine saygı göstermekten başka yol olmadığına inandım.

Sofyaya döndükten sonra parti ve hükümet yetkililerine yaptığım denemeyi ve bundan alınacak dersleri anlatmaya karar verdim.

Nazım Hikmet Bulgaristan'dan yenilmiş olarak dönmüştü. Orada Bulgar Türklerini Türkiye'ye göçmekten vazgeçirmek için nasıl uğraştığını üzülerek anlatırdı:

"Adamlar öyle azimli, öyle kararlıydılar ve kendilerine yapılan kötü muameleden o kadar usanmışlardı ki bu bezgin adamlara meram anlatmak güçtü. Zaten ben de onların mantıklı sözlerine cevap bulmakta güçlük çekiyordum."

Acaba Nazım kendi hareketini ve hayatını mantıklı buluyor muydu?..

Nazım Hikmet Bulgarlara küsmüş

Zekeriya Sertel'in anlattığına göre Nazım Bulgarlara

küsmüş. ana vatanını Bulgarlara kötüleyen Nazım Hikmet'ten Bulgaristan Türklerinin iğrenip iğrenmediğini aklı selim sahiplerine bırakıyoruz. Fakat Nazım ve Hayranlarının hangi noktada olduklarını göstermek için Sertel'in bu konuda yazdıklarını okumaya devam edelim:

NAZIM BULGARLARLA KÜSTÜ

Bulgar Türkleri istemeyerek hükümet ve partinin baskısı altında tekrar evlerine dönmüşlerdi. O günden sonra Nazım Hikmet Bulgar parti ve hükümetinin Türklere karşı güttüğü siyaseti adım adım izledi. Nihayet durumu yakından görmek üzere 1957'de bir daha Bulgaristan'a gitti. Orada Bulgar hükümetinin, Türklere karşı eskisinden beter bir baskı siyasetine döndüğünü, Türkleri dillerinden ve dinlerinden etmeğe çalıştığını gördü. Her yandan şikayetler işitiyordu. Türkler eziliyordu. Nazım bunu görünce sinirlendi. Bir komünist parti ve hükümetinin azınlıklara karşı güttüğü bu yok etme siyasetine kızdı. Parti ve hükümet başında bulunanlarla bu konuda uzun tartışmalara girdi. Kendisinin Türk halkı karşısında yalancı duruma düşürüldüğünü anlatarak şikâyet etti. Aşağı yukarı Bulgar önderleriyle kavga etti. O sırada ben de Sofya'da bulunuyordum. Her görüşmeden dönüşte benimle dertleşmek ihtiyacını duyardı. Nihayet bir gün güler yüzle, sevinerek geldi:

-Biliyor musun?, dedi ne elde ettim? Bulgar hükümetini Türklere muhtariyet vermeye kandırdım.

Nazım'ın ağzına bir parmak bal vermişlerdi. O da buna inanmıştı çünkü inanmak ihtiyacındaydı. Bulgar hükümetinin böyle bir karara varması olanağı yoktu. Bulgar parti ve hükümeti, komünizm prensiplerine uysun uymasın, yerli Türk azınlıkları sorununu kökünden çözmeye karar vermişti. Bu karar gereğince, Bulgaristan'daki Türk okulları kapatıldı. Türk çocukları Bulgar okullarına gitmeye zorlandı. Yalnız Bulgar okullarında Türk çocuklarına haftada iki gün birer saat Türkçe dersi verilecekti. Camiler kapatıldı, Türklere Bulgar adı almaları propagandasına geçildi, hatta partili Türklerin adları değiştirildi, hepsine Bulgar adı takıldı: Ahmet Görgi, Mehmet Dimitrov falan...

Oysa Nazım'a verdikleri söz gereğince Bulgaristan'ın çeşitli bölgelerinde yaşayan bütün Türkleri Deliorman bölgesinde toplayacak ve bunlara Sovyetler Birliği'nde azınlık milletlere verilen otonomiye benzer bir rejim uygulanacaktı. Nazım Hikmet bu sözün yerine Türklerin Bulgarlaştırılması siyasetine geçildiğini öğrenince öfkelendi ve Bulgar parti ve hükümet önderlerine küserek bir daha Bulgaristan'a gitmedi.

Zırvanın tevil götürmeyeceği bu satırlardan bir değil bin kere anlaşılmakta. Bulgarlar Türklere muhtariyet verecekmiş ve bunu Polanyalı Nazım'ın aşkına yapacaklarmış. Mamafih Bulgaristan Türklerine muhtariyet değil, en küçük bir imkân veren çıkmamışsa da Rus hükümeti Nazım'a rubleler köşkler ve metresler vermiştir.

Nazım Hikmet ve Türkçe

Nazım Hikmet hayranları, Nazım'ın Türk değil Polonyalı, Müslüman değil komünist, milliyetçi değil enternasyonalist olduğu ifade edilince, onu müdafaa için şunu söylerler. "Ama o Türk şairidir, Türkçe yazmaktadır ve Türk diline hizmet etmektedir."

Nazım Hikmet'in Türkçe'ye olan sevgisi, Türkçeden başka dil bilmeyişindendir. Yoksa millî bir duygu veya Türkçenin tarihine ve varlığına hayranlığından değildir. Zekeriya Sertel'in hatıralarında Rus asıllı bir telefoncu kızla Nazım arasında geçen ve sonra Azerbaycan Cumhurbaşkanı Mirza İbrahim ile devam eden bir hikâye vardır. Önce bu hikâyeyi okuyalım:

TELEFONDAKİ KIZ RUSÇA KONUŞUNCA

Ertesi sabah cumhurbaşkanına bir ziyaret yapmayı düşünür. Telefonu açar, otelin santralında çalışan kızdan cumhurbaşkanını vermesini ister. Fakat kız Rus'tur. Türkçe bilmez. Nazım'ın söylediklerini anlamaz. Nazım Türkçe ısrar eder, kız Rusça cevap vermekte dayatır. Nazım Rusça konuşabilir ama bir Türk memleketindedir, kendi diliyle konuşmak ister. Telefoncu kız Nazım'ın ısrarı karşısında sinirlenir ve,

-Bana bir insan diliyle konuşun ki size cevap vereyim. İşte o vakit kıyametler kopar. Ne demek yani? Burası bir Türk memleketidir, derdini Türkçe anlatamamak yetmiyormuş gibi bir de Türk diline hakaret. Türk dilini kutsal bir şey gibi seven Nazım Hikmet bu hakarete dayanamaz, telefonu kapatır, otel müdürünü çağırtır.

Sinirli ve kızgın, adamı sıygaya çeker:

-Burası Azerbaycan mıdır efendim?

Müdür şaşırır.

-Beli.

-Diliniz Türkçe midir?

-Beli.

-O halde telefon santraline neden Türkçe konuşan bir memur koymuyorsunuz, neden orada çalışan kızın Rusça'dan başka bir dil bilmemesine göz yumuyorsunuz?

Müdür bütün bütün şaşırır. Şimdiye kadar hiçbir Azeri Türk'ünden böyle bir şikâyet işitmemiştir. Azeri Türklerine göre, santraldaki kızın Rusça'dan başka bir dil bilmemesi hiç de şaşılacak bir şey değildir.

Müdür, Nazım'ı yatıştırmaya çalışır. Telefon memuresini kendisinin atamadığını, merkezden gönderildiğini söyler. Özür diler. Nazım bütün bu sözlere aldırmaz, o ateşle hemen emrine verilen otomobile atlar, Cumhurbaşkanını makamında ziyarete gider. İlk sözü bu olaydan şikâyettir. Başından geçen hikâyeyi anlatır ve sonra sinirli sinirli sorar:

-Sizin anayasanız gereğince, burada resmî dil nedir?

Mirza İbrahim şaşırarak cevap verir:

-Türkçe,

-Yani resmî dairelerde kullanılan dil Türkçe midir?

-Hayır.

-Ya?

-Rusça.

-Neden?

RESMİ DAİRELERDE TÜRKÇE KONUŞULUR

Bu nedeni Mirza İbrahim anlatamaz Nazım'a . Çünkü bunun altında birçok nedenler yatar. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda resmî dil Türkçe olarak gösterilir ama, ne resmî dairelerde ne başka işlerde, hattâ ne de pazarda alışverişte Türkçeyle işinizi yürütemezsiniz. Ruslar Rusça konuşmakta ve Azerî Türkçesini öğrenmemekte ısrar ederler. Ben Bakü'de doğmuş büyümüş Ruslar tanıdım., bir kelime Türkçe bilmez veya bilseler bile konuşmazlar. Sonra Moskova'da yapılan işlemlerde Rus dili kullanmak zorunluluğu vardır. Bütün bunların üstünde hiç kimse Moskova'ya karşı kafa tutup da resmî dairelerde Türkçe konuşulmasını isteyemez. Ama Nazım ısrar eder. Anayasaya uyularak resmî dairelerde Türkçe kullanılmamasını ayıplar.

Mirza İbrahim, Nazım gittikten sonra düşünür, taşınır ve bir genelge hazırlar. Ve ertesi günden başlayarak resmî dairelerde Türkçe kullanılmasını emreder.

MİRZA İBRAHİM'İ GÖREVDEN ALIRLAR

Vay efendim, sen misin bu emri veren? Önce Azerbaycan Komünist Partisi harekete geçer, ertesi gün Moskova Bakü'ye bir parti temsilcisi gönderir, Mirza İbrahim suçlanarak derhal tahtından indirilir, genelgesi geri alınır ve işler gene eskisi gibi Rusça yürütülür.

Her taraftan dalkavuklar, kraldan çok kraldan yana olanlar Mirza İbrahim'e hücuma geçerler. Onu hain ve milliyetçi olmakla suçlarlar.

İnsan Sovyetler Birliği'nde hiç kendi milletini sevip övebilir mi?? Bu yalnız Ruslar'a verilmiş bir imtiyazdır. Küçük miletler enternasyonalist olmak zorundadır. Milliyetçi olmak yalnız Ruslar'a verilmiş bir ayrıcalıktır.

Bu olaydan sonara Mirza İbrahim bir süre sokağa çıkamaz olur. Evine kapanır. Ama halkın içten onu desteklediğini öğrenir. İlk soğa çıktığı gün yanına sokulmaya cesaret eden bulunmaz. Fakat yanından geçerken sessizce ellerini birbirine vurarak onu uzaktan uzağa al-

kışlarlar. Mirza İbrahim bir yazar, bir romancı ve bir dramaturg'dü. Ama artık bütün kapılar kendisine kapanmıştı. Hiçbir gazete veya dergi onun yazısını basmaz, yayınevi kitabını yayınlamaz, tiyatro piyesini oynamaz. Mirza İbrahim kendi memleketinde bir tür esir gibi yaşar. Aradan zaman geçer, yavaş yavaş bu korku hafifler ve yazılarını yayınlamaya cesaret eden dergiler bulunur. Sonunda suçu unutulur ve tekrar yazı âleminde görünür.

Nazım ve para

Nazım Hikmet, Ahmet Haşim'e yazmış bulunduğu hicviyesinde şöyle der:

"'Ben ne halkın alın terinden on para çalmışım
Ne bir şairin cebinden bir satır.."

Evet, Nazım böyle söylüyor ama Maiakovsky'i de bir tarafa bıraksak bile Nazım Hikmet'in Refik Erduran'ın "Enayi" piyesinden sayfalar yürüttüğünü Zekeriya Sertel açıklamıştı. Gelelim para meselesine...Nazım'ın hiç bir sanat değeri olmayan piyeslerinden çok para kazandığını Sertel anlatmaktadır. Paranın da içki gibi insan karakterini ortaya koyduğunu belirttikten sonra Sertel'in verdiği bigileri sıralıyalım:

* *Yazarlar köyünde bir köşkü ve otomobili vardı. Moskova'nın en şık adamı olmuştu. Proleter ülkede burjuva gibi yaşıyordu.*

* *Nazım, paraya önem vermezdi, yalnız bağımsızlığını korumak, partiden yardım almamak için parası olsun isterdi.*

* *Bir gün kendisinden birkaç kuruş istedim, "Yok" dedi, "metroda çantamı çaldırdım, içinde 7 bin ruble vardı". Oysa Nazım parasını çaldırmamıştı, sevgilisi ve doktoru Galina'ya 7 bin rubleye bir ev satın almış ve parasız kalmıştı.*

Sertel'in şu tesbitlerinde bir tezat görülmektedir. Sertel'e göre Nazım paraya ehemmiyet vermeyen bir in-

sandır. Ama Sertel'in anlattıklarının bütünü ortaya koymaktadır ki Nazım kendisine temin edilen para ve diğer imkânlar aşkına Demirperde hademeliğine ve komünist partisi ajanlığına razı olmaktadır. Demirperde gerisinde Türklere ve Türkçeye yapılan hücuma ve zulme rıza göstermektedir. Fakat Türkiye'de solun Nazım Hikmet etrafında ördüğü dalkavuk edebiyatı bir sosyal histeri haline gelmiştir. Bu sosyal histeriyi gözden uzak tutamayan Sertel hakikatleri söyliyebilmek için eskilerin "Rüşvet-i Kelâm" dedikleri cinsten bazı ifadeler kullanmaktadır. Buna rağmen de bu ifşaatın sol tarafı nasıl karıştırdığını ayrıca bir başka bahiste göstereceğiz. Burada Nazım ve para mevzuunda Sertel'in yazdıklarını içindeki tezada işaret için aynen alıyorum.

NAZIM, PARAYA HİÇ ÖNEM VERMEZDİ

Bununla beraber, şunu da belirteyim ki Nazım, hayatında hiçbir zaman paraya önem vermemiştir. Onun için para, yalnız bağımsızlığını sağlamak ve kimsenin yardımına muhtaç olmamak için bir araçtı. Başka yazarlar gibi parti yardımıyla yaşamak istemezdi. Ve hiçbir zaman da yaşamadı. Eline geçen parayı evde masanın üstüne koy, hizmetçi de dahil evde herkes ne kadar isterse oradan alıp harcayabilirdi. Nazım hesabını bilmezdi. Cebinde para taşımazdı.

Ben Moskovada onu ilk ziyarete gittiğim zaman cebimde hiç Rus parası yoktu. Yemem içmem sağlanmıştı, ama cep harçlığım yoktu. Bir sigara bile alamıyor, bir bardak su içemiyordum. Nazım'dan birkaç kuruş harçlık istemiştim. Nazım,

-Vallaha yok Zekeriya, diye özür dilemişti. Sonra bu cevabın tuhaf gittiğini anlayarak, izah etmişti:

-İki gün önce metroda cebimden para çantasını çaldırdım. İçinde yedi bin ruble vardı. Şimdi parasızım.

Bu defa ben şaşırdım.

-Burada böyle hırsızlık, yankesicilik olur mu? dedim.

-Elbette olur, dedi, sen burasını melaikelerin yaşadığı cennet mi sanıyorsun. Burada da insanlar yaşar. İn-

sanların yaşadığı yerde kötülükler de olacak elbet.

Sonradan öğrendim ki, Nazım o yedi bin rubleyi çaldırmamış, o parayla doktoru Galina'ya bir ev satın almıştı. Bu yüzden parasız kalmıştı.

Aslında apaçık ortadadır ki Nazım paraya sadece kendisi için, nefsi için, metresleri için, kısacası "refahını" doyurmak için sarfederken ehemmiyet vermemektedir. Ve bu mevzuda da en samimi arkadaşına yalan söylemekten de çekinmemektedir. Köleliğini yaptığı memlekete iftira etmekten de...

Nazım Hikmet ve kadınlar

Nazım, şiirlerinde çoğu kere kadınları bir doğurma makinesi olarak görmüştür. Taranta Babuya Mektuplar'da en kaba bir işçi ağzıyla ve biyolojik bir atmosferde konuşmayı tercih etmiştir. Ama Sertel'in hatıralarından öğreniyoruz kadınlar karşısında tam bir burjuvadır. Onları lükse, paraya boğmaktadır. Her gittiği Batı memleketinin lüks mağazalarına koşup sevgililerine esanslar ve ipekli çamaşırlar almaktadır.

Nazım Hikmet'in hayatında Piraye, Münevver Hanım, Doktor Galina ve Vera gibi birçok kadınlar yer almıştır. Nazım Hikmet, Refik Halid'in deyimiyle, bir "kadın arsızı"dır. Galina'yı görünce Münevver'i, Vera'yı görünce Galina'yı unutmuştur. Nazım Hikmet'in nasıl bir kadın arsızı olduğunu Sertel, hatıralarının bir bölümünde şöyle anlatmaktadır:

ÇIPLAK KADINLAR

Aradan hayli zaman gelip geçti. Finlandiya'da Helsinki'deyiz. Kongrenin bulunduğu binanın yanında yüksek bir kule vardı. Boş bir zamanımda asansörle bu kulenin tepesine çıktım. Oradan Helsinki'yi seyrettim. Etrafı göllerle, adacıklarla yemyeşil çevriliydi. Bir de aşağı baktım, ağaçların dibinde güzel bir plâj. Kadın-erkek kumlara uzanmış güneş banyosu yapıyorlar.

Dönüşte Nazım'a müjdeledim:

-Şurada karşımızdaki ağaçlığı görüyor musun, orada ağaçların dibinde güzel bir plâj var. Kadın-erkek çıplçıplak kumlara uzanmışlar.

Birden canlandı:

-Deme!

-Yahu uzak değil, şuracıkta. Ben oradan geliyorum. Git bak. Hava dehşetli sıcaktı, hemen kalktı, plaja doğru yürüdü. Üzerinden yarım saat geçti geçmedi, Nazım kan ter içinde göründü:

-Ulan namussuz, dedi, benim gibi hasta bir adamı bu sıcakta, güneş altında göndermekten sıkılmadın mı?

Bu kez kahkahayı ben bastım:

-Gördün mü çıplak kadınları?

-Hangi çıplak kadınları?

Dermansız, koltuğa uzandı:

-Enayilik işte! diye söylendi durdu.

Bir şiirinde Hz. Peygamber'e edepsizce saldıran Nazım Hikmet, aynı edepsizliğe bu sefer mayasızlığını da katarak şöyle söylemektedir. Sertel'i okuyalım ve Nazım Hikmet'in behimi tarafı gelince monogamiyi nasıl red ve islâmın çok evlilik iznini kabul ettiğini de görelim.

"Şu Muhammed Peygamber yok mu, ne anlayışlı adammış, derdi, insanı onun gibi anlayanım rastlamadım. Adam insanlara dört kadına kadar izin vermiş." Bunu söyledikten sonra da güler, işi şakaya boğardı. Bunu inandığı için değil, güya gerçeğe uyduğu için beğeniyor görünürdü.

-Hayatta bir kadına bağlı kalmış kaç erkek gösterilebilir? diyordu. Ve ekliyordu, "Herkesin birkaç kadınla ilgisi vardır ama, onlar hoş görülür, ben bu işi yapınca büyük suç işlemiş olurum, boş ver!" Bununla birlikte, aldırmaz görünürdü ama gene de bu dedikodulara üzülmekten kendini alamazdı.

Nazım aldatılan koca

"Kara boynuz kaşlı mukaddes Apis başlı adam"

Dengesizliği. Marksizme yobazca bağlanması kendisine bağlanan ve kendisine çocuk veren kadınını ve tek oğlunu silkip atması Nazım'a pahalıya mal olmuştur. Nazım âhir ömründe bir Rus yosmasına tutulmuş ve aldatılmak pahasına onunla birlikte yaşamıştır. Bir defa bu kadınla evlilik, başlangıcından itibaren yüz kızartıcı ve utandırıcı şartlar getirmiştir.

Kadın evlidir fakat bazı şartlarla kocasından boşanıp Nazım'la evlenecektir. Açıklamaya lüzum yokturki bu şartların hepsi de maddidir. Hatta kadının kocası gelip bu şartları Nazım'la kararlaştırmıştır. Yani üçlü anlaşmayla bir evlilik. Bakınız Sertel neler anlatıyor:

"BU KADIN SENİ ÖLDÜRÜR"

Rus kadını 28 yaşlarında genç ve güzelce bir kadındı. Boyu bosu yerinde, pembe yüzlü, büyük ve gözül gözlüydü, kalın ve şehvetli dudakları vardı. O zaman Nazım 58 yaşındaydı.

-Nazım, dedim, sen bu kadınla evlenemezsin canım. Arada çok yaş farkı var. Böyle genç ve güzel kadınlarla evlenmiş ihtiyar arkadaşlarımızın âkıbetini biliyoruz. Bu kadın öldürür seni.

-Sen bizim aileyi tanımazsın, Dedem Nazım Paşa 75 yaşında koridorlarda hizmetçilerin yanaklarını makaslardı.

Artık aramızda başka lâf yoktu. Hep bunu konuşuyorduk. Nazım'ın anlattığına göre, kadın dayatmaya başlamıştı. Evlenmezse ilişkiyi kesip kocasına dönecekti. Eğer resmen evlenirse o vakit kocasını ve çocuğunu bırakıp ona gelecekti. Kadının hesabı açıktı, Nazım'la evlenirse birdenbire Moskova'nın en tanınmış kadını olacaktı. Birçok Sovyet kadınının özlemini çektiği lükse ve bolluğa kavuşacak, zengin bir hayat yaşayacaktı. Zaten Nazım ihtiyar ve hasta bir adamdı, bu evlilik hayatı nasıl olsa çok sürmeyecek ve kadın zengin bir mirasa konacaktı. Onun için Nazım'a iki şart koşmuştu; Mutlaka resmî nikâh yapmak, hafta sonlarında evine gidip bir iki gün çocuğuyla kalmak.

Hatta Vera (kadının adı) Nazım'la ilişkisini kocasına da

bildirmiş ve ondan izin istemişti. Kocası Nazım'a kadar gelerek karısının ileri sürdüğü bu iki şart üzerinde ısrar etmişti: "Resmen nikâh yapmaz, karının çocuğunu görmek için haftada bir eve gelmesine izin vermezseniz ben de onu boşamam" demişti. Yani karı koca bu işi beraber kararlaştırmışlardı. Oyun açıktı, ama Nazım bunu görecek halde değildi. Vera'yla evlenebilmek için bütün şartları kabul hazırdı. Nikâh da yapacaktı, kadının çocuğunu görmesine de izin verecekti, fakat ondan önce çözülmesi gereken önemli engeller vardı. Bunları nasıl halledecekti.

Bu kadın ve evlilik

Bu şartlı şurtlu anlaşmalı evlilikte Nazım Hikmet pahalı metres tutmuş bir kapitalisttir. Metresini eşek sütüyle yıkatıp yıkatmadığı veyahut iskarpinine şampanya doldurup içip içmediği meçhul ise de Roma ve Paris hovardalıkları ile yaşattığını Sertel yazmaktadır.

VERA, ROMA VE PARİS'TEN EN ŞIK ELBİSELERİ ALDI

Sonra Roma seyahatine çıkarlar birlikte. Roma'da İtalyanlar Nazım Hikmet'in seçme şiirlerini lüks bir kitap halinde bastılardı. Nazım'ı da Roma'ya çağırmışlardı. Nazım, Vera'yı da beraber alarak Roma'ya gitti. Vera, Sovyetler dışına ilk kez çıkıyordu. Sevinçten deli olmuştu. Bu da Nazım'ı mutlu etmeye yetmişti. Ve Roma'da ona son moda güzel elbiseler almış, sevgilisini süslemişti. Ordan hep birlikte Paris'e gittiler. Burada da Vera'yı Paris modasına göre yeni baştan donattı.

Moskovaya döndükten sonra Vera artık Sovyet kadınlarının en şıkı olmuştu. O sırada ben de Moskova'ya gitmiştim. Otele yerleşir yerleşmez Nazım'ı ziyarete gittim. Kapıyı Vera açtı. Üstünde basit bir ev elbisesi vardı. Nazım yoktu evde. Vera beni salona buyur etti. Evlendiğinden beri Nazım'ın evine ilk gelişimdi bu. Ev baştan aşağı zevkle döşenmişti. Ortada duvara dayalı büyük mavi bir divan vardı, divanın önündeki masanın üstünde bir-

kaç kâğıt ve bir tüy kalem. Vera kaybolmuştu. Ben ortalığı seyre dalmışım. Birden yan kapılardan biri açıldı. Vera göründü. Takmış takıştırmış, en son moda elbiselerinden birini giymişti. Kırıla kırıla elbisesini göstermek ister gibi bana doğru yürüdü.

-Çok güzel, dedim, Paris mi?

-Hayır, dedi, Roma.

Beş dakika kadar yanımda kaldı, oturmuyordu. Derken yine kayboldu. Birkaç dakika sonra yine yan kapıda göründü, bu kez daha güzel başka bir elbise giymişti. Gene aynı edayla bana doğru yürüdü:

-Paris mi, çok güzel, dedim.

-Hayır, Roma, dedi.

Nazım'ı aldatan kadın

Vera, Nazım'ı aldatıyordu. Zaten daha önce bunu resmen kabul ettirmişti. Ve Nazım onu kıskanıyordu. Bakın Sertel nasıl anlatıyor:

VERA KAPIYI ÇEKİP GİDİYORDU

Nazım Hikmet, kıskanç bir adamdı. Karısının haftada bir gün çocuğunu görmek üzere evine gitmesine razı olmuştu ama şimdi buna pişman olmuştu. Kıskanıyordu, müthiş kıskanıyordu. Ama bir şey demeyi onuruna yediremiyordu. Hafta sonunda kadın evin kapısını çekip gidince Nazım kıskançlıktan çıldırır, evinde oturamaz olurdu. Alıp başını sokaklara dökülür, geceyi de bir dostunun evinde bir kanape üzerinde geçirirdi.

Ama Vera, bu kadarıyla da kalmadı. Kıskançlık oyununu gün geçtikçe ilerletti, hafta sonunda evine gitmekle kalmayarak, hafta içinde de canı istediği zaman kapıyı çekip gidiyor, bir iki gün görünmüyordu. Bunun için Nazım'dan izin almak şöyle dursun ona haber vermeye bile lüzum görmüyordu. Nereye gidiyordu, geceleri nerede geçiriyordu. Nazım bilmiyordu. Ama kuşkulandığını da sezdirmek istemiyordu. Yalnız rahatlamak için kendi kendine

bunu izaha çalışıyordu. Bir gün kendisine evliliğin nasıl gittiğini sorduğumda bana şu cevabı vermişti:

-Bilemediğin kadar mutluyum ben, dedi. Görmüyor musun be, gençleştim!

Sonra karısının habersiz evden çıkıp gittiğini anlattı ve güya kıskandığını göstermemek için dedi ki:

-Yahu Zikri, şu yeni Sovyet kuşağı yok mu alabildiğine serbest. Örneğin, bizim Vera istediği zaman bana sormadan çıkar gider, günlerce gelmez. Nereye gider, niçin gider, nerde kalır bana söylemeye bile lüzum görmez.

Bu Vera'nın gitmesinden duyduğu ızdırabın bir ifadesiydi. Yeni Sovyet kuşağı özgürmüş de Vera onun için geceleri istediği yere gidermiş de, falan filan, bunlar hep kuru teselliydi. Oysa Vera gittikçe Nazım kıskançlıktan deli oluyordu.

Gün geçtikçe karı koca ilişkileri değişmeye başladı. Bir zaman sonra karı koca önce yataklarını sonra odalarını ayırdılar. Arada yalnız ruhi değil, maddi ayrılık da başlamıştı. Nazım'ın içine düşen kurt, onu yiyip duruyordu. Demek sevilmiyordu, demek ki karısının kendisine haber bile vermeden gidip geceleri onu yalnız bırakmasının anlamı vardı. Her şeyde aşırılığa sapan Nazım kıskançlıkta da aşırılıktan kurtulamamıştı. Vera da onun kıskançlığını kamçılamak için hiçbir şeyi esirgemiyordu. Nazım Vera'ya karşı kıskanç görünmemeye çalışır, hattâ Vera'yı serbest hareketlerinde teşvik eder görünürdü. Ama bütün bunlara rağmen Nazım gene de mutlu olduğunu söylerdi. Öylesine sevmişti ki Vera'yı ondan başka hiçbir şeyi görmüyordu. Gündüzü o, gecesi o, kafası o, yüreği o olmuştu. Vera'dan ayrı olduğu anlarda bile o yine Vera'yla beraberdi. Seyahatlerde, ayrılıklarda durup dinlenmeden Vera üstüne birbirinden güzel şiirler yazıyordu.

Nazım'ın pişmanlığı

Sertel'in hatıralarında Nazım için yaptığı ifşaat solu başka bakımlardan da yaralamıştır. Çünkü bu hatıralarda Nazım'ın Rusya hakkında da sukûtu hayâle uğradığı belirtilmiş ve pişman olduğu açıklanmıştır. Bir ga-

zete sütununda Nazım Hikmet'in Marksizmi, komünizmi budalaca bir romantiklik kabul ettiğinin yazılması Türkiye'deki Marksizm, komünizm tüccarlarını tedirgin etmiştir. "Yaşamak güzel şey be kardeşim" isimli romanın asıl isminin Romantika olduğunun ve Nazım'ın hayatındaki pişmanlığı anlattığını herkes bilsin, bunu Türkiye'deki komünistler tabiîdir ki istemezlerdi. Bu romanı Sertel'in evinde yazmıştı. Sertel bu kitaba Sabiha ve Yıldız Sertel'in de yardım ettiğini anlatmaktadır ama eserin esas bitiminden sonra Nazım'ın söyledikleri komünistleri çileden çıkartacak itiraflardır.

BİZİM EVDE YAZMIŞTI

Nazım, bu romanı Viyana'da hem de bizim evde yazmıştı. Gündüzleri otelinde oturup çalışır, akşamları bize gelir yazdıklarını okurdu. Ben zevkle dinler ama söze karışmazdım. Eşim merhum Sabiha ile kızım Yıldız, sık sık bazı noktalar üzerine Nazım'ın dikkatini çekerlerdi. Ya bir eksiğe ya da bir yanlışa işaret eder, düzeltmesini önerirlerdi. Örneğin, Nazım Hikmet, ilk denemesinde Anadolu'daki hayatına ve Kurtuluş Savaşı'na pek az yer vermişti. Sabiha da, Yıldız da bu eksiklik üzerinde durarak, Nazım'ın dikkatini çekmişlerdi. Nazım Hikmet de onların eleştirilerini dikkatle dinler, aklının erdiği yerde gereken düzeltmeleri yapardı. Böylece Romantika adetâ kollektif bir eser oluyordu. Romantika'nın dili Türkçe'nin en güzel örneklerinden biridir. Nazım, bu eserinde Türkçemizi bir minyatür gibi işlemiştir. Onun elinde Türkçe nesir bu eserde son kemâlini bulmuştur.

Nihayet roman bitti ve Nazım yerinden kalkarak,

-Eser bitti,Romantika değil mi? dedi. Ne lüzumsuz kavgalar etmişiz, ne gereksiz hapislere düşmüşüz, ne yapmışız yani? Beyannameyi kim yazdı diye birbirimize girmişiz, birbirimizi fitnelemişiz sonra da büyük bir iş yapmış gibi aylarca senelerce hapislerde sürünmüşüz: Romantika.

İşte romancı Nazım Hikmet'in anlatmaya çalıştığı budur. Bu acı gerçeği kendi hayatını örnek göstererek anlatmak istemiştir. Bu bakımdan da Romantika bir tür bel-

gedir. O zamanki komünist çalışmalarını gösteren bir belge.

İsyan haline gelen pişmanlık

Nazım'ın pişmanlığı bazan isyan haline gelir.. Kendisini Türkiye Komünist Partisinin maaşlı spikeri veya megafonu olarak kullanmaktadırlar. Ciddiye almamaktadırlar. Halbuki o politikaya atılıp, Türkiye Komünist Partisi lideri olmak ve Türkiye'de ihtilâl yapmak, devlet başkanı olmak istemektedir.

Halbuki bunların hiç birisi gerçekleşmemektedir.Onun bu arzuları sadece Castro hayranlığı olarak görülüp geçiştirilmekte, şair olarak hafife alınmaktadır.

Demirperdenin içinde, her ne kadar arasıra Viyana'ya, Paris'e gönderilse de sıkılmaktadır. Ne denilse onu yapmak zorundadır.

Bu onu müthiş sıkmaktadır. Bir gün bu sıkıntıyla şöyle patladığını Sertel ifade etmektedir: "Ne büyük eşeklik etmişiz de buraya gelmişiz." Bu bölümü de Sertel'den okuyalım:

NE BÜYÜK EŞEKLİK ETMİŞİZ DE BURAYA GELMİŞİZ

Birbirini kovalayan bu olaylar Nazım'ı altüst etmişti. Demek ki çarlık devrinden bugüne değişmiş bir şey yoktu. Eski tas eski hamamdı. Milletlerin hürriyet ve bağımsızlığı, devrimin başarıları etrafında yapılan propaganda bir lâftan ibaretti. Burada da insanın hayatı güven altında değildi, burada da polis devleti hüküm sürüyordu, burada da milletler milletleri sömürüyordu, falan filan.

İşte bu etkiler altında Nazım şöyle dert yanmaya başlamıştı:

-Bunlar faşizme kaçmışlar canım, bizim rüyasını gördüğümüz sosyalizm bu değil.

Ve sonra her vesileyle tekrar ederdi:

-Ben hayatımın en büyük hatasını Moskova'ya gel-

mekle işledim. Ben buraya gelmeyecektim.

-Ne yapacaktın, Nazım? diye alaylı alaylı sorardık.

O ciddi ciddi cevaplardı:

-Elbette hükümete teslim olacak değildim. Dağa çıkacaktım, dağa... Etrafıma köylüyü toplayıp şehre inecektim ve devrimi onlarla yapacaktım.

Onun bu yakarmasında iki gerçeğin ifadesi vardı. Biri Moskova'ya gelişinin pişmanlığı, ötekisi Küba önderi Castro'ya hayranlığı. Nazım Hikmet, Castro'ya bayılırdı. Küba önderi tam Nazım'ın hayâl ettiği devrim kahramanıydı. Onun gibi olmak isterdi ve olamadığına üzülürdü. Castro'nun hayatını ve savaşını dikkatle izliyor, günden güne ona hayranlığı artıyordu.

-Ah, ne diye buralara geldim, ne diye...

Der ve üzülürdü.

Bütün bu etkiler altında son zamanlarda oğlu Memet'in Moskova'ya gelmesini de istemez olmuştu.

-Buraya gelip de ne olacak, diyordu. Rusça öğrenecek, eğitimini Rusça yapacak ve sonra Rus olacak değil mi? İstemiyorum, memlekette kalsın, eğitimini Türkiye'de yapsın ve bir Türk çocuğu olarak yetişsin.

Vatana o kadar dönmek isterdi ki, bunun için ömrünün yarısını vermeye razıydı.

-Ne büyük eşeklik etmişiz, ne diye geldik buralara...

Son pişmanlık fayde etmez, demişler...

YANKILAR

Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet ile ilgili ifşaatı büyük gürültü kopardı. Sol gazeteler, sütunlar ve dernekler birbirine girdi. Bu gürültüyü bazı gazete kupürlerinden kısmen de olsa takip edelim.

17 Eylül 1978 tarihli Milliyet şu haberi verdi:

SERTEL'İN NAZIM HİKMET DİZİSİ YAZARLAR SENDİKASINI KARIŞTIRDI!

Bu başlığın altında şu üç haber verilmekte:

TYS Yönetim Kurulu, Zekeriya Sertel'i, Nazım Hikmet'e hakaret ettiği gerekçesiyle Nazım Hikmet Kurulu üyeliğinden çıkardı.

TYS Başkanı Aziz Nesin, kendisinin bulunmadığı toplantıda alınan kararı "Yazar özgürlüğüne karşı" bulduğu için istifa etti.

Zekeriya Sertel, "Nazım'a hakaret iddiasını şiddetle reddederim. Ben birlikte yaşadığımız günleri yazıyorum" dedi.

18 Eylül 1978 tarihli Cumhuriyet, Aziz Nesin'in bir yazısını şu takdim ile yayınlamıştır:

Zekeriya Sertel'in günlük bir gazetede yayınlanan Nazım Hikmet'le ilgili anı dizisi üzerine Türkiye Yazarlar Sendikası'nda başkan ile yönetim kurulu arasında bir anlaşmazlık başgöstermiş, bunun sonucunda yönetim kurulu, Nazım Hikmet Kurulu üyesi olan Zekeriya Sertel'in bu üyeliğine son vermiş, başkan Aziz Nesin de kendisinin katılmadığı yönetim kurulunun bu kararına karşı yönetim kurul üyeliğinden ve başkanlıktan istifa etmiştir. Biz de aşa-

ğıda Aziz Nesin'in, yönetim kurulu üyelerinin ve Nazım Hikmet Kurulu üyelerinin TYS'daki olay ve anı dizisi üzerine düşüncelerini yansıtıyoruz.

Vay, vay, vay!

Şu bizim Yazarlar Sendikasının işine bakınız. Bir de Nazım Hikmet Kurulu varmış. Bu kurulun üyeleri varmış. Sertel de bunlardan biri imiş. Sertel ihrac edilince Aziz Nesin de istifa edesiymiş.

Acaba nerede bir Boris Pasternak, bir Soljenitsin Kurulu kurulmuş da sıra Nazım Hikmet'e gelmiş. Bu sualin cevapsızlığının altında bizim solcularımızın biçareliği yatar.

Tekrar yankılara dönelim. 18 Eylül tarihli Milliyet'te Zekeriya Sertel şu cevabı vermektedir:

SERTEL: "NAZIM'I TAPINILACAK PUT YAPMAK YANLIŞTIR"

Türkiye Yazarlar Sendikası tarafından gazetemizde yayınlanan Nazım Hikmet ile ilgili yazı dizisinde Nazım Hikmet'e hakaret ettiği iddiasıyla sendikanın Nazım Hikmet kurulu üyeliğinden çıkarıldığı açıklanan gazeteci ve yazar Zekeriya Sertel, karara ilişkin olarak şu açıklamayı yapmıştır. Sertel şöyle konuşmuştur:

"TYS Yöneim Kurulu'nun karar metnini gazetelerde okudum, gördüm ki, savundukları Nazım değil, Nazım'ın yanında bulunup da ismi geçenlerden bazılarını savunmak istiyorlar. O zaman şaşırdım. Nazım hakkında ileri sürdükleri gerçeğe aykırı ne varsa çıkarıp göstermeliydiler. Ben tersine Nazım ile beraber yaşadığım, tanığı olduğum olayları olduğu gibi yazıp tarihe vermeye çalışıyorum. Şimdiye kadar bilinenlerin bazıları yanlışsa, onların da düzeltilmesine yardım ediyorum demektir. Bu benim tarihi görevimdir, bu kararı verenler hâlâ aşiret zihniyetinden kurtulamamış görünüyorlar. Putlara tapmak devrinde değiliz. Nazım'ı bir put yapıp tapınılan bir tabu haline sok-

mak yanlış bir şeydir, ben onu bir insan olarak tanıtmaya çalışıyorum. Böyle büyük bir şairi olduğu gibi tanımamız gerekir. Ne yazık ki, biz hâlâ özgürlüğe alışmamışız, beni üzen bu oldu."

Burada Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet'e karşı tavrını izah edecek bir başka vesikayı vermek gerekir. 28 Eylül 1978'de Son Havadis gazetesinde Yüksel Baştunç'un Zekeriya Sertel ve Nazım Hikmet dizisi ile alâkalı olarak yazmış bulunduğu yazıyı da bir vesika ve yankı olarak aşağıya alıyorum.

Zekeriya Sertel, Nazım Hikmet dedim de akluna geldi. Geçtiğimiz hafta solda bu iki isim yüzünden büyük kavga çıktı. Zekeriya Sertel'in bir gazetede yakın arkadaşı Nazım Hikmet'i yerden yere vurması, genç dimağlara yerleştirilmeye çalışılan putunu kırması Moskova'cılarla diğer solcu kuruluşları birbirine düşürdü. Basında büyük akisler yapan bu olayın iç yüzünü birkaç günden beri arkadaşımız Halit Kakınç'ın kaleminden okuyorsunuz. Bu yazı serisi bu konuda yazılmış olanların en gerçekçisi bence. Zekeriya Sertel'in "Hayatımın en acı serüveni" diye bahsettiği olayı o kaçak bir yolcu ben de gazeteci olarak yaşamış bir kişi olarak burada bahsetmeden geçemeyeceğim. Çünkü Sertel, bugün bir gazetede sütun sütun yazdıklarını bana bir cümlede anlatmıştı da "iyice kocadığına hükmetmiştim" o zaman...

1969 aralığının son günleriydi. Bir gece ansızın çıkıp geldi.

Maksim Gazinosunda Zeki Müren'i dinlerken, kaldırdılar beni, "Paket geldi ama havaalanında takıldı" demişlerdi. Yeşilköy Havalimanında pasaport polisinde buldum onu. Tahta bir iskemle üzerinde huzursuz, kuşkulu ve daha da küçülmüş...

Nöbetçi polis, Emniyet Müdürüne telefonda bilgi veriyordu: "Adı Zekeriya Sertel efendim, 25 yıldır yurt dışındaymış, Türkiye'ye girmesi yasaklananlardan, Paris uçağından çıktı. Ne izin belgesi ne de pasaportu var."

Yanına yaklaşıp, gazeteden geldiğimi söyledim. Bana da aynı kuşku ile bakıyordu. Oysa, biz onun için neler hazırlamıştık. Geldikten birkaç gün sonra, "Zekeriya Sertel İstanbul'da hasret giderdi" başlıkları ile mutlu bir serüven

haline getirecektik bu kaçak ziyareti.

Nasıl geldiğinin hikâyesi de şöyleydi..

Dışişleri Bakanı Çağlayangil'i son seyahatinde bulmuş ve ondan yurda dönmesinde bir sakınca bulunmadığı garantisini almıştı. Bugün Fransa basınında hâlâ borusunu öttüren tek Türk gazetecisi Gökşin Sipahioğlu olaya tanıktı. O sıralarda Paris'e gelen gazetenin yeni Genel Müdürü Orhan Erkanlı'ya Sertel'in durumunu açmıştı. "Ben götürürüm" demişti Erkanlı.

Eski Milli Birlik üyesi, müstafi CHP milletvekili Balâli'ye böyle flaş bir olayla girmek istiyordu. Bir telefon görüşmesinden sonra, koluna taktığı gibi, Yeşilköy'e kadar da getirmişti. Fakat Sertel'i kendisini karşılayanlar arasına karıştıramadan uyanık bir pasaport polisine yakalanmışlar ve Erkanlı da Sertel'i tanımamazlığa gelerek, dışarı çıkıp haberi bize uçurmuştu.

Pasaport polisinde telefon sırası bizdeydi. Valiye, Emniyet Genel Müdürüne, İçişleri Bakanına sonradan tahkikata el koyan Birinci Şube Müdürü Kenan Koç'a Zekeriya Sertel'in çok yaşlı olduğunu, iade edileceği saat 09.15 uçağına kadar bir sandalye üzerinde böyle kalamacağını anlatmaya çalışıyorduk.

Sonunda İçişleri Bakanı'nın bir telsiz emri ile bu yaşlı kaçağı bir gece için Çınar Oteli'nde misafir ettik...

Kaldığı odanın etrafı polislerle sarılmıştı. Odada da ayrıca bir sivil polis gözlerini Sertel'in üzerine dikmiş oturuyordu. Fotoğraf çekmeyi yasakladıkları gibi, odanın kapısından kuş uçurtmuyorlardı. Ancak sabaha karşı beklemekten sinirleri gevşeyen polislerle ahbaplık kurduk ve Kenan Koç'un anlayışlı davranışıyla Sertel'in odasına iki defa girebildim.

İlkinde çok heyecanlı olduğunu görerek, ona dönüşü hakkında bilgi vermeye çalıştım. Muhakkak ki , beni de polis sanıyor ve gözleri duvarda, heykel gibi dinliyordu. Hafif yağlı fötr şapkası bile başındaydı.

İkinci girişimde gönlünü almak istedim. Bu teşebbüsün kamuoyunda müsbet tesir yapacağını ve vatan hasretinin bir neticesi olarak sunulacağını anlatıyor ve yakın arkadaşı olarak belleğiği Nazım Hikmet'ten örnekler vererek,

onu yumuşatacağımı zannediyordum.

Nazım Hikmet adını duyunca, dudakları oynamış ve yaşlı gözlerinde bir kıvılcım çakmıştı. Benimle ilk defa konuşuyordu:

"Bak evlât...Ben Nazım Hikmet değilim, bunu iyi bil. Ben şarlatan değilim. Bu teşebbüsüm sadece vatanıma dönmek isteyişimden geliyor. Ölmek için değil, güzel yurdumu yeniden görebilmeyi yürekten istediğim için geldim."

Eli kalbinin üzerindeydi.

Birden sevmiştim adamı.

Sabah odasından çıkarken, bana sadece "Gazete olarak yaptıklarınıza teşekkür ederim" demişti. Alay mı etmişti bilmiyorum.

Sıkı emniyet tedbirleri altında bir uçağa koyduğumuz Zekeriya Sertel, o gün Paris Havaalanında kendisini karşılayan gazetecilere bu olaydan, "Hayatımın en acı serüveni" diye bahsedecekti.

Sertel bu olaydan ancak yedi yıl sonra Türkiye'ye döndü ama ne dönüş...

"Ne Amerika ne Rusya" diyordu.

"Ne Nazım...nemelazım" diyordu. Ve bir yıl sonra, bir gazeteye verdiği yazı serisinde, Rusya'yı yerin dibine batırıyor, Nazım Hikmet putunu kırarak, bütün şiddetleri üzerine çekiyordu.

Zekeriya Sertel, sanki Maocu olmuştu.

Bizim Radyo da Sertel'e çatıyor

Sertel'in hatıraları yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da yankılar uyandırdı. Meşhur ve mahud BİZİM RADYO Nazım'ı savunmak için Sertel'e hücum edenlerin arasına karıştı. 30 Eylül tarihli Milliyet'i okuyalım:

"BİZİM RADYO" SERTEL'E ÇATTI

* *Doğu Almanya'dan Türkçe yayın yapan radyo, Zekeriya Sertel'in amacının "anti-Sovyetizm yapmak, Nazım*

Hikmet'i karalamak ve Türkiye Komünist Partisi'ne çamur atmak olduğunu" ileri sürdü.

Doğu Almanya'dan Türkçe yayın yapan "Bizim Radyo", Zekeriya Sertel'e çatmış ve kendisinin amacının "Anti-Sovyetizm yapmak, Nazım Hikmet'i karalamak ve Türkiye Komünist Partisi'ne çamur atmak olduğunu" ileri sürmüştür.

"Bizim Radyo"da 20 Eylül 1978 günü yapılan ydyın şöyledir:

"Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet'le ilgili yazılarına Türkiye Yazarlar Sendikası hakettiği yanıtı verdi. Bilindiği gibi, bir süredir, bir günlük gazetede Zekeriya Şertel, Nazım Hikmet üzerine bir yazı dizisi yayınlamaktadır. Başlıca amacı, Anti-Sovyetizm yapmak, Nazım Hikmet'i anlatma adı altında onu karalamak ve Türkiye Komünist Partisi'ne çamur atmak olan bu yazı dizisi, geniş demokratik çevrelerde, özellikle sanat çevrelerinde derin tepkiler yaratmıştır. Geçtiğimiz gün toplanan Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, Zekeriya Sertel'in yazılarını yargılamış, bunların Nazım Hikmet'e hakaretle ve yalanla dolu olduğu sonucuna varmıştır. Bu nedenle Zekeriya Sertel adındaki kişinin her nasılsa alındığı Nazım Hikmet Kurulu'ndan atılmasına karar vermiştir. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın bu yerinde kararı geniş demokratik çevrelerde olumlu karşılanır ve benimsenirken, Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin, Sertel'in Anti-Sovyetizm ve Nazım Hikmet'i karalama girişimini desteklemiş, bu amaçla sendika başkanlığından ayrıldığını açıklamıştır."

"Bizim Radyo"'nun bu yayını, Aziz Nesin'in istifasını geri alıp tekrar TYS Başkanlığı'na döndüğünün açıklanmasından önce yapılmıştır.

Milliyet gazetesi ise yaptığı gazetecilikten memnun 2 Ekim 1978 tarihinde "Milliyet'ten Mektup" sütununda neşriyatının doğurduğu gürültülere ait haberi şöyle veriyordu:

Sevgili Milliyet okuyucusu,

Zekeriya Sertel'in Milliyet'te yayınlanan "Nazım Hikmet'in Son Yılları", geniş yankılara neden oldu. Yazı di-

zisine en soldan en sağa kadar her kesimden olumlu, olumsuz tepki geldi. Yazarlar, sanatçılar, düşünürler, çeşitli siyasal kuruluşların yayın organları, yazı dizisiyle ilgili görüşlerini açıkladılar. Türkiye Yazarlar Sendikası da konuyla yakından ilgilendi. Zekeriya Sertel'in bu sendika tarafından kurulan "Nazım Hikmet Kurulu" üyeliğinden çıkarılması kararını "Yazar özgürlüğüne karşı bularak" onaylamayan Aziz Nesin, bir süre sonra istifasını geri aldı. Doğu Berlin'den yayın yapan "Bizim Radyo" da Zekeriya Sertel'i eleştirerek, kendisinin amacının, "Anti-Sovyetizm yapmak, Nazım Hikmet'i karalamak ve Türkiye Komünist Partisi'ne çamur atmak olduğunu" söyledi.

Zekeriya Sertel, bütün bu yanıkları ve eleştirileri yazı dizisi bittikten sonra yanıtlayacak.

Bu arada cumartesi günü THA bülteninde yer alan bir haber, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın bu konuda yeni bir girişimini açıklıyordu.

Haber şuydu:

"Aziz Nesin başkanlığında, 29 Eylül 1978 gününde TYS Yönetim Kurulu ve Nazım Hikmet Kurulu birlikte toplanmışlardır. Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet'le ilgili yanıltıcı yayını üzerine yapılan görüşmeler sonucu TYS Genel Sekreteri Adnan Özyalçıner, Nazım Hikmet Kurulu Sekreteri Kemal Sülker, Nazım Hikmet Kurulu üyesi Can Yücel, Dr.Avşar Timuçin'den oluşan bir kurulu, Zekeriya Sertel'in yazılarında saptadıkları yanlışları yayınlamak üzere yazıya dökmekle görevlendirmiştir."

Zekeriya Sertel'in yazı dizisinin, yarattığı yankı ve ilgi kadar, gerçeklerin ortaya çıkmasına yardımcı olacağına da inanıyoruz.

Bu heyet acaba şimdiye kadar ne yaptı, Sertel'in hangi yalanını buldu dersiniz. 2 Ekim 1978'den bugüne zaman yetmedi galiba yanlışlar bulmak için...

Nazımcıların taktiği

Nazımcıların Zekeriya Sertel'e karşı üstadlarını korumak için giriştikleri mücadelede taktikleri şu idi: "İnsanları hayatları ile değil eserleri ile değerlendirmelidir".

Bu aslında Sertel'in Nazım ile ilgili olarak anlattıklarının doğru olduğunun kabulü demektir. Bu taktiği kendini müdafaa ederken, Zekeriya Sertel'in de tersine çevirerek "Büyük şair ama dediklerim de doğru" demeye getirdiğini göreceğiz.

19 Eylül 1978 tarihli Cumhuriyet gazetesinin 6. sayfasında Afşar Timuçin imzasıyla çıkan yazı bu taktiğin ilk işaretlerinden biridir.

Başlığı "Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet ile ile ilgili anılarına gösterilen tüm tepkileri saygı ile karşılamalıyız" olan bu yazıda "İnsanlar yaşantıları ile gömülür, ürünleri ile yaşarlar" prensibinden hareket edilerek Zekeriya Sertel'e usturupluca saldırılmıştır. Komünist olmayanların saçı ve sakalı ile bile uğraşan ve en küçük şahsi kusurlarına tutunarak en büyük eserlerini inkâr etmekten çekinmeyen bu zihniyetin sakatlığına işaret ettikten sonra yazının bir parçasını aşağıya alıyorum:

"İNSANLAR YAŞANTILARI İLE GÖMÜLÜR, ÜRÜNLERİ İLE YAŞARLAR"

Şimdi, yılların gurbetçiliğinden pek yüzeysel Nazım Hikmet notlarıyla dönmüş olan Sayın Zekeriya Sertel'in gazetelerdeki Nazım Hikmet belirlemeleri ne Nazım Hikmet'e, ne kendisine, ne bize birşey katacak nitelikte. Nazım Hikmet yıkanır mıydı, Bayan Vera Nazım Hikmet'i sömürür müydü, bunlar merak edilmesi bile ayıp şeylerdir. (Sayın Aziz Nesin de aynı ayıbı işlemişti.) Sayın Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet'le ilgili notlarına tepki gösterenlerin haklılığına saygı göstermeliyiz. Bu tepki, Sayın Zekeriya Sertel'in tutumuna olduğu kadar, daha önce aynı yanlışa düşmüş olan Sayın Aziz Nesin'in tutumuna da bir tepkidir, kendiliğinden . Sayın Aziz Nesin'in tepkiye karşı tepkisinde belki az da olsa bir kendini savunma telâşı vardır. Sayın Zekeriya Sertel haklı değildi, Sayın Aziz Nesin iyice haksızdır. Bir kere, eylemin usule uygun olması değil, doğru olmasıdır önemli olan, yani gün olur örgüt disiplinine de boşverilir, bunu kendisi bizden iyi biliyor. Ayrıca genel başkanlık gibi çok önemli bir görevi omuzlamış

bir kişi bu görevi sıradan nedenlerle bırakıp gitti miydi çok ağır yargılanır. Siz bir kaptan ya da pilot düşünebiliyor musunuz ki yolun yarısında yolculardan birine kızıp "Ben bu zımbırtıyı sürmüyorum arkadaş, beğenmeyen gelsin sürsün" diyebilsin. Sayın Aziz Nesin, genel başkanlığı genel kurul toplantısına kadar götürmeli, gerekirse orada bırakmalıydı. İnsanlar baş seçtikleri kişilere sonuna kadar güvenmek isterler. Hele bu baş görçekten Aziz Nesin gibi örgüte büyük hizmeti geçmiş biriyse.

Ben, sözümü bitirirken, yazarlarımızdan artık Nazım Hikmet anılarını -ne ölçüde yarar sağlayıcı olursa olsun- bir yana bırakmalarını, eğer Nazım Hikmet'i gerçekten seviyorlarsa, kıskançlık duymadan sevebiliyorlarsa, onu yapıtlarıyla derinden derine ele almalarını diliyorum.

Barış Derneğinin yankısı

Zekeriya Sertel'in hatıralarına gösterilen tepkilerden en "ilginç"i Barış Derneği Başkanı Mahmut Dikerdem'in Milliyet gazetesine gönderdiği ve gazetenin 7 Ekim nüshasında çıkan açıklamasıdır.

Bu açıklamada eski Büyükelçi Mahmut Dikerdem Zekeriya Sertel'in "Nazım Hikmet barış kongrelerine sırf gezip tozmak için gidiyordu" meâlindeki iddiasına cevap vermektedir.

Cevap mühim değil amma Barış Derneğinin de Bizim Radyo'dan sonra sıraya girmesi ve Sertel'e harp ilân etmesi mühimdi.

Bu arada şunu hatırlatayım: Mahmut Dikerdem, neşretmiş bulunduğu hatıralarından okuyup anlayabildiğim kadarıyla, sıra işi olmayan kıymetli bir diplomattır. Altı üstü olmayan bu polemiğe silindir şapkasıyla ve frakıyla katılmakta ne manâ ve fayda görmüştür ve bulmuştur tabiî kendileri bilirler.

Bizim Radyo, Barış Derneği ve Parlâmento Kulisi

Nazım Hikmet bu ifşaat sonunda Parlâmento kulisine kadar girdi. Cumhuriyet gazetesinde çıkan kulis yazısını

da bir vesika olarak aktarıyorum:

Parlamento Kulisinden:
NAZIM HİKMET PARLAMENTODA

Engin KARADENİZ

ANKARA- CHP'li Sadullah Usumi, öğle arası yemekten dönüyordu. Sordum:

-"Zekeriya Sertel'in Nazım'a ilişkin anıları konusunda düşüncen ne?"

-"Bir döneme ihanet!"

Usumi, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın (TYS) üyesi olduğundan sendikanın tavrı konusunda birşey söylemekten sakındı.

Kontenjan Senatörü Hüsamettin Çelebi de diziyi ilgiyle izleyenlerdendi:

-"Nazım Hikmet,Türkçe şiirinin büyük ozanı....İdeolojisi yönünden yanında olmayanlar bile bu özelliği kabul ederler...Sertel'in dizisi ilginç olsa da belgelerden yoksun, bu yönden kuşku uyandırıcı...TYS'nın dizi bitmeden tepkisini bağnazca buluyorum..."

Metin Tüzün'e "Sen ne dersin?" dedim.

-"Sertel açısından yalnız duygusal bir özlem çeken, hasret çeken, çile ve çabalarının kişisel tatmin arzusu olarak yansıtılması yanlış bence...Sonra, Nazım, beğeneni ile beğenmeyeniyle yaşadığı toplumun ve dönemin aynası, yansıması... Aslında bu denli ters gösterilse de, ilgilenenler doğrusunu öğrenme çabalarını daha da artıracaklar..."

Sertel'in Nazım Hikmet'e ilişkin yazı dizisinin tepkileri kamuoyuna yansımıştı. Aziz Nesin'in TYS'nın başından ayrılması, tepkileri daha bir artırırken, kuliste üyeler "Sertel'den yana" ve "Sertel'e karşı" görüşlerini dile getirdiler.

Kulisin AP kesiminde Sertel'e övgü dolu sözler yağıyordu:

-"Biz bu adamı bugüne kadar neden memlekete sokmamışız, hayret!"

-"-Yooo! Adam bizim dönemimizde memlekete döndü..."

-"Onu bilmem ama iyi döşendi doğrusu..."

Senatör Besim Üstünel ise dizinin Avusturya ve İsveç'i içeren bölümünü pek beğenmişti:

"-Son derece ilginç gözlemler...Özellikle Sertel bu bölümdeki izlenimleri ile sosyal demokrasinin başarıyla uygulandığı ülkelerde bir yandan yüksek yaşam düzeyinin, bir yandan da sosyal güvenliğin, insan hak ve özgürlüklerinin birarada gerçekleştirilebildiğini ortaya koydu. Bir marksistin dilinden bu önemli bence! Katı doktriner çevrelerin tepkileri sarsılmalarına yol açtığından beklenen tepkilerdi..."

MHP'li Osman Albayrak ve MSP'li Şener Battal "diziyi okumadıklarını" söylerken, CHP'li Ali Nejat Ölçen,dizinin "Nazım Hikmet'i küçülcütücü olmadığı" inancını taşıyordu:

-"Dizide taraflı ya da tarafsız, haklı ya da haksız olabilir Zekeriya Sertel...Bunu eleştirmek mümkün...Ancak yargılamaya geçmek hiçbir kişinin ya da kurumun hakkı olmamalı...Düşün özgürlüğünün özü bu...Sertel, Sovyet sistemi içinde şair Nazım Hikmet'i somut anlatıyor. İlginç olan bu...Nazım'ın kişiliğini küçümsediği sonucuna nerden varılıyor?"

Kemal Anadol, senatör Recai Kocaman'la ihlamurunu yudumluyordu. "Siz ne dersiniz?" dedim.

-"Son yıllarda , büyük Türk ozanı Nazım'ın yaşamı ile ilgili yayınlar çoğaldı, hayli fazla anı yayınlandı. Bunlarla karşılaştırıldığında Sertel'in anıları, gerçekleri çarpıtan, olayları saptıran ve Nazım'ı zaman zaman küçültmeye yönelik bir nitelik taşıyor. En azından ozan Nazım'a saygısızlık sayıyorum, Sertel'in dizisini...."

Recai Kocaman, "Her anı yazısı gibi bu dizi de öznel, sübjektif düşünceler ve duygusal eğilimler taşıyor. Böyle olması da doğal" dedi ve ekledi:

-"Ama Sertel'in yazdıklarını büyük ozan Nazım Hikmet'in yaşam öyküsüne ışık tuttuğu için ilginç buluyorum..."

Bir başka köşede öbeklenen gazeteci ve parlamenterlerin söyleşilerine kulak kesildik:

-"Sertel'in Nazım'ın en yakın dostu olduğu konusu her türlü tartışmaya açık önce..."

-"Sonra, medeni cesareti olan, anılarda ad saklamaz, gölge diye andığı kişinin adını verir..."

-"Göbek adının baş harfi ile anacakmış gölge kişiyi..."

-"Örneğin bir ozan ya da bir gülmece yazarının anıları kaleme alınırken, ne bileyim, önce, efendim o tomruk hırsızıydı ya da kadınlara çok düşkündü, biçiminde mi başlamalı yani..."

Zekeriya Sertel'in cevabı

Bu kadar hücuma Zekeriya Sertel "Toptan Yanıt" başlığı altında topladığı bir cevapla yetindi:

TOPTAN YANIT

Nazım Hikmet çağımızın en büyük şairidir. Büyük adamlar da insandır. Onların da kusurları ve zaafları olabilir. Ama bu kusurlar onları küçültmez. Büyük adamlar yapıtları ile yargılanırlar. TYS Yönetim Kurulu üyelerinin hedefi putlaştırdıkları Nazım'ı korumaksa yanlış bir iş yapmışlardır. Çünkü Nazım putlaşmaya karşıydı vegençliğinde bunun savaşını yapmıştı. Yok, Nazım'ı perde olarak kullanıp onun yanındaki gölge adamı korumak istemişlerse, o vakit söylenecek tek söz şudur: Ayıp ettiler. Nazım Hikmet, (Otobiografi) şiirinde gerekince, hattâ durup dururken yalan söylediğini yazmıştır. Ben onun yalanlarını fantezi olarak görüyor ve kimseye zararı dokunmayan, masum yalanlar olduğunu söylüyorum. Yeryüzünde Nazım'a hakaret etmeyi düşünden bile geçirmeyecek biri varsa, o da benim Nazım öleli 15 yıl oldu. Ben ise ömrümün son yıllarını yaşıyorum. O halde bu anıları yayınlamanın zamanı ne vakit gelecekti? Biz oralara gittiğimiz zaman hayalimizde büyüttüğümüz sosyalist cennete gitmekte olduğumuzu sanmıştık. Sonra içinde yaşayıp gerçekleri, uygulamayı görünce hayal kırıklığına uğradık. Biz sosyalizmi eleştirmiyoruz, bu sistemin uygulanmasında görülen sakatlıkları yazıyor...

Zekeriya Sertel söylediklerinin doğruluğunu belirtmek üzere bir şahit çağırıyor. Şahidin adı Nazım Hikmet. Nazım Hikmet'in Otobiyografi şiirini alarak onun yalan söy-

lediği hakkındaki itirafına istinat ediyor. Gerçekten Otobiyografi şiirine Nazım Hikmet aklına estiği zaman yalan söylediğini ifade etmektedir. Bu şiir komünist halk mahkemelerinde sanığın elinden zorla alınmış bir mecburi itiraf name olmadığı için onu da bir vesika olarak kitaba alıyoruz:

OTOBİOGRAFİ*

1902'de doğdum
doğduğum yere hiçbir zaman dönmedim,
çünkü dönmeyi sevmiyorum
Üç yaşındayken Halep'te bir paşanın torunuydum,
ama ondokuz yaşında Moskova'daki Komünist Üniversitesinde talebeydim,
Kırkdokuz yaşındayken yine Moskova'da parti merkezinin misafiriyim
ve ondört yaşımdan beri şair bulunuyorum.
Bazı kimseler otların türlerini bilirler,
Başkaları balıkların türlerini bilirler,
ama ben ayrılmaların türlerini biliyorum.
Bazıları yıldızların adlarını ezbere bilirler,
ama ben yine ayrılıkların adlarını biliyorum.
Belki dünyanın bütün yemeklerinin tadını aldım
açlığın tadını biliyorum hem de açlık grevinin tadını biliyorum
Beni asmak istedikleri fakat asamadıkları zaman 30 yaşındaydım.
Bana barış armağanı vermek istedikleri zaman 48 yaşındaydım ve bu armağanı aldım
Hücrenin beton döşemesinde (dört metre) altı ay geçirdiğim zaman 36 yaşındaydım
18 saat içinde Prag'dan Havana'ya geçtiğim zaman 59 yaşındaydım

(*) Nazım Hikmet, Tüm eserleri 5-RUBAİLER Yeni Şiirler. Hazırlayan: Asım Bezirci-Cem Yayınevi S-321

Lenin'i sağken görmedim
1924'de Lenin'in tabutunun şeref nöbetçisiydim.
1961 yılında yine Lenin'i
(üstüste konmuş kitap) mozolede ziyaret ettim
Beni partimden ayırmak istediler
Olmadı.
Putlar devriliyordu fakat parçaları beni ezmedi
1951 bir genç arkadaşımla beraberdenizde ölüme gidiyordum
1952
parçalanmış yürekle
dört ay sırtüstü yatıp
ölümü bekledim.
Sevdiklerimi
Şuursuzca kıskanıyordum.
Hiçkimseyi
Gıpta etmiyordum.
Hatta Çarli Çaplin'i bile.
Bazan kadınları aldatıyordum.
fakat dostları asla.
İçiyordum fakat (tiryaki) içkici olmadım.
İnşallah ekmeğimi kendi alnımın teriyle kazanıyorum
Başkalarının hesabına utandığım için yalan söylüyordum.
başkasını gücendirmemek için yalan söylüyordum.
*bazan da hiç sebep yokken yalan söylüyordum.**
Trenle gittim uçakla gittim.
İnsanların çoğunun bunun için parası yoktu.
Operaya gittim
İnsanların çoğu bu kelimeyi bile duymamıştı.
Fakat 1921'den sonra insanların çoğunun gittikleri yere gitmedim:
Camiye, kiliseye, afsuncuya, falcılara.

(*) Bazı kaynaklarda "Ama durup dururken de yalan söyledim"diye geçmektedir

fakat eskiden bazen kahve falına bakılıyordum.
Eserlerim otuz-kırk dile çevrilip
otuz-kırk memlekette basıldı,
benim Türkiye'mde Türkçe olarak eserlerimi basmak yasaktır.
Moda olan kanserden muztarip olmadım,
ama herkes kanser olmak zorunda değil.
Bakan olamayacağım. Açıkça söylemek gerekirse bunu istemiyorum.
Savaşta (cephede) bulunmadım,
bombalardan korunmak için sığınaklara inmedim,
pike yapan uçaktan hiç bir zaman kaçmadım.
Fakat altmış yaşındayken âşık oldum.
Kısacası yoldaşlar,
eğer bugün ben ayrılıktan köpek gibi ölüyorsam,
bütün ömrümü insan gibi yaşadım
ve daha yaşayacağım.
Ve kimbilir başımda daha neler geçecek ve neler duyacağım?

Nazım Hikmet
1961

Attila İlhan diyor ki

Zekeriya Sertel'in Barış Derneği'nden Bizim Radyo'ya kadar uzanan bir hücum silsilesine uğraması üzerine yardıma çağırdığı şahitlerden bir tanesi Attila İlhan'dır. "Hangi Batı", "Hangi Sol", "Hangi Seks" gibi otokritik eserleri vermiş olan Attila İlhan, Nazım Hikmet'i müdafaa etmek için girişilen yaygarada Zekeriya Sertel'i tutmaktadır. Sertel'in Atilla İlhan'dan aktardığı parçaları görelim:

ATTİLA İLHAN DİYOR Kİ!

Beni sevindiren şey, çoğunluğun bu yazıları sevgi ile, derin bir ilgi ile karşıladığını görmek oldu. Şimdiye dek aldığım mektuplarla, telefonlarla okuyucularımın hep beni

tebrik ettiklerini gördüm. Dost, tanıdık veya ilk rastladığım kişiler hep bu anıları yayınlamakla iyi bir iş yaptığımı söyleyerek beni kutladılar. Gazetelerde yazar arkadaşların çoğu anıları olumlu karşıladılar. Bir gazetenin aydınlar arasında yaptığı bir ankete cevap veren şair ve yazarlar hep beni savundular. Bunların içinde özellikle Attila İlhan iki yazı yazarak beni benden daha iyi savundu. Bütün eleştirilere en iyi yanıt olacak olan bu yazılardan bazı parçalar aktarmakta yarar görüyorum. Attila İlhan diyor ki:

"Sanatçı bireysel ve toplumsal diyalektiği en büyük çatışmalara, giderek en yaratıcı sentezlere gebe olan adamdır. Onu bu diyaklektik, bu diyalektiğin getireceği değişiklikler süreci içinde ele almak gerek. Ancak böyle yapılırsa bireycilerin katı ve dondurulmuş kahraman tipinden uzaklaşılır, sanatçı da da esnek ve gerçekçi bir ilişkiler ağı içerisinde diyalektik yerine oturtulur. İnsanı, ister büyük sanatçı, isterse büyük devlet adamı olsun, çelişkileriyle ele almayıp, yekpare ve bütün kusurlarından arınmış bir put halinde görenler, kökeni ümmet-derebeyi toplumunda olan dinsel bir dogmatikliğin etkisindedirler. Ancak papa ya da halife kusursuzdur ya da öyle gösterilir. Ancak ümmet toplumunda onların beşerî zaaflarından sözetmek günahtır. Gelişmiş, hele kendini diyalektik bir süreç içinde değerlendirmeye alışmış bir toplumda , en büyük yazarı da en büyük yöneticiyi de koşullarının diyalektiği içinde bilmek ve değerlendirmek olağan bir şey sayılmaz lâzım gelir. Aksini yapmak, hem hâlâ kişiye tapma geleneğinden sıyrılamamışlığı hem de diyalektiği hiç anlamamışlığı kanıtlar.

Bunları Zekeriya Bey'in Nazım Hikmet'le ilgili anıları dolayısiyle soldan gösterilen bazı tepkileri kınamak için yazdığımı anladınız, elbet...Hiç kimse Nazım Hikmet'i benim kadar sevmesin ve savunmasın, hiç kimse onun sanatının gücüne benim kadar inanmış olmasın, burası böyle üstelik kanıtlanmış ya Zekeriya Bey'in, bazı beşerî zaaflarını yazması, Nazım Hikmet'i ozan ve devrimci olarak benim gözümde küçültür mü, ne münasebet, aksine önemini arttırır: Böyle bir çelişkiler yumağı içinden öyle pırıl pırıl bir sanat eseri çıkarmış kişiyi büsbütün sayarım.

Eğer bize anlatılanlar gerçekse, ki öyle olduğunu sa-

niyorum, o zaman tepkimiz bizim gerçeğe katlanamadığımızı göstermiş oluyor. Demek ki, çoğumuz kafamızda kendimize göre yemez içmez, her yerde hazır ve nazır bir Nazım yapmışız, adamın gurbette yaşaması, bunu sürdürmemizi kolaylaştırmış, şimdi onunla yaşamış olanlar gerçekleri açıklayınca, öfkeleniyor, gerçeği kabulleneceğimize, anlatana sövüyoruz.

Sol gerçeği söylediği zaman sağın öfkelenmesini eleştirir, peki kendi içinde gerçeğin söylenmesine kendisi niye öfkeleniyor? Nazım, açıklanananlara rağmen, hâlâ çağımızın en büyük ozanıdır, ama, ben size bir şey söyleyeyim mi, bu türden tepki gösterenler hayli küçüldüler."

BİZ SOSYALİZMİ ELEŞTİRMİYURUZ, UYGULAMAYI ELEŞTİRİYORUZ

Bir de sol çevreden bazı kişiler, anılarda sovyetlere karşı bir hava sezdiler ve tedirgin oldular. Bunlar iki şeyi birbirinden ayıretmeden sonuca vardıkları için yanılıyorlar. Sovyetlere karşı sayılan olaylar sosyalizme, sosyalist rejim ve sisteme karşı değil, bu sistemin, uygulanmasında görülen sakatlıklara karşıdır. Yani biz sosyalizmi eleştirmiyoruz. Bizi şaşırtan şey sosyalizmin uygulanmasında işlenen hatalardır. Bu aksaklıklar Sovyetler'de de eleştirilir. Bir kolhozun kötü yönetildiğini onlar da acı acı eleştirirler. Bizler, oralara gittiğimiz zaman hayalimizde büyüttüğümüz sosyalist cennetine gitmekte olduğumuzu sanmıştık. Sonra içinde yaşayıp da gerçeklere, uygulamada işlenen yanlışlara tanık oldukça hayâl kırıklığına uğradık. Örneğin, Stalin döneminde işlenen cinayetlerin, zulüm ve baskıların korkunç kalıntılarını görüp öğrendikçe, şaşırdık. Gene örneğin Anayasa'da her cumhuriyette yerli dilin resmî dil olarak kullanılacağı yazılı olduğu halde uygulamada yerli dil yerine Rusça kullanmak zorunda kalındığına tanık olunca, elbette hoşlanmadık. Bizim üstünde durduğumuz, uygulamadaki bu eksiklerdi. Bizleri üzen ve rahatsız eden bu idi. Yoksa kusuru sosyalist rejimin kendisinde bulmuyor ve sosyalizmi eleştirmiyorduk. Kaldı ki bu olaylar artık bütün dünyaca bilinen şeylerdi. Artık bu gerçeklerin gizli yanı kalmamıştır. Bunu yalnız

bizde dogmatik ve sekter kimi kişiler görmek istememekte ve bunlara dokunulmasını günah saymaktadır.

Gene Attila İlhan bu vesile ile ikinci yazısında diyor ki:

"Nazım Hikmet, Zekeriya Sertel, Sovyetler Birliği'nde de, öteki Doğu Bloku ülkelerinde de yıllarca yaşadılar. Bunlar sıradan aydınlar değillerdi. Hele çocuk hiç. Sosyalizm adına başlarına gelmedik belâ kalmamıştı, gene de sosyalizmi ve sosyalizmin kalesi saydıkları Sovyetler Birliği'ni savunmuşlardır. Eğer bu adamlar, yaşanmış deneyimlerine dayanarak bazı eleştiriler getiriyor, bazı gözlemleri yazıyorsa bunların karşısında ilk takınılacak tavır saygı ve temkin olmalıdır. Zira eleştiri ya da gözlem, resmi çevrelerden çağrılarla bu ülkelerde üç-beş günlük turistik turların ardından gelmiyor, uğruna bir ömür vermiş özlemlerin ve yaşanmış katı gerçeklerin ardından geliyor."

Buna ekleyecek sözüm şu: "Gerçekleri görmeye çalışalım."

Netice

Nazım Hikmet ifşaatı ile Sertel iki şeyi ortaya koydu. Önce Türk solunun içinde bulunduğu zavallılığı. Çünkü ortaya çıktı ki Zekeriya Sertel'in gerçek yüzünü ortaya koyduğu Nazım Hikmet hâlâ Türk solu için bir puttur. Ve bu putun yıkılması Türk solu için öldürücü bir darbedir. Türk solu "örgütlenmiştir" fakat seviyelenmemiştir.

Türk solu Nazım Hikmet putunu yıkmak için "Biz sosyalizmi değil uygulamayı eleştiriyoruz" diyerek sosyalizm putunu okşamak mecburiyetini hissetmiştir.

Yani sosyalizm "eleştirilemez".

Sosyalizm kimsenin dokunmaya cesaret edemiyeceği bir "Tabu"dir.

Bağnazlığın, kör taassubun ve dogmatizmin bundan dik alâsı olur mu.

Bu mu "özgür düşünce?"

Acaba Nazım'ın şahsî günahları mı büyük, yoksa sosyalizmin dünya tarihindeki günahları mı?

Kutsi olsun olmasın herşeyin ama herşeyin tenkit edi-

lebildiği dünyamızda Türk solu ikiye ayrılmış gözüküyor. Birincileri Nazım'ı ve sosyalizmin uygulamasını birazcık tenkit edebilenler. İkincileri ne Nazım'ı, ne sosyalizmi, ne de uygulamayı tenkide asla yanaşamayanlar.

"Özgür düşünce" ve "Bağımsızlık" adına ne kadar iç açıcı (!) manzara değil mi?

Sertel'in hatıralarının doğurduğu ikinci netice bizim şu nâçiz eserimizin Nazım Hikmet hakkında ne kadar insaflı olduğunu ortaya çıkarmış bulunmasıdır.

Biz bu eserin ilk baskılarında meseleyi sadece Peyami Safa gibi ideolojik plânda ele almış ve siyasî plâtformda kalmaya dikkat etmiştik. Bizim söylemediklerimizi Sertel büyük bir selahiyetle söylemiştir.

Bizim bilmediklerimizi Sertel büyük bir selâhiyetle açıklamıştır.

Biz Nazım'ın Bulgar Komünist Partisi hizmetinde de çalıştığını ve Türklerin nefretini kazandığını bilmiyorduk, bunu da Sertel'den öğrendik.

Biz Nazım'ın ne kadar para canlısı olduğunu bilmiyorduk. Sertel bunu bildirmiştir. Hakkı Süha da O'na "Mangır kölesi" dememiş miydi?

Biz Nazım'ın yalancılığını yazmadık, Sertel yazdı.

Biz Nazım'ın piyeslerinin metelik etmediğini mevzuubahis etmemiştik, Sertel ortaya koydu.

Biz Nazım'ın (halk arasındaki tabiri söylemeye dilimiz varmıyor) kendi rızasıyla "Aldatılan Koca" olduğunu düşünememiştik bile, Sertel bunu da ortaya koydu.

Peyami Safa, 1935'de, aslında hem Nazım'ı hem de Marksizmi münakaşa ederek bitirmişti. Sertel de 1950'den sonraki Nazım'ı ve sosyalizm uygulamasını gördüklerine dayanarak "saptamıştır .

Buna rağmen bugün solun Türkiye'de tam bir seviyesizliği ifade eden bu iç karışıklıklarına, iç buruşukluklarına makyaj bile yapmadan ortada dolaşabilmesi aklı selim, hissi selim, fikri selim adına üzüntü kaynağıdır.

Bu üzüntünün tek tesellisi Peyami Safa'nın ta 1935'de gösterdiği fikri istikamette gelişen bir anti-marksist cereyanın bütün bu seviyesizlikler karşısında ve ağır politik

şartlar içinde de şerefli bir fikir kavgasını şiddet ve kuvvetle devam ettirmesidir.

NAZIM İÇİN DE SÖZÜM BİTMEMİŞ

Nazım ocağını, solcular Türkiye'de üfleyip, işletip duruyorlar. Nazım için çok yazı yazmak zorunda kaldık. Bunlardan birisi bir düzeltmedir. "Verzanski değil, Borjenski".

Aşağıya alıyorum: (13.1.1974, Tercüman)

VERZANSKİ DEĞİL, BORJENSKİ

Büyük Türk şairi diye yutturulmak istenen Nazım Hikmet'in aslında bir Kremlin ajanı olduğu ve sanatını da en büyük Türklük düşmanı ideolojinin emrine vermiş bulunduğunu herkes bilir. Bunu bilen Türkler, ondan nefret ederler, sosyalistler ise, onu bu ihaneti dolayısiyle severler. Büyük deneme yazarı, Profesör Mehmet Kaplan'ın Nazım hakkında yazdıklarına kızılcıklar kızmışlar. Sayın Kaplan, son çıkan Cumhuriyet Devri Türk Şiiri isimli eserinde, bu hususa cevap olmak üzere diyor ki: "Vesikasız konuşmadım. Türkçeyi orijinal ve güzel kullanması bir şairin vatanına ihanetini mazur göstermez... Ruslar, komünizme karşı koyan kaç sanatçıyı hapse atmışlar, susturmuşlar, öldürmüşlerdir. Onlardan bu müsamaha zaten beklenemez. Dünyanın en hür milleti sayılan Amerikalılar, ırkçı, faşist ve Amerika aleyhtarı diye çağın ve Amerikanın en büyük şairi Ezra Pound'u 1945 yılında Roma'ya girdikleri zaman, bir demir kafese koyarak halka teşhir etmişler, sonra Amerika'ya götürerek on iki yıl Washington'daki bir akıl hastanesine kapatmışlardır."

Bu izahtan sonra Sayın Profesör Kaplan, Nazım'ın Türk olmadığını, neden Türk olmadığını kendi ağzından ifade eden şu şiirini veriyor:

LEHİSTAN MEKTUPLARI

Sevgilim, dayı kızım, Memedimin anası
Dedelerinden biri, 1948 Polonya muhaciri
Belki o Varşovalı güzel kadına, senin
İkizmişsiniz gibi benzeyişin bundandır
Belki ben bu yüzden böyle sarı bıyıklı
Böyle uzun boyluyum,
Oğlumuzun gözleri böyle kuzey mavisi
Belki de bu ova bu yüzden bana
Bizim ovaları hatırlatıyor
Yahut da bu yüzden bu Leh türküsü
İçimde derinde, yarı aydınlık
Uyuyan bir suyu kımıldatıyor
Lehistan'dan gelmiş dedelerimizin biri
Gözlerinde karanlığı yenilginin
Saçları al kana boyalı
Uykusuz geceleri Borjenskinin
Bizimkilerine benzer olmalı.

Demek Nazım Leh asıllı imiş. Lehistan ovalarını bağrına basacak kadar. Osmanlı padişahlarından -galiba- Mahmud'u Adli'nin bir hocası varmış, adı Moskof Salih Efendi...Vefatında bir gün kabrini ziyaret eden hoşsohbet hünkâr, mezar taşında, "Merhum ve mağfurunleh" yazısını görünce, "Allah, Allah," demiş, "biz hocanın Moskofluğunu bilirdik amma, Lehli olduğunu duymamıştık." Biz de Nazım'ın Moskof şairi olduğunu bilirdik amma, aslının gönlünü bu denli sızlatacak kadar Lehistanlı olduğunu bilmezdik. Soyadının da Verzansky değil, Borjensky olduğunu...Düzeltiriz.

NETİCE

Bütün bu kavgalar nereden doğuyor? Nazım Hikmet'in Marksistlik taslamasından, Peyami Safa'nın fikracılığına göz koymasından, Nazım Hikmet'in komünist, Peyami'nin faşist olmasından mı? Bütün bunlar işin sathı. Asıl sebep derinde ve tek nokta halinde. Açıklayalım:

Nazım kendisini muhayyel ölümünde şöyle tarif ediyor:

"O mükemmel bir kafa
mükemel bir yürek
yumruklarıyla erkek
gözleriyle çocuktu.
Hudutsuz ve Allahsız bir baştı o.
Yoldaştı o."

Evet, Nazım Allahsız ve dinsiz üstelik din düşmanıydı: Yoldaştı.

"Zekeriya zikrini bir derin âh'a verdi
Doğdu İsa bikrini Meryem Allah'a verdi
Çalışan esirlere İsa, Musa, M.....d.
Sade bir kuru dua, bir tütsü buhur verdi
Hayal cennetlerinin yollarını gösterdi."

diyen Nazım Hikmet için tek yol Marks'ın sakalından geçen yoldu. Halbuki, Peyami Safa her şüphede denenmiş bir inanışın içindeydi. Allah'a sarsılmaz bir imanı vardı. Bir anketin: "Allah'a inanıyor musunuz?" sualine:

"Ooo, bal gibi," diye tehalükle cevap vermişti.

Bütün eserleri bu inanışın çiçekleriydi.

Birisinin inanışı, öbürünün inanmayışıdır ki bu derin uçurumu doğurmuş bu sürekli kavgayı meydana ge-

tirmişti. İnanmayan Nazım Hikmet, inanan Peyami Safa gibi, vatanı, bayrağı, Mehmetçiği, duyamazdı. İnanmayan Nazım Hikmet'in, inanan Peyami Safa kadar inanmayışını inceleyerek haddeden geçirecek felsefi kültür soluğu da yoktu. İmansızlığı iman yapmış gidiyordu.

Peyami Safa ise, "Yalnızız" romanını şu nefis tiradla bitirmişti:

Ey İnsan! Bu kitabı sana ithaf ediyorum.

Başının üstünden büyük bir rüzgar geçiyor. Yalancı bir fecirle başlayan asır kararıyor ve sana tek ümit ışığı olarak en kudretli kaynağın uranium'da değil, senin ruhunda sıkışmış maddeden koparırarak çıkardığın korkunç tahrip âletinin patlayışından yükselecek alevi bekletiyor."

Ey bahtsız! Tarihin hiç bir devrinde kendine bu kadar yabancı, bu kadar hayran ve düşman olmadın.

Laboratuvarında aradığın, incelediğin, oyduğun, dibine indiğini sırrını deştiğin her şey arasında yalnız ruhun yok.

O'nu beyin hücrelerinin bir üfürüğü sanmakla başlayan müthiş gafletin, otuz yıl içinde gördüğün iki muazzam dünya harbinin kan ve gözyaşı çağlayanlarında en büyük dersi arayan gözlerine bir körlük perdesi indirdi. Bırak şu maddeyi, boğ şu ölçü dehanı, doy şu fizik ve matematik tecessüsüne, kov şu kemiyet fikrini, dal kendi içine, koş kendi kendinin peşinden bul onu, bul onu, bul kendini, bul ruhunu, bul sev bil, an, gör, kendi içinde gör: ALLAHINI.

Kendine dön, kendine bak, kendine gel.

Aptalca bir konfor aşkından doğduğu halde herbiri daha korkunç bir dünya harbi hazırlayan teknik mucizeler yanında senin iç zıtlıklarını elemeye yarayacak ve seni kendi kendinle boğuşmaktan kurtaracak ruh mucizelerini ara.

İnan manevilere ve mukaddeslere, inan! Onlar hakkında bu kadar küçükçe düşünmekten utan!

Her sezilen derinliğin ifşa ettiklerini düşünmekten bile seni alıkoyan tabiatçı metodlarını fırlat ve bitlenmiş elbiseler gibi at.

Ortaçağ papazında haklı olarak ayıpladığın dar kafalılığın anlayış sınırlarını daha fazla darlaştıran beş duyu idrakinin kapalı dünyası içinde kalma:

"Arşı geç, ferşi atla, sidreyi aş,
Gör ne var maverâde ibrethiz."

(Peyami Safa, Yalnızız, sayfa 271)

Evet bu kavga inananla inanmayanın kavgasıdır. Onun için hâlâ devam ediyor ve devam edecek. Onun için bu kavgada saf tutanlar, Moskova'daki büyük Allahsızların yanında yatan Nazım Hikmet yoldaşla, Edirnekapı'daki muazzez şehitlerin yanında yatan Osman Peyami Safa arasında bir yer tercihi yapacaklardır.

Bu ise basit bir mekân tercihi değildir. Çünkü bu iki mezar, bütün bir tarih boyunca devam eden ve edecek olan bir kavganın milletimiz için aktüel iki sınır taşıdır. Ve bu kavgacıların hangisinin "bu topraklar için" kavga ettiğinin kesin delilidir.

Bu kesin delile rağmen Nazım Hikmet etrafında kopartılan şamata, bu işin bir "ıslav kederi" kadar karanlık aslını örtememektedir. Çünkü otuz şu kadar sene sonra manzarayı yine aydınlatan Peyami Safa'nın ılık, aydınlık, zeki gülüşlü, derin bakışlı simasıdır. Rûhu şâdolsun.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BELGELER

I-AZİZ NESİN'İN YAZDIKLARI VE PEYAMİ SAFA'NIN CEVABI
II-SABİHA SERTEL'İN YAZDIKLARI
III- NAZIM'IN ÇİLESİ'NDEN
IV- MOSKOVA NOTLARI ERTUĞRUL MUHSİN MAY
V-İSMAİL HABİB SEVÜK PEYAMİ SAFA'YI ANLATIYOR
VI-İSMAİL HABİB SEVÜK NAZIM HİKMET'İ ANLATIYOR
VII-İSMAİL HABİB SEVÜK NECİP FAZIL'I ANLATIYOR
VIII-NECİP FAZIL NAZIM HİKMET'İ ANLATIYOR
IX- HAKKI SÜHA NAZIM HİKMET'İ ANLATIYOR

BELGELER

-I-

Peyami Safa'nın Aziz Nesin için yazmış olduğu öldürücü, mahvedici, bitirici, yokedici fıkranın bu vasıfları niçin hakkiyle temsil etmiş olduğunu anlatmak için Aziz Nesin'in o sıralarda Peyami Safa için yazmaya çabaladığı yazılardan bazı misaller vermeyi uygun gördük.

1959 Ocak'ının Akşam gazetesi nüshaları kâmilen Aziz Nesin'in Peyami Safa için yazmış olduğu yazılarla doludur. Aziz Nesin'in fıkracı, Çetin Altan'ın ise küçük fıkracı olarak yazı yazdığı o günlerin Akşam'ı Ocak ayının belki 20 gününü Peyami Safa'ya hasretmişti.

BAY SAFA!

Cibali Karakolundaki komser gibi Türk sanat ve fikir hayatına gülünç bir komser kesilen Bay Safa, ölülerin ün soyucusundan başka bir şey değildir.

A.,Peyami, senin gibilerin kendi kendilerini düşünür

saydıkları bir toplumdan Bernard Shoaw gibi bir mizahçı çıkmazdı ya ?

Benim kültürüme gelince, onu tayin etmek senin haddine kalmamış. Sen kimsin a fikir komiserli...

.....

.....

Benim şanssızlığım şurada ki, benim karşıma en foslamış, en çürümüş, en bitik, en yokolduğunuz zamanda çıktınız. Bunları sizin için değil, okurlarıma saygımdan ötürü yazıyorum. Bir büyük gazetede her gün "allâme" numaraları yapan şaklabanın gerçek kimliğini iyice anlasınlar diye.

(Aziz Nesin, Akşam, 5 Ocak 1959)

Aziz Nesin, en foslamış zamanını telâkki ettiği günlerinde Peyami Safa'dan kitabımızın sonuna aldığımız fikrayı karşılık olarak alacağını bilseydi bu satırları yazmazdı her halde!

FİKRE KARŞI KÜFÜR

Çok sevimsiz, yakışık almayan, iğrenç bile olan bir yazışmaya girmek zorunda bırakıldığım için okuyucularımdan özür dilerim. Peyami Safa ile de olsa, bu yazışmanın böylesine seviyesizliğe gitmesini istemezdim. Ama Peyami Safa ile çatışılınca her zaman yaptığı gibi tartışması onun iftira, yalan-dolan, dedikodu, küfür bataklığına yönelteceği belli idi.

....

Bir takımlarına göre Peyami Safa "kuş beyinli" diye dese daha ağır da sövse ona ses çıkarmayalım. Neden?...

Yahu, Peyami Safa Babıâli'de fermanlı mıdır?

(Aziz Nesin, Akşam, 18 Ocak 1959)

Ya o günün şekvacılarının bugünün fermanlıları olmasına ne demeli? Hem de fermanları kızıl sosyalizmin amansız fermanı...

DOLANDIRICI KİM

Ama ben şimdi size Peyami Safa'nın dolandırıcılığını anlatayım da dinleyin.

....

İşte bu sert muhalif yazar Peyami Safa, D.P. iktidarının iki gazetesi olan Havadis ve Zafer'e başvurmuştur. dediği şudur:

Her gün Milliyet'te Peyami Safa imzasıyla yazılar yazarken Havadis Gazetesine "O Adam" Zafer Gazetesine "Bu Adam" imzasıyla iktidarı destekleyen yazılar yazacaktır.

....

Bu uşak kalem...

(Aziz Nesin, Akşam, 1959)

"DELİL" vesika

Peyami Safa namuslu bir adamsa işte kendisine meydan okuyorum. Ben 18 yıldır onun 40 yıldır yazdıklarından daha çok yazı yazdım. Bunca yazımın içinde bir tek komünist propogandası bulsun da çıkarsın ortaya...

Bu da Peyami Safa'nın, Aziz Nesin'e öldürücü cevabı...Hem de vesikalarla dolu olarak. Tabii Aziz Nesin'den en küçük bir cevap yok. Nasıl olsun ki bahsedilen şeyler tamamen gerçekten ibaret ve Aziz Nesin tarafından haksız hücuma uğramış bir insanın tabii müdafaa hakkıdır. Bazıları bu vesikaların Nazım Hikmet Peyami Safa kavgasıyla ne alakası vardır diye düşünebilirler amma hemen söyleyelim. Aslında bütün bu kavgalar aynı zeminde cereyan etmekte ve hatta çok kerre Peyami Safa'ya yapılan hücumlar Nazım Hikmet hesabına ve aşkına olmaktadır. Evet işte cevap.

BOŞUNA ÇIRPINIYOR!

Burada Aziz Nesin için yazdığım ve âr damarı henüz patlamamış her adamı ebedî hicap ve sükûta mahkûm

eden sekiz maddenin vesikaları karşısında o, ya susacak veya gerçekten haklı ise ilk vereceği cevapta bu maddelerin baştanbaşa uydurma olduğunu ortaya koyacaktı. Bunu yapamadı. Bir çarklı erkânı harb ta'biyesiyle meseleyi esasından uzaklaştırmaya ve müdafaa yerine tepeden tırnağa kadar uydurulmuş dedikodularla mevzuu koyu bir sis perdesi altında dağıtmaya çabaladı: Milliyet'te yazmak benim için şansmış; Ulunay'la birbirimizi arkadan çekiştirir, yüz yüze gelince sarmaş dolaş olurmuşuz; Ercüment Karacan beni, gazetesinde niçin çalıştırıyormuş; ben vaktiyle Rusya'ya gitmek istemişim, Sovyet Elçiliğine müracaat etmişim, gidememişim; Yeni Sabah gazetesinden 10 bin lira almış, bir gazeteciye iftiralar savuran yazılar yazmışım; Yeni İstanbul gazetesine girmek istemişim, birkaç yazı yazıp çıkarılmış; "Zafer" ve "Havadis" gazetelerine "O Adam-Bu Adam" imzalariyle fıkralar yazmak istemişim, reddedilmişim...Daha buna benzer delilden, vesikadan, isbat haysiyetinden tamamiyle mahrum, günlerce süren bir sürü uydurma ve saçma sapan sokak dedikodusu.

Habisin bütün iddiaları hiç bir (Tekrar ediyorum: Hiç bir) delile ve vesikaya dayanmıyor ve hepsi yalan! Fakat bizim onun hakkındaki hükümlerimiz Ağır Ceza, Askerî Mahkeme, Örfî İdare Mahkemesi kararlarına ve daha birçok vesikalara dayanıyor ve hepsi doğru.

Şimdi yine bu pespâyeyi ensesinden tutup ağız kalabalığına getirdiği mevzu dışı iftiralardan bu yana çekelim ve esasın önünde çöktürelim.

Benim sekiz maddedeki iddiamın hülâsası şudur: Bu herif azılı komünisttir, millî menfaatlerimizin düşmanıdır, suistimal ve hırsızlıklarından dolayı ordudan atılmıştır.

Bunlara karşı geveledığı sözler yarı itiraf ve yarı da inkâr kılıklı şaşkınlık, bocalama ve ahlaklık çırpınışlarıdır. Güya mendebur başka birinin bir tercümesini üstüne aldığı için 16 aya mahkum olmuş. Bu tercümede komünistlik propagandası yokmuş. Genç muharririne acımış da onun yerine bir buçuk sene hapislerde yatmışmış. Amerika'dan ödünç para alınmasını tenkid eden bir yazısından dolayı da Örfî İdare Mahkemesi tarafından sürgün edilmişmiş. İzinlerin kaldırıldığı tarihte üç ere izin verdiği için ordudan

*tard değil, ihraç olunmuşmuş. Bu saçmalara göre, komünist propagandası olmayan bir yazıdan dolayı Ağır Ceza Mahkemesi haksız yere onu 16 ay hapse mahkûm etmiş. Amerika'dan ödünç para alınmasını tenkid gibi masum bir düşüncesinden dolayı Örfi İdare Mahkemesi haksız yere onu sürgün etmiş. Tümen mahkemesi, üç ere izin vermek gibi ehemmiyetsiz bir hatasından dolayı haksız yere onu ordudan ihraç etmiş. Demek iftira eden yalnız ben değilmişim: Ağır Ceza Mahkemesi de, Örfi idare Mahkemesi de, Askeri Mahkeme de bu bedbahta hep iftira ve zulm etmişler. * Çünkü sivil ve askeri adalet -nedense!- bu ağzı süt kokan masum yavrucağın düşmanıdır.*

Seni iblis, seni habis, seni mel'un, seni domuz seni! Boşuna debelenme. Gel de şu resmi (evet, hep resmi!) vesikaların altından kalk bakalım:

-1-

Aziz Nesin, İstanbul 2.Ağır Ceza Mahkemesinin 1950/22 esas ve 2 karar sayılı hükmüyle komünizm lehinde propaganda yapmaktan suçlu olarak 1 sene dört ay ağır hapse ve ceza müddeti kadar İstanbul'da emniyeti umumiye nezareti altında bulunmasına 18 Ocak 1951 tarihinde karar verilmiştir.

-2-

Aziz Nesin, milli menfaatlere aykırı neşriyat yapmak suçundan 12 Ağustos 1947 tarihinde esas 56, karar 60 sayılı hükümle Örfi İdare Mahkemesinde 10 ay ağır hapse ve 3 ay 10 gün Bursa'da emniyet nezareti altında bulundurulmaya mahkûm edilmiş ve her iki ceza infaz edilmiştir.

-3-

1937 yılında Ankara Harb Okulundan Asteğmen olarak mezun olduktan sonra birçok kıt'alarda vazife gören Aziz Nesin, 23.tümen istihkâm bölüğü komutan vekili bulunduğu sırada vazife ve selâhiyetini suiistimal (izinli erlerin istihkaklarını zimmetine geçirmek) suçundan 23 ncü

(*) Peyami Safa bu noktada istihzanın zirvesindedir.Mizah yazarı Aziz Nesin'in ta tepesinde.

tümen askerî mahkemesince 3 ay 10 gün müddetle hapse mahkûmiyetine ve ordudan ihracına karar verilmiştir. Bu cezanın bir kısmını tümen cezaevinde, diğer bir kısmını da Sultanahmet cezaevinde çekmiştir.

•

Halkın, işçinin ve köylünün müdafaasını yapar göründüğü halde, Mehmetçiğin tayınını ve nafakasını çaldığı için hapislerde yatan ve ordudan dışarı atılan, sonra yine Mehmetçiğin Kore'deki kahramanlıklarına karşı Sovyetlerin tarafını tutan, Marşal yardımına karşı hücuma geçen Sovyet basınının ve ajanlarının kampanyasına iştirâk ettiği için sürgünde ve hapiste kalan, hâlâ birçok yazılarında dine, millî duygularla, aile müessesesine ve bütün mukaddes değerlere saldıran bu habis kaç türlü istihale geçirir: Solucan olur, Mehmetçiğin bağırsağına girer; kızıl mikrop olur, genç ve saf okuyucularının beynine girer; cambazhane ibişi olur, soytarılık yoluyla propagandalarına devam eder; nihayet domuz olup mukaddes bölgelere saldırırken avcının kurşunuyla beyninden vurulur, sersemler, bir hayli çırpındıktan sonra da... Günlerce hırlaya hırlaya homurdana homurdana geberip gider!

(Peyami Safa, Milliyet, 29 Ocak 1959)

Bu kitap basılırken (I.Baskı) Sabiha Sertel'in hatıraları da "Roman Gibi" ismiyle neşredildi. Bu kitapta Nazım Hikmet'e Peyami Safa'ya ve Türkiye'nin meselelerine ait bazı açıklamalar var. Bunları da şuracığa aktarmayı faydalı gördüm.

Önce şunu belirtelim ki Sabiha Sertel, Millî Mücadelede nerede ise Halide Edip'ten daha fazla çalıştığını iddia etmekte ise de, birkaç sahife sonra fırsatı çıkınca Millî Mücadeleyi terkedip Amerika'ya tahsile gittiğini itiraf etmektedir. Amerika'daki tahsili esnasında sol fikirlere saplanmaya başlayan Sabiha Hanım, Amerika'daki Türkleri teşkilatlandırmak için yaptığı ilk toplantıda oradaki Türk kolonisinin kendisinden her şeyden önce bir ayrı mezarlık istemesini hayretle zikrediyor. Bu hayret onun milletinin ruhundan ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Bir Türk Şehitliğinde yat-

maktansa Moskova'daki katafalka yatmayı tercih eden Nazım'ın da...

Nazım, yeni bir edebiyatın temelini atmakla kalmıyor, aynı zamanda sosyalizm dâvasına yeni unsurlar kazanmaya çalışıyordu. Bir zamanlar Peyami Safa'yı da kazanmak sevdasına tutulmuştu. Peyami, o zamana kadar vasat hikâyeler, romanlar yazardı. Nazım'la temasa geldikten bir müddet sonra "9.Hariciye Koğuşu" romanını yazdı. Nazım "Resimli Ay"da bu kitabın tenkidini yaparken Peyami'yi övüyor kendi sanat görüşünü belirtiyordu.

(Sabiha Sertel, Roman Gibi, sh 130)

Nazım Hikmet ve komünizm hayranlığı Sabiha Hanımı o kadar çileden çıkarmış ki hani neredeyse 9.Hariciye Koğuşunu da Nazım Hikmet yazdı diyecek. Hastalık hastalıktır..

Peyami o zamanlar bir dereceye kadar Nazım'ın etkisi altında idi. Fakat onunla birçok noktalarda beraber değildi. Nazım, onu da sosyalizm dâvasına çekmek için pek uğraştı. Aralarında geçen uzun tartışmalardan sonra Peyami:

-Seninle bir trene bindik, beraber seyahat ediyoruz, ben demokrasi durağına kadar seninle beraberim, ondan sonrası için Allahaısmarladık, dedi.

Fakat Peyami, demokrasi durağına varmadan trenden indi. Harp yılları içinde Hitler'in arabasına bindi. Faşizmin, ırkçılığın, Hitler'in en büyük savunucusu oldu. Nazım ve benim hakkımda en çirkin yazıları yazan Peyami olmuştur.

(Sabiha Sertel Roman Gibi, s.131)

Sabiha Hanımın sözlerinin altı üstü birbirini tutmuyor. Yukarıda, Nazım'ı gördükten sonra Peyami Safa'nın ancak değerli bir eser yazabilecek kadar tesir altında olduğunu yazmışken, biraz aşağıda bir dereceye kadar tesir altındaydı, fakat birçok noktalarda beraber değildi demektedir. Hele Peyami Safa'nın demokrasi durağına kadar trende beraberim sözü düşünce na-

musunun ve fikir haysiyetinin tuğralı beratıdır.

Peyami'nin demokrasi durağına varmadan trenden inmesi ise okuyucuyu yanıltmasın. Bu demokrasi başka demokrasidir. Çekoslovakya ve Macaristan demokrasileri gibi...Bolşevik Demokrasisi...

Sabiha Hanım, Peyami Safa'nın Hitler'i ve Stalingrad önündeki Almanları tutmasını affedemez görünüyor. Çünkü Stalingrad'da Ruslar yenilecek, komünizm yok olacak diye ecel terleri dökmüştür. Kendisi o günlerde bir Rus'tan daha büyük ızdıraplarla, Rus milleti için endişe etmiş, ızdırap çekmiştir.

•

Sovyetler için kötü durum meydana gelmişti. Sovyetler Birliği tamamiyle yalnız bırakılmıştı.

(Sabiha Sertel, Roman Gibi, sh.218)

•

Polonyalılar, Sovyet yardımını reddettiklerine pişman oldular.

(Sabiha Sertel, Roman Gibi, sh.219)

1941 yılının 22 Haziran'ında faşist Almanya harp ilân etmeden Sovyet sistemini yıkmak, Doğu'ya doğru yayılmak için, sovyetler Birliğine hücum etti. Aralarında saldırmazlık paktı olduğu halde milletlerarası kanunlara aykırı olarak Sovyet sınırlarına dayandı. Alman orduları Sovyetler Birliği'nin batı sınırlarında toplandı. Kuzeyden Karadeniz'e kadar hudutlarda saldırılara başladı. Harbin ağırlık merkezi doğuya döndü. Sovyet-Alman harbi başladığı zaman Bursa'da kaplıcalarda idim. Haberi radyoda dinler dinlemez Bursa hapishanesinde yatan Nazım Hikmet'e telefon açtım, haberi verdim. Nazım şaşırmıştı:

-Eceli gelen köpek cami duvarına işer, dedi.

Ertesi gün, hapishanede kendisini ziyarete gittim. Hapishane müdürünün odasında buluştuk. Nazım odada bir aşağı bir yukarı geziyor.

-İşte şimdi Almanya'nın işi bitmiştir. Moskova'nın önüne kadar gelse dahi sonunda mağlup olacaktır, diyordu.

Nazım, Sovyet insanının gücüne, zorluklar karşısında yılmayan iradesine güveniyordu. Olaylar bu görüşü doğruladı.

(Sabiha Sertel,Roman Gibi, sh.247)

En çok cami yıkılan memleketti Rusya. Ama Nazım'a göre o bir cami idi. Böyle mümine böyle cami, böyle camiye böyle mümin!...

Cami Bey anlatıyordu:

-Mareşal, Halk Partisine de, Demokrat Parti kurucularına da kızıyor, Tevfik Rüştü Aras'ın Sovyet dostluğunu savunduğu için iki parti de hırpalıyor. Aras haklıdır. Bize Sovyet dostluğu lâzım. Sovyetlerin bizden Kars'la Ardahan'ı istediğini söylüyorlar. Sovyetler, I. Dünya Harbinin sonunda da bizden Van'a kadar olan vilâyetleri istemişlerdi. Onlarla bir masaya oturduk, konuştuk, istedikleri vilâyetleri almak şöyle dursun, bize Kars Ve Ardahan'ı verdiler. Onlarla oturup konuşmak lazım. Bir Sovyet düşmanlığı ile hiç bir dava çözülemez, diyor.

Cami Bey, Mareşalin "insan hakları cemiyetine" gösterdiği ilgiden çok memnundu. Fakat gazetelerde Mareşal'e ve Sovyetler Birliği'ne karşı hücumlar devam ediyordu.

(Sabiha Sertel, Roman Gibi, sh.286)

Sabiha Hanımın asıl vatanı Sovyet Rusya için yazılan aleyhteki yazılar dolayısiyle dilhun olduğu anlaşılıyor. O kadar ki üçüncü elden bir rivayet naklediyor. Hem ne rivayet...Ruslarla oturulup konuşulursa bize toprak bile verirlermiş. Böyle bir ifadeye gülmek de yetmez, ağlamak da....Yalnız bir Sovyet düşmanlığı ile hiç bir dava çözülemez diyenlerin bugün bir Amerikan düşmanlığı ile bu memleketin siyasî, iktisadî, içtimaî teknik her türlü meselesini çözmeye çalışır olmaları ne kadar ibret vericidir. Rahmetli Mareşali, hatta Cami Baykurt'u yukardaki zırvalardan tenzih ederiz.

Bütün bunlardan sonra da Peyami Safa'nın kendisine "Bolşevik Dudusu" demesine hak vermemek mümkün mü? Gerçi, bu sözlerden Sabiha Hanımın kadın olarak alındığı bellidir. Ve hatta sevimlidir. Ama tarihî maddecilikte kadın kaprisinin yeri ne ola ki?

-III-

Yerli komünistlerin neşriyatı yetmezmiş gibi bir de Rus komünistine, Nazım ağabeylerine yazdırdılar. İsmini de "Nazım'ın Çilesi" koydular. Yazan Radi Fish Moskovalı bir gazeteci imiş. Yani bir bolşevik. Tercüme eden de Güneş Bozkaya-Kolontay.

Bu kitap birçoklarından mâada şu hususları ispat eder: Nazım Hikmet aile düşmanıdır. Nazım Hikmet Milli Mücadele düşmanıdır, sadece komünizmin ve kızıl ordunun dostudur.

Aile düşmanı olduğunu ispat eden pasaj şudur:

"Evlilik hayatları bir seneden de az sürecektir. Tatilini geçirmek üzere Tiflis'e ailesinin yanına giden kız, peşinden koşan Nazım'ı şu sözlerle karşılayacaktır:

-Nazım, şu komünizmi bırak! Benim istediğim herkes gibi bir aileye, çocuklara, ufak bir yuvaya kavuşmakdır.

Ufacık bir ev ha? Bir yuva...Yoksa bir kuş kafesi mi? Küçük burjuvalara yakışır basit bir mutluluk uğruna ülkesini feda etmek? Buraya onun için gelmemişti o....

Karısının ellerini omuzundan usulca indirecek Nazım. Dönüp odadan çıkacak, bir daha görüşmeyecektir."

(Nazım'ın Çilesi, sayfa 237)

Ne büyük rezalet ve ahlâksızlık değil mi? Herkes gibi bir aileye, çocuklara, ufak bir yuvaya kavuşmak. Bir genç kız kalbi için ne affedilmez durum!?

(Ülkesini feda etmek) ülkesini komünist yapmak emelini kaybetmek anlamındadır. Gerçekten bir komünist için ilk ve vazgeçilmez hedef memleketini komünist yapmak, Rus peyki haline getirmektir. Komünistin mantığına göre gerçek bağımsızlık (!) ancak budur. Nitekim Nazım Hikmet'in Millî Mücadelemizden anladığı şey de budur. İşte:

"Bir gün öğleden sonra öğretmenler, Beyler kahvesinde toplanarak, temsilci seçtiler ve onları mutasarrıfa maaşlarını istemeğe gönderdiler. Temsilciler arasında Nazım da vardı.

Kahveden mutasarrıfın konağına uzanan yol esnaf çarşısından geçiyordu. Dükkâncıklar, imalâthanecikler, ser-

giler tente bezlerini germişlerdi: Sağnak halinde yağmur yağmaya başlamıştı.

Öğretmenler, Nazım'ın peşinde, şemsiyelerini açarak yürüyorlardı. Nazım mutasarrıfın konağına yaklaşınca bakmış bütün şemsiyeler sahipleri ile beraber yok oluvermişler -yağmurda erimiş gibi. Memurlar, âmirlerinden herhangi bir istekte bulunmağa alışmamıştı. Sultanın zamanında aferin demezlerdi buna.

Meslekdaşlarının bu korkaklığı Nazım'ı köpürttü. Heyecanından kıpkırmızı kesilerek, ağır perdeyi aralayıp mutasarrıfın odasına daldı. Yazı masasında başında bir kalpakla oturuyordu. Nazım bir koltuğa yığılıverdi, işi anlatmağa başladı. Mutasarrıf bir el hareketi ile Nazım'ın lafını kesti, edep terbiye ne olduğunu bilmeyen ziyaretçinin peşinden odaya dalan hademenin dışarı çıkmasını bekledi. Sonra masa başından kalktı.

-Bir aylık maaşlarınızın ödenmesini söyledim, dedi. Nazım'ın önüne dikildi. Biraz sustu.

-Fikirlerinizi de biliyorum, görüşünüzü de, Nazım bey. Köyde ne yaptığınızı ve dostlarınız kimler olduğunu bilirim.

Yine bir müddet sustu, sonra Nazım'ın karşısındaki koltuğa oturdu, elini Nazım'ın dizine koydu:

-Yunan ordusu Ankara'ya taarruza geçti, dedi.

Nazım ayağa fırladı:

-Ankara düşebilir.

-Peki, ne olacak?

-Biz burada, Bolu'da bolşeviklik ilan edeceğiz. Ziya bey başkan olacak. Dostumuz Vâlâ bey maliye bakanı, beni de cumhurbaşkanı ilân edeceksiniz. Bir köylü kızıl ordusu kurup Ankara'yı kurtarmağa gideceğiz. Siz taraftarları toplamağa başlayınız. Yalnız benden hiç bahsetmeyiniz.

Bu mutasarrıf nasıl bir insandı acaba? Provokatör mü, eski ittihatçılardan mı? Yoksa sadece kariyer yapmak peşinde koşan bir adam mı? Şimdi de, aradan çeyrek asır geçtiği halde, buna cevap veremiyordu. O anda da aynı sorular gelmişti aklına.

Nazım binanın kapısına çıktı. Kapının önündeki balkondan aşağıya soldan sağdan iki merdiven var. Mer-

(MOSKOVA NOTLARI)
ÇOCUK TİYATROSU VII

Alışkanlık, ihtilâlin ve inkılâbın en yenilmez ve azılı düşmanlarından biridir...Eski adamların yeni âdetlere, yeni kuruluşlara, yeni çalışmalara düşmanlığı, hep bu eskiye bağlı oluşlarından gelir...Alışkanlık; bir fikir halindeyken taraftarı olduğumuz şeylerin tatbikine girişilince, hemen biz muvafıkları bile muhalif yapar....Adetlerimizi değiştirmek bize güç gelir, eskidenberi yapageldiğimiz şeyleri, hemen unutmamıza işte bu alışkanlık zaafı mâni olur. Bu zaaf, bizi eski günlere çelikle perçinlemiştir...Onun için ihtilâl ve inkılâb devirlerinde ihtiyarlara, kaybolmuş, veya hesaba katılmaması lâzım gelen insanlar diye bakılır...Çünkü onları eski itiyatlarından ayırmak o kadar güçdür ki, onları ayırmaya uğraşmaktansa, yenileri alışık olarak yetiştirmek daha kolay olur...Bu iş, Rusya'da da aşağı yukarı böyle oldu. Sovyetler de on sekiz sene içinde inkılâblarına uygun yepyeni bir nesil yetiştirdiler. Ve bu nesli yetiştirirken, çocuklar için ayrı tiyatro, ayrı piyes, ayrı edebiyat, ayrı sinema yaptılar ve bunlara pek çok ehemmiyet verdiler. Moskova tiyatro festivalinde, günün birini, işte bu çocuk tiyatrosuna hasretmişlerdi...Ve zannederim ki, bu çocuk tiyatrosu teşkilâtına, Sovyetlerde verilen ehemmiyet kadar, dünyanın hiçbir yerinde yer verilmediği için, bugün beynelmilel misafirlerin pek hoşuna gitti.

*

Moskova Çocuk Tiyatrosu, 1921 senesinde kurulmuştur. Bu en eski çocuk tiyatrosunu kuran, idare eden "Natali Zaç" isminde bir kadındır. Bu kadın, 1918 senesinde, daha on beş yaşında küçük bir kızken, çocukların sanat duygularını yükseltmekle meşgul olmaya başlamıştı.

Moskova Çocuk Tiyatrosu'nun kurulduğundan beri parlak bir mazisi vardır. Senelerdir sanatkârane ça-

lışmasıyla çocuklara hakiki komünistlik terbiyesi vermiştir...Bu tiyatronun muayyen bir kadrosu vardır...Çocuk tiyatrosu kollektifinde, çocuklara mahsus musiki yapan bestekârlar, bunları çalan çalgıcılar, çocuk piyesi yazan yüksek muharrirler, bu piyesleri çocukların anlayabileceği tarzda sahneye koyan pedagog rejisörler, çocuk sahnelerinde dekor yapan ressamlar, bilhassa çocuk piyesleri oynayan aktörler vardır. Esasen Moskova Çocuk Tiyatrosu, çatısı altında musiki, dans, şarkı, sinema, kukla, cambazlık gibi, temsillerinde ayrı ayrı yer tutan şubeleri birleştirmiş "Terkibi tiyatro"dur.

Bu tiyatro, bulduğu yeni yollarla çocuklara çok faydalı bilgi ve terbiye dersi vermektedir...Bu dersi verebilmek için, küçük seyircilerinin neye alâkadar olduklarını, nelerden hazzettiklerini, neleri ve nasıl karşıladıklarını, uzun uzun araştırmalar yaptıktan sonra repertuvarını buna göre tespit eder. Bu araştırmalar, "psikofizyolojik" tetkikler üzerine kurulmuştur...

Bu tiyatro, temsillerden başka yalnız çocuklara mahsus suvareler, toplantılar, karnavallar, umumi eğlenceler, danslar tertip eder, fazla olarak da çocuklar tarafından verilen mektep temsillerine yardımcı gönderir. Moskova Çocuk Tiyatrosu, bütün çocuklara açıktır. Ve çocukların yaşlarına göre muhtelif piyesler oynar. 1921'den beri bu çocuk tiyatrosu, kırk beş piyes hazırlamış ve bunları Moskova ve başka şehirlerde 4500 defa oynamıştır. Seyircilerinin adedi üç buçuk milyon yavrudur.

*

Tiyatrodan içeri giren çocuğa bir küçük matbu kâğıt veriliyor. Bunun üzerinde çocuğun erkek veya kız olduğunu, yaşının, piyesi beğenip beğenmediğini gösteren matbu işaretler var. Her çocuk bu matbu karnelere işaretini koyuyor, piyesi seyrettikten sonra da beğenip beğenmediğine göre delikleri delerek kapıdaki kutuya atıyor. Ve bu suretle bir tasnif yapılıyor.

Çocukların hocaları, bir piyesin devamı müddetince çocukların alâkasına, kahkahalarına ve sair duyuşlarına göre grafikler çizerler.

Ellerinde, oynanan piyesle takip eden tiyatro adamları, çocukların nerelere fazla ehemmiyet verdiklerini, ne-

relerde fazla güldüklerini piyeslerin üzerine yazarlar.

Çocukların göğüslerine asılan alet, piyes oynanırken çocuğun heyecanını bir takım çizgiler halinde yazar ve bu çizgilere göre mütehassıslar, çocuğun zevkini ayırd ederler.

İşte böyle bilgi üstüne kurulu, sağlam temelli bir araştırmadan sonra, çocukların isteklerine uygun piyesler seçilir, o piyesler oynanır...

İşte, köklü çalışma diye buna derler.

•

Geçenlerde, Fransa'daki çocuk tiyatrolarına dair "Comedia" gazetesinde başmakale yazan "Jose Germain" diyordu ki, "Fransa artık ihtiyarlıyor, eski neşesini kaybediyor...Yeni nesli eğelenceli, şen yetiştirebilmek için, çocuk tiyatrolarımıza daha fazla ehemmiyet vermemiz lâzımdır. Çocuk tiyatrosu, artık içtimaî bir ihtiyaç olmuştur, bu neşe ülkesine kederin, hüznün hiç girmemesi için gençliği daha çocukken böyle gülmeye alıştırmalıdır, ilk senelerde verilen yaşama zevki bütün bir istikbal doğurabilir, ancak ondan sonra, dünyanın taptığı bu memleket tekrar eski neşesini bulur. Vakıa "Pierre Humble, Edouard Beaudu, Joe Bridge, Roland Pilain" gibi müteşebbis adamlar, hepsi ayrı ayrı şahsi yollardan giderek çocuk tiyatrosu meselesinde hemen hemen birbiriyle müsabakaya girişircesine çalışıyorlar. Radyomuz çocuk neşriyatına ayrıca değer veriyor, fakat bütün bunlar, yetişecek yeni Fransız gençliği karşısında çok az ve küçük kalıyor." Demek oluyor ki, Fransızlar, Sovyetlerin senelerce evvel gördükleri bu hakikati anlamışlar ve azlığından şikâyete başlamışlar.

•

Sovyet Rusya'da "Natali Zaç" bu işi alınaklığıyla, hem de büsbütün yeni bir bilgi ve sanat, başka ikinci sanat tiyatrosu sanatkârlarından "Abrazçof" gibi pek değerli bir sahne şahsiyeti de ayrıca kukla tiyatrosu, terbiye edici ve büyükleri bile alâkadar edici bir raddeye yükseltmiştir...Meselâ, o gün orada bize gösterilen bir kukla temsilinden "Mongolfiye" kardeşlerin balon nasıl keşfettiklerini öğreniyorduk. Ve bu o kadar nükteli, o kadar çekici yapılmıştı ki, dünyanın her tarafından gelen bu ay-

n ayrı düşünüşlü seyirciler, zevklerinden âdeta ter ter tepiniyorlardı. Abrazçof'un kuklaları, belki yirmi kere alkışlandı ve tekrar ettirildi.

Perde aralarında çocuklar bir kütüphane ve müze hâline getirilmiş olan tiyatro fuvayesinde oyun oynadılar, dansettiler, bağırdılar, çağırdılar, güldüler, eğlendiler, orayı bir kuş yuvası gibi cıvıltıyla doldurdular ve bütün bu eğlencelere kellifelli, bıyıklı, sakallı, akıllı uslu ecnebî seyirciler bile iştirak ettiler, bunlardan zevk duydular...

•

İşte Sovyet ülkesindeki çocuklar, gençliğe böyle hazırlanarak, alışarak geçiyorlar...Çünkü gençliğin de bundan daha mühim, daha büyük hayata hazırlanış teşkilâtı var. Elhasıl, bir çocuk anasının karnından çıktığından itibaren işe başlayıncaya kadar, kendisini herhangi bir zengin ana babadan daha fazla himaye eden, her türlü maddî, manevî ihtiyacını düşünen bir muhitle karşılaşıyor. Bu suretle zengin çocuklarına iç çeken fakir, masum yavrular ortadan kalkmış ve her yavru sınıfsız ve farksız en zengin bir çocuğun bile bulamadığı refaha kavuşmuş oluyor.

Demek oluyor ki, insanlığın uzun asırlardan beri iç çekerek özlediği, beklediği mes'ut devre Sovyet ülkesinde artık takarrür etmiş, herkesin hakiki insanlığa kavuşturan bu saadet noktasına varmak için aşılan sarp yollar, çetin mücadeleler, artık arkada kalmıştır.

Demek oluyor ki, bin kat güçlükle dikilen ve nice nice idealistlerin kanlarıyla sulanan komünizm ağacı, kendisinden beklenen, güzel, faydalı yemişleri artık vermeye başlamıştır...

Sovyet Rusya'da bu ağacı baltalamaya uğraşmak insanlıktan en son ideali çalmak olur.

Ertuğrul Muhsin May

V- İSMAİL HABİB SEVÜK PEYAMİ SAFA'YI ANLATIYOR

İ.H.Sevük, liselerde okunan Edebiyat kitabında, O'nun için şunları yazdı:

İsmail Safa'nın oğludur. 1899'da İstanbul'da doğdu. Babası, sürgün bulunduğu Sivas'ta öldüğü zaman Peyami Safa iki yaşındaydı. Umumi harpte, pek gençken, 16 yaşlarında, hayatını kazanmak için muallimlik yapmağa başladı. Bir yandan okutup öğretiyor, bir yandan okuyup öğreniyordu. Harp bittikten sonra gazetecilik hayatına atıldı. Hemen yirmi yıldır, bir gün elinden kalemi bırakmaksızın, ya kendi imzasiyle, ya namı müstearla, edebiyatın her sahasında yazı yazan Peyami Safa, henüz yirmi iki yaşlarındayken ilk romanı "Sözde Kızlar"la ilk şöhretini yaptı. Sadece kalemiyle geçinmek mecburiyetinde olduğu için bir sürü tefrika ve macera romanları da yazıyor ve bunları edebî yazılarından ayırmak maksadiyle bu gibi eserlerini "Server Bedi" imzasiyle neşrediyordu. Bu suretle yüze yakın kitabı vücude gelmiştir.

Bu daimî ve gündelik yazı hayatı arasında san'at ve edebiyatını gösterecek yazılar ve romanlar da verdi. Bu cins romanları içinde en önde gelenleri, "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu", "Bir Tereddüdün Romanı", "Fatih-Harbiye" gibi eserlerdir.

Genç romancının asıl hakiki meziyetini ilk önce, "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu " ile gördük. Bu romanın en karakteristik hususiyeti, bizde o âna kadar hiç temas edilmeyen bâkir bir mevzuu ele almış olmasıdır. Fizyoloji ile psikolojinin elele verdiği hastalık ve maraz tahlili romanları ki, frenk edebiyatında böyle romanların kıymetlerini tıb fakültelerinde bile talebenin istifadesi için okutuyorlar.

Romanın ikinci hususiyeti, roman kahramanının isimsiz oluşudur. Bütün edebiyatımızda kahramanın adı olmayan ilk roman budur sanırım. Neye öyle? Çünkü ro-

manın kahramanı, müellifin kendisidir; kendi adını zikretse romana uymayacak, başka bir ad taksa, hakikatten ayrılmış olacak; öyleyse en iyisi kahramanı adsız bırakmaktır.

Romanımızın kahramanı, dizinden kemik veremine uğramış on beş yaşlarında bir çocuktur. Hastahanenin Dokuzuncu Hariciye Koğuşunda tedavi edilecek ve belki ayağı kesilecek. Çocuğun akrabasından bir paşa, paşanın da Nüzhet namında bir kızı var. Kız, o çocuktan üç dört yaş büyüktür, çocuk işte bu kızı tâ derinden derine seviyor. Romanın mihveri işte bu aşkla o hastalığın birleşmesinden çıkmaktadır.

Hastaya heyecan çok muzır. İyi olması için heyecandan uzak kalması lâzım. Halbuki çocuğa en büyük heyecanı o kız veriyor. Hastanın marazı ilerlemektedir. Ayağı kesilecek. Fakat o kıza ayaksız görünmek, öyle mi, hayır buna kat'iyyen razı olamaz. Öyleyse müteaddit defa ameliyat olmağa, uzun zaman en çetin ıztıraplara katlanmak lâzım. Hasta buna katlanır. İşte roman, aşkın şahlandırdığı çocuk ruhiyle "veca"ın bütün sızılarına katlanışını anlatıyor. Çocuk, yalnız romanın değil, "tahammül"ün de kahramanıdır.

"Bir Tereddüdün Romanı"na gelince: Müellif, burada san'atının zirvesine çıkmış gibidir. Bu romanda da yine erkek kahramanın adı yok. Yalnız onun, "Bir Adamın Hayatı" isimli bir romanın müellifi olduğunu biliyoruz. Bu müellif, işte bu romanın da müellifidir; yani Peyami'nin kendisi. Romandaki esas kadın kahramanın dahi adını doğru bilmiyoruz. Baştan, onu müellif gibi biz de, "Vildan" biliyorduk; sonra müellif gibi biz de öğrendik ki değilmiş.

Mevzu şudur: Muallâ Hanım namında bir kıza, dostlarından Raif Bey, çok methederek "Bir Adamın Hayatı" adlı bir roman getirdi. Bu kız öyle, herhangi bir eseri başından sonuna kadar ciddî okumaz. Kitabın rastgele bir yerinden başlıyor. Bir otel odasında zehirlenmiş bir adam tasvir edilmektedir. Bu adam, eroini fazla almış olacak. Ölüm tehlikesi geçiriyor. Kız okudukça hafakanlara duçar olmakdır. Hem kızıp kitabı bırakıyor, hem gelip kitaba başlıyor. Raif'in maksadı, bu müellifle o kızı ev-

lendirmek. Onları bir gece evindeki ziyafete davet eder, Müellifle Muallâ tanışırlar. Müellif Muallâ gibi güzel, münevver, hassas bir karii ile karşılaşmaktan memnun, sorar: "Eserimi nasıl buldunuz?" Kız cevap verir: "Berbat!"

Müellif, bu kıza evlenmek teklifinde bulunur ve kıza mühlet verir, iyice düşünüp cevabını versin diye. O cevaba kadar haydi yine Beyoğlu'nda, geceyarısından sonraki bohem hayatı. Müellif, dinlenmek için Boğaziçi'nde bir otele saklandı. Kimseye adresini bildirmedi. Öyleyken, bir gece, ikiden sonra bir adam gelir, kendini aşağıda birkadının beklediğini bildirir. Kadın otomobilin içinde. Bu, Vildan'dır. Müellifin Muallâ ile evlenmek istediğini işitmiş, o kız hakkında malûmat toplamış, müellifi tenvir için, ne yapıp yapıp en yakın bir arkadaştan adresini öğrenerek buraya gelmiş.

Kim bu Vildan? Bu kadın Roma'daydı; kocasına darılıp ayrılarak İstanbul'a geldi. Müellifin kitaplarını okumuştur, onun duygularını kendisininkine uygun buluyor. İtalyan ediplerinedn Pirandello'nun piyesini "Çıplakları Giydirmek" diye tercüme etmiştir. Müellife mektup yazar. Buluşurlar; kadın bir apartman tutmuştur. Israrlarına, mektuplarına rağmen müellif oraya gitmez, öyleyken işte geceyarısından sonra Boğaziçi'deki otele de gelmiştir. En nihayet neden sonra müellif bir gece onun apartmanına gider. Müellif için hazırladığı odada içki içerler, birçok laf ederler ve ayrılırlar. Kitap da işte böyle biter.

Görüyorsunuz ki mevzuda mevzu denecek bir vak'a yok. Romanda mevzu ve vak'a arayanlar bu kitabı Mualla gibi "berbat" diyerek yarıda bırakmışlardır. Bu romanda, meselâ Reşat Nuri'ninkiler gibi okuyanı alıp götüren vak'a akışı yoktur. Bu romanda yine, mesela Halide Edip'inkiler gibi ruhun hummalı ihtirası da yoktur. Bu romanda baştan sona kadar kül halinde bir vahdet de yoktur. Baştan o kadar işe karışan Muallâ, sonra açıkta kaldı. Vildan nedir? Müellife âşık mı? Aylarca o kadar redde uğradığı halde yine müellifi davetten çekinmediğine göre bütün izzetinefsini, kadınlık gururunu, herşeyini bu adam uğruna ayakları altına alacak kadar âşık. Fakat bir gecelik mülâkat, ilk ve son mülâkat, birkaç felsefî lâf üze-

rine bütün bu aşkı bırakıp gidecek kadar da hiç âşık değil.

Bütün bunlara rağmen, eseri yine elimizden bırakamıyoruz. Bu cazibe nereden geliyor? Cazibe ne şahısların canlılığından, ne de bohem hayatlarının tasvirindeki realiteden, ne şundan , ne bundan değil, cazibe eserdeki kısım kısım ve parça parça güzellikten geliyor. Kendi başlarına çok diri birer küçük hikâye olacak ayrı ayrı parçaları okurken, onların birinden diğerine atlıyoruz. Müellif bu ayrılıkları hissettirmemek, eserine umumi bir vahdet edası vermek için fasıl başı filân ayırmamış. Amma eserin kendi hep ayrı ayrı. Onun için bu eseri okurken her kısımda ayrı ayrı durmalı. "Acaba ne oldu, ne olacak?" deme, hangi parçadaysan o parçanın içinde düşün: Eserden o zaman memnun kalacaksın.

Meselâ, Muallâ'nın okuyup okuyup bize de okuttuğu o zehirlenmiş adamın tasviri. Orada fizyolojik ve psikolojik tahassürlerin ince menşurlarından geçirilerek canlandırılmış harikûlâde tablosunu seyrediyoruz. İnsiyakların hamlesi, tahteşşurun sıçrayışları, gövdenin bitkinliğini hareketlendiren derunî manivelâ; yalnız bu kısım başlıbaşına en Avrupalı bir şaheser parçası.

Yine mesela Muallâ ile yapılan mükâleme; para ve evlilik hakkındaki fikirler; bunu tek başına al, Mopasanvari enfes bir küçük hikâye, yine meselâ bohem hayatı anlatılırken okunan "Kaldırımlar" mensuresi; Necip Fazıl'ın şiirde yaptığını Peyami de nesirde yapmış. Yalnız o mensureyi okumak bile insanın içini hazla doldurmak için kafi. Yine mesela, "Çıplakları Giyindirmek" piyesi hakkındaki fikir mübadeleleri....

Fakat neye saymalı? Halide Edip'in romanını okuduktan sonra içimize bütün romanın havası dolar, romanın neresi güzeldi, neresi şöyleydi, pek bilmeyiz. Bu romanda ise iş, aksine. Bütün romanı bitiriyoruz; bitirdikten sonra roman ortadan çekiliyor; ve hafızamızda o yer yer parçalar ayrı ayrı yakut plâkalar gibi kalıyor. Hangi parçayı istersen tekrar eline al ve tekrar oku. "Bir Tereddüdün Romanı" güzel değil, güzelliklerin yanyana getirilişidir."

VI- İSMAİL HABİB SEVÜK NAZIM HİKMET'İ ANLATIYOR

NAZIM HİKMET RAN

(1901'de İstanbul'da doğdu. Matbuat Müdürlüğünde ve Hamburg şehbenderliğinde bulunmuş olan Hikmet Nazım'ın oğludur. Hikmet Nazım'ın babası da valilerden Nazım Paşadır. Nazım Hikmet bir müddet bahriyede okudu. Millî Mücadelenin ilk zamanlarında, Bursa ve Edirne'nin sukutuna "İki Hemşire"'yi, Umumî Harpten yaralı ve sakat çıkan vatanının ilâhî kıyamına "Kırk Haramilerin Esiri"ni yazdı. Ve onları yazan şair henüz on sekiz yaşındaydı. 1920'de arkadaşı, Vâlâ Nureddin'le beraber Anadolu'ya geçtiler. Oradan Rusya'ya gittiler. Bir müddet Moskova Üniversitesinde siyasî bilgiler tahsil etti. Yeni tarzdaki şiirlerini ilk önce "Yeni Hayat" ismiyle çıkmakta olan sol fikirli bir mecmuaya yollamıştı. Rusya'dan geldikten sonra İstanbul'da da bir aralık bir mecmua çıkardı ve müstear isimlerle muhtelif gazetelere kronikler yazdı.)

"835 Satır"ın şairi yeniliklerin haşir ve neşir olduğu büyük İslâv ülkesinden getirdiği yeniliklerle beğenildi. Aruzu da, heceyi de atıp sırf âhenkten ve ritimden bir ses vermek kulaklara yeni bir nağmeydi. Kayığın uzaklaşışını, atlıların geçişini anlatırken nazma sinema hareketi vermek yenilikti, hoşa gitti; kelimelerini ve mısralarını büyük harflerle yazarak çizgilerle ayırarak tonu yükseltmek, musiki ve notadan kuvvet almaktı, beğenildi. İnce nağmeli saz takımına bedel, gürültülü bando daha çok kalabalık çeker. Bunun için o haykırışa fazla üşüşüldü. Şiirin bedel muayyen bir ideala koşar görünüşü büyük bir cazibedir; sevdiğimiz yere giden şey de sevgilimiz olur. Gidilen yeri beğendiğimiz için sanırız ki gideni beğeniyoruz!

Siz bütün bu yeni kuvvetlere şairin şahsî kıymetlerini de ilâve edin. Kulaçlı bir muhayyilesi var. Merdiveninin

çengelini yıldızlara asabilen bir muhayyile. Ruhunda, şiir en büyük kuvvet olan, ihtirasın girdibatlarını çalkalayabiliyor; işte, bu hırsıdır ki, "Yürüyen Adam"ı göğsü bir kalkan gibi kabarık, gözlerini iki çıplak bıçak gibi çekmiş, ağır ağır, adım adım, mücessem bir haşmet gibi yürütüyor. Nabzında dıştaki nabzı duyan bir kabiliyet gizli. Hazer Denizinin şahikalı dalgaları üstünde dümeninin başına bir heykel gibi oturan Türkmen kayıkçıyı devrilen atın sırtından inip şahlanan ata binen harikulâde bir şehsüvar gibi görür. Bütün bu şiir malzemelerini bir de kuvvetli bir nazım tekniği ile perçinleyiniz; bir nazım tekniği ki, tartısızmış gibi görünen mısralarını inceden inceye tartmaktadır.

Şair, kıymetini serbest nazım tarzının adamı olmaktan almıyor, şair o tarzda kıymet oluyor. Şiir ve tarz, bunun biri öz, öteki şekildir. Öz tarza şiirin cevherini verdi, tarz da öze şeklin yeniliğini veriyor. Yalnız içle dış karıştığı için onu taklit edenlerin çoğu kerametli şekilde gördüler. Her şekle yapışan gibi onların kıymeti de özsüz bir kabuk olmaktan ileri gidemedi.

Sonra şairin şiirden ziyade dıştan gelme birtakım cazibeleri daha var. Dıştan gelme fanidir, moda ile ve zamanla değişir; bu fanilikler şiire kıymetin keyfiyetini vermedi, fakat takdirkâr kütlenin kemiyetini arttırdı.

Asıl şiir içte ve derindedir, hemen görünüvermez; dıştaki cazibeler ise, kütleyi çabuk çeker. Lâkin şair nasıl cazip görünerek kütleyi çekti ise, kütle de şaire caziptir, şairin kütleye gidişi, bu biraz da şiirden gidişi oluyor. Meselâ kafa tutmanın zevki vardır; bu zevkle koşan kimse şairi mi beğeniyor, kahramanı mı, pek farkında olamaz. İdealistlik de böyle; cemiyetin nabzını yoklayış da böyle; Nazım'ın şiirinde bu gibi "ez haric-i şiir" unsurları var. Onun asıl şairliği bu unsurlar ayrıldıktan sonra anlaşılacak. Bunu ayıracak ise zamandır. İcap eden zaman geçsin, onun şiirinde ayakta kalanla dökületi o vakit göreceğiz.

Yalnız onun şiirindeki en esaslı bir vasfa şimdiden açıkça bir temas yapabiliriz. O, kendinden evvelki şiiri, üç telli bir saza benzetti. Hep ferdî tahassüsleri mırıldayan bu sazın inceliğinden bıktık. Bıkan kulakları

Nazım, kendi kalabalık ve gürültülü orkestrasına çağırdı. Fakat kulaklar bu gürültüden de bıkmıyacak mı? Şiir yalnız inleyiş değildir, peki, fakat yalnız haykırış da olamaz. Her vakit bağıran, gün gelir, kendini de yorar, dinleyeni de. "Varan Üç" şairinin "Varan Beş"te kendisini taklit etmesinden korkulur. Şairin kendine bakması da başkasına bakması gibi bir iniştir, dileriz ki, dinç şairin yolu daima çıkış olsun.

Eserleri

1) 835 satır, 1929, S.48. 2) Jokond ile Si-Ya-U, 1929, S.40. 3) Varan 3, 1930, S.80. 4) Sesini Kaybeden Şehir, 1931, S.80. 5) Gece Gelen Telgraf, 1932, S.80. 6) Bir Ölü Evi, yahut Merhumun Hanesi, 1932, S. 95, 7) Benerci Kendini Niçin Öldürdü? , 1932, S.116. 8) Portreler, 1935, S.62. 9) Taranta Babuya Mektuplar, 1935, S.62. 10) Simavne Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin Destanı, 1936, S.54. 11) Bedreddin Destanına Zeyil: Milli Gurur, 1936, S.14. 12) Alman Faşizmi ve Irkçılığı, 1936, S.96. 13) Sovyet Demokrasisi, 1936, S.32.

VII- İSMAİL HABİB SEVÜK NECİP FAZIL KISAKÜREK'İ ANLATIYOR

Nazım Hikmet'in san'atını tersine çeviriniz ve o ters san'atın bütün inceliğini tebellür ettiriniz, bundan Necip Fazıl'ın san'atı çıkar. O, haykırıyordu, bu, inler. O, dışa bakıyordu, bu içine gömülür; onun muhayyilesi Çin ü Maçini, Hind ü Sindi dolaşmaktadır; bunun kâinatı kendi kalbinin ışıklarından ibaret. O, kulağını dünya işlerine çevirmişti, bu kulağını sadece kendi ruhunun sesine tutuyor, bundan başka türlü sada bekliyemeyiz:

Kulağım ruhumun kanat sesinde
Çıkamaz göğsümden başka bir sada!

Bu, onun gibi orkestra değil, başkaları gibi saz bile çalmıyor. Bunun öttürdüğü âlet basit bir kavaldır. Kavalın diğer musıki âletlerinden şu farkı vardır ki, hiç bir çoban kavalını başkasına dinlettirmek için çalmaz; o, bunu sadece kendi için çalar.

Çoban ki, dağ başında yalnızlığın timsalidir; kaval da ancak yalnızlığın terennüm vasıtası olabilir. Cemaatlere ve kütlelere hitap etmek isteyenler diledikleri sazı çalsınlar; fakat şair, kavalını sadece kendini dinlemek ve kendini söylemek için eline aldı:

Sazını kafana çal
Ver bana kavalımı!

Bir çobanı bir salona getiriniz, ne gülünçtür; şair de şehrin kalabalığına girince kendini cüce gibi görüyor. O, uzletinin dağına tırmandı. Onun şiiri ancak kendi içine gömülü olunca yükseliyor, onun için kendisine "dağlarda şarkı söyle" der ve onun için o şarkısını dağların uzletinde söyler:

Yel olsa senden esen
Cücesin şehirde sen
Bir dev olmak istersen
Dağlarda şarkı söyle

Gönül adamı olmak, kendi içinin kendi gönlünün adamı olmak: Yunus Emre'ye neye hayrandır? Çünkü o, için ve gönlün en büyük üstadı idi. Bu da işte onun arkasından gidiyor:

Bırakmam, tutmuşum artık yakandan
Medet ey şairim, Yunusum medet!
İç adamı olmak içte yanmakla kaimdir.
Elemi bir taç gibi taşımıyanlar.

ve azabı bir iksir gibi içmiyenler "iç"in adamı olamadılar. Fakat öyle olanlar, Mansur gibi o yolun müntehasına varanlar, en müthiş maddî işkencelerinden bile en hudutsuz zevki duydular. Mansuru "Enelhak" demekten vazgeçirmek için neler yapmadılar. Onu kızgın demirlerle dağladılar; o yine imanını söyledi:

Şifadır akrebin sana kıskacı
Acıya acıda buldun ilâcı
Diyordun geldikçe üst üste acı:
Bir azap isterim bundan da beter!

Yalnızlığın ve uzletin şairi olmak, bu kendi ile dolu olmaktır. Kendilerine kendileri yeter. İnsanlar onlara serseri ve derbeder derler. Ne çıkar, şair "ben" diye kendini anlatırken hakir görünen serserilikte, kendi başına yaşıyan bir ilâh azameti görüyor, dünyada hiç bir yeri olmayan serseri için bütün dünya onun demektir:

Dünyada herkesin varsa bir yeri
Bende bütün dünya benimdir derim.

Böyle bir hüviyet gölgesinin peşinde nereye gider ve nerede gizlenir. O kaldırımlar, sokak kaldırımları; onlar kimsenin olmadığı içindir ki, ancak kimsesiz olanındır. Bir adamki, yeri yok, bir yer ki, adamı yok; bu iki varlık bir ikiz gibi birbirinin değil de kimindir? Herkes kendi yerine çekilince sokak kendi başına kaldı. Hiç bir yeri olmıyan işte sokakla başbaşadır, iki ahbap gibi yalnızlıklarını birbirinde avutan iki kimsesiz gibi, şairle sokak, bunun ruhundaki karanlığın hüsranı ile sokaktaki hüsranın karanlığı başbaşadır:

Bu gece yarısında iki kişi uyanık:
Biri benim, biri de uzayan kaldırımlar.

Şiirin bu iki kutbuna ait satırları kasten bir araya koydum. Şimdi de Necip Fazıl'ın Nazım Hikmet için yazdıklarını okuyalım.

VIII- NECİP FAZIL NAZIM HİKMET'İ ANLATIYOR

Necip Fazıl Türk fikir hayatı, hele Babıâli için çok enteresan bir hatıra, kaynak eser neşretti: Babıâli... İşte Babıâli ve oradaki Nazım Hikmet; paragraf başlığı: Hengâme.

HENGAME

Tarihini koyduğumuz hengâme genç şairin hayatında çok renkli ve hareketli..."Milli Oto" diye Fransız otomobilleri satan bir şirkete "ticarî servis" şefi olmuş, Cumhuriyet gazetesinin Peyami Safa idaresindeki edebiyat sahifesinde yazılar yazmaya başlamış, Peyami'nin "Yeni Türk Şiirinin Şairi" ve ""Birsamlı Gözüne Hayaletler Görünen Şair" adlı makalelerine mevzu teşkil etmiş, daha nice kalemde tecelli etmeye yüz tutmuş ve parmakla gösterilir hale gelmiştir.

Bir davette, kadınsız Babıâli'nin kadın romancısı Suat Derviş, ona, güzel olduğuna inandığı elini uzatır ve şöyle der:

-Büyük Şair!...

(Hohenzolern) hânedanından bir prensin "bu eli öpebilmek bir kadına bütün bütüne malik olmaktan üstündür!" dediği, Suat Derviş'çe rivayet edilen ince, uzun parmaklar...Bu eli çekecek olursanız karşınıza, mavi gözleri birbirinden hayli uzak, zaif ve nahif bir kadın çıkar ve onun beş on kelimeyi geçmeyen lûgatçesini ezberlemeye beş on dakika yeter. Suat Derviş'in Hamiyet isimli, kendisinden daha akıllı veya daha az akılsız bir kız kardeşi vardır ki, hiç olmazsa roman yazmıyacak ve elinden geldiğince onun hayatını yaşayacak derecede sezişlidir ve kardeşine (koketri) ve (strateji) dersi verenin kendisi olduğu bellidir.

Bu hengâme, Nazım Hikmet'in Babıâli'de, Karagöz'ün

beyaz perdede tepeden yere şamatalarla inmesi gibi peydahlandığı zaman... Ortada, Nazım Hikmet ve kumpanyası "Resimli Ay"cıların (Zekeriya ve Sabiha Sertel'ler) kopardıkları bir nâra: "Putları deviriyoruz!..." Yakup Kadri ve Ahmet Haşim'e kadar, Namık Kemal'i, Abdülhak Hâmid'i, Tevfik Fikret'i ve Halit Ziya'siyle eskilere hücum, eskilerin kerpiç şatolarını yıkma davranışı...Bir de "taktak'lı, "tuktuk"'lu, davul sesi şiir:

İniyor kayık
Çıkıyor kayık...
İniyor ka...
Çıkıyor ka...
İn!
Çık!
Tık!
Pık!

Bütün (burjuva)ların çenesi düşmüş ve bu Moskova mamulü apıştırma şiiri karşısında, Eşref Şefik, Peyami Safa ve Genç Şair'den başka büyülenmeyen kalmamıştır. Ucuzcu Babıâli, turistlere sahte eşya satan ve geçmiş yerine güya gelecekten haber veren bu şaşırtmaca ve kandırmaca şiirini hemen vitrinine yerleştirmekte tereddüt göstermemiştir.

Keman sesini ayakları altında çiğneyen davulun zaferi...

Nazım Hikmet'i girizî hararet mesafesinden, yani çok yakından tanımayan, onun ne heykelleşmiş bir ahmak olduğunu anlayamaz ve bu hükmü, derin bir anlayışı yoksa, eserlerinden çıkaramaz.

Nazım Hikmet, uzun boyu, altın renkli saçları, çakır ve çiğ gözleri, çilli ve tozpembe yüzü, şapşal çehre hatları ve küçücük ve ve yusyuvarlacık kafasiyle, insana ilk bakışta yakışıklı hissini veren, bilhassa maymunvarî içeriye doğru tuttuğu sarkık elleriyle bu halini mühürleyen bir aptaldır. O kadar aptal ki, biraz sıkıştırılınca "Ben sizin yanınızda şahsiyetimi ve kafamı kaybediyorum" diyecek

ve yağlı kasketini altın saçlarına oturtup kaçacak derecede... Her şey onda, geri, ileri, sınıf, zümre, burjuva, köylü, patron, işçi gibi tabirlerle, Moskova tertibi ezberleme bir logaritma çerçevesi içinde ve birkaç kelimelik leke sabunu propektüs (târife)leri halinde... Genç Şair onu, kendisinden iki üç sınıf yukarıda olarak Bahriye Mektebinden tanır ve şiire ne bebekçe başlayıp onu bir Rusya seyahati sonunda ne kartalozca bitirdiğini bilir. Ağzı süt kokan ve "Ben de müridinim işte Mevlâna!" diye mısralar heceleyen bebekten, "Hafız-ı Kapital olmak istiyorum!" narasını basmaya memur, iki eli belinde ağzı bozuk kartaloza kadar...

Ona bir gün Genç Şair demiştir ki:

-Sen komünist şair Maiakovsky'nin mukallidisin! O, komünist rejimin Rusya'ya nakşından sonra "bu beni tatmin etmiyor ve ben artık buna inanmıyorum!" deyip kafasına bir kurşun sıkarak intihar etti. Ya sen niçin ustanı sonuna kadar takip etmiyorsun?

-Onun sonunda sapıttığına inanıyorum da ondan...

-Ya sonunda sapıtanın başındaki haline nasıl güvenebiliyorsun?

-Ben (burjuva)ların mantık palavralarına metelik vermem!

Ona en güzel cevabı, öldürücü, yakıp yıkıcı, yerle bir edici karşılığı, başta işaret ettiğimiz ve İstanbullu müstehzi karakterini çizdiğimiz tarihçi Emin Alî vermiştir:

Meserret kahvehanesinde oturuyorlar...Emin Alî, Nazım Hikmet, Peyami Safa, şu, bu... Nazım maddeciliği müdafaa ediyor ve insanda her şeyin madde, elem ve hazzına bağlı olduğunu, ruhî hadise, ruhî ölçü diye bir şey olmadığını ileri sürüyor. Emin Âli, dudaklarında gayet zarif bir tebessüm:

-Öyle mi, diyor; öyleyse sana 5 lira vereyim ve maddî ırzına talib olayım...Razı mısın?

Nazım Hikmet ne de olsa çocukken aldığı terbiye ve duyduğu erkeklik haysiyetinden, bu teklife "olabilir! Bir şey lâzım gelmez!" diyemiyor, fakat işi namus ve haysiyet gibi ruhî bir ölçüye bağlayamayacağı için de, mazeretini ahmakların ahmağı şu cevapla izaha kalkıyor:

-Razı değilim, çünkü maddî vecaı vardır.

Ve Emin Alî hedefi 12'den vuruyor:

-Öyleyse ikibuçuk lira vereyim de badana edeyim...Razı mısın?

Fikir ve dâva uğrunda hiçbir galiz ve müstehcen tarafını görmeden gözönüne serdiğimiz bu tablo her çizgisiyle gerçektir ve bu son mukabele karşısında hebenneka Nazım Hikmet gık diyemeden apışıp kalmıştır. İstanbul efendisinin (mistik) ruhuna yenilen (materyalist) mantık!...

Burhan Ümit de o sıralarda Paris'ten dönmüş, hemen Babıâli'ye düşmüş ve bir gazetede, selâhiyetini (Sorbon) Üniversitesinden devşirici bir münevver sıfatiyle şu nidayı koparmıştı:

(Rate-Erememiş)ler!...

Bütün Tanzimat edebiyatı, peşinden "Edebiyat-ı Cedide" ve onun arkasından gelenler hep (rate)...Burhan Ümit, kaleme aldığı veya sadece derlediği "Yunus Emre" eserinin önsözünde "Yunus Emre'den....'a (Genç Şaire) kadar" diye iki kutuplu bir çizgi kabul ediyor ve bu hattın son kısmını, ucundaki yeni çıkış müstesna, çökük ve batık buluyordu. Nazım Hikmet'ten farkı şuydu ki, o, putları devirmiyor, oysa ölüler meşheri Türk edebiyatında bir diriliş bekliyordu.

O sıralarda Gülhane Parkının Alay Köşkü binasında edebiyatçılara mahsus bir dernek kurma teşebbüsü...

Genç Şair, kongre reisi seçilen Halit Ziya'yı bu dernekte tanıdı; ve şairleri, romancıları, münekkitleri, mütercimleri, politikacıları, başmuharrirleriyle bütün bir Babıâli... Hatipler, kimi bir Türk akademisi kurulmasını ister, kimi bir edebiyat mükâfatı konulmasını diler ve dâva üç nalla bir kır ata kalmış görünürken Genç Şair'le Nazım Hikmet bir köşeye çekilmiş, etraflarında kadınlı erkekli bir meraklılar kalabalığı, fısıldaşıyorlar...

Genç Şair:

-Senin şiir okuyuşun da bir aldatmaca...Fındık kabuğu kelimelerin tepesine şahmerdanla vurup onları gırtlaklarında olmayan bir sesle bağırmak, böylece tesirlerini arttırmak çabasındasın! Kuru tebliğ hokkabazlığı, mü-

nadilik esnaflığı...Muhtevâ yokluğunu peçeleme açıkgözlüğü...

-Ya seninki?..

-Senin tebliğci olmana karşılık ben telkinci olmaya çalışıyorum. Şiirimi kırbaçla kafalara çarpmak değil, nefes edercesine içeriye sindirmek metodu...Yani muhtevasına güvenen bir ifade tarzı...İstersen bir denemeye girişelim seninle...Sen benim bir şiirimi kendi ağzınla oku; ben de senin bir şiirini kendi üslubumla... Göreceksinki, benim şiirim özünden bir şey kaybetmeyecek, seninkiyse ölecek, sıfıra inecek...

-Haydi...

Boş bir odaya geçtiler ve arkalarında aynı meraklılar, denemelerini yaptılar.

Nazım, Genç Şair'den, kelimelerin lastiğini koparırcasına gererek okuyor:

Bir odaaah,
yerrde bir mum..
Perdeler indirilmişşşş....

..... Ve Genç Şair, O'ndan, süklüm püklüm bir nesir diliyle birkaç mısra:

"Ufuklardan ufuklara-ordu ordu-köpüklü mor dalgalar koşuyordu."

.....

Havada müthiş bir boşluk...Genç Şair'in şiiri her neyse ondan ibaret kaldığı halde Nazım'ınki sönüp gitmişti.

O günlerde Genç Şair, Peyami Safa'nın Firuzağa tarafında tuttuğu ufak apartman katında kalıyor. Peyami, annesi ve Genç Şairi...Henüz radyo yeni bir keşif halinde ve kulaklıkla dinleniyor. Kulaklığı bir Peyami kapıyor, bir de Genç Şair...

-Peşte, Peşte!...

-Ne diyorsun? Peşte'den de ses mi gelirmiş?

-Al sana Bükreş!...

-Ver kulaklığı!...Bükreş ha! Harika!

Bu "harika" nidası da aralarında günlük nâralarından

biridir. Güzel bir şey gördüler mi nâra hazır:

-Harika! Haaarika!

Sabahları apartmandan çıkıp Babıâli'ye doğru yollanırken ilk işleri, o vakitler "haarika" bir alâka uyandıran edebî bir anketi, gazetesinden, yercesine, yutarcasına okumak...Bakalım, kim ne demiş; Genç Şair'den Peyami Safa'dan bahsedilmiş mi, edilmemiş mi?...Peyami'yi edebi şahsiyet olarak henüz ciddiye alan yoktur. Fakat Genç Şair göklere çıkarılmakta..Genç Şair aynı ankete verdiği cevapta bu meseleyi ele alıyor ve Peyami'nin edebi barem derecesini şöyle tespit ediyor:

-Dostum Peyami Safa çeşitli mahsûller veren bir tarladır. Onda, sadece âdi ve beylik çiçekler yetiştiren küçük bahçelerin dar sınırları dışında bir şey var...Onda hem katırların yemesine mahsus yabani otlar, hem de ceylânların emmesi için baharlı filizler birarada...

Genç Şair'in o yıllarda Peyami'de kurtarmaya çalıştığı onun Server Bedi tarafı...Bu imza ile polis hafiyesi (Cingöz Recai) hikâyeleri yazar, romanlar tefrika eder ve o sayede geçinir; Babıâli'den başka bir âlemden de kazanç sağlamayı asla düşünmez. Bütün unsurlarına malikken, henüz fıkracı, fikirci ve romancı Peyami Safa tepesine tırmanabilmiş değildir.

Bir gün Genç Şair'e sordular:

-Nerede kalıyorsun?..

-Peyami'de...

-O nerede oturuyor?

-Server Bedi'in evinde...

IX HAKKI SÜHA NAZIM HİKMET'İ ANLATIYOR

"Şimdi iyi hatırlıyamıyorum, amma onu, galiba Büyük Harbin ortalarına doğru tanımıştım. Genç, gürbüz, sevimli idi. Sık sık aramıza sokulur, konuşmalarımızı dinler, münakaşalarımıza karışmazdı. Zaman zaman mavi gözlerinde kendine inanışın cesur parıltısı yanar, bazı fikirler söyler, sonra utancından kızarırdı.

İlk gördüğüm gün:

-Kim bu?

Diye sormuş ve arkadaşların birinden:

-Çok istidatlı, fakat şaşılacak derecede cahil. Düşün ki daha Fikret'i bile tanımıyor. Birtek mısraını okumamış. Cevabını almıştım.

O zamanlar, bir edebiyat meraklısının, "Fikret"i tanımaması, akla durgunluk verecek şeylerdendi. Bu haberin bende hiç iyi tesir bırakmadığını, hattâ verilen o istidat müjdesini de yıktığını hatırlıyorum.

Yine o günlerde ben, İstanbul'dan ayrıldığım için, daha fazla görüşmemiz kabil olmadı. Döndüğüm vakit ise, memleket mütareke felâketi içinde idi. Bu sıralarda onun "Yaralı Hayalet" şiirini okudum. Ne güzel, ne canlı yazılmıştı. Mısralar, genç bir kanla dolu damarlar gibi atıyor, belki biraz sert fakat kuvvetli ve güzel bir ruh ateşiyle kaynıyordu.

Bu iç derinliğinin yanıbaşında dil, vezin, kafiye gibi bir dış sağlamlığı da vardı. Kendi kendime:

-İyi şair, bu çocuk!

Dedim.

Sonra Anadolu'ya geçtiğini ve orada da Rusya'ya atladığını öğrendik.

Moskova'dan hapishanelerde konaklaya konaklaya döndü. Kafası ihtilâlle dolmuş, şiirinin hem manevi, hem maddi cephesine bu ihtilâlin bayrağını asmıştı.

Kendisini ikinci görüşüm, beni inkisarlar içinde bı-

raktı. Pembe yanakları yanmış, yüz çizgiler katılaşmış, tavırlarına hoyratlık çökmüştü. **Şapkası ensesinde, paltosu omuzlarında dolaşıyor, kabalığa özeniyordu.**

Gözlerinde mağrur, tatsız bir bakış da çökmüştü. Kendine benziyenlerle birleşerek, bir mecmuada yazmağa başladı. "Putları Yıkalım" serisi, benimsediği ihtilalin ilk hamlesidir.

Başta Namık Kemal olmak üzere, bütün vatan babalarına saldırmağa yelteniyordu. **O büyük adamların, o yüz aklığı dehaların dağdan kaidelerine kendini bir tükrük hokkası gibi çarptı. Ve tabiî parçalandı.**

Şiirde onu "Yeni bir mimarî"nin sahibi olarak alkışlıyanlar görüyorduk. Fakat ben, bu mimarinin hiç bir zaman dört duvar kurduğuna ve altında yaratıcı bir kahramanı barındırdığına inanamadım.

Nitekim, sonradan öğrendik ki, bu "yeni mimari"nin bu "Kar helvası"nın mucidi de "Mayakovski" adlı bir Moskof şairidir.

Kulaktan dolma bilgilerle, ben pek kendimi doyuramam. Tuttum o şairin kitabını getirttim. Evet, şekil tıpkı tıpkısına o idi. Şimdi Dil Encümeninde çalışan "Martayan"a başvurarak bir tanesini tercüme ettirdim. "San'at Ordusuna emri Yevmî " adını taşıyan şiiri buraya aynen almak isterdim. "Nazım Hikmet"'in nasıl bir gölge olduğunu, o zaman bütün gören gözler seçerdi. Fakat hakikat bir portrenin dar çerçevesine sığmaz. Zaten şüphe edenler, hakikate kıymet verirlerse, benim gibi yaparak, kaynağa kadar inerler. Ben onlara iz de göstermiş bulunuyorum.

Bir gün, Nazım'ı "Vakit"de görmüştüm. Daha birkaç kişi de beraberdiler. Sert, yalçın bir münakaşaya girişmişlerdi. İçlerinden biri yazdığı bir makaleyi okudu.

Ben, bu münakaşaya hiç karışmadığım halde, Nazım:

-Sizin hepinizle anlaşabilirim, ama Hakkı Süha ile hayır.

Dedi. Ben sadece:

-Tabiî...

Cevabını verdim. Sonra yarı şaka yarı ciddi:

-Elbette uzlaşamayız. Senin özün sözüne uymuyor,

dedim. **Proleter geçiniyor, lord gibi yazıyorsun.** O şaşırdı.

-Ne münasebet?

Diye dudaklarını büktü.

-Şiir mecmuaların işte meydanda, dedim, sayfaların dörtte üç buçuğu boş. Bu kadar israfı lordlardan başka kim yapar?

Gülüştük. Sonra:

-Evet, diye devam ettim, özünle sözün birbirini tutmuyor. **Şiirlerinde "Tavan arasındaki odama çekildim" diyorsun. Halbuki kalorieferli apartmanda oturuyorsun. "Şömendüfer markalı saatime baktım" diye yazıyorsun, halbuki Zenit saati kullanıyorsun. Biz, hakikaten anlaşamayız, uzlaşamayız azizim.**

Bunu da şakaya aldılar. Fakat bu şakanın içinde ne kadar ağır bir ciddiyet vardı, bilseniz.

Bu ideal kahramanın, idealistliğinin de nasıl birmangır köleliği olduğunu son vesikalar, son makbuzlar ve son hükümlerle öğrendik.

Bir zamanlar "Putları Yıkalım" narasiyle ortaya atılmış ve Abdülhak Hamid'in muhteşem alnına "Battal" damgasını vurmağa yeltenmişti. Bu iğrenç saldırışın üstünden on sene geçtikten sonra "Akşam"da **"Seksen beş yaşında Bir Delikanlı"** ve **"Öptüğüm El"** isimli iki makale ile, aynı "Abdülhak Hamid"i göklere çıkardı.

Namık Kemal için de "Takma Yeleli Arslan" demişti. Üç padişaha, bütün ikbal saraylarına, zulüm haline gelen bütün bir devlet kuvvetine, zindanlara, sürgünlere karşı, tek başına silahlanan, tek başına çarpışan, tek başına ölen bir kahramana, gerçek bir idealist, -yolları, gayeleri ayrı da olsa- asla bu küstahlığı yapamazlardı.

Şairliğine gelince:

Yukarıda "Yaralı Hayalet"ini övmüştüm. **Hiç şüphe yok ki Nazım hikmet büyük bir şair olmak için lazımgelen harca sahipti. Fakat elindeki istidat kumaşını, münasebetsiz bir modaya uydurmak için paramparça etti ve sonunda "setri avret"e bile yaramaz kırpıntılarla kaldı.**

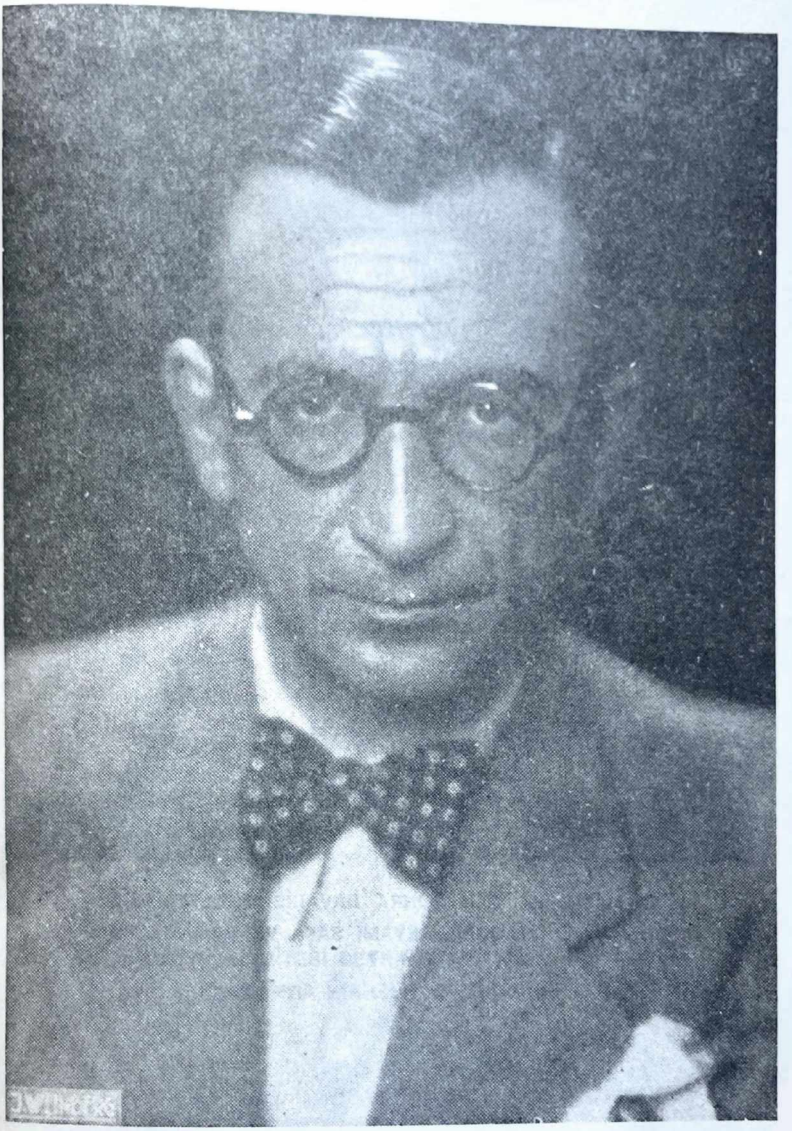
"Bedrettin Destanı" yaprak yaprak ne güzeldir. Bunu

yazabilenden daha çok şey umulurdu.

"Unutulan Adam" ve "Kafa Tası" piyesleri ise hiç bir şeye benzemez. Kendi ideolojisine uydurmak için, yine kendisi maskara bir dünya yaratarak hücuma kalkışıyor. Mahud değirmenler karşısında, zavallı Donkişot bile bu hâle düşmemişti."

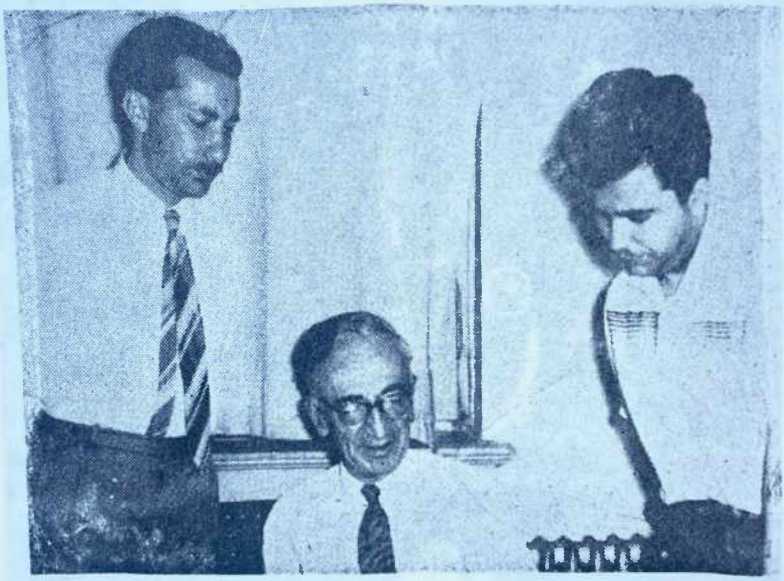
Hakkı Süha, Yeni Mecmua Sayı 62, Sayfa 5

BELGELER

PEYAMİ SAFA

(1899 - 1961)

27 MAYIS 1960'DAN SONRA HAVADİS GAZETESİ'NDE,
GÖKHAN EVLİYAOĞLU, PEYAMİ SAFA VE HÂMİ TEZKAN

T. C.
İSTANBUL ÖRFİ İDARE
KUMANDANLIĞI

PER : 11311-61 9. ŞUBAT 1961

KONU Peyamı SEFA'nın
Sosyalizm adlı kitabının
bastırılması Hk.

BABI ALİ YAYINEVİ CAĞALOĞLU NURUOSMANİYE CAD.
NO: 34 3 NCÜ KAT İSTANBUL

Peyami SEFA'nın Sosyalizm hakkındaki eserinin tab ve neşrinde bir mahzur yoktur.

Gereğine bilgilerini rica ederim.

ÖRFİ İDARE KUMANDANI EMRİYLE
EMİN AYTEKİN
KUR.ALB.
ÖRFİ İDARE KURMAY BAŞKANI

MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİ DEVRİNDE PEYAMİ SAFA'NIN BİR ESERİNİN BASILMASINDA MAHZUR OLMADIĞINA DAİR VESİKA

BÜYÜK ANKETİMİZ

VII

1 — Hayatınızın en büyük heyecanını ne zaman, nerede ve ne için duydunuz?
2 — En çok hangi yazarı, hangi kitabı okursunuz?
3 — Özlediğiniz büyük saadet nedir?
4 — Kaç kere âşık oldunuz?
5 — Hiç intihar etmeyi düşündünüz mü?

Peyami Safa

MUHARRİR VE ROMANCI PEYAMİ SAFANIN CEVABI

1. Hayatımın en büyük iki heyecanını annemin ve ağabeyimin ölüm anlarında duydum.. Onlarla beraber öldüm gibi oldum, sonra dirilmek ve yaşamak utancı içinde kaldım.

2. Hangi yazar? Hangi kitap? Birçok dostlarıma inciltmemek için tercih listemi gizli tutuyorum.

3. Özlediğim en büyük saadet milletimin ileri milletler arasına çıkmış yolun hiç değilse başında görmektir.

4. İntihar etmeyi çok düşündüm. Gençliğimde buna bir daha karar verdim. Fakat kendimi değil, annemi düşünceliği için kasdımı katlik etmedim.

4. Bir ankete cevap olabilecek hislere aşk adı verilebileceğini zannetmiyorum.

Peyami Safa

ANNESİ, RESSAM CELİLE HANIM'IN FIRÇASIYLA NAZIM HİKMET
(Bu Dünyadan Nazım Geçti adlı kitapdan)

3/13401

Komünist Nazım Hikmet Ran'ın Türk vatandaşlığından çıkarılması hakkında Bakanlar Kurulu Kararı

Resmî Gazete No. 7885 Neşir tarihi: 15/8/1951

Pasaportsuz olarak İstanbul'dan Romanya'ya kaçan ve oradan da Moskova'ya giderek hava alanında, memleketi aleyhinde beyanatta bulunduğu ve müteakiben radyo yayınlarında Türkiye'nin hükûmet şekli ve hükûmeti idare edenler aleyhinde geniş propaganda kampanyasına girişerek komünizmi yaymak maksadını güden neşriyatile Sovyet Hükûmetinin verdiği hizmeti ifa etmekte olan maruf komünist Nazım Hikmet Ran'ın kendisine bu hizmeti terketmesi hususunda yapılacak tebliğatında bir fayda vermiyeceği mülâhaza edildiğinden Türk vatandaşlığından çıkarılması İçişleri Bakanlığının 25/7/1951 tarihli ve 40945 sayılı yazısı üzerine, 1312 sayılı kanunun[2] 10 uncu maddesine göre Bakanlar Kurulunca 25/7/1951 tarihinde kararlaştırılmıştır

MUHARRİR VE EDİP FALİH RIFKI ATAYIN CEVABI

★ Falih Rıfkı Atay

1— İzmir alındığı zaman.

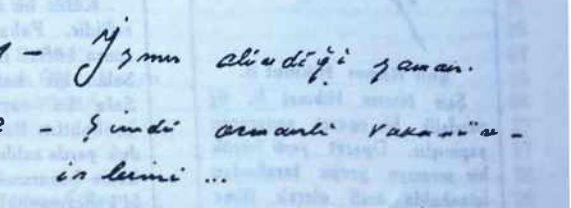
2— Şimdi Osmanlı vakanüvisleri...

3— Vicdan rahatı ile yaşamak ve acısız ölmek.

4— Söyliyemem.

5— Asla.

Falih Rıfkı Ata;

PEYAMİ SAFA'NIN CEVABI:

1— Hayatımın en büyük iki heyecanını annemin ve ağabeyimin ölüm anlarında duydum. Onlarla beraber ölür gibi oldum, sonra dirilmek ve yaşamak utancı içinde kaldım.

2— Hangi yazar? Hangi kitap? Birçok dostlarımı incitmemek için tercih listemi gizli tutuyorum.

3— Özlediğim en büyük saadet milletimi ileri milletler arasına götüren yolun hiç değilse başında görmektir.

4— Bir ankete cevap olabilecek hislere aşk adı verilebileceğini zannetmiyorum.

5— İntihar etmeyi çok düşündüm. Gençliğimde buna bir defa karar verdim. Fakat kendimi değil, annemi düşündüğüm için kararımı tatbik etmedim.

Peyami Safa

Sesli sözlü şarkılı Türkçe film

Şair Nazım Hikmet b.

Şair Nazım Hikmet B. üç perdelik bir operet senaryosu yapmıştır. Operet yerli büyük bir sermaye grupu tarafından İstanbulda sesli olarak filme alınacaktır.

Valâ Nurettin B. Başvekil Paşaya Gruziya vapurundan itibaren refakat edecek ve Rusya seyahatı esnasında Başvekilin maiyeti arasında bulunacaktır.

Küfür bir raddeye kadar şereflidir. Fakat o merhaleden sonra küfür insanı utandıracak belâlı bir hata olur. Peyami Safa bu vaziyete düşmüş bir bedbahttır. Burhan Cahide durduk yerde saldıran Peyami2. mahkeme huzurunda " bütün evvelki kahramanlıklarından [!] rücu etmiş, Burhan Cahidi tahkir etmediğini,, söylemiştir. Buna tükürdüğünü yalamak derler. Acınacak hal..

1935 YILININ TAN GAZETESİ'NDEN ÇİZGİLER

İÇİNDEKİLER

Beşinci Baskıya Önsöz 5

BİRİNCİ BÖLÜM
PEYAMİ SAFA'DAN HATIRALAR

Niçin Yazdım? 15
Peyami Safa 17
Peyami Safa'dan Önce Server Bedi 18
Peyami Safa'ya Karşı Çekingenliğim 19
Onunla Bir İhtilal Sonrası Tanışmıştık 20
Façyo'da Bir Yemek 21
Şair Millet 23
Sabaha Kadar Süren Sohbet 23
Üstaddan da Fransızca Öğreniyorum 26
Gazete Çıkarma Teşebbüsleri 26
Manevi Cephe Teşebbüsü 27
Müzik ve Sinema 27
Babamın Hatıraları 28
Peyami Safa Beni Tedavi Ediyor 29
Üstaddan Dinlediklerim 29
Kurabiye Tüccarlığı 29
İlk Eseri 30
La Dam O Kamelya'nın Fesli Figüranlığı 30
Sait Faik'in İşsizliği 31
Abidin Daver'in Verdiği Bir Aşk Öğütü 33
Ankara Palas'ta Bir Münakaşa 34
Üç Nokta'nın Manası 36
İslam Medeniyeti Tartışmasının Sonu 38
Peyami Safa'nın Cevabı 38
Falih Rıfkı'nın Cevabı 39
Ben de O Haydutlardanım 39
Peyami Bey'lerde Tanıdıklarım 41
Mustafa Şekip Tunç 41
Hilmi Ziya Ülken 43
Ahmet Hamdi Tanpınar ve Çallı 44
Ağaoğlu Ahmet 44
Nadir Nadi 44
Fazıl Ahmet Aykaç 45
İsmail Hami Danişmend 47
Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi 48
Peyami Safa ve 27 Mayıs 53

Türkeş ve Peyami Safa 55
Çetin Altan'la Peyami Safa 57
Peyami Safa 58
Din, İlim ve İlahiyat 61
Türkçemiz ve Peyami Safa 63
Peyami Safa ve Roman 64
Cahit Sıtkı ve Peyami Safa 67
Peyami Safa Hakkında Cahit Sıtkı'nın Kitabı 67
Peyami Safa ve Peyami Safa 70
Facia Atmosferi 71
Edebiyata Haberim Yokken Girdim 71
Yakup Kadri ve Yahya Kemal Neler Dediler? 72
Peyami ve Annesi 73
Sosyalizm, Nasyonalizm, Mistisizm 74
Yazar Hassasiyeti 75
Paris'te Bir Espri 76
Peyami Safa Kaçırılıyor 77
Peyami Safa ve Eski Harfler 78
Yeni Anketimiz 79
Cuma Namazı 81
Peyami Safa'nın Oğlu 81
Sivas'tan Gelen Ağızlık 82
Felaket Vakidir 82
Rıza Tevfik'in Şiiri 83
Oğlunun Kabrine Toprak Atan Baba 84
Sonun Başlangıcı 84
İçime Saplanan Söz 85
Son Sözleri 85
Peyami Safa (1898-1961) 85
Son Sözüm 87
Sözüm Bitmemiş 87
Peyami Safa'ya Ben Kıydım 88

İKİNCİ BÖLÜM
PEYAMİ SAFA-NAZIM HİKMET KAVGASI

Peyami Safa Solcuların Öcüsü 93
Can Yücel de Peyami Safa'dan Müthiş Bunalıyor 94
Nazım Hikmet ve Peyami Safa 95
Resimli Ay 97
Resimli Ay Peyami Safa'yı Görülmemiş Bir Şekilde Övüyor 98
Edebiyatta Bir Tasfiye 100
Peyami Safa Nazım Hikmet'i Övüyor 102
Peyami Safa'nın Dövdükleri 104
Ve Muhsin Ertuğrul 104
Peyami Safa Çantasını Açtı 105
İlahi Adalet ve Allah 106
Asıl Dönen Nazım Hikmet'tir 107

Jokond ile Sİ-YA-U 109
Bekleme Devresi 114
Komünistler Taktik Değiştiriyor 114
Peyami Safa Hitler'e Çatıyor 115
Bu Esnada Nazım Hikmet 115
Taktiğin Öteki Yüzü 116
Nazım Hikmet'in Yakup Kadri'ye Hicviyesi 116
Hiciv Ne İçin Yapılır 119
Nazım Hikmet Bir Bittir 123
Volter Ne Diyor? 126
Hicivcilikten Fıkracılığa 127
Server Bedi ve Orhan Selim 127
Orhan Selim 128
Yanyana Ters Akan Sular 130
Peyami Safa Nazım Hikmet'ten Ümidini Kesiyor 131
Tohum ve Anadolu 131
İma Harbi 133
Kendi Kendine Çatmak 133
Sıra Peyami Safa'da 134
Kahve Gazino Entellektüelleri 134
Eski Dostluk Ne Oldu? 135
Davetsiz Misafir 136
Ataç Kaçıyor 137
Sürü Adamı 138
Küçük Adam 139
Yine Zaruri Cevap 140
Su Yüzünden Çıkan Kavga 141
Biraz Aydınlık:1 141
Sürü Adamı 138
Küçük Adam 139
Şekspir ve Yriarte 145
Bir Hafta Sonra 145
Biraz Aydınlık:2 145
yedi Gün'deki Yaver 148
Nazım'la Konuştum 149
Zarlar Atılmıştır 154
Bulunmayan Sosyoloji Kitabı 155
Kelimeler, kelimeler 155
Ve Yine Kılık Kıyafet 156
Biraz Aydınlık:3 158
Nazım Hikmet'in Sabırsızlığı 163
Burjuva Hilesi 164
Müflis Burjuva Nazım Hikmet 164
Herze 164
Peyami Safa'nın Masonluğu 165
Namus Bombardımanı 166
Milliyet Peyami Safa'yı İcraya veriyor 166
Yine Jurnal, Yine Kıyafet 167

Peyami Safa'nın Unuttuğu 167
Nazım Hikmet'in Cevabı 168
Nazım'la Konuştum 168
Provokatör 172
Ajitatör Nazım Hikmet 173
Nazım Hikmet'in Perişanlığı 174
Biraz Aydınlık:4 174
Doktok Tavsiyesi 176
Nazım Hikmet Alık mı? 176
Bu da mı Dalgınlık 177
Nazım Hikmet Türk Değildir Münevver de 178
Biraz Aydınlık:5 179
Sıfatlar 181
Nazım Hikmet'in Sanatı 182
Maiakovsky kimdir? 182
Yahya Kemal ve Nazım Hikmet 184
Nazım Hikmet ve Türkçe 185
Solcuların Nazım Hikmet'in Sanatı Hakkındaki Fikirleri 187
Peyami Safa, Komünistlerin Ardından Komünizmi Teşrih Ediyor 188
Bir nokta 188
Biraz Adınlık:6 189
Son Yazı 191
Cemal Süreyya, Peyami Safa'yı Teyid Ediyor 192
Biraz Aydınlık:7 192
Nazım Hikmet'in Ateşi Yükseliyor 194
Nazım Hikmet Varını Ortaya Sürüyor 195
Altı Günde Yazılan Hicviye 200
9. Hariciye Koğuşu 201
Yetimlik Meselesi 201
Nazım Hikmet'in Şiirlerine İlaveler mi Yapılıyor? 202
Kavga Atı 204
Kemal Sülker'e Dokunan Tabir 204
On İkiye Beş Var 204
Boerler Meselesi 207
Yetimi Safa 207
Cingöz'ün Cevabı 208
Tan! Tan! Tan! 212
Anası Satılan Yetimler 213
Adsız Nefes 214
Bazı Deyimler 214
Ve Bir Kehanet 215
Bir Karşılaştırma 215
Her Şey İsimli 216
Ve Aydabir 217
Boyalı Cümle 217
Namık Kemal Meselesi 218
Karl Marks ve Namık Kemal 218
Milli Şair 219

Bir Nazım Hikmettir Tutturmuşlar 220

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
PEYAMİ SAFA VE ORHAN SELİM

Yenilen Doymam Zannedermiş 227
Peyami Safa'nın Nefis Bir Yazısı 228
Şüphe ve İman 228
Kafasının Dikine Giden Şarlatan 229
Kemal Sülker'in Bir İddiası 230
Amma Bu yazı Bir Cevaptı 231
Sonrası 232
Bir Büyük Vesika 233
Nazım Hikmet Türkiye'den Kaçıyor 239
Sertel Biliyor, Va-Nu Bilmiyor 240
Nazımın Kaçışı ve Cumhuriyet 241
Şair Nazım Hikmet Bükreş'e mi Kaçtı? 242
Nazım Hikmet'e Dair Bir İz Bulunmadı 243
Nazım Hikmet 245
Nazım Moskofların Şakşakçı Peyki oldu 246
Moskova Radyosuna Göre 247
Nazım Hikmet Hakkında Bükreş Radyosunun Neşriyatı 248
Nazım Hikmet Moskovada 249
Nazım Hikmet İşi Meclise İntikal Etti 249
Vatana İhanet Belgesi 252
Cumhuriyet Gazetesi Nazım'ın Yüzüne Tükürüyor 253
Nihayet Resmi de Geldi 253
Bırakın Gitsinler 254
Nadir Nadi 256
Kahpelerin Kahpesi 256
Vay, Kahpelerin Kahpesi 257
Nâzıma Dair 259
Nizamettin Nazif ve Nazım Hikmet 261
Evlat 262
CHP'li Nazım 262
Oğlunun Anlattığı Nazım 263
Polis Amcalar 263
Nazım'ın Oğlu Mehmet 263
Varşova 264
Karşılaşma 265
Karşı 265
Kadınlar Kızlar 267
Nazım'da Tükenen Hayat, Mehmet'de Devam Ediyor 268
Neden Kaçtık 270
Polis Amcalar 271
Kaçış Nedeni 272
Babamı Görecektim 273
Karşı Yaka Memleket Değil 274

Polonyalı Prens 274
Bitiş 275
Hasret 275
Zekeriya Sertel'in Anlattığı Nazım 277
Hüzünle Okudum 277
1935-1978 278
Kılık Kıyafet Meselesi 278
Nazım Birdenbire Zengin Oldu 279
Bu Bir Protesto İmiş 280
Moskova'da Piyesleri Sayesinde Zengin Olan Nazım 282
Siyah Muhteşem Otomobil 282
Bir Yazarın Dramı 283
Nazım Paris'te 284
Moskova-Paris 284
Moskova Cansız, Paris Cıvıl Cıvıl 285
Maddi Refahını Doyurmak 285
Mavi Gözlü Dev 287
Nazım'ın Evi 288
Piyes Yürüten Nazım 289
"Enayi'yi Birlikte Seyrettik" 290
Nazım Hikmet ve Refik Erduran 291
Nazım Hikmet'in Piyesleri ve Peyami Safa 292
Nazım Hikmet'in Son Piyesi 292
Maaşlılar da Ondan Dönmezler 293
Nazım Hikmet ve Bulgaristan Türkleri 295
Nazım Hikmet Bulgarlara Küsmüş 297
Nazım Bulgarlarla Küstü 298
Nazım Hikmet ve Türkçe 299
Telefondaki Kız Rusça Konuşunca 299
Resmi Dairelerde Türkçe Konuşulur 301
Mirza İbrahim'i Görevden Alırlar 301
Nazım ve Para 302
Nazım, Paraya Hiç Önem Vermezdi 303
Nazım Hikmet ve Kadınlar 304
Çıplak Kadınlar 304
Nazım Aldatılan Koca 305
"Bu Kadın Seni Öldürür" 306
Bu Kadın ve Evlilik 307
Vera, Roma ve Paris'ten En Şık Elbiseleri Aldı 308
Nazım'ı Aldatan Kadın 308
Vera Kapıyı Çekip Gidiyordu 308
Nazım'ın Pişmanlığı 309
Bizim Evde Yazmıştı 310
İsyan Haline Gelen Pişmanlık 311
Yankılar 313
Vay, vay, vay! 314
Sertel:"Nazım'ı Tapınılacak Put Yapmak Yanlıştır" 314
Bizim Radyo da Sertel'e Çatıyor 317

"Bizim Radyo" Sertel'e Çattı 317
Nazımcıların Taktiği 319
"İnsanlar Yaşantıları ile Gömülür, Ürünleri ile Yaşarlar" 320
Barış Derneğinin Yankısı 321
Bizim Radyo, Barış Derneği ve Parlamento Kulisi 321
Zekeriya Sertel'in Cevabı 323
Otobiyografi 324
Toptan Yanıt 324
Atilla İlhan Diyor ki 327
Biz Sosyalizmi Eleştirmiyoruz, Uygulamayı Eleştiriyoruz 328
Netice 330
Nazım İçin de Sözüm Bitmemiş 332
Verzanski Değil, Borjenski 332
Lehistan Mektupları 332
Netice 334

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Belgeler 339
Fikre Karşı Küfr 340
Dolandırıcı Kim 340
"Delil" Vesika 341
Boşuna Çırpınıyor 341
(Moskova Notları) Çocuk Tiyatrosu 351
İsmail Habib Sevük Peyami Safa'yı Anlatıyor 355
İsmail Habib Sevük Nazım Hikmet'i Anlatıyor 359
Nazım Hikmet Ran 359
İsmail Habib Sevük Necip Fazıl Kısakürek'i Anlatıyor 362
Necip Fazıl Nazım Hikmet'i Anlatıyor 365
Hengame 365
Hakkı Süha Nazım Hikmet'i Anlatıyor 371

ENDEKS

A

Abdullah Cevdet, 105, 106
Abdülbakî Fevzi, 101
Abdülhak Hâmid, 100, 108, 220, 369, 376
Abidin Daver, 33, 34
Abidin Dino, 184
Adalet Partisi, 322
Adnan Menderes, 48, 53, 352
Adnan Özyalçıner, 319
Adolf Hitler, 234, 235, 237, 347, 348
Afşar Timuçin, 320
Ağaoğlu Ahmet, 44
Ahmet Emin Yalman, 104
Ahmet Hamdi Tanpınar, 44
Ahmet Haşim, 75, 120, 122, 123, 126, 153, 194, 197, 302, 369
Ahmet Hidayet, 101
Ahmed Kudsî Tecer, 101
Ahmet Muhip Dranas, 203
Ahmet Oktay, 222
Akşam Gazetesi, 341, 342, 343, 376
Alfred Rüstem, 179
Ali Canib, 101
Ali Naci Karacan, 166
Ali Nejat Ölçen, 323
Alparslan Türkeş, 49, 55, 56, 57,
Amca Matbaası, 21, 25, 39, 75
Ankara Palas, 34, 35
Ararat Yayınevi, 202
Arif Damar, 221
Arif Nihat Asya, 130
Asım Bezirci, 325
Atatürk, 237, 238, 257, 258
Atilla İlhan, 327
Aydabir Mecmuası, 217
Ayhan Aydan, 54
Aziz Nesin, 20, 39, 46, 49, 56, 104, 313, 314, 318- 322, 341, 342, 343, 345

B

Bâbıâli Yayınevi, 46, 75
Barış Derneği, 321, 327
Behçet Kemal Çağlar, 215, 216
Bernard Shaw, 342
Besim Üstünel, 323
Bin Temel Eser, 87, 88
Bizim Radyo, 317, 318, 321, 327
Blaise Pascal, 94
Budapeşte Radyosu, 257
Bulgar Komünist Partisi, 295, 331
Burhan Cahid, 100
Burhan Ümit, 371
Büyük Doğu Mecmuası, 36, 37

C

Cahit Sıtkı Tarancı, 67, 68, 70, 71, 102, 131, 232, 233
Câmi Baykurt, 349
Can Yücel, 94, 319
Celâl Sahir Erozan, 101, 220
Cemal Süreyya, 192
Cenap Şahabettin, 92, 207, 208
Cumhuriyet Gazetesi, 44, 45, 237, 241-243, 245-250, 253, 254, 256, 320, 321, 368
Cumhuriyet Halk Partisi, 48, 56, 78, 262, 316, 322, 323

Ç

Çetin Altan, 57, 58, 60, 61, 62, 130, 218

D

Dârülbedâyi Mecmuası, 107
Demokrat Parti, 349

Dünya Gazetesi, 36

E

Emin Âli, 370, 371
Emin Türk Eliçin, 107
Engin Karadeniz, 322
Ercüment Ekrem, 101
Ercüment Karacan, 344
Erdoğan Konuk (Dr.), 84
Ergun Göze, 8, 11
Ertuğrul Muhsin May (bkz.: Muhsin Ertuğrul)
Eşref Şefik, 369
Ezra Pound, 333

F

Fahri Celâl Göktulga, 220
Falih Rıfkı Atay, 34-39, 89, 123
Faruk Güventürk, 22
Faruk Kadri Timurtaş, 87, 88
Faruk Nafiz Çamlıbel, 72, 101, 220
Fazıl Ahmet Aykaç, 27, 45, 46, 101
Florinalı Nazım, 100
Fidel Castro, 311, 312
Fuat Köprülü, 101

G

Gazi Osman Paşa, 235,
Gökşin Sipahioğlu, 316
Güneş Bozkaya-Kolontay, 350

H

Hafta Mecmuası, 131, 132, 140, 148, 194, 206
Hakkı Süha Gezgin, 331, 374-377
Halide Edip Adıvar, 346, 360, 361
Halide Nusret Zorlutuna, 101
Halit Çapın, 263
Halit Fahri Ozansoy, 101, 219
Halit Ziya Uşaklıgil, 100, 369, 371
Hamdullah Suphi Tanrıöver, 124, 194, 195
Hâmi Tezkan, 26
Hasan Âli Yücel, 35, 94
Hasan Basri Çantay, 202
Hasan İzzettin Dinamo, 222
Havadis Gazetesi, 343, 344
Hayat Mecmuası, 64
"Hep Bu Topraktan" Mecmuası, 235
Her Ay Mecmuası, 184
Her Şey Gazetesi, 216
Hikmet Feridun, 101
Hikmet Nazım, 362
Hilmi Ziya Ülken, 43
Hüsamettin Çelebi, 322
Hüseyin Cahit Yalçın, 234
Hüseyin Rahmi Gürpınar, 101
Hüseyin Rıfat, 101

İ

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, 47
İbrahim Çallı, 44
İffet Halim, 101
İhsan İpekçi, 217
İhsan Sabri Çağlayangil, 316
İsmail Habib Sevük, 341, 358, 362, 365
İsmail Hâmi Danişmend, 21, 47, 48
İsmail Safa, 72, 85, 130, 161, 206, 207, 208,
İsmet Rasin Tümtürk, 208
İzzet Melih, 100
İzzettin Şadan, 216

K

Kaiser Wilhelm, 234
Kalinin, 216
Karl Marks, 145, 146, 193, 200, 207, 218
Kemal Anadol, 323
Kemal Sülker, 102, 103, 184, 202, 203, 204, 208, 230, 319
Kenan Koç, 316
Kerim Sadi, 147
Keteon Matbaası, 196, 206
Kruşçef, 294

L

Lâika Karabey, 47
Le Monde Gazetesi, 76
Lenin, 173, 326
L'humanitée (Gazetesi), 216

M
Mahmut Dikerdem, 321
Mahmut Yesâri, 101, 216
Maiakovsky (Vladimir), 180, 182, 183, 184, 187, 191, 192, 193, 202, 207, 209, 292, 293, 302, 370
Meclis Mecmuası, 293
Mehmed Akif Ersoy, 23, 234
Mehmed Ali Aybar, 179
Mehmed Ali Paşa, 179
Mehmed Emin Yurdakul, 101, 108, 220, 234
Mehmet Kaplan(Prof.) , 333
Mehmet Andaç, 263-277, 288, 312
Mehmed Rauf, 100
Merve Safa, 73, 82, 84
Meserret Kıraathanesi, 370
Metin Tüzün, 322
Mevlânâ Celâleddin, 179
Milli Birlik Komitesi, 57, 316
Milliyetçi Hareket Partisi, 323
Milli Selâmet Partisi, 323
Milliyet Gazetesi, 43, 57-60, 85, 166, 276, 277 279, 280, 282, 291-293, 313, 314, 317, 318, 321, 343, 344, 346
Mithat Cemal Kuntay, 101
Mirza İbrahim, 299-302
M. Turhan Tan, 216
Muhsin Ertuğrul, 104, 106, 107
Mustafa Baydar, 66
Mustafa Şekip Tunç, 41
Mübeccel Bayramveli, 46
Mümtaz Turhan (Prof.), 25
Münevver Andaç, 240, 264, 288, 289, 304
Müzehher Vâ-Nû, 108, 176-179, 185, 240, 241

N
Naci Sadullah, 148, 154, 156, 163, 164, 168, 216, 235
Nadir Nadi, 104, 241, 242, 254, 256
Namık Kemal, 107, 108, 197, 200, 206, 208, 210, 218, 219, 220, 223, 234, 369, 375, 376
Nazım Paşa, 209, 306, 362
Nazif Çelebi, 22
Nebahat Safa, 28, 89
Necati Cumalı, 221
Necip Fazıl Kısakürek, 19, 20, 23, 87, 101, 105, 106, 131, 132, 187, 203, 361, 365, 367, 368
Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, 216, 261, 262
Nurullah Ataç, 64, 137

O
Oktay Akbal, 88
Orhan Erkanlı, 316
Orhan Selim (=Nazım Hikmet),
Orhan Seyfi Orhon, 48, 49, 217, 220
Orhan Türel, 263
Orhan Veli Kanık, 101
Osman Albayrak, 323
Osman Peyami (=Peyami Safa)
Ömer Seyfettin, 72, 220

P
Plehanov (Georgiy), 173

R
Rady Fish, 350
Raif Organ, 42
Rânâ Tunç, 42
Recai Kocaman, 323
Recep Doksat (Dr.), 20, 42
Refi Cevad Ulunay, 58
Refik Aydede, 101
Refik Erduran, 290-292, 302
Refik Halid Karay, 304
Resimli Ay Mecmuası, 98, 143, 183, 201, 219, 220, 234, 347, 369
Reşat Nuri Güntekin, 101, 220, 360
Rıza Nur (Dr.), 34
Rıza Tevfik Bölükbaşı, 83

S
Sabiha Zekeriya (bkz. Sabiha Sertel)
Sabiha Sertel, 104, 216, 240, 261,

346-349, 369
Sabri Esat Siyavuşgil, 33
Sadık Deniz, 221
Sadrettin Celâl Antel, 235
Sadri Ethem, 98
Sadri Maksudî, 238
Sadullah Usûmi, 322
Sait Bilgiç, 240
Sait Faik Abasıyanık, 31, 32
Salim Başol, 54
Sedat Simavi, 148
Selâhattin Hilâv, 187
Selâmi İzzet Sedes, 101, 220
Server Bedi (=Peyami Safa)
Sicilli Kavanini, 252
Son Havadis Gazetesi, 87, 315
Son Posta Gazetesi, 161, 162
Stalin, 214, 246-250, 253, 256, 257, 293, 294, 329
Suat Derviş, 101, 261, 368

Ş

Şair Eşref, 101
Şair Nedim, 100
Şemseddin Günaltay, 238
Şener Battal, 323
Şevket Süreyya Aydemir, 183
Şiar Yalçın, 89
Şükran Kurdakul, 221
Şükrü Saracoğlu, 239
Şükûfe Nihal, 101

T

Talip Apaydın, 222
Tamburî Cemil Bey, 78
Tan Gazetesi, 234-237
Tasvîr-i Efkâr Gazetesi, 237
Tercüman Gazetesi, 37, 59, 62, 88, 219, 223, 333
Tevfik Fikret, 23, 206, 207, 220
Tevfik Rüşdü Aras, 349
Troçki, 180
Türkiye İşçi Partisi, 179
Türkiye Komünist Partisi, 294, 311, 318, 319

V

Vakit Gazetesi, 81, 375
Vâlâ Nureddin, 101, 176, 201, 240, 241, 362
Vasfi Rıza Zobu, 216
Vedat Nedim Tör, 142
Vera Hikmet, 289, 294, 304, 306-309, 320

W

William Shakespeare, 145, 156, 158

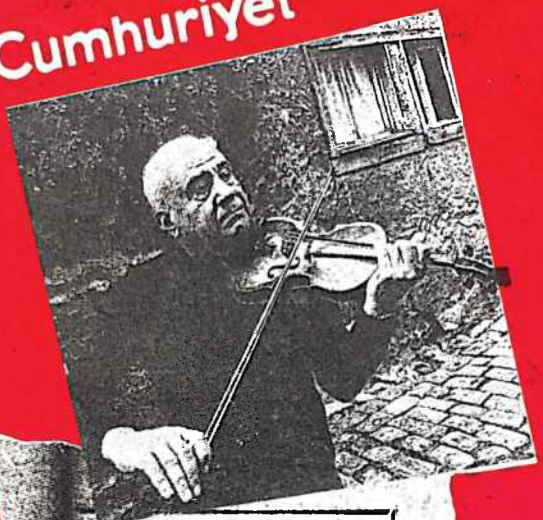
Y

Yahya Kemal Beyatlı, 1, 72, 100, 101, 131, 184, 185, 187, 203
Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 72, 89, 104, 108, 117, 119, 120, 126, 142, 143, 154, 155, 171, 194, 220
Yedigün Mecmuası, 148, 195, 205
Yeni Hayat Mecmuası, 362
Yeni İstanbul Gazetesi, 344
Yeni Mecmua, 376
Yeni Sabah Gazetesi, 344
Yıldız Sertel, 310
Yunus Emre, 366, 371
Yusuf Ziya Ortaç, 48, 217, 220
Yüksel Baştunç, 315

Z

Zafer Gazetesi, 343, 344
Zekeriya Sertel, 7, 96-98, 104, 139, 144, 220, 240, 261, 277-280, 282, 288, 289, 290, 294, 295, 297, 299, 302, 313-324, 327, 330
Zeki Veledî Togan (Prof.), 238
Ziya Gökalp, 234, 237
Ziya Hilmi (Ağırceza Reisi), 352

Cumhuriyet

Bırakın gitsinler

Nâzım Hikmetin kaçmasına kızmadım. Arkasından «vatansız, hain, sa[illegible] adamlı» diye bağırmıyacağım. Maddî, manevî yeryüzündeki bü[illegible] kıymetleri inkârla işe başlayan [illegible]münüzm, bugün tam manasile bir [illegible] olmuştur ve Nazım Hikmet bu [illegible] yürekten bağlılığını saklamamış bir zaman lüzum görmemiş [illegible]lik denecek kadar ateşli mü[illegible]nferden biridir, [illegible] bu «us uş[illegible] komünizm [illegible]

NADİR NADİ

— Arkası Sa. 3, Sü. 5 te —

Dü

ve

sini
dukç
nun
canı

N

ISBN 975-451-059-8
91-34-0216-Y-1-2000